

Hilmi Yücebaşı

Bütün Cepheleriyle
MEHMET ÂKİF

İSTANBUL
1 9 5 8

Mehmet Âkif'in 1923 yılında Akbaba mecmuasında çıkan bir karikatürü

DİZERKONCA Matbaası
İSTANBUL — 1958

Mehmet Âkif'i Anarken

Hilmi Yücebaş

1873 de Fatih - Sarıgözel mahallesinde dünyaya gelen **Mehmet Âkif**, 27 Aralık 1936 Pazar günü akşamı saat 8 de -63 yaşında olarak- hakkın rahmetine kavuşmuş ve Edirnekapi mezarlığına gömülmüştür. Ölümüne şu mısralarla tarih dü-şürülmüştür:

VEFAT TARİHİ

Mum gibi yandı ciğer, çünkü vatan türküsünü
Hep geçen kapkara günlerde, terennüm etti.
Çıktı «Kırklar» bir ağızdan dediler târihin
İçimizden vatanın şairi «Âkif» gitti.

(1355)

Fatin GÖKMEN

Cevherin târihi ahlâka eder keşf-i nikab
Âh gitti tercemân-ı efsah-ı ümm-ül-kitap.

(1355)

Yusuf Cemil ARARAT

Mehmet Âkif'in babası, Arnavudluğun İpek kasabasına bağlı Suşisa köyünden Nurettin Ağanın oğlu **Tahir** efendi, annesi de Buharalı bir şeyhin torunlarından **Emine Şerife** hanımdır. Fatih medresesinde müderris olan **Tahir efendi**, oğlunu medreseye değil, mektebe vermiştir. 4 yaşında mahalle mektebine başlayan **Âkif**, iki yıl burada okuyarak sırasıyla Emir Buhari ilk okuluna, Fatih Merkez Rüşdiyesine, Mülkiye mektebinin İdadi kısmına devam etmiştir.

Bir yangında evleri kül olunca, mektebi bitirememiş, babasının ölmüyle ve geçim zaruretiyle o zaman yeni açılan Halkalı Mülkiye Baytar Mektebine parasız yatılı girmiş ve buradan birincilikle mezun olmuştur. Mektebi bitirince Baytar Umum Müdürlüğünde Müfettiş muavini olmuş ve memuriyetle Anadolu, Rumeli ve Arabistanda dolaşmıştır.

Dini bilgisini ve Arapçayı babasından, Farsçayı Selânikli Esad dededen öğrenen **Mehmet Âkif**, daha Baytar mektebi sıralarında iken şiirler yazmağa başlamıştı. (1895) de ilk yayınlanan şiiri (**Kur'ana Hitab**) adını taşır. Mânevi terbiyesini babasından alan **Mehmet Âkif**, Tahir efendi için: «**Benim hem babam, hem hocamdır, ne biliyorsam, kendisinden öğrendim**» der ve babasıyla camiye gittiği mâsum günlerini şöyle anlatır:

Sekiz yaşında kadardım, babam gelir: «bu gece
Sizlerle câmi'e gitsek çocuklar erkence,

Giderseniz gelin, ammâ namazda uslu durun;
Merâmınız yaramazlıksa, işte ev, oturun!»

Deyip alırdı benimle beraber kardeşimi;
Girince cami'e hâliyle koyverir peşimi,

Dalar giderdi.. Ben, artık kalınca âzâde
Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!

Resimli Gazete'de, Serveti Fünun'da, Sıratı Müstakim'de, Sebilürreşat'ta bir çok yazılar yazan **Mehmet Âkif**'in, ilk kitabı (**SAFAHAT**) 1911 yılında neşredilmiştir.

Safahat 7 kitaptan ibaret olup diğerleri (**Süleymaniye Kürsüsünde**, 1912), (**Hakkın Sesleri**, 1913), (**Fatih Kürsüsünde**, 1914), (**Hâtıralar**, 1917), (**Asım**, 1923), (**Gölgeler**, Mısır, 1933) adını taşır.

Arapça, Farsça ve Fransızca'yı iyi bilen **Mehmet Âkif**, Halkalı Ziraat Mektebinde ve Darülfünunda edebiyat dersleri okuttu. Balkan Harbinden sonra memurluk hayatından ayrıldı.

Balkan Harbi, İkinci Cihan Harbi ve diğer mağlûbiyetler **Mehmet Âkif**'in üzerinde çok derin tesirler bırakmış ve kuvvetli şiirlerinin çoğunu bu devrede yazmıştır. İşte 1919 da yazdığı «**HÜSRAN**» şiiri de **Mehmet Âkif**'in vatan için duyduğu üzüntüyü anlatır:

Ben, böyle bakıp durmayacaktım dili bağlı,
İslâmı uyandırmak için haykıracaktım .

Gür hisli, gür imanlı beyinler, coşar ancak ,
Ben zâten uzun - boylu düşünmekten uzaktım!
Haykır, kime, lâkin? Hani sâhipleri yurdun?
Ellerdi yatanlar, sağa baktım, sela baktım;
Feryâdımı artık boğarak, nâsını, tuttum,
Seller gibi, vâdiyi eninim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım,
Yoktur eleminden şu sağır kubbede bir iz;
Ağlar, Safahât'ımdaki husran bile sessiz!

İstibdadın, harplerin, istilâların mahv ve perişan ettiği memleketi, **Âkif** şöyle tasvir ediyordu:

Harab iller, serilmiş hânümanlar, başsız ümmetler,
Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar, yolcusuz yollar;
Düşünmez başlar; aldırılmaz yürekler; pashı vicdanlar;
Tegallübler, esaretler, tahakkümler, mezelletler;
Riyâlar; türlü iğrenç iptilâlar; türlü illetler;
Örümcek bağlamış, tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;

Emek mahrumu günler; fikri ferdâ bilmez akşamlar..

Hürriyeti boğmak isteyenlere bir manzumesinde, bu fikrin ölmezliğinden ve kudretinden şöyle bahsediyordu:

«Sanıyorlar kafa kesmekle, beyin ezmekle,
Fikr-i hürriyet ölür, hey gidi şaşkın hezele..
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:
Ekilen gövdelerin hepsi yarın fışkıracak...»

Âkif, dinin ve şeriatın bozulduğundan üzüntülüdür:

«Çalış.. dedikçe şeriat çalışmadın durdun,
Onun hesabına bir çok hürafe uydurdun,
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya...»

Mehmet Âkif, edebiyatta takip ettiği gayeyi şöyle anlatıyor :

1 — «Biz edebiyattan ahlâkî, içtimai bir faide bekleriz. Bizim içtihadımıza göre, edepsizlik başladığı yerde edebiyat biter.

ka-

rü-

iye-

geç-

dü.

sret

Bu

nda

söy-

ıdan

...

...

iştir-

...

ridir.

mi?»

herine

söv-

Zeyl»

2 — Bizim için halka söyleyecek eserler lâzım. Altı yüz bu kadar senedenberi yalnız havassı düşünce düşünce avam olmuş gitmişiz.

3 — Sade yazmak, bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek mutlaka muhtar kalmışız.»

Garb edebiyatını da ihmal etmemek lâzımgeldiğini ilâve eder:

«Garbin dühat-ı edebinden bizim fakir edebiyatımız nasıl müstağni olabilir?»

İstiklâl Harbi başlayınca Anadolu'da Millî Mücadeleye katılan **Mehmet Âkif'in**, Kastamonu'da Nasrullah camiinde verdiği şâheser nutuk, halk topluluklarını harekete getirmesi bakımından çok faydalı görülmüş ve Elcezire kumandanı **Nihad Paşa** tarafından bastırılıp bütün memlekete dağıtılmıştır. En tehlikeli zamanlarda, Türk milletinin kalbini ümid ve imanla doldurmasını bilmişti:

«Doğacaktır sana vad ettiği günler Hakkın

Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın!..»

Anadolunun bir kısmı işgâl edilince Balıkesire giderek, Kuvayi Milliyecilerle görüşmüş, bilâhare Anadolu'da dolaşarak vaaz ve konferanslarla milleti kurtuluş savaşına çağırmıştır.

25 Aralık 1920 de Birinci Büyük Millet Meclisi'ne **Burdur Mebusu** seçilen **Mehmet Âkif**, 17 Şubat 1921 de **İstiklâl Marşı'nı** yazmış ve 12 Mart 1921 de bu şiiri meclisçe **Millî Marş** olarak kabul edilmiştir.

ÂKİF - FİKRET KAVGASI

Âkif'le Fikret'in kavgaları, edebiyatımızın sayılı hâdiselerinden biridir. Bu mücadele iki şairin hayatında mühim bir yer işgal eder.

Mithat Cemâl, Âkif'le Fikret'in ilk görüşmelerini şöyle anlatır:

«Âkif, Fikret'le ilk defa Darülfünun'da görüştü: Meşrutiyet'te ikisi de orada hocaydı.

Âkife :

— Sende ne tesir yaptı Fikret?

Dedim.

Âkif:

— Sevedim bu adamı.

Dedi; sebebini de anlattı:

— Benim gibi ilk görüştüğü adama yirmi senelik arkadaşlarını çekistirdi.

Bu, tuhafıma gitti. İnanmıyacaktım; fakat Âkif söylüyordu; istemiye istemiye inandım. Ancak o kadar istemiye gerek inandım ki bu bende yer etmedi. Aradan bir kaç sene geçti, Abdülhak Şinasi Beye rica ettim, beni «Aşiyân» a götürdü. Fikreti ilk defa görüyordum. Ve ilk defa gördüğüm Fikret bana da «Yirmi senelik» arkadaşlarını çekistiriyordu: Bu arkadaşlarından biri o sırada Nafia Nazırı olmuş, nutkunda «Namussuzluk eden memurları kovarım.» gibi bir şeyler söylemiş, bunu da gazeteler yazmıştı.

Fikret nutkun burasına kızıyor:

— O mu namustan dem vuruyor? Ben onu burnundan tutup sallarsam namus namına nesi varsa yerlere düşer.

Diyordu.

Ben de dayanamadım:

— Bu adamlar sizin arkadaşlarınız, bunları siz yetiştirdiniz.

Dedim..»

Âkif'i asıl kızdıran Fikret'in «Tarih-i Kadim» şiiridir. Âkif bu hususta şunları söylüyor:

«Tarih-i Kadim diye bir manzumesi var; okumadın mı?»

«Yırtılır ey kitab-ı köhne, yarın,

Maktel-i fikrolan sahifaların..»

Bu beyit beynimde aylarca öttü. Bu adam Peygamberine sövdü. Babama sövse affederdim. Fakat Peygamberime sövmek... Bunu ölürüm de hazmetmem.»

Âkif, Fikret'i :

«Hiç utanmaz protestanlara zangoçluk eder..»

beytiyle itham edince Fikret Âkif'e «Tarih-i Kadime Zeyl» manzumesiyle şu cevabı verdi:

«Saydığın hârikalar mucizeler
 Birer efsun-i zekâdır ki beşer,
 Bitevakkuf açıyor sırlarını,
 Mucizat ehli unutmuş yarını;
 Beşerin böyle delâletleri var:
 Putunu kendi yapar, kendi tapar!
 Doğruluk, hubb'ü vefa, mahviyyet.
 Merhamet, hayr-ü hamîyyet, nasafet,
 Sonra bir şaire zangoç dememek.
 İşte vicdanıma bunlar mahrek,
 Düşünüp işlemek âyınimdir:
 Yaşamak dini benim dinimdir.
 Enbiyadan yaşarım müstağni,
 Bir örümcek götürür Hakka beni,
 Din-i Hak bence bugün din-i hayat.»

Millî Mücadele zaferle neticelenince yeni kurulan hükümetin, dinî dünyadan ayıran lâiklik prensibi onu bir kararsızlığa düşürdü ve Abbas Halim Paşa'nın dâveti üzerine Mısır'a gidip orada yerleşti. 1926 dan 1935 e kadar Mısır'da Türkçe Edebiyat dersleri verdi.

Hilvan'dan 1 Ağustos 1930 da sıra hasretiyle hâmisî Abbas Halim Paşaya bir arıza tarzında yazdığı mizahî bir şiirinde, sabah rüzgârına Heybeliada sahillerine ve Abbas Halim Paşanın köşküne uğrayarak Hilvan'lıların selâmını götürmesini söyler:

Ey Heybeli iklimine kıştan çekilenler,
 Ey Afrika temmuzunu efsâne bilenler!
 Ey yağ gibi üç çifte kayıklarda kayanlar,
 Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!
 Ey çamların altında serilmiş, uzananlar,
 Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar!

Siz, camları örter sakınırken cereyandan;
 Biz, bodruma sarkar da kaçarken galeyandan!
 Siz, mercanın âlâsını attıkça şişerken;
 Biz, kumda çirozlar gibi piştikçe pişerken!

Siz, Marmara âfâkını dürbinle süzerken,
 Biz, poyrazı görsek diye, damlarda gezerken,
 Siz, yelkeni açmış, suyun üstünden akarken;
 Biz, küplere binmiş, size hayretle bakarken!
 İnsaf ediniz: kopmayacak şey mi kıyâmet?

Yine Mısırdaki iken, kendisini anlamayanlara karşı şu mizahî şiirinde târiz eder :

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
 Manzûm sayıklar gibi manzûme sayıklar!
 Zannım, mütekaidd şuarâdan olacak ki:
 Hiç bir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
 Hâlâ, ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıktan;
 Âsârı da memnun görünür köhne kılıktan.
 Hicrî, kamerî ayları ezber sayar amma,
 Yirminci asır zihnine sığmaz, ne muammâ!
 Mâmûre-i dünyayı dolaştıysa da, yer yer,
 Son, son, «hadi sen, kumda biraz oyna!» demişler.

Şiirlerinin ve yazılarının mihverini, din teşkil etmesine rağmen, Mehmet Âkif'in softalık ve taassubla kat'iyen alâkası yoktur. O, islâmîlikte bir yenileşme hareketi isteyen, temiz ve necib kalbli bir müslümandı.

«Sarıklı milletidir milletin başına belâ..»

diyerek taassuba olan nefretini açıkça belirtmiştir. Haksızlığın ve istibdadın düşmanı olan Mehmet Âkif, kendisine (İrticâın mümessili) diyenlere şu susturucu cevabı vermiştir:

Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla sevemem;
 Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
 Biri ecdadıma saldırdı mı, hattâ boğarım...
 — Boğamazsın ki..

— Hiç olmazsa yanımdan kovarım,
 Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
 Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam
 Doğduğumdanberidir âşıkım istiklâle,
 Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
 Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum?
 Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boynum.

Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim çifte yerim.
Adam aldırma da geç git diyemem, aldırırım:
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım.
Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu...
İrticam şu sizin lehçede mâ'nası bu mu?.

Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü
Hadi göster bakayım şimdi de İbn-ür-Rüşdü?
İbni Sina neye yok. Nerde Gazali görelim?
Hani Seyyid gibi, Razi gibi üç beş âlim?
En büyük fâzılınız: bunların âsârından,
Belki on şerhe bakıp, bir kuru mâna çıkaran.»

Şiirlerini «San'at, cemiyet içindir.» düşüncesiyle yazan **Mehmet Âkif**, san'atı, cemiyetin sosyal gidişini düzeltmek uğrunda bir vasıta olarak kullanmıştır. Türk ruhunu iyi anlayan bu usta şair, içtimâî hayatımızın yaralarını, manzum hikâyelerle halk topluluklarına anlatmağa muvaffak olmuş ateşli bir vatanseverdir. Gençliğinden ölümüne kadar bütün hayatıyla İslâm birliği mefkûresine bağlanan, hak bellediği yoldan son nefesine kadar ayrılmayan, şiirleriyle doğruluk, vefakârlık, hürriyet ve vatan sevgisini telkin eden **Mehmet Âkif**, riya, tekâpu, tabâsbus, dalkavukluk, münafıklık gibi kötülöklere daima hücum etmiştir.

Serveti Fünûn edebiyatının tomturaklı lisanı yerine, temiz bir halk diliyle 12 bin mısradan fazla şiirler yazan **Mehmet Âkif**, hayatımızı haşmetli ve hazin taraflarıyla canlandırmıştır. Vatan şairi **Mehmet Âkif**, Türk milletinin vefakâr kalbinde lâyük olduğu yeri almış bir idealisttir.

«İstiklâl Marşı» şairi olarak, edebiyat tarihimizde müstesna bir yer alan, doğruluğun ve faziletin büyük timsali **Mehmet Âkif**, daima aramızda yaşayacaktır.

Üsküdar: 1 Haziran 1958

Hilmi YÜCEBAŞ

Ö R N E K Ş A İ R

Bir insan bütün hayatı boyunca yalnız inandığını ve söylediğini yapar ve yaptıkları çok büyük bile olsa, onu söylemeyecek kadar tevazu içinde bulunursa o insana «Kâmil insan» denilir.

Bir şair milletinin elemi, ıstırbını; memleketinin mahrumiyetini, bahtiyarlığını en veciz şekilde şiirine aksettirebilirse bu şaire «**Millî Şair**» adını verirler.

Bir şair kanlarını millet yolunda sebil etmiş kahramanlara devletten ve millettten evvel bir türbe yapmağa kalkarsa, bu türbe mânevî bir türbe bile olsa O şair «**Gazi Şair**» ünvanını almağa hak kazanır. Bir şair tasavvur edelim ki, şiiri söylenirken yediden yetmişe kadar herkes ayağa kalkıyor ve selâma duruyor. Her mısraı vatan kadar, bayrak kadar azizliyor. Bu şair ölmezlik derecesine yücelmiş «**Bayrak Şair**» olmuştur.

Bir şair, milletine âlem olan bir şiir kaleme alır, bu şiiri takdir görür, gününde servet denecek kadar büyük bir para ile taltif edilmek istenirse ve o şair âdeta utanılacak bir şey yapmış gibi bu paradan kaçarsa, o şaire «**İnsan Şair**» denir.

Fakat aynı şair bir dergâha sığınmış, âriyet bir göcük ile kışı geçirirken böyle bir mükâfatı reddederse sadece insan şair olarak kalmaz, «**Veli Şair**» derecesine erer.

İşte et ve kemik yığını dışındaki **Âkif** budur.

Âkif dindar olduğu için irtica ile savaştı. Medenî olduğu için 1918 in müstevlileri karşısında:

Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar demmiştir. Âkif cami'de vâiz, kürsüde hatipti. Her zaman en iyiyi, en doğruyu söyledi. Bedbaht olduğu bundan, ıstırap çektiği bundandır. Âkif milleti için her şeyi yaptı. Biz onun için hiç bir şey yapmıyoruz. Ondan af dilemeğe kalkışırsak, kaba hat kendisininmiş gibi kızarır, mahcup olur. Nûr içinde yat-sın.

Ali Rıza ALP

İSTİKLÂL MARŞI.

— KAHRAMAN ORDUMUZA —

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, kurban olayım çehreni, ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz, dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin İSTİKLÂL!

Hangi çığm, bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım!

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! nasıl böyle bir imânı boğar,
«Medeniyet» dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır, sana va'dettiği günler Hakkın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!

Bastığın yerleri «toprak» diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı!
Sen şehid oğlusun, incitme yazıktır, atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı!

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ,
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün vârimı alsın da Hudâ,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyda cüdâ!

Rûhumun senden İlâhî şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mâhrem eli!
Bu ezanlar —ki şehâdetleri dînin temeli—
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman, veed ile bin secde eder —varsa— taşım;
Her cerihamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır, rûh-u mücerred gibi yerden na'sım!
O zamdan yükselerek Arşa değer, belki başım!

Dalgalan sende, şafaklar gibi en şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin İSTİKLÂL!

MEHMET ÂKİF

★

Âkif'ten Uç Kıt'a

Düşman sesi duymak istemezsen,
Kardeş sesidir uyan bu sestem.
Kalkınca görür ki akşam olmuş
Vaktiyle uyanmayan bu sestem.

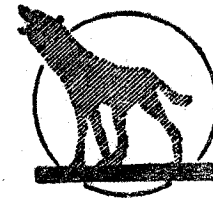
[Bu kıt'a, mütareke devrinde Balıkesirde çıkarılan «SES» gazetesi için ihda edilmisti.]

★

O yeşil toprağın ey yüzler ağartan Karesi
Şimdi binlerce şehidin kanayan makberesi
Sana hasret kalan evlâdın için dünyada
Varsa kahr olmadan aram edecek yer neresi?

Hani gök kubbenin altında görülmüş mü eşin?
Dağların bağ, hele vâdilerin altın deresi!
Ey benim her taşı bir mabed-i iman yurdum;
Seni ergeç bana mutlak verecek mabudum

(Bu şiir Ankara'dan Balıkesir'in işgali sene-i devriyesindeki o ma-temli günlerde yazılmıştı.)

ÂKİF'İN CEVABI

Aşağıdaki parçayı Mehmed Akif merhum, kendisinin aleyhinde vaktiyle İstanbul'da verilen bir konferansta, onun hakkında «kör, be-yinsiz, sağır» diye bağışan bir zümre için yazmıştır. «Sefahat» ında yoktur. Milli Mücadelede Balıkesir milletvekili olan Akif'in vatanper-ver ve âlim dostu Hasan Basri Çantay tarafından gönderilmiştir. Merhumun «hayâ» kelimesiyle başlayıp «hayâ» ile biten peygamber-râne hitapları neslimize en değerli ders olmalıdır. Onun ruhaniye-tini fikir ve ahlâk kurumlarımızın başında görmek isterdik.

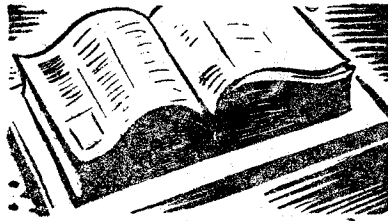
HAREKET : 1948

«Ne yapsam, neyle kurtarsam şu yatmış inleyen halkı»
Deyip, ezberde olsun, gezdiğin vâki midir şarkı?
Benim beynim sağır, yahut gözüm körmüş. Peki lâkin,
Senin görgün yolundaymış da keskinmiş te idrâkin,
Ne gördün, söyle evlâdım, ne duydun, lûtfen izâh et?
Hayır, hâcet te yok izâha, pek meydanda mâhiyet,
O mâhiyet fakat iğrene, o mâhiyet fakat çirkin,
«Niçin» dersin, sıkılmak hissi insanîsi yok ilkin.

Evet, beynim sağırdır. Kâinatım çünkü hep feryat.
Gözüm görmez, evet zira muhitim hep karanlıktır.
İşitmem başka bir ses milletim eylerken istimdat,
Fakat sinemde imanım müebbed fecri sadıktır.
Kör olmaz ağlayan gözler, sağırlaşmaz tutuşmuş beyin,
Yaşarmaz gözle yanmaz beyni hilkat addeder bir şeyn.
Geçilmez kahkahadan her taraf yangın içindeyken..
Yanan bir sineden, lâkin ne istersin? Nedir öfken?
Beraber ağlamazsın, sonra kör dersin, sağır dersin.
Bu hissizlikten insanlık hem iğrensin, hem ürpersin.
Ne ibret! yok mu bir bilsen kızarmak bilmeyen çehren?
Bırak tahsili, evlâdım sen ilkin bir hayâ öğren!.

MEHMET AKİF

Hercümerç Ettğin Edvara da sığmaz...

● Mehmet Akif'in şiirlerinden birinden aldığımız bu mısradaki **Edvar** kelimesinin ne mânâ ifade edebileceğini isimleri bizce mah-fuz beş gence şifahen sorduk. Aldığımız cevapları sırasıyla kaydedi-yoruz :

1 — Yüksek Ticaret Mezunu bir Yedek Teğmen :

«Bilmiyorum, şiiri hatırlıyorum. Mehmet Akif'in Çanakkale Şe-hitleri için yazılmış bir şiirdir. Olsa olsa İngiliz Kralı Edward'ı kaste-diyor olmalıdır. Zira malûm ya Çanakkale'de İngilizleri mağlûp et-miştik. Edward'da İngiliz Kralıdır.»

2 — Muvazzaf Bir Lv. Teğmen :

Bilmiyorum. Bu mısra Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine ya-zılmış bir şiirinden alınmıştır. O zamanlarda İngilizler baş düşma-nımızdı. Edward'da Kralları idi. Bunun için Edwar'ın manâsı her hal-de Kral Edward'dır. Fakat vezin icabı Akif Kral kelimesini kullana-mamıştır.

3 — İstanbul Hukuk Fakültesinden 1942 Senesinde Mezun Olmuş Bir Hâkim Stajyeri :

«Bilmiyorum. Tahmin de edemiyorum»

«Acaba Kral Edward ile alâkalı bir kelime midir?» diye sorduk.

«Olmaması icap eder gibi geliyor ama bilmem ki!...» dedi.

4 — Yüksek Kimya Enstitüsünden Bir Üniversiteli Genç :

«Biliyorum. Edwar duvarın cemidir. Çanakkalede yıkılan duvar-ları yani şehitleri kastetmiştir Mehmet Akif.

5 — Teknik Üniversitesinin Son Sınıfından Bir Yüksek Mühen-dis Adayı :

«Edwar etfalın bir diğer şeklidir. Etfal çocuk demektir. Harbin alt üst ettiği çocukları kastediyor.»

★ Bu itibarla

Gençliğin Akif'in Ruhuna
Okuttuğu Mevlût Yerindedir

YÜCEL : Ocak - 1947

MEHMET ÂKİF İÇİN

Toprak, onu sen kol kanat ol, öyle kucakla!
Bilmezsin, o gökten de, güneşten de temizdi,
Ey yer yüzü, mâbet kesilip Tanrıya yüksel!
Koynunda yatan gölge bizim Akifimizdi.

Mithat Cemal KUNTAY

30 YILLIK ARKADAŞININ KALEMİYLE :

Âkif'in Hayatı ve Sanatı

Safahat mübdi'i, Meçhul Şehid ve istiklâl Marsı sairî Mehmed Âkif, Babası Fatih müderrislerinden İpekli Tahir Efendi; Temiz Tahir Efendi diye meşhur olan zat. Onun babası Nureddin Ağa; anası Hacce Emine Şerife Hanım. Şerife Hanımın babası Buhara'lı tacir Mehmed efendi, annesi de Buhara'lı. Şerife hanım Amasya'da doğmuş, büyümüş hassas bir kadın. Mehmed Âkif 1290 Şevvalinde Fatih civarında Sarıgüzelde doğuyor.

MEKTEP HAYATI :

Dört yaşında mektebe başlıyor, iptidai ve rüşdi tahsilini Fatih civarında Emir Buhari ve Merkez rüşdiyesinde ikmâl ediyor. Rüşdiyedeki muallimleri arasında Abdülhamid devrinin hürriyetperver şahsiyetlerinden, Mısır'da Kanun-ı Esasî gazetesini çıkaran, bilâhara Paris'e giden, meşhur Hoca Kadri Efendi var. Âkif'in ifadesine göre, bu zat bilhassa lisan itibariyle, onun üzerinde çok müessir oluyor.

Bir taraftan da evde pederinden arapça okuyor. Âkif, babası için «O benim, hem babam, hem hocamdır; ne biliyorsam ondan öğrendim» diyor. Gezerken bile babasından çok şeyler öğreniyor. Mektepten çıkınca da boş durmuyor; Fatih camiiinde Hafız, Gülistan, Mesnevî gibi Farsî eserler okutan Es'ad Dede'nin dersine devam ediyor. Rüşdiye tahsili esnasında daha ziyade lisan derslerine temayül gösteriyor. Şiiri de çok seviyor. İlk okuduğu manzum eser, Fuzulî'nin Leylâ ve Mecnun'u. Şiire karşı meftuniyeti onu nazma özendiriyor. Kendi ifadesine göre, daha Rüşdiyede iken, vezinsiz, kafiyesiz uzunca nazım parçaları karalamaya başlıyor.

İlk dinî terbiyesinde bilhassa evin tesiri büyük: Annesi çok âbid ve zahid bir kadın. Babası da öyle. Her ikisinin de dinî salâbeteri var. İbadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmış kimseler. Âkif'in dinî heyecanında tesirleri şüphesiz. Pederi Nakşî tarikatına mensup. Münevver bir zat olan Temiz Tahir Efendi, babalık nüfuzunu çocuğunun serbest inkişafına hail olacak derecede ileri götürmüyor. Bu yüzden Âkif'in şiirlerinde mutasavvifane eda, sofıyane neşve pek seyrek. Onun yazılarının, şiirlerinin mevzuu, daha fazla, iş, hareket, faaliyet. Âkif, hayatında da Faraizî ifaya çok itina ediyor, fakat dervişçe bir zühd sahibi değil. Ancak Mısır'da inziva hayatının son senelerinde kendisini ibadete veriyor. Mesneviye çok dalgıç, takvâ sahibi oluyor.

Rüşdiye'yi bitirince mektep ve meslek tercihinin pederi kendisi-

«بچه طاهره چک بقبري بيلد فانه سبه ؟
 «گورم لم جلدني ناريجه !» ريسم ، صفارست
 هج درج ابد چک . ادواره ره بيم او کتاب ..
 سني آجانه اديله ايد . استيعاب
 «بو طاهره ..» ريسم ، کعبه ريسم بکله
 زوچک ويني طويسم ره ، کيسم طاهره
 صورته . گورک قبه بي اسم ره ، دراييله
 فاما يان طينه هکسم بونون اهريله ؟
 مود برولطره آهيه زيرته چاسم ره طاران
 يدي فانييلي تر بای او زاسم اواران ؟
 سه بو آويزه نک آتسه ، بورونش فانه
 اوزانيرکيه ، کيجيه ، منتهي کيسم يانه
 نه به دارک کي ناجرجه قد . کيسم
 توندونيه خرايله آويزه کي بديزاسم ؟
 توندنه مغربي ، آتله ، حاسم باره نه ...
 يه برشي يايه بيسم ريسم خاطرته !

ne bırakıyor. O da Mülkiye mektebini tercih ediyor. O zamanki teşkilâta göre, Mülkiye'nin idadî kısmına giriyor, üç sene sonra şahadetname alıyor, âli kısmına geçiyor. O sırada pederi vefat ediyor.

Zaruret içinde kalıyorlar, maişet derdi omuzlarına çöküyor, bir an evvel mektebi bitirip maşa geçmeyi düşünüyor. O sırada ilk defa olarak **Mülkiye Baytar Mektebi** ihdas olunuyor. Bu mektep yenisidir, çıkanlara hemen memuriyet verilir, diye birkaç arkadaş Mülkiyeyi terkederek buraya giriyorlar. İki senelik neharî kısmını bitirince Halkalı'daki leyli kısmına geçiyor.

İdadide, Mülkiyede, Baytar mektebinde yine en çok lisan derslerine ehemmiyet veriyor. Dört lisanda (türkçe, arapça, farsça ve fransızcada) birinci. Bununla beraber diğer derslerde de birinci. Şiirle iştigali baytar mektebinin son iki senesinde hızlanıyor. Birçok manzum parçalar yazıyor ve bilâhara bunların hepsini mahvediyor. Şiirle alâkasını arttırmak için orta ve yüksek tahsilde yeni bir müessir çıkıyor, eski temayülü inkişaf ediyor. Baytar mektebindeki hocalarının ekserisi doktor. Bunlar hem mesleklerinde yüksek şahsiyetler, hem dinî salâbet erbabı. Bunların telkinleri de Âkif'in ahlâkı ve dinî terbiyesi üzerinde müessir oluyor.

Âkif, tahsil hayatında sporla da çok meşgul, bedeni mümâreselere çok meraklı. Güçlü kuvvetli bir delikanlı. Güreş de ediyor; hem de kışpet giyerek, zeytinyağı kullanarak. Pehlivanlıkta üstadı, kendisinden beş altı yaş büyük Kıyıcı Osman pehlivan. Osman'ın pehlivanlığı kadar insanlığına da çok meftun. Kendi anlatışına göre, dünyada en hürmet ettiği adamlardan biri Osman pehlivan. (Osman Pehlivan Âkif'i, kırk sene sonra, son hasta günlerinde ziyaret ediyor. Büyük şâirin bütün çocukluk hatıraları canlanıyor, çok mütehassis oluyor, gözlerinden yaşlar dökülüyor.) Âkif'in pehlivanlığı 17, 18, 19 yaşlarında. Hattâ Halkalıda Baytar mektebinde iken cumaları ve başka ta'til günleri savuşur, etraf köylere gider, düğünlerde güreşir. Yüzmek, atlamak, taş atmak, koşmak gibi bedeni mümâreselerle de meşgul oluyor. Âkif böyle en küçük yaştan itibaren imkânsızlıkların her türlüyle güreşiyor. Bünyesi de, ruhu da hayatın güçlükleriyle, yoksulluklarıyla çarpışarak mukavemet ve kudret kazanıyor. Onda pehlivanlık merakı mutlaka vücudünden ziyade ruhundaki taşkın kudreti istihlâk için meydana gelmiş olacak. Herhalde irfân ve ruhu, bünyesinden fazla pehlivan olan Mehmed Âkif, spor gençliğine ibret olacak bir timsâl!

MEKTEBİ BİTİRDİKTEN SONRA :

Baytar mektebinden birincilikle çıkıyor. Artık kendikendine çalışma ve tetebbü' devri başlıyor. Kur'an'ın hıfzına çok hevesi var. Azmediyor, az zamanda Kur'an'ı ezberliyor. Bir taraftan da Baytar

İbrahim bey'den fransızca öğreniyor. İbrahim bey fadıl ve kudretli bir zat. Ona çok hürmeti var. Memuriyetle, birlikte Adana ve Suriye taraflarında dolaşıyorlar. Bu zat Âkif'in üzerinde çok müessir oluyor. Âkif «benim sebeb-i feyzim odur» diyor. İbrahim bey için **Safahat**'da uzun bir şiiri var.

Kendi anlatışına göre, ilk şiirlerinde nümune aldığı şairlerin başında **Ziya Paşa** gelir. **Naci**'nin nazmı da çok hoşuna gidiyor. Âdetâ onu kendine meşkediyor. **Namık Kemal**'den, **Abdülhak Hâmid**'den de fikren çok müstefid oluyor. Eski şairleri, eski edipleri de çok okuyor. Bütün bunların ilk eserlerinde büyük izleri görülür. Yine kendi ifadesine göre, okuduğu şark ve garp muhalledatı arasında **Sa'di**'nin eserleri kadar onun üzerinde hiç bir şey müessir olmuyor. Sa'diye karşı derin bir meclûbiyeti var. Bâ'zı yazılarının altına, müstear olarak, **Sa'di** imzasını atıyor. Onun kudretine hayran: «Sa'di, şarkımızın ruh-ı kemali!» diyor. Sa'di için farisiye büyük emek veriyor. Mevlâna'yı da çok seviyor. Mesnevi, onun ruhunda kıyametler koparan bir eser.

Sarf ve nâhvini, çok kuvvetli olarak, babasından öğrendiği arapçayı ilerletmeğe çalışıyor. Daha sonraları merhum Şevket ve Nâim beylerle senelerce beraber okuyorlar, müteakiben birbirlerinden istifade ediyorlar. Hersek'li **Ali Fehmi** efendiden allâme Müberrid'in **Kitab-ül-Kâmil**'ini okuyor. Arap edebiyatıyla iştigali, gerek Arapların, gerek diğer İslâm ülemasının arapçaya verdikleri kıymet ve ehemmiyeti ona anlatıyor. Bu tesirle. Âkif nazarında dil, din gibi mukaddes oluyor. Ona göre, «dil ve dili teşkil eden kelimeler, kudsi duyguların ve düşüncelerin mümkün olduğu kadar vasıta-i tebliğidir.» Arapçayı çok ilerletiyor. Kur'anı çok okuyor. O belâgat onu teshir ediyor. O ilâhî hitablar ona başka ufuklar açıyor. Matbuatta ilk neşrettiği şiir, «**Kur'an'a Hitap**» dir.

Geniş irfanına meftun olduğu **Emrullah Efendi** de onun üzerinde çok müessir oluyor. Ondan doya doya istifade için pıhtıyı pırtıyı topluyor; onun oturduğu Makrıköyüne taşınıyor.

Arabî, farisî edebiyatındaki vukufuna hayran olduğu meşhur **Hicri Hoca**'dan da ders alıyor. Onun sohbetinden, fazlından müstefid olmak için bâ'zı arkadaşlarıyla beraber İstanbul'un en ücra köşesinden kalkarak Üsküdar'da tâ Nuhkuyusuna kadar şedd-i rahl ediyorlar.

Fransızca'yı da kendikendine ilerletiyor. Ekseriya cebinde fransızca bir eser bulunur. Birçok fransızca şiirler de ezberinde. Fransız şairlerinden **Victor Hugo** ve **Lamartin** ile, klâsiklerle çok uğraşıyor. **Daudet** ile **Zola**'yı fazla okuyor. Bilhassa **Lamartin**'i çok seviyor, ona büyük bir hürmet besliyor, onun ilâhî şiirleri onu mest ediyor. **Sa'di**

gibi ufak mevzulardan büyük neticeler çıkaran **Dumafis'in** kudretine hayran. İngilizlerin **Shakespeare'ini**, **Milton'unu**, **Bayron'unu**, daha başka büyük simalarını, Fransızların **Anatole Franse'a** kadar bütün san'at ulularını okuyor. Kendisine tavsiye olunan her eseri didikliye didikliye tetkik ediyor.

Hasılı dört lisanın edebiyatını da süzüyor, en güzel parçalarını ezberliyor. Mahfuzatı belki on bin beyitten fazla. Darbimesellere de çok meraklı, hemen hepsi ezberinde. Divan edebiyatını, onu ta'kid eden edebî inkilâbları tedkik ediyor, muasır üdebayı okuyor. Nerede bir üstad işitiyorsa koşuyor, dersinden, sohbetinden istifade ediyor. Memuriyetle Rumeli'nin ve Anadolu'nun birçok yerlerinde köylülerle temas ettiği için onların ihtiyaçlarına, dertlerine vakıf. Çocuklarını okutmak vesilesiyle ileri gelen tabaka ile de temasda. Dîreklerarasındaki içtima merkezinde memleketin hamiyetli ve faziletli evlâdiyle tanışıyor.

Böyle bir taraftan şark ve garbı tetebbü' ederken, diğer taraftan da şiirler yazıyor. Artık o yüzlerce mısra'lı manzum mektuplar yerine mevzu'lu şiirler başlıyor. Bunlardan ba'zıları **Resimli Gazete**de çıkıyor. Bunları neşrettiği zamanlar 313, 314 seneleri. Fakat sonra arkası kesiliyor, üçüncü bir istihale devri başlıyor. Asıl Âkif doğuyor: **Safahat şairi Âkif**, «Fatih Camii», «Seyfi Baba» lar, «Hasta» lar şairi Mehmed Âkif. Fakat bu şiirleri matbuatda nesredilmiyor, istinsah ile elden ele dolaşıyor, sevdiği arkadaşlara okunuyor. Artık büyük üstadlarla tanışmak zamanı gelmiştir. **Hâmid'lerle Recai Zade Ekrem'lerle** görüşüyor. Onlara şiirlerini okuyor. Derin bir hayret uyandırıyor. İstikbalin büyük bir şairi doğduğunu görüyorlar.

Beri tarafta Servet-i Fünun çıkıyor. Fakat oraya karışmıyor, şiirlerini vermiyor. Hernedense matbuatda neşrini istemiyor. Fakat oradaki şairleri okuyor. Beğendiği, hattâ ezberlediği çok şeyler de var. **Ali Ekrem'in** şiirleri, **Cenab'ın** yazıları ne kadar güzel! **Faik Âlî'nin**, **Siyret'in**, **Fikret'in** de güzel parçaları var. San'atin bütün incelikleri gözünden kaçmıyor. Hele «**Elvah'ı Tabiat**» daki o tasvirler ne güzel! Tabii Hâmid'e yetişilemiyor. **Hâmid'in** şiiri, o, büsbütün başka. Fakat nazımda, tasvirde de çok yenilikler var. Bunlar hep onun yapmağa başladığı edebî inkilâb hareketleri. Her yenilikle alâ-kadar oluyor, her güzelden istifade ediyor. Muttasıl okuyor ve yazıyor. Her yazdığı şiir, evvelkisinden bir parça daha yükseliyor. Fakat yazdıklarını neşretmiyor.

Tâ meşrutiyete kadar böyle kendini tutmağa muvaffak oluyor. O zamana kadar şöhreti «mahdud bir daire-i samimiyet» içinde kalıyor. Vaktaki meşrutiyet ilân ediliyor, matbuat serbest oluyor, «**Sırat-ı Müstakim**» intişar ediyor; Âkif'in şiirleri de burada neşredil-

meğe başlıyor. Her tarafta derin bir alâka uyandırıyor; bütün memlekette, hattâ harîc memleketlerde.

Onun şöhretini arttıran, milletin bütün tabakalarına onun sesini duyuran, ruhlarda derin incizab ve heyecanlar husule getiren, onun bilhassa Balkan Harbindeki şiirleridir. O acı ve ızdıraplı hâdiseler karşısında onun feryadları, bütün gönüllerde müthiş fırtınalar vücade getirdi. O elemli kara günlerde yalnız onun şiirleri, feryadları dalga dalga memleketin dört köşesine yayıldı. O acı günlerin ızdırabıyla inleyen hiç bir ferd yokdu ki onun, göçmüş milletlerin izmihlâl destanları kadar müessir olan, şiirleri karşısında ağlamış olmasın. Onun heyecanlı sesleri, yalnız matbuat sahifelerinde değil, cami kürsülerinde de geniş halk tabakalarının gönüllerini heyecana veriyordu:

İlâhi! altı yüz bin Müslüman birden boğazlandı.
Yanan can, yırtılan ismet, akan seller bütün kandı.
Ne bîkes hanümanlar işte yangın verdiler, yandı!
Şu küllenmiş yığınlar hep birer insan, birer candı!
Şahamet gitti, gayret söndü, kudretler zebun oldu!
Karanlık bir hezimet her taraftan rünümün oldu.
Şahamet gitti, gayret söndü, kudretler zebun oldu!
O mevcâmevc sancaklar ne müthiş sernigün oldu!
Sukûtun dehşetinden kalb-i rahmet belki hûn oldu.
Ezanlar susdu.. Çanlar inledüp durmakda â'fakı..
Yazık: Şarkın semasında hilâlin geçdi israkı.
Zaman artık salîbin devr-i istilâsı, ilhakı.
Fakat yerlerde kalmış hakların ferdâyı ihkakı,
Ne doğmaz günmüş ey âcizlerin kudretli Hallâkı!
Tecelli etmedin bir kerre Allâhım cemalinle!
Şu üç yüz elli milyon ruhu öldürdün celâlinle!

O, işte hep böyle coşkun feryadlarla, heyecanlı hitabelerle o faciaların matemini terennüm eyledi; gelecek nesillere o kanlı günlerin elim hâtıralarını nakletti.

Balkandaki yangın daha kül bağlamamışken,
Bir başka cehennem çıkıversin... Bu ne erken?

Diye karşıladığı Umumi Harbde de milleti vahdete, mücadeleye davet eden şiirleri, bilhassa Türk askerinin şahametini tasvir eden ve benzeri olmıyan Çanakkale şiiri onun şöhretini şahikalara çıkardı.

Ey şehit oğlu şehit, isteme benden Makber,
Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.

Bu muhteşem âbide karşısında bütün şairler, bütün edibler onun yüksek kudretini teslim ettiler; Cenab Şahabeddin'ler, Süleyman Nazif'ler gibi büyük edibler onun **Millî Şair** ünvan-ı mübecce-line liyakat kesbettiğini iftiharla söylediler.

Hâdisat, onun gönülleri dolduran şöhret ve sevgisini erişilmez şahikalara çıkaran bir âbide daha ibdaa sevketti. Ne mütareke ahkâmını, ne de imza haysiyetini tanımlıyarak anavatana suikasdiler hazırlayan, kapılarımıza dayanan onu kırıp içeri girmek, harim-i namus ve şerefimizi çiğnemek isteyen düşman Ayvalığa ayak atamaz, büyük şair hemen oraya koşdu. Zağnos Paşa (Balıkesirde) kürsüsüne çıkarak millete hitab etti:

**Cihan alt üs olurken seyre baktın böyle durdun da,
Bu gün bir serserisin, derbedersin kendi yurdunda,
Haya elbette hakkın.. Lâkin ettir haykırp ihkak,
Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: da'vayı istihkak,**

İstiklâl Savaşında Anadolu'nun dört köşesinde, köylere varınca-ya kadar bütün içtimagâhlarda, siperlere varıncaya kadar bütün cephelelerde, en büyük kumandandan en küçük nefere varıncaya kadar bütün ordugâhlarda onun şiirleri okundu, onun hitabeleri dinlendi. Bütün gönülleri onun heyecanlı sesleri heyecana verdi.

Nihayet bu mukaddes mücadelenin büyüklüğünü, kudsi heyecanını terennüm edecek, onu müstakbel asırlara nakledecek zaman gelince bütün gönüller ona teveccüh etti. Herkes mücahedenin azameti nisbetinde kuvvetli, heyecanlı bir ses istiyordu. Yurdun bütün âfakını heyecanla dolduracak, inletecek, arşın kapılarına yapışarak bağırarak bir ses! Bu kadar kudsi hisleri, bu kadar ilâhî nağmeleri kim terennüm edebilirdi? Bunları ancak ruhunda duyan ve yaşayan, «en büyük ve en ilâhî bir belâgatle yazan, senelerdenberi memleketin kederlerini, ıztıraplarını, bütün mefahirini söyleyen millet şairi Mehmed Âkif ifade edebilirdi.

«**Kahraman Ordumuza**» ithaf olunan, ve: **Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!** diye başlıyan o muazzam şiir, Büyük Millet Meclisi kürsüsünden okunduğu zaman ruhları o kadar heyecan kaplamışdı ki bütün Meclis yekpare bir kalp halinde dalgalanmış, vecd içinde titreyen bütün kalpler bir kalp, bütün sesler bir ses olarak bağırıyordu:

**Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl!**

«Kayd-ı esarete karşı evlâdını kıyama davet eden ecdad sesi kalplerimiz içinde yükseldiğini» söyleyen **Mustafa Kemal Paşa'nın** Meclise riyaset ettiği, «bütün dünya milletlerine heybet salan ordumuzun besâletini ve yüksek vasıflarını» teşrih eden İsmet Paşa'nın,

ve bunun bir iman mücadelesi olduğunu söyleyen bütün meb'usların ittifakiyle bu marşın milletin en samimi hislerine tercüman olduğuna karar verildi.

Bunun üzerine **Âkif**, artık bütün tarihimizde hiç bir şairin çıkamadığı ve çıkamayacağı bir şeref şahikasına yükseldi. Âkif bu şiiriyle Türk edebiyatının şehinşahı oldu. Türk devletinin istiklâl âlâmeti olan pullarına Âkif'in bu şiiri basıldı. Koca Âkif, hayatının son günlerinde, hasta döşğinde şöyle demişti: «**O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. O şiir, artık benim değildir, milletin maldır. O şiir, benim milletime karşı en kıymetli hediyeumdür.**»

Onun millete bu hediyesine mukabil millet de ona iki kıymetli hediye verdi: İstiklâl madalyası, bir de mavzer tüfeği.

**Doğacaktı sana va'dettiği günler Hakkın
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın**

diye zaferi tebşir eden, millî mücadelenin ma'nevi cephesinin büyük kahramanı, Hakkın vadettiği o zafer günleri doğduktan sonra, milletin verdiği o kıymetli hediyeleri alarak İstanbul'a döndü. Bir müddet sonra, «**Haccet-ül-veda**» şiirini yazmak üzere, Yar-i sefiki **Abbas Halim Paşa** ile birlikte, Mısır'a çekildi. Kahire'nin **Halvan** köyünde 11 sene bir inziva hayatı geçirdi. Mehtablı gecelerde **Nîl** kenarlarında şiirlerini okudu. Ehramlar önünde Fir'avun'un yüzüne silleler savurdu:

**Bu firavun ki, cehennemdi yerde kâbusu,
Cehennem olmadan evvel vücudu menhusu;
Bu Firavun ki, beser, korkudan büküp belini,
Hüsnü' içinde tavaf eylemişdi heykelini.
Bu Firavun, bu görünmez kaza, bu saklı belâ
Ki bir zaman tapılıp dendi: «Rabbünel-â'lâ!»
Ne intikam-ı ilâhî, ne sermedi hüsrân,
Gelen geçenlere ibret, yatar sefil, üryan!
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli;
Fakat bu hakkı ne taşdan, ne leşden istemeli!**

Halvan bahçelerinde **Budda'nın** ve tilmizlerinin heykelleri karşısında tefekkürlere daldı. Mesnevi neyinden Mevlâna'nın hicranlarını dinledi. Kur'an tercümesini bitirdi. Mısır Maarif Vezareti onu Mısır Üniversitesine Türk Edebiyatı profesörü yaptı. Nihayet hastalandı. Memleketে dönmeğe istiyakı arttı. Artık Mısır'da duramaz oldu, birgün, Meçhul Şehide Âbide diktigi, Çanakkale'den geçti. İstanbul'un minarelerini görünce ağladı. Canlı bir cenaze halinde vapurdan hastahaneye naklolundu. İstiklâl Marşı şairinin vatana döndüğünü haber alan bütün mütehassir arkadaşları, edibler, şairler,, mu-

harrirler, meb'uslar, gazeteciler, profesörler, üniversite gençleri... Akın halinde ziyaretine koştular. Bu candan sevgi onu çok mütehasşis etti. Sonra Alemdağına çok sevdiği Prens Halim'in köşküne gitti. Bir müddet orada haşmetli çamların serin gölgeleri altında sayılı günlerini geçirdi. Her gün Kur'an okumak itiyadında olduğu için Kur'an okudular, hüsu' ile dinledi, memleketin en kıymetli üstadları tedavisine ihtimam ettiler. Hastalığına (Siroz = Dumûri kebed teşemmuu) çare bulamadılar. Yavaş yavaş eridi, bir deri bir kemik halinde kaldı. Nihayet bir gün söndü. 27 **Kânunuevvel 936 pazar günü** güneşin gurubunu müteakib, 63 yaşında olduğu halde, bu âlem-i fâniye veda' eyledi. Cenazesi Beyazıd'a getirilince üniversite gençliği tabutunu istikbal ettiler, al sancaklara sardılar, görülmemiş bir samimiyet ve sevgi ile, eller başlar üstünde, kabrine kadar taşındılar.

MEMURİYET VE SEYAHATLERİ :

1309 da baytar mektebinden birincilikle çıktıktan sonra orman nezaretinde umuru baytariye ve ıslahat-ı hayvaniye şubesi umumi müfettiş muavinliğine tayin olundu. Yirmi sene bu vazifede bulunduktan sonra başkasına yapılan bir haksızlık yüzünden gücenip istifa etti. Halkalı ziraat mektebinde, hususi mekteplerde, Dar-ül-hilâfe medreselerinde edebiyat okuttu. Darülfünun edebiyat profesörü, Darü-ül-Hikmet-il-İslâmiye başkâtibi oldu. Ankara Büyük Millet Meclisi Burdur meb'usu intihab edildi. Ve nihayet Mısır Üniversitesi Türk Edebiyat Profesörü oldu.

Memuriyetle Rumelide, Arnavutlukta, Suriyede, Adana havalsinde dört sene kadar dolaştı. Hasbelmeslek köylülerle gayet sıkı temasda bulundu. 1329 da bir Mısır seyahati yaptı. «**El-Uksur**» şiiri bu seyahatin kıymetli bir mahsulüdür. 330 da Berline gitti. Almanlar, Umumi Harbde itilâf devletleri tarafından aldıkları esirlere karşı yaptıkları hüsnü muameleyi bütün islâm milletlerine göstermek ve duyurmak üzere muhtelif milletlere mensup Müslüman muharrirlerini davet etmesi üzerine, Harbiye Nezaretine merbut **teşkilâtı mahsusa** tarafından diğer ba'zı zevat ile beraber Berlin'e gönderildi. O sırada İslâm âlemine hitaben Âkif'in yazdığı beyannameleri Alman tahtelbahirleri tâ Cava'lara kadar götürdü. «**Berlin Hâtıraları**» bu seyahatin mahsulüdür. Almanya'dan avdetinden sonra mühim bir siyasi vazife ile yine teşkilâtı mahsusa tarafından «**Necid**» e gönderildi. Kızgın çölleri aşarak yapılan bu seyahatin mahsulü de «**Necid çöllerinden Medineye**» şiiridir. Harbi Umumi sonlarında İsmail Hakkı İzmirli ile Cebel-i Lübnan'a gitti. Harekâtı milîye zamanında Konya ve Kastamonu havalsinde dolaşarak halkı vahdet ve harekete dâvet etti. İstiklâl savaşından sonra Mısır'a git-

ti. Mısır'da hastalandı, Cebel-i Lübnan'a ve Antakya'ya gitti. Endelüs'ü görmek, «**El-Hamrâ**» yı yazmak için bir İspanya seyahatini çok arzu ediyordu. 341 de Mısır'dan İspanyaya gitmek üzere iken bâ'zı mevani' dolayısıyla bu seyahati geri kaldı. Himalâya dağlarını, Ganj nehrini görmek, oraları hakkında bir şiir yazmak için Hindistan'a gitmek istiyordu. Bir de **Haccet-ül-veda'** şiirini yazmak için Mısır'dan Mekke'ye gitmek iştiafında idi. Hira dağına çıkarak Peygamberin mağarasında kalacak, oralaradaki taşları, toprakları okşayıp öpecekti ve ancak o zaman Peygamberin son hutbesini yazacaktı.

ESERLERİ :

Matbuatta intişar eden ilk şiiri «**Kur'an'a Hitab**» ünvanlı mazmûmedir. **Mektep** mecmuasının 2 **Mart 1311 (1895)** tarihli 26 ıncı sayısındadır. O vakit 21 yaşında idi. İki sene fasıladan sonra, 313, 314 senelerinde Resimli Gazete'de bâ'zı şiirleri intişar etti. Bunlar 1500 mısradan fazladır. Mevzuları muhtelifdir. Çoğu ahlâki, dinî, hikemidir. Bunları «**Safahat**» a almamıştır. Bu şiirlerinden hiç bahsetmez, bunlara ehemmiyet vermezdi. Bundan sonra tâ meşrutîyet ilânına kadar, on sene zarfında yazdığı şiirleri, matbuatta neşretmedi. Meşrutîyet ilânını müteakip Sırat-ı Müstakim mecmuasının intişarı üzerine, muntazaman neşriyata başladı. Burada parça parça neşrettiği şiirler, bilâhare Safahat ünvanıyla kitap halinde basıldı ki bunlar yedi kitaptan ibarettir. Tercüme ettiği eserlerin ba'zıları kitap halinde basılmıştır. Makaleleri ve tercümelerinin çoğu Sırat-ı Müstakim - Sebi-lür-Reşad koleksiyonlarındadır.

Kitap halinde neşrolunan şiirlerin birincisi Safahat ünvanlıdır. Bu kitapda üç bin mısra'dan ibaret 43 parça şiir vardır, üç defa basılmıştır. Üçüncü tab'ı 1347 H. (1928 M.) dedir.

İkinci kitabın adı: Süleymaniye Kürsüsünde'dir. 15 Ağustos 1328 de yazılan bu eser, dört defa basılmıştır. Dördüncü tab'ı 1347 H. (1928 M.) dedir, 55 sahifedir, bin mısra'dan ibarettir.

Üçüncü kitap: Hakkın Sesleri. Üç defa basılmıştır. Son tab'ı 1347 H. (1928 M.) dedir. Bu kitapda on parça şiir, 500 mısra' vardır.

Dördüncü kitap: Fatih Kürsüsünde. Dört defa basılmıştır. Dördüncü tab'ı 1347 H. dedir. Bu kitabda 1800 mısra' vardır.

Beşinci kitap: Hâtıralar. Üç defa basılmıştır. Son tab'ı 1347 H. (1928 M.) dedir. Bu kitapda 10 parça şiir, 1600 mısra' vardır.

Altıncı kitap: «**Âsum**». İki defa basılmıştır. Son tab'ı 1347 H. (1928 M.) dedir. Bir muhavereden ibaret olan bu eser 139 sahifedir, 2500 mısra'dan ibarettir.

Yedinci kitap: Gölgele. 1352 H. (1933 M.) de Mısır'da basılmıştır. Bu kitapta 41 parça şiir, 1500 mısra' vardır.

Bu yedi safahattaki mısra'ların yekûnu 12 bindir. Sırat-ı Müstakim - Sebülür-Reşad'da münderiç olduğu halde Safahat'a alınmayan ba'zı şiirleri de vardır. İstiklâl Marşı da milletin malı olduğu için Safahat'a alınmamıştır. Yedinci Safahat'dan sonra neşrolunmuş ufak tefek ba'zı kıt'aları da vardır ki bir kısmı muhtelif gazetelerde neşrolunmuştur. Bunlardan başka yazılıp da neşrolunmamış şiirleri yoktur. 15-20 yaşında yazdığı binlerce beyitlik şiirlerinden hiç birşey kalmamıştır. Hepsini imha etmiştir.

Şiirlerinden ba'zıları bestelenmiştir: **İstiklâl Marşı, Bülbül, Ordunun Duası, Meçhul Şehid** (Çanakkale). **Ordunun Duası** umum erkânı harbiye riyasetince kabul olunarak orduya ta'mim olunmuştur.

Mensur eserlerine gelince, Sırat-ı Müstakim - Sebülür-Reşad'da neşrolunan yüz kadar muhtelif makale ve hasbihali, elli kadar tercümesi, on kadar da mev'izası vardır: Tercümelerinden kitap halinde basılan eserleri: Müslüman Kadını, Şeyh Muhammed Abdeh'un Hanotoya müdafaası, Anglikan kilisesine cevap, İçkinin Hayat-ı içtimaiyede açtığı rahneler, İslâmlaşmak. Kastamonu'da Nasrullah kürsüsündeki hutbesi de El-Cezire kumandanı Nihad tarafından Diyarbekir matbaasında kitap halinde bastırılmış ve bütün ordulara dağıtılmıştır.

Neşrolunmayan en mühim eseri, **Kur'an Tercümesi**'dir. Bunu ikmâl için Mısır'da senelerce uğraşmıştır. Diyanet riyaseti, birçok ıbram ve ısrardan sonra bu vazifeyi kendisine kabul ettirmişti. Kur'an-a sonsuz olan hürmetinden bu muazzam vazifeyi kabule cesaret edemiyordu. Hernasılca kabul etmiş olduğu bu ağır işi bitirdikten sonra tercümenin tab'ına muvafakat göstermedi. Üzerinde daha çok işlemek lâzımgeldiği ve ba'zı tereddütlere düştüğü için tercümeyi vermedi. İstanbul'a dönerken müsveddelerini Mısır'da itimad ettiği bir zata tevdi etti.

Plânlarını hazırladığı halde yazamadığı birkaç mevzu, daha vardı: İkinci Âsım, Haccet-ül-veda', Salâhaddin-i Eyyubî. Altıncı Safahat'da Âsım'ı Avrupa'ya göndermişti, İkinci Âsım'da Âsım Avrupa'dan dönüyor, İstiklâl Harbine iştirâk ediyor. Âsım bir timsal. Faziletli, iman ve irfanlı, kahraman Türk neslinin timsali. Âsım bütün şark milletlerine örnek oluyor. Matemli sahifeler kapanıyor, refah ve saadet devri açılıyor. İkinci Âsım'ın plânı bu. Haccet-ül-veda'nın plânını da en küçük teferruatına kadar hazırlamıştı. Bu eseri çok mühim olacaktı. İslâm inkilâbının bütün safahatını anlattıktan sonra Hazret-i Peygamber'in son nutku ile eserini bitirecekti. Salâhaddin-i Eyyubî ise bir piyes şeklinde olacaktı. Bu eserde İslâm - Türk kahramanlığını canlandırmak istiyordu. Ne yazık ki bu en mühim eserlerini yazmadan bu âlem-i fânîye veda' eyledi.

SAN'ATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ:

Cenab Şehabeddin diyor ki: «Âkif, yalnız bizim asrımızın değil, hattâ tarihimizin en büyük destan şairidir. Safahat mübdiinin sesindeki haşmet ve saltanatla zamanı ve nisyanı ilelebed sarsacağına şüphe yoktur. Onun iki meziyeti vardır: Kuvvet ve samimiyet. Rahnesiz ve infilâksız bir üslûb-ı metin içinde o zamana kadar mislini görmediğimiz bir tabiilikle kendi heyecanlarını inşad etti. O bimisâl idi. Zira eski ve muasir üdebanımızdan hiç birine mutavaatı dimağiyesi yoktu. Onun san'atı hür ve müstakildi. Ta'kip edeceği yolun plânını o, kendi seciye-i şîrinden almış ve çığrını kendi minkaş-i zekâsiyle açmıştı. O, kendisine has bir hikmet-i bediyyeyi ta'kip ediyordu ve o hikmetin düstur-ı merkezisi, şu idi: Â'zami besa-tet içinde â'zami güzellik. Filvaki' bütün «Safahat» da eski ve yeni edebiyatın müracaat ettiği tecemmül vasıtalarına karşı itina ile perhizkâr bir belâgat görülüyordu. Bu şeraitte muvaffakiyetle ibda' edilen bir san'at eserinin ünvan-ı ıstilahisi «sehl-i mümteni'» dir. Bedîi bir hakikat olmak üzere mütefekkirler müttehiden yalnız şunu kabul etmişlerdir ki meseai-i san'atın gayesi, güzelliği «sehl-i mümteni'» le tahakkuk ettirmektir. Şayan'ı hayrettir ki san'atın bu en çetin ve dar yolunda şair hiç bir hatve-i haybet atmadı. Safahat silsilesi emin bir silsile-i tevkifdir. Hele o silsilenin altıncısı edebiyatımızda misli olmayan bir âbidedir. Onun kalbi katı hislerden çok uzak ve çok yüksek iki aşk ile yanar: Din aşkı, vatan aşkı. Âkif'in dehaetini en bariz tecelliyatıyla tasvirlerinde görürsünüz. Hiç kimse o kadar saf ve şeffaf bir billûr'ı beyan içinde menazır-ı milliyeti teşhir etmemiştir. Türk ve İslâm ruhu «Safahat» ın rüseym-i ilhamı oldu. Tarih-i edebiyat şimdiye kadar büyük Âkif'den daha büyük bir İslâm ve Türk şairi tanımaz.»

Âkif'in şiirlerinde esrarengizlik yoktur. O, şiire karanlık sokmadı. Âkif, nazım şairidir; fakat nazmında çok şahsi bir ihtizaz vardır. Nazma getirdiği ra'se **Safahat**'ın tâ birinci kitabındaki ba'zı manzumeleriyle başlar.

Nazmı bir kalp meselesidir; bizzat nazmı ba'zan düşünce, ba'zan duygudur. Kafiye'nin en hatıra gelmiyenini bulurdu ve ma'nanın bu kafiye muhtaç olduğuna okuyanı inandırırdu.

Gözleriyle, kalemiyle yazardı; öyle iken nazımın karşısında se-siniz çıkmak ihtiyacını duyar. Şiir yazması bir işkence idi. A'ruz, üstüne üç tel gerilmiş bir tahta idi. Âkif bu tellerle uyuyan ihtizaz-larıyla, hattâ senelerce arıyordu. Ve nazmı yalnız onun şahsına mahsus bir musiki âleti idi. Bunu, yalnız o, bütün vücudunu par-maklarına toplayan ellerle çaldı.

Karar verdiği şiiri mevzuundan sapmıyarak yazıyordu. İstedik-
ni yazıyordu; yazabildiğini istiyor, değildi. Yazmadan evvel şiirinin
adı vardı, ve bu isimde manzumenin plânı durur.

Kendikendini beğenmemeye muvaffak oluyordu. Eserlerini en
çok yırtan san'atkârdı.

Şiirlerindeki sadelik, «mübhem» den, «derin» den, «muzlim» den
bile güzeldir.

Yazarken memnundu; yazdığı basılınca pişmandı. Eserinin, üs-
tünden günler geçince, görmek istemiyordu. Yazdığı değil, yazacağı
güzeldi. Kolay yazmış sanmanız için elinden geldiği kadar güç yazı-
yordu. Onun gözünde san'at saadetti. Kendini mütemadiyen tashih
ediyordu.

Heceye düşman değildi. «Ben hece vezniyle öyle eserler okudum
ki bayılırım, söz nayide olduktan sonra onu âruza çeksen de boşdur,
heceye koşsan da!» derdi.

Ona göre san'at, san'at için değildir. San'at hayat içindir. Ahlâksız
edebiyata, taklide, mazmunculuğa hasımdı. Âkif'in şiiri yerlidir; ka-
rar vererek, azmederek, göğsü kabarak yerli. Bu farikası, mevzu-
larının memleket vak'aları olması kadar ondaki yazı zevkinin Türk
oluşundandır. Frenk olmakdan iğrenir. Güzel türkçenin üstüne tit-
rer. Ve güzel türkçeye dokunanlara garezdir. Dininden sonra dili
gelir. Yazarken de, yaşarken de Türk olduğuna mağrurdur. Şiirle-
rinde arapca ve acemceyi hiç bilmiyen adamın sadeliği vardır; el-
maslarını takmıyacak kadar zengin olan kadının sadeliği!..

Nazımın çizgileri, renkleri, noktaları var. Tasvirde şahileşen
bir kudreti var. «Âsım» ismindeki altıncı Safahat'da, Türk edebiya-
tına, resimler, heykeller verdi.

Eşyaya görerek bakar: Şekilleri, renkleri, dimağındaki hafıza ile
değil, gözündeki hafıza ile görür. Ve gördüğü eşyanın çehresini tek
çizgi, tek renk halinde yakalayıp gösterir.

Resim yaparken «kısa» olmayı bilir. Âkif, resimde hâkim çizgiyi
yakalayan ressamdır. Ruh vak'aları bile Âkif'de resimdir.

Kafiyeleri çok kere sürprizdir: «Uymıyan» a «uyan»ı kafiye ya-
par. «Fîil» ile «isim» den en güzel kafiyeleri çıkarır. Minimini bir
kafiye ile bir mezarlık çizer. Kafiyeyle ilâve ettiği bir damla edat-
dan bir hutbenin sesini çıkarır. Mısra'ları dürterek, fiskeliyerek, ufa-
lıyarak, kafiyeyle bu hurda mısra' parçalarının en tabii bir kırpın-
tısı haline koyar.

Nazmında natika, beşer kudretinin üstüne çıkar. Bu natika,
nazmından duyulan sesdir. Çünkü onun şiirleri bir ses vak'asıdır.
Nazımın natıkası «malûm» ı yazmaktan korkmıyacak kadar bü-
yükdür.

Âkif, ârüzün mimar Sinanıdır. Ârüz mimarı olarak, Âkif tekdir.
Ârüzde yüz katlı binalar kurar. Âkif'den evvel, hiç kimse, bu derece
ayağa kalkan bir nazımın sayısız katlarından ufuklara bakmadı.

Ârüzün içine derunî bir arüzün musikisini sokdu. Gâftesini bı-
rakın; onun bâ'zı şiirleri beste olarak da eserdir.

Şahsî bir âruzu vardır; kıymetleri ve kusurlarıyla şahsî bir ârüz.
Birçok manzumelerinde nazımından doğan hayat, nazmını unuttu-
racak kadar coşkundur. Şâirliğinin şuursuz tarafı yoktur. Âkif,
vak'ayı yazmadan evvel yaşıyordu.

Herkes olmakdan kurtulan insandı. Ona şunu düşünmesi, bunu
beğenmesi tenbih edilemezdi. Kendisiyle konuştuğunuz zaman ayrı
bir adamla görüşüğünüzü anladınız.

«Nama'lûm» u, «mütennahi» yi yazmadı. «Görülen» i, «görülmi-
yen» tarafiyle yazdı. Bir kelime ile «sath» ı yazdı; fakat bu «sath» ı
ne kadar derinleşmesi mümkünse, o kadar kazarak. Toprakta satıl,
altında Türk askeri yatıyorsa, çok derindir. «Çanakkale» şiirinde
sathın bu derin yerini buldu. «Çanakkale» şiirinde toprakda yürür-
ken, Âkif'in adımlarına yıldızlar takılır: Bunda bir ruh yırtılışının
kıvılcım saçan sesi vardır. Üstünde bu sesin titredığı nazım! İşte
Âkif'in nazmı!

Âkif o insandı ki san'atinin tek dalı çok meyva versin diye,
san'atının bünyesini öteki dallardan tecrit ediyor, hattâ öteki dal-
ları kesiyordu. Bu tek dal, nazımdı; öteki dallarda nazımın haricin-
de kalan şeyler.

Âkif'in nazmı korkunçtur: Bu, bir seldir ki, bu, bir boşanıştır
ki, karşısına ne çıkarsa ona inkılâb eder. Âkif'i inkâr edenler, Âkif'i
anlamamışlardır. Ve bu inkârlar, gizli imanların telâş, muztarip
aksül'amelleridir. Âkif'i anlamıyanlar yalnız şunlardır: Şiirlerine
«selis nazım» diyenler.

Türk nazmı terkip kudretinin son noktasına Âkif'in eliyle çık-
tı. Bu dağlara, taşlara galebe, bu eşyayı istilâlar, bu ufuklar fethi, bu
vak'alar cihangirliği, bütün bu zaferler: Selis nazım!... Öyle mi?...

Hususî hicivler yazmadı. Hicivlerinde dolu bir tabanca kadar
infilâk gizlidir. Yalnız başka şiirlerine «renk» sürer. Ve içtimai reza-
letler, suratlarında parça parça boyalarla «Safahat» a girerler. Hi-
civleriyle, Âkif, ferdde cemiyete telâş ediyordu. Ferd düşünce, gö-
zünde, cemiyet sarsılıyordu. Ve bu zelzelenin karşısında, acı da ol-
sa, tebessüm, hafidî. Nasıl ki din şiirleri müsbet imanının eserleri-
dir; hicivleri de menfi imanının. Irkının büyük olduğuna inanmış-
dır ki Umumi Harpde yiyecek bulamıyanların ortasında içki bulan-
lara kızması, bu yurd imanının aksül'amelidir. Bû'zı hicivlerindeki

medeniyet düşmanlığı da ondan. Çanakkale şiirinde de aynı imanın müsbeti ve menfisi yanyana durur.

Hicivlerinde şahsi öfke yoktur. Hemen bütün hicivleri memleketinin mes'ut olacağına inanan adamın bu imanı sarsan felâketlerle karşılaştığı zaman, içinde sakıyamadığı isyanlardır. İsyanı da imanı gibi mukadderdir. Onun için hicivlerini de din şiirlerindeki itina ile oyar. «Çirkin» i yapan heykeltıraş gibi.

Güzeli san'atta arar, mevzu'da değil. Dua ederken de, söverken de, bilir ki, tek mevzuun müteaddit «ifade» si vardır; ve son ifadeyi bulur. Bu mebd'e'den başlayan muvaffakiyetini de başka bir zaferle arttırır. İfadenin çok defa tek kelimede toplandığını bilir ve avucundaki kelimeleri muayene ederek bu tek kelimeyi bulur.

Şiirleri imanla isyandan ibarettir: Vatan şiirleri de, din manzumeleri de, hicivleri de.

Emeli «kendi olmak» dır: Şahsiyet! Şahsiyetini bir taraftan yapmağa çalışıyordu, bir taraftan da bozmamağa. Yapmak için ilk ve son vasıtası «üslûb» du. Bozmamak için de bulduğu klâsik vasıta, her eseri okumamaktı. «Kendi olmak»... Bunu din derecesinde bile bırakmıyor, taassup derecesine çıkarıyordu.

Âkif'de teessür hassası pek çokdu. Manzara, vak'a, kitap... Bir şey, hayatına girdi mi, bir daha çıkmazdı. Bu, hem za'fıdır, hem kuvveti. Birinin göz yaşı, akdığı yüzde kuruduktan yıllarca sonra Âkif'in kirpiklerinde terütaze durur. Eserler de öyle: Âkif'de mütemadiyen yaşarlar.

Üç esaslı sesi var: Konuşma sesi, erkek sesi, müstehzi sesi. Bakarsınız, binlerce kari ile iki kişi imişler gibi en ufak sesle konuşur. Sonra bakarsınız, bu kadar hafif sesle konuşan şâir bir şehname kahramanının büyük sesiyle haykırır. Yahud yeni yaralanmış bir arslanın çığlığı ile bağırır. Sonra bakarsınız, içinde arslan ağzı açılan bu sesin şâiri öksürüklü, ihtizazlı bir istihza sesiyle konuşur. Nihayet bakarsınız, kahraman sesi, konuşma sesiyle karışarak bir muhavverenin nisabını geçmeyen bir hamaset tonu alır.

Manzumelerinde mutlaka muayyen bir mevzu' olacak; ve mutlaka gördüğü şeyleri yazacak. Gözünde, san'at, realitenin zümreleşmesiydi. Mevzu'lar onu intihab etmiyordu; o, mevzuları intihab ediyordu.

Şiirleri o derece vak'adır ki yedi Safahat otuz senenin İstanbuludur. Mısır'da bile İstanbulu yazdı. Yaşadığı şeyleri görmüş olmağa o kadar muhtacdır ki uzak vak'anın azalan tarafını yakın vak'adan aldığı kısımlarla tamamlar.

Hayatının farikası isyandır. İnsanlarla vak'aları karıştırarak âsi bir şâir oluyordu. Altı Safahat'da bu isyan var. Haksızlığı bir türlü

havasası almıyordu. İçtimai, siyasi hicivler olmıyan manzumeleri bile hayat hicivleri idi.

Aşk manzumeleri yazmadı.

Hayatta da, san'atta da, Âkif, yanlış anlaşılan adamdı.

Altı, yedi türkçe bilirdi: Tekke, medrese, tanzimat, Servetifünun, ev ve sokak türkçesi.

Âkif tamamen eserindedir.

Şiir yazması bir çalışma buhranı geçirmesi idi. Manzumelerini kâğıda dökmeden evvel, bu çalışmak onun tahteşsuurunda sessiz, sağır, gizli bir faaliyet ihtilâli idi (Midhat Cemal).

Bütün hayat ve eserleri onun en büyük bir cemiyetçi olduğunu gösterir. Ferdîyetçiliğin, hodgâmlığın müthiş hasmı idi.

Eserlerinde kemmiyet ve keyfiyet itibarıyla bir mefhum bolluğu, bir mefhum hazinesi var. Kullandığı kelimelerin birçoğu halkın ağzında dolaşan dipdiri kelimelerdir.

En ehemmiyet verdiği şey plândır. Ona göre, ancak plânlı eserlerde payidar güzellik olur. Bir eserin güzel ve bedîi olması için şiir kadar, belki ondan daha ziyade san'atın da bulunmasını elzem görür.

Ahlâki düşüncelerine, duygularına esas teşkil eden, ahlâki hayatına düzen veren dini ahlâk prensipleridir. Ahlâkda Allah korkusunu esas tutar. Şiirlerinde bir taraftan hürriyet, doğruluk, vefakârlık, samimiyet, vatanperverlik, dindarlık, tesanüd, hamiyet, şehamet, adalet, istiklâl... gibi yüce ahlâki kıymetleri tasvir ve telkine uğraşırken, öbür taraftan da riyakârlık, münafıklık, korkaklık, dalkavukluk, tenbellik, zulüm... gibi reziletlerle, sebep oldukları içtimai yıkımları ileri sürerek, misaller vererek şiddetle hücum eder.

Dikkatindeki derinlik gözlerinde okunurdu.

His cephesi fikir cephesinden üstündü. Bununla beraber o, düşüncelerini hislerinin içinde eriterek onlara his çeşnisi verirdi.

Ateşli bir cemiyet şâiri idi. Onun için suur hayatındaki teessürü cephesi çok derin ve işlekti. Duyguları düşüncelerinden fıskırır. İnandığı ve güvendiği fikirleri başkalarına da telkin etmek ve benimsetmek için onları hislerin cazip ve alıcı renklerine boyar, kanatlandırır, ağırlıktan, koyuluktan, sertlikten kurtarır. Şiirleri başdanbaşa bunun misalleriyle doludur (Nevzad).

Âkif san'atta gaye aramıyor; lâkin gayede san'at arıyor (Ferid).

Kafiyede gösterdiği maharet ba'zan şayanı hayret derecelere çıkar (Ali Ekrem).

Zebur sahibinin yedi i'cazında Âhen ne ise Safahat şâirinin dest'i ibda'ında kelime ve âruz odur (Süleyman Nazif).

Âkif'in edebiyatımız hakkındaki talâkkilerini, hulâsaten, şu sekiz maddede toplamak mümkündür:

1. Şiir için, edebiyat için süs, çerez diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize hiç söylemez.

2. Hele «san'at, san'at içindir» gibi yüksek nazariyeler bizim idrakimizin fevkindedir.

3. Biz edebiyatın vatani olduğuna iman edenlerdeniz. O sebepten hiç bir milletin edebiyatını kendimize mal etmek istemeyiz. Eserlerimiz kaba sabadır, lâkin yerli malıdır.

4. Biz edebiyatda ahlâkî, içtimai bir faide bekleriz. Bizim içtihamımıza göre edepsizlik başladığı yerde edebiyat biter.

5. İçtimai dertlerimizi dökmek, yaralarımızı açıp göstermekden çekinmeyiz. Meramımız kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. El birliğiyle insanlığa doğru yürümek isteriz.

6. Bizim için halka söyleyecek eserler lâzım. Altı yüz bu kadar senedenberi yalnız havassı düşünce düşünce avam olmuş gitmişiz.

7. Sade yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek mutlaka muztar kalmışız.

8. Hele dilimizin şivesini hiç bir ecnebi ayağa çığnetmiyeceğiz. Zira şu hakikata iyice inanmışız ki dilsiz millet gibi şivesiz dil de yaşayamaz. Her dil kendi fitri şivesi dairesinde terakki eder. Lisanın şivesine uymayan eserler mahdud bir halk arasında bir müddet yaşar, lâkin sonra da ölür gider.

SECIYESİ :

Âkif, müthiş bir seciye ve kanaat sahibi idi. Gelişi güzel hâdiselerin arkasından sürüklenmezdi. Muayyen ve başlıbaşına kanaatleri, ölçüleri vardı. Kanaatlerini şu muadele-i içtimaiye üzerine kurmuştu: Fazilet, vatanperverlik, ilim mecmu'ları dine müsavidir.

Âkif sadece bir köşeye çekilip düşündüklerini ve duyduklarını yazmakla kalan bir şâir değildi. Aynı zamanda doğru bildiği şeyleri yapmağa çalışan, hareketlerini samimi duygularına uygun düşürmeğe uğraşan bir cemiyet adamı idi: Memuriyet mesleğinde, teveccüh eden vazifeleri yapmak için didinmiş durmuşdu.

Çok azım sahibi idi. Bir kere birşeye azmetti mi, artık onu yapmak mesele değildi.

Vefakârlığı müstesna derecede idi. Dostluğuna bihakkın güvenilirdi. Vefasızlık, nazarında en büyük namerdlik idi. O, yalnız insanlara karşı değil, Allahına, Peygamberine, milletine, vatanına da vefakârdı.

Çok mütevazı'dı. Gösterişi hiç sevmezdi. Sırası gelmeyince ilmini bile izhar etmezdi.

Çok büyük izzeti nefis sahibi idi. Bütün müddeti hayatında hiç

bir defa hiç bir kimseye karşı en ufak bir zillet göstermemişti. İzzeti nefisini rencide edecek ufak bir söze, ufak bir muameleye, hattâ ufak bir bakışa bile tahammül edemezdi. Şeref ve haysiyetine bütün müddeti ömründe hiç bir toz kondurmamıştı.

Çok metanet sahibi idi. Yeis, korku nedir bilmezdi. Hissiyatına karşı soğuk kanlılığını muhafaza ederdi.

Çok mert adamdı. Çocukluğundanberi mertliğe meftundu. Acze düşmüş adamdaki intikam almayı mertliğe münafi görürdü.

Bütün insanlara karşı hayırhahtı. Bilhassa arkadaşlarını iyi bir halde görmekten büyük zevk alırdı.

Söze büyük kıymet verir, verdiği sözü kat'iyyen yerine getirirdi. Meğer ki ölüm, yahud ona yakın bir mani' zuhur eder. Sözü tutmayanlara insan nazariyle bakmazdı.

Yalan nedir bilmezdi. Her sözü doğru idi. Hiç kimse müddeti ömründe onun bir kere olsun yalan söylediğini görmemiştir. Yalan söyleyenlere çok kızardı.

Utangaçtı. Ona faziletinden, kudretinden bahsederseniz kızırır, başka tarafa bakardı. Hayatın verdiği ıztıraplara gülerdi. Ona göre hayatta tahammülü kabil olmıyan en büyük yük hamule minnetdi. Fenalığa karşı iyilikle mukabeleye çalışır ve bundan zevk alırdı.

Ömründe bir kerecik olsun kuvvete boyun eğmemişti. Kaviler, nüfuzlular onu karşılarında daima haşın görmüşlerdi. Haksızlığa karşı hiç tahammülü yoktu; derhal kırar dökerdi. İstibdadın şiddetle aleyhinde idi. Kızınca yüzü korkunç bir heybet alırdı; korkunç şiirlerindeki heybet gibi.

Halkın ıztıraplarına alâka gösterirdi. Halk sıkıntıda iken zevk ve sefahat içinde yüzenlere müthiş hasım kesilirdi.

Dostluğu, çok pahalı bir mal gibi, mahrumiyetlere katlanılarak elde edilirdi. Sonra da kaybetmemek için bu çok pahalı şeyin üstüne titriyecektiniz. Çetin huylu idi. Onunla dost olmak kolay değildi. Onu anıyabilerseniz canını da sizin için feda ederdi.

Herşeyi tam idi; alâkası da, alâkasızlığı da. Sevdiklerini tam severdi. Ruhunun ısınmadığı adamlara da hiç alâka göstermezdi; fakat bir kin de bağlamazdı.

Sohbetine doyamazdınız. Susması bile zevkli idi. Ba'zan yalnız gözleri konuşurdu. Sevdikliği, inandığı şeylere ağzınızı açamazdınız; buna tahammülü yoktu. Başkasının inandıklarına hürmet ederdi. Kendisinin de inandıklarına başkası hürmete mecburdu.

Kendi işlerinde lâkayd idi. Fakat sevdiklerinin her işine alâka gösterirdi. Sevdikleriyle çok lâtife ederdi.

En sevdiği şey, yalnız kalıp düşünmekti. Şehrin dağdağasından sıkılır, daima uzak ve ıssız yerlerde dergâh gibi bir yeri olmasını

tahayyül ederdi. Orada insanlardan uzak, tabiatla başbaşa kalmak isterdi.

Çok hazır cevap idi. Ba'zan cevap makamında «fıkra gelsin mi?» der, hemen bir fıkra naklederdi. Hoşuna giden fıkra, şiir, her ne olursa olsun tekrarından zevk alırdı. Bir meclisten hoşlandı mı söze seve seve karışır, açılırdı. Meclise yabancı karıştığı zaman neş'esini kaçırdı. Fikrini bir ilâmın hüküm fıkrası gibi kısa söylerdi. Kalabalıkta yok denecek kadar sessizdi.

Ne olduğu belirsiz, renksiz, meşrepsiz insanları hiç sevmezdi.

Okutmak ve yazmak en büyük zevki idi. Okuttuğu derse ehemmiyet verirdi. Bildiğini iyi bilirdi. Bilmediği şeye de hiç karışmazdı. Hâfızası çok kuvvetli idi. Ezberlediği şeyler on bin beyitten aşağı değildi.

İrfan ve liyakate meftundu. Erbabı kudret ve fazileti candan sever, kudret ve kabiliyet gördüğü herkesi millete karşı hizmet yolunda çalışmaya teşvik ederdi.

Cahilâne taassubun müthiş düşmanı idi. Eskiye bilâ kaydüşart bağlı değildi. Yeniye de körükörüne taraftar değildi. Düsturu şu idi: «Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyi olursa alınır.»

O, hem şâir, hem âlim idi. Ahlâki meziyetleri, insanî vasıfları şiirinden de, malûmatından da yüksekti. Cehle karşı düşmandı. Bir cemiyet için ilimsiz yaşamak kabil olmadığı kanaatinde idi. Asrın icabatına, gençliğe, istikbale ehemmiyet verirdi. Milletleri sapık yollara götüren şuara, üdeba ve muharrirlere müthiş düşman idi. Bunları millet için bir musibet addederdi. Tenkit ve muahazeyi sevmezdi. Ona göre, başkalarını değil, insan kendi nefsinin muahaze etmeli idi.

Siyasetten Allah'a sığınır. Meşrutiyet ilânından sonra nasılsa İttihad ve Terakkiye girmişdi; fakat siyasetle meşgul olmazdı. İttihad ve Tarakkiye girişi de mühim bir hâdisedir. Kendisine yemin teklif edilince bilâ kaydüşart cemiyetin emirlerine itaat edemeyeceğini söylemişti. Onun bu salâbeti, yemin tarzının değiştirilmesine sebep olmuştur.

Çok hür fikirli ve müsamahakâr idi. Geniş düşünürdü. Onun müsamaha etmediği yalnız birşey vardı: Dini. Fikrete karşı husumeti sırf bu yüzdendi. Yoksa evvelce ona hürmet eder, kıymet verirdi.

Musikiyi çok severdi. Nisfiye üflerdi. Birçok ağır şarkılar, besteler ve ilâhiler mahfuzu idi. Mevlidi çok severdi. Güzel sesle okunan Kur'an'ı dinlemekten büyük haz duyardı.

Erken kalkardı. Yatakta uyanık yatmak âdeti değildi.

Kimseinin hususiyetine karışmazdı. Yalnız heyet-i içtimaiyeyi çektiştirirdi. Kendi oluyana kızardı, iki yüzölçüme garezdi.

Hasılı yüksek bir şâir olduğu kadar tam ma'nâsiyle bir insan-ı kâmil idi.

Türk - İslâm Ansiklopedisi

Eşref EDİP

Me'hazler: «Mehmed Âkif: Hayatı ve eserleri ve yetmiş muharririn yazıları» namıyla beniz yazdığım 1000 sahifelik iki cild ile henüz neşredilmeyen notlarını. Mithat Cemal'in 450 sahifelik «Mehmed Âkif» ünvanlı eseri. Basri Çantay'ın henüz neşredilmeyen 1000 sahifelik «Âkifname» si. Süleyman Nazif'in 106 sahifelik «Mehmet Âkif: Zatı ve âsarı». «Safahat», yedi kitap. «Sırat-ı Müstakim - Sebülürreşad» koleksiyonları, 25 cild. Servetifünun, Mektep ve Resimli Gazete mecmuaları.

Mütefekkir Âkif

Mehmed Âkif'in münekkidler tarafından en çok ihmal olunan cephesi, mütefekkir şahsiyetidir. İhtimal ki bunun sebebi, münekkidlerin daha fazla onun edebî şahsiyeti ile alakadar olmaları ve onun fikir cephesini, edebî cephesine nazaran tâli bir mevki'de sayarak bunu kısaca hulâsa etmekle iktifa etmek istemeleridir. Halbuki memleketin en çok okunan ve en çok sevilen bu şairinin fikir cephesi, san'at cephesine hâkimdir ve onun san'attan gayesi, fikirlerini güzellik kisvesi içinde sunarak bütün halkı fikirleriyle alakadar etmek, halkın kafasını ve kalbini kendi düşünceleri ve duygularıyla işletmektir. Türk âmmesinin Mehmed Âkif'i çok okumasının ve çok sevmesinin sebebi de budur.

Mütefekkir Âkif'in kafasını meşgul eden iki büyük mevzu' vardır: Biri millet, diğeri İslâmiyettir. Ve bu iki mevzu'u düşünmesinin hedefi, milleti selâmet ve refaha kavuşturmak, ve İslâmiyeti inhitattan kurtarmaktır.

Âkif'i birinci Safahat'ından başlayarak sonuncu safahatına kadar ta'kib ettiğimiz takdirde onun bütün müfekkiresini bu iki mevzu'a verdiğini görürüz. Hayatta bütün gayesi, hür, müstakil, müreffeh, ve istikbalinden emin; aynı zamanda vicdanı ma'mur, ahlâki sağlam, imanı bütün bir Türk milletidir.

Meşrutiyetin ilânı ile beraber intişra başlıyan birinci Safahat'ında bu gayenin ilk doğuşunu müjdeliyen infialler ve isyanlar-

la karşılaşılıyor. Fakat bu infialler ve isyanlar, şahsî mahrumiyetlerin veya şahsî ıztırapların mevlüdü değildir. Cemiyetin derdini ve ıztıraplarını hissetmenin ilham ettiği infialler ve isyanlardır. Ortada öyle bir cemiyet var ki öksüz ve bîkes hastasını sokağa atıyor; Âkif «Hasta» diye bu hale isyan ediyor. Bir cemiyet var ki ma'sum bir yavrusunu okutmadan ve yetiştirmeye özenmeden sırtına küfe yüklüyor ve bütün hayatınca elâlemin refahını taşımağa mecbur ediyor; Âkif «Küfe» diye bu faciaya isyan ediyor. Bir cemiyet var ki yaşlanmış ve çalışmak kudretini kaybetmiş ihtiyarlarına yardım etmiyor ve onları sefalet ve yoksulluk içinde bırakıyor; «Seyfi Baba» bu hamiyetsizliğe isyandır. Elhasıl bir cemiyet var ki «kahve» ve «meyhane» adını verdiği içtimâî sefâlet ve atâlet kaynaklarında zehirlenip duruyor ve bu cemiyet bu sefâlet ve atâlet kaynaklarına lâkayd kalıyor; Âkif'in «Kahve» si ve «Meyhane» si bu sefâlet ve atâlet ocaklarına isyandır. Âkif'in, bu devresine âid isyanları bu kadarla kalmamaktadır. Bilâkis bu isyan silsilesi sonu gelmiyecekmiş gibi uzayıp gidiyor, meselâ «Selmâ» sı ölüme isyandır, «Acem Şahı» istibdada isyandır, «Köse İmam» ı âile hayatının densizliklerine isyandır, «Durmiyalım» ve «Azm», tenbelliğe isyandır. Fakat onun, bu isyanlarını teskin eden kuvvet, müsbet çareler ve müsbet tedbirler değildir, şahsî imandır. Ve bu imandan fıskıran sarsılmaz bir ümit!

Bu isyan kudreti, bu şahsî iman ve bu sarsılmaz ümit, Mehmed Âkif'in gittikçe tekâmül eden mütefekkir şahsiyetini hazırlamış, ona yeni ufuklar ve yeni şահrahlar açmıştır. Onun birinci Safahat'ında gürleyen isyanlar rakid bir suya atılan ve dar bir daire çizdikten sonra çok geniş daireler çizmekle beraber suyun eski rakidliğine dönmesine mani olamıyan hâdiseden farksızdı. Çünkü «Hasta» bir acıma hissi, «Küfe» bir ıztırap çalkantısı, «Durmiyalım» bir hareket hızı, «Meyhane» ve «Kahve» bir iğrenme hissi uyandırıyor, fakat bu hisler gelip geçici idi. Onun için daha esaslı, daha umumi ve daha şumullü bir tarzda hareket gerekti. Bunun için, bütün millî muhiti alâkalandıran meseleleri ortaya atarak bütün milletin peşine düşeceği gayeyi canlandırmak, bu gayeyi besliyecek kuvvetleri uyandırmak, ve bu gayeye düşman olan kuvvetleri körletmek icab ediyordu. Mehmed Âkif de ikinci eseri olan «Süleymaniye Kürsüsünde» bu düşünce ile hareket etti ve tam bir millet şairi, bir millet mütefekkirisi olarak bu eseri yazdı.

Bu eser, Âkif'in evvelâ bir millet vücude getirmek, bu milleti milletçe yaşatmak, milletçe düşünmeğe alıştırmak, bu milletin maddî ve manevî bütün kuvvetlerini seferber ederek kendi «ruhî mahiyeti» nin gerçevesi içinde ileri götürmek için yazdığı ilk eserdir.

Bu düşünce uzun bir isyan hayatının ıztıraplarından sonra (1911 - 1912 senesinde) onun kafasında doğdu ve Mehmed Âkif bu eseriyle bize bu milleti yaratmak için ne yapacağımızı öğretmeğe çalıştı.

Bizim o zamanki dertlerimizin en büyüğü inhitattan kurtulmak için hangi çareye baş vuracağımızı anlamamaktı ve bunu anlamamak yüzünden birbirimize çatmakla meşguldük. Kimimiz ulemayı itham ediyor, kimimiz ümeranın fesadından bahsediyor, kimimiz daha başka tereddilere saldırmak niyetiyle bir takım zümrelerin üzerine dolu dizgin yürüyor, fakat bizim de derdi bulup müsbet bir çare gösteremiyordu. İşte bu sırada Mehmed Âkif en mühim derdi bulmakla ve göstermekle temayüz etti: Ona göre bizim o zaman en büyük derdimiz, evvelâ birbirimizi anlamamaktı! Düşünen zümrenin ne düşündüğünü ve ne dediğini umumumuz kavriyamiyor ve bu yüzden anarşi içinde yaşıyorduk. Kafamızla kalbimiz beraber işlemiyor, kafamızın düşünceleri millî varlığımızın â'sabına cereyan edemiyordu. Edemediği için hayatımızın âhengi durgunluk geçiriyor ve âza felc â'râzi gösteriyordu (Süleymaniye kürsüsünde: sa. 44). Mehmed Âkif'in o zaman kafasında doğan millet ise herseyden evvel bu derdi yenen, bu dertten kurtulan, ve kurtulması lâzımgelen bir millettir. Çünkü ilk kapanacak yara, bu anlaşılamazlık; bu yara kapandıktan sonra münevverleri ve halk kitleleriyle birlikte tam bir varlık teşkil eden Millet vücud bulacaktı. Bu millet, bütünü birlikte düşünür, bütünü birlikte çalışır, şuuru bütünleşmiş ve bütünü şuurlanmış bir varlıktı. Çünkü bu milleti teşkil eden kitleler, kendisinden ayrı olmıyan münevver ve mütefekkirlerini anlayacak; münevver ve mütefekkirleri de, düşündüklerini milletin dilile anlatabilecek seviyededirler. Bu milletin mütefekkirleri hiç bir yabancıyı körükörüne taklide özenmiyen; milleti kendi özünce yürütmeyi ve ilerletmeyi bilen insanlardır. Çünkü körükörüne mukallidliğin millettten göreceği karşılık, müteassıb muhalefettir. Bu muhalefetin neticesi de mütefekkir zümre ile halk kitlesi arasında geniş bir uçurumun açılmasıdır. Bu uçurum, sür'atle kapatılmazsa, millete bir kanlı mezar olabilir (Süleymaniye kürsüsünde: sa. 48). Mehmed Âkif'in kafasında teressüm eden milletse böyle değildi. Çünkü bu milletin mütefekkirleri, milletin «ruhî mahiyeti» ni kavriyarak onu namzed olduğu tekâmüle sevk ederler. Çünkü bu mütefekkirler, milleti yükseltmenin sırlarını o milletin kendinde aramış ve bulmuşlardır. Bu mütefekkirler, san'at ve ilmin milliyeti olmadığını bildikleri için ilim ve san'atı dört gözle takip ederler, ilim ve san'at namına nerede ne bulurlarsa hemen alırlar. Fakat bütün tarakki devrelerini yarıp geçmek için, milletin ruhi mahiyetini kılâguz tanırırlar (Süleymaniye kürsüsünde: sa. 52.)

Mehmed Âkif'in otuz sene evvel bu Milleti düşünmesi, ve anlat-

ması, bugün bizi hayrete düşürebilir. Çünkü Mehmed Âkif bugünün diliyle konuşuyor ve bugünün başarmak istediği muvaffakiyeti ifade ediyordu. Türk milletinin bugünkü hedefi, Mehmed Âkif'in otuz sene evvel tasvir ettiği seviyeyi bulmak ve bu seviyenin kemale ermesidir.

Mehmed Âkif, «Süleymaniye kürsüsünde» ile bütün ömrünce meşgul olacağı mevzuu bulmuştu. Artık onun her eseri, yeniden tekevvün edecek olan bu milleti besleyecek ve yetiştirecekti. Fakat tarihi mukadderat, ona yar olmadı ve Balkan Harbi onun bu mesai programını alt üst etti. Mehmed Âkif, başdanbaşa birbirini anlayan, kafası ile kalbi ve göğdesi hemâhenk işliyen, hemâhenk çalışan bir millet için mi çalışıyordu? Fakat millet daha bunu anlamadan, anlaşılmazlığın doğurduğu tefrikalara kurban gitmiş, bu tefrikaların açtığı uçurumlara yuvarlanmıştı.

Mümeyyiz vasıflarını anlattığımız milletin var olması için, hayatının ilk büyük ibda gayretini göstererek «Süleymaniye kürsüsünden» bir şahika yaratan şair, Balkan fecayii karşısında müthiş bir inkisara uğradı ve milletin bütün ıztıraplarını kendi sesinde topluyarak en acı çığlıkları kopardı. Yeni ve parlak bir doğuş, yeni bir kalkınma beklerken Türk milletinin Balkanlarda hezimetine şahid olmak, Türk milletinin «her adımı binlerce mefahir söyleyen» Kosova'sından, Murad-ı Evvel'i koynunda saklıyan topraklardan, «Yıldırım gibi sahibkiranların ebedi sadayı kahır, fezasında çınlayan vadi» lerden, İstanbul'un demir kilidi olan Edirne'den ayrıldığını, velhasıl Türk milletinin Avrupadaki topraklarının elinden alındığını görmek, millî felâketlerin en ezicisi idi. Âkif bu kahir darbenin altında eziliyor, ezilmenin bütün acısıyla bağırıyor; hezimetini hazırlayan âmillerin her birine, tüyleri ürperten hamlelerle saldırıyordu. Hezimetini hazırlayan âmillerin birincisi atalet mi idi? Âkif ona hamle ediyor ve bütün milleti kalkınmağa çağırıyordu (Hakkın sesleri: sa. 3). İkincisi hissizlik mi idi? Âkif ecdadı da, ahfadı da topluyarak onun yüzüne tükürüyor (Hakkın sesleri: sa. 7-11). Üçüncüsü yeis mi? Âkif aynı kuvvetle haykırıyor:

**Karşında ziya yoksa, sağından, ya solundan
Tek bir ışık olsun buluver, kalma yolundan!
Âlemde ziya olmasa halk etmelisin halk!
Ey elleri böğründe yatan şaşkın adam, kalk!**

Dördüncüsü içimizdeki beyinsizlerin yolsuzlukları mı? Âkif bunlara da savlet ediyor ve başlarına lâ'netler yağdırarak Allah'ın adaletine sığınıyor:

**Yetmez mi musab olduğumuz bunca devahi
Ağzım kurusun, yok musun ey adli ilâhi?**

Beşincisi cenalet mi? Âkif bu yüz karasına da hücum ediyor:

**Ey hasmı hakiki, seni öldürmeli evvel,
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!**

Altıncısı tefrika mı? Bunun tohumlarını saçanların başlarına yıldırımlar yağdırdıktan sonra uyandırıcı bir sesle görüyor:

**Girmeden tefrika bir millete düşman giremez
Toplu vurdukca yürekler, onu top sindiremez!**

Ve bu çeşit âmillerin biri de Âkif'in hamlesinden kurtulamıyor.

Fakat büyük bir hezimetin yükü altında ezilen bu adamın bütün isyanları yeis isyanı değildir, ümid ve iman isyanıdır. Onun için yeni tekevvününe şahid olmak istediği milletin mefahir dolu mazisi ona teselli veriyor, bu milletin âtisine inanıyor ve, bakınız, ne sağlam inanıyor:

**Bir nesim ister kımıldanmak için canlar bugün
Bir nesim olsun, ilâhi, canlanır kanlar bütün!**

Bir tek adamın bütün bir hezimetin ıztırabını sırtlaması, bütün bir milleti yeniden kalkındırmak için bütün gücüyle, bütün kafasıyla, bütün â'sabıyla hezimetin bütün âmilleriyle hamle ederek mücadele etmesi, eşine nadir tesadüf olunur bir fikir kahramanlığıdır!

Bu müthiş isyan ve mücadele devrini yeni bir tefekkür devresi takip ediyor ve bu tefekkür devresi yeni bir şahıkada, yâni «Fatih kürsüsünde» olgunlaşıyor. Mütefekkir şair, Balkan facialarını aslâ unutmamadan asıl mevzuuna dönüyor. Onun kafasında tulû eden millet, bu eserine göre, «bakayı hak tanıyan, sa'yî bir vazife bilen, bakayı, sa'y ile hak eden» bir millettir. Bu millet, beşer hayatının mücahede mahsulü olduğunu bilerek çalışır ve onun bu çalışma yolunda örneği garpdır, garbın fen ve san'atidir. Millet bu örnekten öğreneceği şey, bu fen ve san'atin yaratıcı kudretini ihraz ederek bu kudretle varlığını korumak, refah içinde yaşamak, bütün emellerini teyid etmek, küçülmiyen büyüklükler ve sürekli bayındırlıklar içinde ömür sürmektir. Çünkü bakayı hak tanıyarak sa'yî vazife bilen millet, bütün bunlara namzeddir. Atalete saplanan millet, bütün bu nimetlerden mahrumdur. Cenazeden farkı olmayan ve damarlarında seyri belirsiz irinleşen kanlar dolaşan bu tenbel, bu âtıl milletler ömürlerini sürünerek, düşerek, dilenerek geçirirler (Fatih kürsüsünde: sa. 35-41). Mehmed Âkif'in düşündüğü ve yaşatmak istediği millet ise atalet bataklığını kurutmuş, ilim muhitine ve fen diyarına atılmış, sanayie sarılmış, ticaretini yaymış, hür ve temiz vicdanlı bir millettir. Bu milleti hayat ve ilerleme yoluna götüren ilk adım, ilk mekteptir ve ilk mektebi canlandıran âmil, muallim ordusudur.

Bu muallim ordusunun her ferdi «imanlı, edep, liyakatli ve vicdanlı» dır. (Fatih kürsüsünde: 64). Ve bütün bu ordu, bütün milletin kafasını ve ruhunu işliyerek yüreği aynı hisle çarpan, aynı gayeyi gözeten bir millet yetiştiriyor. Bu milletin âvamı günlük nasibini kursağına yerleştirerek yarın nedir, onu bilmiyen, vatan duygusundan mahrum olan, şuursuz bir kitle değildir. Bilâkis bütün hisleri бүтүнleşmiş bir millettir. Bu milletin içinde hayata küskün olan ve yeise saplanan bir zümre yoktur. Bu milletin münevver gençliği züppe bir kör mukallid, bir yarım insan değildir (Fatih kürsüsünde: sa. 73-74). Bilâkis hepsi de uyanık, müdrik, liyakatli ve kanlı canlı unsurlardır.

Mehmed Âkif bu mevzuuna tekrar kavuştuktan ve düşündüğü milleti tekvin için mücadeleye girişerek «Fatih kürsüsü» şahıkasını ibda ettikten sonra yeni bir harp, hem de Umumi Harp ile karşılaş-tı. Fakat Umumi Harbin kendi mevzuu hesabına bir tek lütfu, ona yine kendi mevzuunu işlemek için büyük bir fırsat vermesi, ona bütün düşüncelerinin yeryüzünde bir hakikat olarak yaşayabileceğini göstermesidir. Filhakika Mehmed Âkif Almanya'da geçirdiği günler içinde özlediği hakikatla yüzyüze gelerek gayesinin bir hayal değil, fakat canlı bir realite olduğunu anladı. Demek ki onun senelerce önce tasavvur ettiği, kafasında canlandırdığı milletin doğması için sarfolunacak mesainin heder olmasına imkân yoktu. Bilâkis bu mesal onun özlediği milleti, mutlaka doğuracaktı. Mütefekkir şair de, ilhamını besliyen bu görüş ve buluştan haz duyarak, karşılaştığı millete kalbinin bütün dileklerini iare yolile kendi gayesini anlattı.

Bu millet, tam onun dediği gibi «bakayı hak, sa'yi bir vazife tanımış, sa'yi ile ve sa'yinin semeresi ile bakayı hak etmiş» bir millettir. Bu millet, gece gündüz çalışmış, didinmiş, hayuhuyu tekâmül ile hazar hayatını sefer hayatına çevirmiş, bu sayede nüfusu iki kat artmışsa ilmi on kat artmış bir millettir. Bu millet maarifini, umumun müşterek gıdası yapmış, havassı yazarken âvamı da okumuş bir millettir. Bu millet, Âkifin senelerce önce anlattığı gibi, millî vahdetini, «beyn» i ile «kalb» inin hemâhenk işlemesine dayanmış, yükseldikçe hep birden yükselmiş, ana kucağından başlayarak her müessesesinde aynı terbiyeyi almış, aynı kültürü görmüş bir millettir. Bu millet, bütün şunununu bir âhenge bağlayan yolu tutarak müesseselerini birbirinden ayırd edilemeyen bir ruh ile işletmeğe muvaffak olan, mektebi nasılsa mâ'bedi de aynı hale gelen, dininin sadası san'atın teranesini boğmıyan; medeniyet bu âhiret sesini susturmayan, sanayiinin demdemesi âfakı tutarken bedayini zembemesi de insanları uyutamiyan, musikisinin semavi dili ruh ile konuşurken şiiri de hislere meâlî nefheden bir millettir. Velhasıl bu millet,

her müessesesi millî hayatı, millî gayeyi besliyen gürbüz, uyanık ve ileri bir millettir! (Beşinci Safahat, Hâtıralar: sa. 60-64).

Mehmed Âkif'in (Umumi Harp senelerinin mahsulü olarak) Berlin Hâtıralarında anlattığı bu millet, onun Almanya muhitinde istikbalini tersim ettiği Türk milleti idi. Bu Türk milletin doğacağına önu inandıran pek mühim bir delil vardı: Balkan Harbinden perişan bir halde çıkan ve hezimetlerin en acısına uğrıyan bu milletin Umumi Harp sırasında yarattığı hamaset dasitanları! Ortada, Balkan hezimetinin ferdasında dünyanın en büyük milletlerine karşı duran ve eşsiz kahramanlıklar yaratan bir Türk milleti vardı. Balkan facialarından sonra özünü ve hayatiyetini kaybettiği sanılan bu millet neler yapmıyordu:

**Kum dalgalarından geçiyor öyle şitaban,
Güya o, saba, geçtiği yerlerde hıyaban!
Kar kitlelerinden iniyor öyle yaman ki
Bir çağlıyan akmakta yarıp taşları sanki.
Kızgın gürün altında beyabanı dolaşdı,
Yalçın buzun üstünde sekip dağları aşdı!**

Bu kahramanlıkları gösteren ve erliğini, dinçliğini, özünün yükseklüğünü isbat eden bir millet üzerinde tereddüde yer yoktu. Fakat, manzara, çok korkunçtu ve şair tâ Berlin'den Çanakkale cephesini şöyle görüyordu:

**Şu anda cepheni görmekdeyim: ateş yağıyor
Bulutların biri binlerce yıldırım sağıyor!
Nigâhı, bin bu kadar mil mesafeden kavuran
Alevleriyle beraber, o seyle karşı duran
Karaltılar, nedir? Asker mi, taş mı, gölge midir?
Hüda rızası için, seçmiyor gözüm, bildir.
Ne taş, ne gölge, ne asker... Serab, korkuyorum
Yığınla kül kesilen sırtlarında manzurum.
Taş olsa, çünkü erir, gölge olsa, parçalanır,
Taşar gelir de bu tufan önünde, set mi tanır?
Durun?... Kimıldanıyor, gördüğüm hayaletler,
Bakın: ilerledi. Asker, Huda bilir, asker!
Evet, gözüm seçiyor şimdi bir bir efradı
Muazzam ordumuzun en muazzam evlâdı!**

Bu muazzam ordumuzun en muazzam evlâdları, Türk milletin yeni doğuşunu müjdeliyen bu kahraman kitle, her yerde uzakta, yakında daima onu düşünen, onunla daima beraber olan şaire şu cevabı veriyor:

Şu karşınızdaki mahşer kudursa, çıldırsa
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa,
Bu altınızdaki yerden bütün yanar dağlar
Taşıp da kaplasa âfakı bir kızıl sarsar,
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir,
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir,
Değil mi sinede birdir vuran yürek... yılmaz!
Cihan yıkılsa emin ol, bu cephe sarsılmaz!

Bu cephe hakikaten sarsılmadı. Çünkü bu cephede Türk milleti bütün öziyle, bütün hızıyla, bütün kudret ve imaniyle harp ediyordu. Nihayet şairin:

Yakında kurtulacaktır, bu cephe, kurtulacak!

Dediği gibi bu cephe eşsiz bir zafer kazanarak kurtuldu. Şair de doğmasını beklediği milletin fecr-i tarihe yeniden doğmuş olmasından haz duyarak hayata ve istikbale yeniden kavuşmanın verdiği sevinçle:

**«Demek yıkılmıyacak kıblegâhı âmalım..
Demek ki ölmüyoruz...»**

Diye diye memleketine döndü.

Onun İstanbul'da karşılaşmayı umduğu millet Çanakkale mefahirini yaşatan ve yaşayan, müdrik bir millettir. Fakat, bu milletle karşılaşmadı, çünkü bu millet yeni doğuyordu, ve bu millet Çanakkale Harbini yapan neslin milleti idi. Yoksa inhitat devri artıklarının milleti değildi. İnhitat devrinden artakalan «o tufeyli, zavallı, şaklaban, riyakâr; o zulme tapan, adli tepen ve hakka aldırımıyan, kendi âsude ise dünya batsa baş kaldırmıyan; o ahdi nakzetmekden, yalan söylemekden âr etmiyen, kuvvetin meddahı olduğu halde aceze söz söyletmiyen; o enseden arslan, fakat cepheden yaltak kedi kesilen» ve inkıza mahkûm olan millet apayrı bir millettir ve bu millet onun milleti değildi. (Hâtıralar: sa. 24-25). Onun milleti, memleketi kurtaracak olan ve kurtaracağını gösteren nesildi ve onun Altıncı Safahatı, bu neslin kitabıdır. Bu nesil, cepheden cepheye koşan, ölümün şahsiyle bile yüz göz olan, yalınayak Kafkasyayı boylayan, baş açık Sinâ'yı tutan, memleket için her fedakârlığı göze alan, bilgili, faziletli, becerikli, başarıcı, arslan yürekli nesildi. Bu nesilden memleket uğrunda canını feda eden şehitlerin her biri «bir Hilâl uğruna batmış» bir Güneş» di. Âkif bu şehidler için Türk dilinin en mukaddes şahikasını yarattı. Çünkü bunlar onun mensub olmakla iftihar ettiği millettir. Onun mensub olduğu bu millet, Türkün İstiklâl Harbini ve Kurtuluş Savaşını yapan millettir. Ve Kur-

tuluş Savaşı başlar başlamaz, bu millet, Âkif'i yanibaşında buldu. Başkaları bin bir tereddüt geçirirken o, bir tek tereddüt lâhzası geçirmeden kendi milleti ile beraber yaşamak veya kendi milleti ile beraber ölmek üzere koşdu, kendi milletin saffında mevki alarak bu milletin istiklâl neşidesini yazdı ve bu neşidenin başında bu milleti anlattı:

**Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak!..
O benimdir, o benim milletimindir ancak!..**

İnhitat devrinin artığı olan sürülerin, bu milletle alakası yokdu. Asıl Türk milleti, bu millettir. Ve Mehmed Âkif Çanakkale Harbinden başlayarak yalnız bu milleti benimsiyor, yalnız bu milletle düşüp kalkıyordu. Safahat'ın altıncı kitabı olan «Âsım» da bu milletin kitabıdır. Âsım, onun eriştiği yepyeni bir şahika idi. Nazif bu eserden bahsederken «Âsım, asrımızın, â'sar-ı müstakbeleğe bir hediye-i tahassüsü, bir selam-ı heyecanıdır» diyor. Fakat Safahat'ın altıncı kitabı bundan ibaret değildir. Bu kitap, yeni Türk milletin canlı dasitanıdır, yeni doğuşun kat'i hamlesidir ve Çanakkale'de yenilmeyen milletin ebedi hayat ilâmıdır. Bu memleket Umumi Harp'den mağlûp çıkabilirdi. Fakat bu millet ölemezdi. Âkif, zaten bizim Umumi Harp'den bir netice alamıyacağımızı biliyordu. Çünkü ortalığı bir sürü seyyiat kaplamıştı. Millet, içi yana yana binlerce şehidi gömerken memleket içinde, insan beynini sarsan binlerce dolap dönüyor, millet en acı mahrumiyetlere uğratılıyordu. Bir tarafta yurddaşlar sefaletten ölüyor, fakat bir taraftan da yine bir vatan-daş zümresi refah içinde yüzüyor, ve bu refah bu zümreyi sıkımsıyordu (Âsım: sa. 119). Yemyeşil yurda kapkara toprak rengi çökmüş, binlerce hayatın ezeli âhengi dinmiş, açlık her perişan yuvayı bir aile kabristanına çevirmişti.

**Bir taraftan bu fecayi kemirirken yurdu,
Bir taraftan da elin bir sürü doymaz kurdu,
Dişiyor na'sını, sırtlan gibi, biçarelerin.
Yolu ummam ki bu olsun koşulan «son zaferin!»**

Evet, bu yol zafer yolu değildi; büyük bir inhitat devrinin boyladığı son bataklık. Ve bu inhitatın âkibeti mukarrerdi, yâ'ni bu inhitat, kendi bataklığı içinde boğulacaktı. Fakat bunun mânası, Türk milletin boğulması değildi. Çünkü asıl Türk milleti kendi özünü bu inhitat ve tereddidi bataklığından koruyarak «yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller» içinden doğmuş, «ufukları parçalayan sâikalarla ve derinlikleri alt üst eden zelzelelerle döğüşerek» hayat hak-

kını sağlanılamışdı (Âsım: 108). Bu yeni milletin ordusu, Türk milletin hayatında yeni ve büyük inkilâbın alemdarı idi ve bu inkilâb, Bedrin arslanları arafından başarılan inkilâb kadar şanlı ve ulvi idi» (Âsım: 108). Mehmed Âkif de, Büyük Harbin fecayii arasında bu yeni milletin başaracağı inkilâbı anlatıyor:

Bu yeni milletin istinad ettiği iki kudret var: Marifet ve fazilet (Âsım: 134). Bu milletin bilgisi, halkı bahtiyar edecek bütün vasıtalı tophyan, işliyen bir kuvvet; fazileti de bu toplanan ve işlenen vasıtaları memleketin hayr-ı âlâsına tahsis eden kudrettir. Bu millet bilhassa bu iki kudrete ehemmiyet verir, çünkü bunların birincisinden mahrum olursa yalnız ikinci kudretle yürüyemez ve yükselmez. Çünkü fazilet yalnız bilgiyi teyid eder. Bilgisizliği teyid etmediği için bilgiden mahrum olan bir millet mutlaka za'fa düşer, ve iptidailiğe mahsus olan avare sükûn, onun sınırlarına çöker. Sonra millet bilgili olur da faziletten mahrum olursa, bu da bir felâkettir. Çünkü faziletsizlik, beşerin ruhunu zehirliyen karhadır ve bu musibet, taunlara rahmet okutan bir musibettir. Onun için Âkif'in milleti, bilgisini faziletle teyid eden, fazileti bilgi ile besliyen ve yaşıtan bir millettir (Âsım: 105). Bizim, milli meselemiz budur ve bu milleti tekvin etmektir. Çünkü çok yüksek faziletli bir millet olmakla beraber bu fazileti son üç asrın yürüyen ilmiyle birleştiremedik ve birleştiremediğimiz için cehalete batmak yüzünden bünyevî kudretimizi felce uğrattık. İhtiyacımız, bünyevî kudretimizi fen sevkıyla techiz ederek hissiz, hareketsiz, ölgün bir hale gelen milli faziletimizi de yeniden canlandırmaktır (Âsım: 131). Bizim başaracağımız inkilâb budur ve bu inkilâbı başaracak kuvvettir. Çünkü faziletli ve fazileti çok derin köklü olan bir milletiz. Milletlerin hayatındaki içtimai bütün âmillere ve kudretlere bakarak bunlardan her birinin maziye inen kökü mikdarınca kuvvetli olduğunu, bu âmiller içinde en derin köklüsü olanın, en sağlam ve en hâkim âmil olduğunu görürüz. Bizdeki bütün kudretleri tahlil ettiğimiz taktirde bu millette faziletin en derin köklere yaslandığı ve dinimizin mübarek suyu ile beslendiği göze çarpar. O halde mesele, geçen üç yüz senenin ilmini edinerek milli faziletimizi beslemek ve bu sayede bütün milli kuvvetlerimize hâkim olarak bu kuvvetleri milli «gaye» miz için kullanmaktır; bütün selâmetimiz buna bağlıdır (Âsım: 137). Bunu başaracak olan nesil, Âsım'ın nesli, ve Âsım'ın nesli bu i—in ehli idi. Âkif bu nesle inanıyor ve bu neslin bu milleti tekvin edeceğine, bu gayeye kavuşacağına sarsılmaz bir inanç besliyordu! Onun için «Âsım» Çanakkalede yenilmiyen, bilâkis muzaffer olan milletin ebedi hayat i'lâmıdır. Gerek Umumi Harp'de uğradığımız hezimet(gerek mütareke yıllarında karşılaştığımız facialar, bu i'lâmı bozmadı; âkis, bu i'lâmı tasdik ve teyid etti. Hattâ bütün bu hezimetler ve

facialar Âkif'in anlattığı milleti geliştirdi ve çevikleştirdi. Onu yeneden mücadeleye sevketti ve ona Kurtuluş Savaşını kazandırdı.

Fakat Âkif'in, bu millet için çizdiği gayenin muhatabı, yalnız bir nesil değildir, her Türk neslidir. Çünkü bu ideal, kültürü bütün, fazileti bütün bir Türk milleti tasvir ediyor ve bunun maddi bir hakikat olarak yaşamasını istiyor. Bu ise birçok nesillerin himmet ve gayretile tahakkuk edecek bir gayedir ve tahakkuk ettiği zaman Âkif bu milletin hâfızasındaki tahtında, mutlak huzur içinde yaşıyacaktır. O zaman kendi de bir yuca şehid olan Âkif'in, Türk şehidine söylediği şu mısra'lardaki mâ'nayı daha çok vuzuh ile anlıyacağız:

**O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan ilâhî boşanıp kanlı yaşım ,
Fıskırır ruhu mücerred gibi yerden na'sım!
O zaman yükselerek arşa değer belki başım!**

Umumi Harp içindeki gidişimize bakarak: Yolu ummam ki bu olsun, koşulan «son zafer» in, diyen Âkif, günün birinde tam bir yığın ifade eden hezimet ve bu hezimete «teslimiyet» mâ'nasını veren mütarekenin imzasıyla karşılaştı. Netice fec'di, memleket parçalanıyordu. Türk'ün öz yurduna dahi tasallut ediyor, burada bir takım yabancı hâkimiyetler kurulması için uğraşılıyordu. Görünüşe göre Türk'ün yalnız ikbal devri değil, şerefli, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamak imkânı da zeval bulmuştu. Herkesin farkında olmadığı birsey, Âkif'in anlattığı ve başaracağı inkilâbı, varacağı gayeyi tayin ettiği yeni milletin, bütün güçlüklerle ve imkânsızlıklara galebe çalarak varlığını bütün dünyaya tanıtacağı idi. Âkif bunu «Âsım» da sezmiş, Umumi Harp'den mağlûb bir halde çıkacağımızı anlamakla beraber Çanakkaleyi yapan neslin memleketi mutlaka kurtaracağına inanmış ve onun bu inancı, hiç bir imtihan karşısında sarsılmamıştı. Bilâkis mütarekenin Milli Mücadeleyi doğurması onun innancını teyid etti ve kendisi mücadele ruhunun belirdiği yerlere koştuktan sonra mücadelenin tekâsûf ettiği Ankara'da yerleşti. Çünkü onun mensub olduğu millet, Milli Mücadele'yi yapan millettir. Ve bu millet, o kadar büyük bir millettir ki ona saldıran bütün husumet ve teşavüz âlemi, bu âlemi temsil eden garp emperyalizmi, tek dışı kalmış bir canavardan farksızdı ve Türk milleti bu tek dışı kalmış canavarı ezecekti. Çünkü bu tek dışı kalmış canavar, Türk milletinin imanını boğamazdı (İstiklâl Marşı). Türk milletinin imanı, garbın bütün çelik zırhlı divarlarını yıkacak, Türk milleti ezeldenberi yaşadığı hürriyete kavuşacak, ona vurulması istenen bütün

zincirleri eritecek kudret ve metanette idi. Bu kudret ve metanetle döğüşen Türk milleti, muhakkak ki murada erecek ve mutlaka «Leylâ» sına kavuşacaktı. Bu Leylâ, «millî ülkü», «millî zafer», «millî kurtuluş» du ve onun uğurunda herşey feda idi. Çünkü herşey onundu:

**Safaklar fersî rahın, fecrî sadıklar çerağıdır,
Hilâlim, göklerin kalbinde yer tutmuş otağıdır,
Ezanlar nevbetindir, inletir eb'adı haşyetten,
Cihazındır; âlemler, kubbeler, inmiş meşiyetten,
Cemaatler kölendir, kâ'beler haclen, gel ey Leylâ,
Gel ey candan yakın canan ki gaiplerdesin hâlâ!
Bu nazın elverir Leylâ, in artık, in ki bâlâdan
Müebbed bir bahar insin, bu yanmış yurda Mevlâddan**

Nihayet Âkif millî kurtuluşu, gökyüzünden inen bir vahyi ilâhî gibi, her kelimesi gök gürültüsünü andıran bir mucize gibi müjdeledi:

**Doğacaktır, sana vadettiği günler Hakkın
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!**

Türk milleti, Âkif'in dediği gibi, tek dişi kalmış tecavüz canavarını ezdi, kurtuldu, onun gayesini yaşatan hamle ile hayata atıldı ve istikbale doğru yürüdü, yürüyor ve yürüyecektir.

İSLÂM MÜTEFEKKİRİ ÂKİF :

Şimdiye kadar anlattığımız Âkif, Türk mütefekkiri, Türk şairi ve Türk mücahidi Âkif'di. Fakat Âkif bir Türk mütefekkiri olduğu kadar bir İslâm mütefekkiridir. Onun Türk milletine hitab eden sözleri, İslâm âlemine de hitab eder ve Âkif, bütün İslâm milletlerinin «marifet ve fazilet» temellerine dayanan büyük inkilâbı başarmalarını ister. Fakat onun istihdaf ettiği bir inkilâp daha vardır ki dinî mahiyettedir. Bu inkilâp ile İslâmiyetin kalkınmasını, yeni bir hamle ile, yeni bir azim ile özündeki sonsuz feyizleri dünyaya yaymasını diler. Çünkü İslâm dini, hayat dindir; hayatla beraber yürüyen, beraber ilerliyen, ilerledikçe yeni şahikalar doğuran bir dindir; İslâm müesseselerinin beşeriyete büyük dehalar vermesi, bunun en canlı delili idi. Halbuki Âkif'in fikir mücadelesi hayatına atıldığı sıralarda karşılaşmış olduğu manzara, inhitat manzarası idi ve İslâm müesseselerinin âdetâ kısırlaşmış olduğu sıra idi. Çünkü ortalıkta kafanın hareketini durduran taassup ve görenek hâkimdi. İşliyen kafa, yaşanan hayat meseleleriyle ve ihtiyaçlarıyla meşgul olamıyor, meşgul olsa da «böyle gördük dedemizden» kelimelerinin ifade ettiği taassub yaygaralarıyla karşılaşılıyordu. Âkif evvelâ bu zihniyetle mücadele etti. Çünkü «böyle gördük dedemizden» sözü dinen merdud

bir sözdü ve bu söz milletleri ancak izmihlâle sürüklerdi (Süleymaniye kürsüsünde: 24). Bu söz dinen merdud olduğuna göre din âlimleri niçin bu zihniyetle mücadele etmiyorlardı? Çünkü ilmiye mesleği de o kadar gerilemiş ve düşmüşdü ki «Bab-ı fetva denilen daire, ümmî koğuşu» halini almıştı (Süleymaniye kürsüsünde: 14). Kafanın âtil yaşaması demek olan taassub ve göreneğe bağlılık yüzünden İslâm milletleri, inhitat içinde yüzüyordu (Fatih kürsüsünde: 37-38). Bu inhitata tâbi olan İslâm müesseseleri de artık büyük simalar yetiştirmiyordu. İbni Sinâ gibi feylesoflar, Gazali gibi, Seyyid gibi, Râzî gibi âlimler yetiştirmek bertaraf, din âlimi diye ortada gezenler, eskilerin eserlerinden, belki de on şerhe bakarak kuru bir ma'na çıkaran ve bununla, bu yedi yüz yıllık veya daha eski eserlerle İslâmiyetin ve Müslümanların bugünkü ihtiyaçlarını tatmine kalkışan bir takım zavallılardı. Fakat bu hattı hareketle İslâmiyetin bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaya kat'iyen imkân yoktu. (Âsım: 96). Yapılacak iş, bir inkilâbdı. Mehmed Âkif bunu en sarîh ve en vezîz ifade ile anlatıyor:

**Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı!
Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı**

Bu iki mısra, Mehmed Âkif'in fikir muhalledatı arasındadır ve bu iki mısra İslâm kalkınmasının şiarı sayılmalı lâyıktır. İslâmın kitabı olan Kur'an'ın bir mucizesi, her asrın idrakine ilham vermesidir. Nitekim ilhamı doğrudan doğruya Kur'andan alan Müslümanlar, İslâmiyeti, hakikaten asırlarının idrakine söyletmişlerdi. Çünkü kafaları, asrın idrakini taşıyordu ve asırlarının bütün irfanını kafalarına sığdırdıktan sonra bu irfan nuru ile Kur'an'dan aldıkları ilhamı ifade ediyorlardı. Âkif'in biraz yukarıda isimlerini saydığı büyük Müslümanlar, hep böyle hareket etmişlerdi. Bunların hepsi de asırlarının idrakine sahip ve hâkim olan kimselerdi. Eserleri, bunun en kat'i delilidir. Daha sonraki İslâm üleması ise, yaşadıkları asrın idrakine değil, fakat daha eski asırların idrakine düşünmek yolunu tuttular, kendi asırlarının idrakine düşünmedikleri ve düşünemedikleri için geri kaldılar. Asırlar tevali ettikçe gerilik mesafesi de açıldıkça açılıyor ve nihayet aşılma bir uçurum teşkil ediyordu. Gerilikten kurtulmanın bir çaresi vardı. Asrın idrakine sahip olmak, ve ilhamı doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak İslâmiyeti asrın idrakine söyletmek (Âsım: 96). Çünkü uçurum ancak bu sayede kapanır, ve İslâmın ileri yürüyüşü ancak bu sayede temin olunabilirdi. Bu işin sermayesi ise «ilim» dir. Asrın irfanını ve bütün ileri hamlelerini, bütün taâli şahikalarını ve bu şahikaların açtığı ufukları kavriyan ve Kur'an'ın ilhamıyla beslenen, İslâmın ilmi mazisiyle cihazlanan bir «ilim». Yoksa, İslâmiyet ölümlerini dini haline getirilmiş olur. Halbuki: «Bu din, ölümlerini değil, diri doğmuş, diri yaşamış

ve diri yaşıyacak bir dindir. Bu din, hayat dini olduğuna göre beşer vicdanının hakka refik olması için bu dinin de beşeriyetle beraber yürümesi icab eder.» (Âsım: 98).

Fakat İslâmiyetin, hayat dini olarak yaşaması için, hayat ile beraber yürümesi için İslâmiyeti daima asrın idrakiyle beslemek lâzımdır. İslâmiyeti asrın idrakiyle besleyecek kimselerse, ilim ve ictihad kudretlerine sahip olan ilim adamlarıdır. Bu ilim adamları ise öyle ansızın yetişmez, onları yetiştirmek lâzım ve ancak bunlar yetistikten sonra beklenen ve özlenen inkilâb başlar. Mehmed Âkif, bu hususta Mısır'ın «en muhteşem üstadı» diye tebciil ettiği Muhammed Abdu ile hemfikirdir ve Muhammed Abdu'nun fikrini şu şekilde anlatır:

Mısır'ın en muhteşem üstadı Muhammed Abdu
Konuşurken neye dairse Cemaleddin'le,
Der ki tilmizine Efganlı:

«Muhammed, dinle!

İnkilâb istiyorum, başka değil, hem çabucak
Öne bizler düşüp İslâmı da kaldırmazsak
Nazariyat ile birşeyler olur, zannetme...
O berahini de artık yetişir dinletme!
Çünkü muhtacı tezahür değil isti'dadın..
Şüphesiz yok, hakkı semühileri var üstadın..
Gidelim, bir yere, hattâ şu bizim Sudan'a,
Yeni bir medrese tesis edelim urbana
Daha üç beş de faziletli mücahid bulalım.
Nesli tehzib ile, ilâ ile meşgul olalım.
Çıkarıp gönderelim, hasılı şeyhim yeryer
Oradan Âlemi İslâma Cemaleddin'ler.
Bu fakat yirmi yıl ister, ki kolay görmüyorum.
Yirmi günlük işe bak sen...

— Kulunuz ma'zurum.»

İnkilâb istiyorum, ben de, fakat Abdu gibi...

(Âsım: 133).

Mehmed Âkif, ilmi evvelâ eklemek, sonra onun mahsulünü biçerek o mahsul ile beslenmiş ve «asrın idrakini» benimsemiş kafaların bu inkilâbı başarmasını ister, bizzat kendisi de böyle hareket ederdi.

Çünkü kendisi ilhamı doğrudan doğruya Kur'an'dan alan ve İslâmiyeti asrın idrakine söyletmeğe çalışan ve söylenen bir mütefekirdi. Hele ömrünün son yedi senesini Kur'an tercümesine hasretmesi, onu bu inkilâbı başarmak için büsbütün hazırlamış, ve bu sayede tam mânâsıyla asrın idrakini taşıyan bu adamın en büyük hamlesini yapmasına ramak kalmıştı. Yalnız sıhhatinin ihaneti, bütün

İslâm âlemini bu hamleden mahrum etti. Fakat Mehmed Âkif, bu son ve kat'i hamleyi hazırlamak için, ümmeti, kendi tâ'birince «zulmetten çıkarıp ferdayı nura kavuşturmak için» herşeyi yaptı. Onun batıl itikadlara ve yanlış talâkkilere ilân ettiği harp, peşinde koşduğu inkilâbın yolunu açdı ve temellerini sağlamladı. Âkif, hurafelere ve batıl itikadlara mukabil, en dürüst ve en temiz itikadları, en yüksek ahlâkı telkin için bütün kuvvetiyle uğraştı. Onun için Müslüman demek, imanı bütün, işi gücü: salâh, şiarı: hak, mesleği: sebat olan insandı. Bu dört sıfatı birleştiren insan, hakiki insandı. Ve bu insanın yeryüzünde karşılaşmıyacağı birşey varsa hüsrandı (Âsım: 97-98). Müslüman, bilhassa hakka sarılan insandı:

**Hâlik'in nâmütenahi adı var, en başı hak
Ne büyük şey kul için hakkın elinden tutmak!**

Hakka böyle sarılan bir Müslümanın hak namına haksızlığa dayanmasına, zulmü alkışlamasına, gelenin keyfi için geçmişe sövmesine imkân mı tasavvur olunur? Bilâkis, bu fitratta bir insan, kaniyan her yaranın imdadına koşar ve o yarayı dindirmek için herşeyi yapar, çiğner, çiğnenir, fakat mutlaka hakkı tutar kaldırır (Âsım: 95).

Mehmed Âkif, itikadları tashih için, ahlâkı tarsin için açtığı mücadeleden İslâm inkilâbının zeminini düzledikten sonra asıl inkilâbı başarmak için hazırlandı. Bu hazırlığı tamamladıktan sonra Türklük ve Müslümanlık yirminci asrın tam Türkünü ve tam Müslümanını ifade eden ve tam bir inkilâb yapan eseriyle karşılaşacaktı. Ne yazık ki tam bu sırada Türklük ve Müslümanlık onun ziyayla karşılaştı. Fakat Âkif'in bu yoldaki sa'yi hiç bir vakit unutulmıyacak, bilâkis onun düşünceleri birer birer tahakkuk edecek ve onun bütün düşünceleri tahakkuk ettiği gün, Türk milleti ve İslâm ümmeti, Mehmed Âkif'i daha çok fazla tâ'ziz edecek, onu yeni doğuşlarının ve istikballerinin en büyük kahramanları arasında sayacaktır.

Ömer Rıza Doğrul

★

★ Tarihi Edebiyat Akiften Büyük İslâm ve Türk şairi tanımaz.

★ Safahatın altıncısını - ki müellifi **Asım** unvanını vermiş - edebiyatımızda mudili olmıyan bir âbide tanımakta tereddüt etmiyorum.

★ Şiiri millî nâmiyle ırkımızın rûsum ve an'anatına ait neşideler kasedediyorsak, pişinde serfuru edeceğimiz bir dâhîi şair görüyorum: **Mehmet Akif**, hiç kimse onun kadar saf ve şeffaf bir billûru beyan içinde menazırı milliyeti teşhir etmemiştir.

Cenap Şahabettin

Şâir Âkif ve ideali

On dokuz yaşında bir gençtim, Mülkiyenin son sınıfına devam ediyordum. Gazetelerde «Ziraat nezareti Baytar kaleminde sekiz yüz kuruş maaşlı bir kâtiplik için müsabaka imtihanı açılacağı» ilân ediliyordu. Sabahları Mülkiyeye devam etmek, öğleden sonraları dairede çalışmak üzere bu kâtipliğe talip olduğumu bir kâğıda yazdım ve Baytar müdürlüğüne gönderdim. Bir kaç gün sonra Baytar mektebinde müsabaka imtihanı yapıldı. On gün kadar sonra da Ziraat nezaretinden müsabakayı kazandığıma dair mektup almıştım.

O zaman Baytar dairesi İstanbul'da, yüksek Ticaret Okulu olan binanın alt katında küçük bir odada idi. Mütereddit adımlarla kalemin kapısından girdim. Odadakiler bana bakıyorlardı. Şaşırmıştım. Yavaş yavaş ilerledim. Ziraat nezaretinden bana yazılan mektubu sağ köşede oturan çenber sakallı, parlak gözlü, sevimli zata uzattım. Mektubu aldı. «Tebrik ederim, yeriniz burasıdır» dedi ve yanındaki kırmızı koltuğu gösterdi ve: «Yeni kâtibimiz» diyerek beni odadakilere tanıttirdi.

Kalem odasında dört kişiydik. Bunlardan birinin vazifesinin ne olduğunu anlamak benim için güç olmadı. Onun önünde uzunca bir masa, kocaman bir defter vardı. Anlaşıyordu ki bu zat «mukayyid» dir. Yarım saat geçmedi, karşı tarafta köşede oturan ve arada sırada nükteler yapan zatın vazifesini de öğrendim, mukayyid ona «Mümeyyiz Bey» diye hitap ediyordu.

Fakat bu «Kalem âmirinin» karşısında ve benim sağımda oturan çenber sakallı zat kimdi? Burada vazifesi ne idi? Yan gözle onun ne yapmakta olduğuna bakıyordum. Mümeyyiz'in getirdiği müsveddelere mühimsemyen bir tavırla göz atıyor, bir iki kelime düzeltiyor, sonra onu imza ediyordu. Bu iş bittikten sonra uzunca kâğıtlara düşünce düşünce bir şeyler yazıyordu. Bazen karşısındaki duvara bakarak dalıyor, sonra aradığını bulan adamın sevinciyle tekrar kâğıda kapanıyordu. Kalem elinden bıraktığı ve dalarak kelime aramadığı zamanlarda da masasının ortasındaki enfiye kutusunu alıyor ve parmağının ucuyla tuttuğu enfiyeyi burnuna götürüyordu.

O gün yazısını bitirdikten sonra benimle konuşmağa başladı, Mülkiye'de okunan dersleri, hocalarımdan kimi beğendiğini sordu. Tatlı bir sesi, cadan bir söyleyişi vardı. Ben o gün onun ne adını, ne kalemdeki mevkiini öğrenememişim. Fakat bana «Ağabey» hissinin verdi ve akşam kaleminden çıkarken tanımadığım bu adam hakkında tatlı bir sevgi duyuyordum.

Ertesi gün kaleme gittiğim zaman bu sevimli adam yerinde yoktu. Odaya gelenler mümeyyiz: «Akif Bey daha gelmedi mi» diye soruyorlar, mümeyyiz de: «Darülfünun'da» diye cevap veriyordu. Baytar dairesindeki Akif Beyin Darülfünun'da ne işi olabilirdi? Ben bunu düşünürken mümeyyiz anlatmağa başladı: «Akif, bizim müdür muaviniyizdir, dedi, hani «Sıratı Müstakim» de şiirlerini okuduğunuz Akif Bey... Her Salı günü Darülfünun'a gider. Orada dersi vardır, hepimiz onu candan severiz, hepimizin ağabegisidir. Ne iyi insan olduğunu siz de göreceksiniz...»

O zaman kasvetli basık odada yanımda oturan zatın Darülfünun edebiyat fakültesi profesörlerinden şâir Akif Bey olduğunu öğrenmiştim. Artık Baytar dairesi kâtipliğinden gurur duyuyor, kendimi şâir Âkif yanında çalışan bir memur addediyorum.

Bir kaç gün içinde daireye de, dairenin işlerine de alıştım. Mümeyyizimiz iyi kalpli, fakat tenbelce bir zattı. İşleri benim üzerime bırakıyordu. O zamanın Ziraat nezaretinde yalnız mesleki bilgisi kuvvetli olanlar değil, fikirlerini yazı ile anlatma kudretinde bulunanlar da pek azdı. Hangi daireye ait olursa olsun mühim yazuları Akif'e gösterirler. Ona tashih ettirirlerdi.

Az bir müddet geçti, bana da ehemmiyetli addettikleri işleri yazma vazifesini vermeğe başladılar. Daire uzun bir müddet çalışarak «Zabıtaî hayvaniye» kanun lâyihasını hazırlamıştı. Babıâliye göndereceklerdi. Fakat bu lâihanın mucip sebeplerini yazmak lâzımdı. Bunu yazıp yazamayacağımı bana sordular. Bir aylık Baytar dairesi kâtibiydim, Baytarlığa, hayvan hastalığına ait hiç bir bilgim yoktu. Fakat bu teklif karşısında «yapamam» diyemedim. «Zabıtaî hayvaniye» kanun lâyihasının «mucip sebepler»ini yazdım. Akif'e gösterdiler. Bu tercübe Akif'in benim hakkımdaki sevgisini arttırdığını zannediyorum.

Bu tarihten sonra Akif'le münasebetim resmi çerçevenin dışına çıkmağa başladı. Artık, o müdür muavini, ben kâtip değildim. O hoca, ben talebe olmuştum; Edebiyata ait dersler verirdi. Her konuşmamızda bilgimi ve karakterimi öğrenmek için âdeta imtihan ederdi. Fransızca edebî eserler okumaya teşvik eder, beğendiği kitapları bana da verirdi. Dairede bulunduğum dört saat içinde resmi işler ile ancak bir, iki saat meşgul oluyor, onun dışında edebiyat üzerinde konuşuyorduk, divan şâirlerinden bana parçalar okuyor, anlatıyordu. Akif, Halkalı Ziraat mektebinde de «Resmî kitabet» hocasını

yapardı. Bir akşam gider, gece orada kalır, ertesi gün dersini verir ve akşama dönerdi. Bir gün beni de aldı, Halkalı Ziraat mektebine götürdü. O gün yolda hep edebiyat ve felsefe meseleleri üzerine konuşmuştuk.

Benim Baytar dairesi kâtipliğim pek az sürdü, Mülkiyeden çıktıktan bir kaç ay sonra bu vazifeden ayrıldım. Pek az zaman sonra o da müdür muavinliğinden istifa etmişti. Fakat arada sırada onu ziyaret etmekten zevk duyuyorum. O sırada Yozgat'a gitmiş ve bir ay kalmıştım. Döndüğüm zaman Akif'i ziyaret ettim. Yozgat'ta gördüklerim üzerinde konuştuk. Oradaki memurların yaşayışlarından ve amme işleri karşısında kayıtsızlıklarından şikâyet ettim. Müttesir oldu, memur ahlâkına dair bir makale yazılmasını istedi. «Sırâtı Müstakim» de çıkan ve bazı memurların kayıtsızlığını tenkit eden o makale benim ilk yazılarımdan biridir. Akif makaleyi beğenmiş olmalı ki o tarihten sonra bana daha fazla kıymet vermeğe başladı.

Fakat çok zaman geçmedi, dünya görüşlerimiz arasındaki fark belirmeğe başladı. Bunu o da anlıyordu. Artık ben muti bir talebe değil, bazen kendisini tenkit eden bir yabancı olmuştum. Tevfik Fikret hakkındaki konuşmamız bu ayrılığı sarıh olarak gösteren bir başlangıç olmuştu. Bir gün Fikret hakkında «zangoçluk» telmihini yapmasını hiç beğenmediğimi, «Fikret» in ahlâkının kendisi tarafından takdir edilmemesinin doğru olmadığını söylemiştim. Bir parça canı sıkıldı, fakat yine yarı bana hak verir bir tavır aldı. «Ben Fikret'in şahsını kasdetmedim, zangoçluğu yabancıların hizmetlerine girenlerin sembolü olarak kullandım» dedi. Bu izah karşısında cevap bulamamıştım.

Kadıköy Sultanisi müdürü idim. Arasına birbirimizi görüyor, konuşuyorduk. Benim bir mektebin başına geçmemden memnun olan Akif, zaman zaman ağır tenkitlerde de bulunurdu. Bir gün Haydarpaşa rıhtımında rastlamıştım. Canı çok sıkındı, beni görür görmez çıkışmağa başladı. «Sana yakışır mı, sen çocukları orta oyununa çıkarıyormuşsun» dedi, şaşırdım. Ne münasebet, dedim. Meger mektepte verilen temsilleri kastediyormuş. Akif bu temsillerin aleyhinde idi, onca mektep temsili bile bir orta oyunuydu. O gün aramızda oldukça ağır bir münakaşa geçti. Temsilin terbiye bakımından faydasını anlattım, dinledi, fakat inanmış görünmüyordu. Münakaşayı başka yola götürdü ve «Dün akşam bir talebeni gördüm. Cengiz'in ahlâkı, neslini, yaptıklarını hep biliyor, fakat Ebubekir'i tanımıyor, bizim çocuklarımız islâm düşmanı Cengiz'i mi örnek tanıyacaktılar?» dedi, cevap verdim. Çocuklarımız Cengiz gibi Ebubekir'i de bilirler,

yanlış düşünüyorsunuz, diye ben de ağır bir dille konuşmağa başladım. Onunla «Kavmiyet» duygusu dediği milliyet fikri ve Türkçülük üzerinde münakaşalarda bulunduk. O gün birbirimizi ayıran kanaat farkları tamamen belirmişti.

Akif'in edebi şahsiyeti bu makalenin konusu dışındadır. Onun burada ahlâki hüviyetinin bazı noktalarını belirtmek istiyorum. Ben- ce Âkif bir nevi «dünya görüşü» nün kahramanı olmak üzere yaratılmıştı. Yazık ki o dünya görüşünün kalplerde yeri kalmadığı veya hafiflediği zaman geldi. O hiç olmazsa bir asır evvel gelecekti. Belki o zaman geniş bir muhit yaratabilirdi. Her ahlâk kahramanı gibi c da inandığı kıymetlerin mutlaklığını zannederdi. Türk âleminde değişen ruhun farkında değildi. Farkında olduğu zaman da onca bunlar birer «dalâlet» di.

Âkif'i bir «softa» gibi görenler oldu. Halbuki o asla bir softa değildi. İslâmlığa karşı alaycı vaziyet alanlar karşısında nasıl bir nefret duyarsa softa'dan da o kadar iğrenirdi. O mütevazî ve islâmî bir hayatın, bütün islâm kavimleri içine alan bir imparatorluğun, islâmî bir kültürün âşığı idi. Bu imparatorluk ve o kültür «Tek dışı kalmış canavar» olan garb ve hıristiyan medeniyeti karşısında insanlığı temsil edecekti. Bu imparatorluk içinde Ebubekir ahlâkı, Ömer adâleti hüküm sürecek ve tek kible karşısında tek bir ruh çarpacaktı. Ebubekir ahlâkı ve Ömer adâleti diye gerçekleşmesini istediği ahlâk ve adâleti kastediyordu.

Hiç şüphe edilemez ki «Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl» dediği zaman özlediği Türk istiklâlıydı. Fakat, yalnız müstakil bir Türkiye değil, bir Türk imparatorluğunu istiyordu. O imparatorluk islâm kavimlerini içine alacak ve islâmî Hukuku ve islâmî ahlâkı kuracak ve şarkı, garbın yalnız siyasî ve iktisadî esirliğinden değil, kültür esirliğinden de kurtaracaktı. Ebubekir ahlâkiyle bir Türk - İslâm ahlâkını, Ömer adâleti ile de yeni bir nizam kuracak olan Türk imparatorluğunun hukukunu anlıyordu.

Âkif hiç olmazsa Üçüncü Selim'den önce gelmeliydi. O zaman Türk dilini aruz veznine bu kadar kudretle intibak ettiren şair bu ideali gönüllere aşılayabilirdi. Değişen dünyayı o anlamadı, duyduğu vecdi de bizler duyamazdık. Onun talihsizliği buradadır.

Doğu: 1943

Emin ERİŞİRGİL

Mehmet Âkif'in Dindarlığı

Onun dindarlığını dostları da, düşmanları da yanlış anladılar. Düşmanları Âkifi softa, sade şeriatçı sandılar. Âkifin dindarlığını «dar kafalılık» diye vasıflandırdılar. Yarânı ve aşınâlarından bazılarının da Âkifi, düşmanları kadar yanlış anlayışı çok acıklıdır. Dindarlığını şahsiyetinden ayrılabilir, iğreti bir karakter saydılar. Meselâ Midhat Cemal, Âkife hasrettiği büyük karınlı eserinde, vâpurda, tramvayda hoşça okunacak bir çok hikâyelerde dindarlığını, onun zaafı ve basit tarafı olarak tebarüz ettirmekle Âkif hakkında en hatalı hükme varmıştır. Bu zaaf ve bu basitlik O'na, itikat ve imanı sabit, ahlâkı gayet mazbut olan Babanzâde Ahmet Naîm'den intikal etmişmiş. Âkif çocukken inandığı şeyleri yaşıyla malûmatı da arttıkça kendi muhâkemesiyle yumuşatabilir; «Yeni» ye, «Değişen» e, «Başka» ya ayak uydurabilirmiş. Lâkin Şarkı da, Garbı da lâikiyle tanıdığı halde yine beş vakit namazını kılan; ibadet ve taatinde kat'iyen kusur etmiyen Babanzâde buna imkân vermemiş. M. Âkifin şahsiyetini yapan, O'nu bukalemun olmaktan kurtaran bu zat, O'na, **bilmiyerek** bu fenâlıkları yapmışmış. Yine **bilmiyerek** yaptığı bir çok iyilikleri de varmış. Eserin esasını teşkil etmesi lâzım gelen «Âkifin Müslümanlığı» bahsinde Âkifi **arapça** Müslümanlığa dahil ediyor. Müslümanlığın **türkçesi**, **acemcesi** de varmış. Âkifte «his mistizmi» değil, «fikir mistizmi» bulunduğu söyleniyor. Bu ne demek? Bu belirsiz ve delilsiz ifadelerde gizlenen nedir? Dindar Âkifi, Müslüman Âkifi unutturmak mı?

Âkife pek yakın olduğunu söyleyen adamın bu iptidai görüşleri, bizim inkılâpçıların herkesi kendileri gibi görmek isteyişlerine bağlı softalıklarından başka bir şey değildir. Zira dinî tarafı çıkarırsanız Âkifte Âkif kalmaz. Geçen sene Eminönü Halkevinde yapılan Âkif gününde de **İsmail Habîb** ve birçok gençlerin ulaştıkları bu hatalı görüşün sebebi bunların din sosyolojisini bilmeyişleridir. Dinin insanlık içinde bugüne kadar vicdanlara hâkim olarak yaşayışının sebebi onun bir hayat ve kuvvet kaynağı oluşudur. Biz Müslüman Âkifin ruhunda, aramızda yaşayanların hepsine üstün bir kuvvet, bir hayat görüyor ve inanıyoruz. Âkifin bütün yazılarında hâkim görülen iman ve ümit, merhametle beraber kaynağını Kur'anda buldu. Ve edebi hayata, edebi vuslata din içinde kavuştu.

Âkifin sadece bir dünya dinî yaşamış olduğuna inanan dostları da vardır. Filhakika her dindar gibi Âkif de dinin dünyadaki feyizlerine, Allahın sonsuz nimetlerine hayranlıkla başlamıştı. Safahatın birinci kitabında mürebbi vazifesini gören bir müfti gibidir. Hayatının her sahasına şeriatı tatbik etmek ister. İkinci kitapta milletimizin, inkılâbını din sınırları içinde yapmasını ister. Millet için kurtu-

luş çaresini burada bulduğunu söyler. Yani bu esnada henüz dindar bir ıslahatçıdır.

Hakkın seslerinde şairin masasında Kur'anı Kerim açılmış bulunuyor. Sanatkâr ilhamını cemiyetten değil, artık doğrudan doğruya Mukaddes Kitaptan almaya başlıyor. Kur'anı Kerimin ümit ve azim telkin eden, sapıklıklardan, yolsuzluklardan meneden, beyinsiz ve bilgisizlerden uzaklaşmayı öğreten, iyiliği emreyleyen, kötülüğü nehyeden, Allaha inanır bir millet olmayı tavsiye eden âyetlerinden aldığı ilhamlarla cemaatin imanını coşturmak azminde...

Fatih Kürsüsünde Kur'anın rehberlik ettiği bir yoldan sahabele-
rin huzuruna çıkıyor. Ve Ehli Sünnet mezhebinin samimi hayatına kavuşuyor.

Hâtıralar'da ise aşk ve tarikatın ruhunda yer ettiğini görüyoruz. **Necd Çöllerinden Medine'ye** başlıklı son parça bizi bu hususta aydınlatıcıdır. Vak'anın kahramanı olan Sudanlı, Sudandan Medineye aylarca yürüyerek çölü geçmek suretiyle gelmiştir. Ve bu çilesinin sonunda Peygamberin kabrine kapanarak son nefesini vermiştir. Sudanlının aşk rabitası doğrudan doğruya Allaha olmayıp, mutasavvıfların çoğunda olduğu gibi Resulullahın vasıtasıyla yapılmaktadır. Âkif bu hakiki hâdisedeki rabita aşkını kuvvetle duymuş olduğunu bu şiirinde ortaya koymuştur.

Asım'da tekrar cemiyete dönüyor ve inkılâbın yolunu gösteriyor:

**Doğrudan doğruya Kur'andan alıp ilhamı,
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı.**

Bunun tahakkuku için ilmi şart koşuyor. Çanakkalenin muzaffer neslini Avrupa ilmi müesseselerine uğurluyor.

Şair, aşk ve tasavvuf yoluna intisabını Gölgele'de çıkan Gece ve Secde isimli şiirleri ile ifşa etti. Artık kırk yıllık çilesini doldurmuş olan Sofiyyi Eflâtunun, Mevlânânın ve Yunusun yanında bulunuyoruz :

**Ömürler geçti, Sen yoksun, gel ey bir tanecik Ma'bûd,
Gel ey bir tanecik Gaib, gel ey bir tanecik Mevcûd!**

Lâkin coşkun kalbi vuslat duydukça hasreti artıyor. Ezeli dosta yaklaştıkça ondan uzaklaştığını sanıyor. Sonsuzluğun içinde mest olurken aynı sonsuzluğun huzurunda kendinde geçerek hali, bir ebedi mazi olmuş sanıyor ve:

**Henüz yâdımdadır bezminde medhûş olduğum demler;
diye yanıyor.**

Daha sonra büyük mistiğin gözleri aydınlığa alıacak, ilâhî şaraptan sarhoş olduğu halde kolay kolay yıkılmıyacak:

**Bütün dünya serilmiş sunduğun vahdet şarabından;
Benim mestolmayan meczûbun, Allahım, benim meydan!**

Namütenahi ile başbaşa kalan bu sonsuz ferdiyet, sonsuz bir fer-yat çıkardıktan sonra, Büyük Sahib'in önünde secdeye kapanacak. Onunla birlikte ışıklar, karanlıklar, eşya, boşluk, şuur ve hayat her şey, duran ve dolaşan bütün mevcûdat hepsi birlikte secdeye kapanacaklar. Şu namütenahi boşlukta secdeye kapanmamış tek bir zerre, bir ses dahi kalmıyacak:

**Kıyılmaz lâkin, Allahın bu gaşyolmuş, yatan vecde..
Bırak, «Hilkat» le olsun varlığım yekpare bir secde!**

M. Âkif bu dua ile Allahın huzuruna kavuştu ve belki de onun vuslatına ulaştı..

«Ben bundan sonra şair olacağım» diyebildi. Lâkin ruhunun bu alevleniş şahsiyetinin hudûtlarını aşmadı. İlâhi neşelerinin kırılma-larından bizi mahrum bıraktı. Dindarlığın zirvesinde eserlerini vere-mededen ezeli kanunun hükmü çattı...

Mustafa Sabri SÖZERİ

M. Âkif hangi şairleri severdi?

Rahmetli Süleyman Nazif'in kanaatine göre Âkif'in en çok sevdiği şairler şunlardı: Araplardan İbni Fâriz, Türklerden Fuzûlî Acemce ya-zanlardan (Sa'di-i Şirâzi), Fransızlardan Lâmartin.

Bunlardan başka Fransızlardan Alfons Dode ile. Emil Zola'yı, Türklerden Nedim i, hatta hicivei Eşref'i de hubb-i sanatla sevdiğini söyler...

Evvelâ Âkif'in «Sırat-ı mustakim, cild: 4 ,S: 131» de münteşir bir makalesinden şu satırları okuyalım :

**«Becihan hurrem ezânem ki cihan hurrem ezust,
Âşıkam bir heme âlem ki heme âlem ezust» (1)**

diyen (Sa'di-i Şirazi) hakkında ne perestîşkârane bir hürmet besler-sem,

**«Ve alâ tefennüni vâsifihi bihusnifi,
Yefnezzamanü ve fihi mâlem yesafü (2)**

- (1) Türkçesi: «Cihanda şundan dolayı bahtıyarım ki cihan hep onun-la, sevgilimle bahtıyardır. Bütün âleme âşıkım. Çünkü âlem on-dan ibarettir».
- (2) «Onun güzelliğini vasfeden muhtelif adamlar bulunmasına rağ-men zaman henüz onun yasıfları tamam olmadan, tükenip gi-diyor».

Terane-i vicdan rûbasiyle herdem istigrak olan İbni Fâriz'e kar-şı ruhumda ne büyük bir incizap duyarsam,

**Ey ki beher câ huzur kerde benami diğer,
Hem arabî râ ilâh, hem acemî râ hudâ! (3)**

tahlili ârifanesiyle cihani şirin - berterin tabakatına yükselen Feyzi-i Hindi'ye nasıl hayran olursam,

**«Gerçi candan dil-i şeyda için kâm isterim,
Sorsa cânan bilmezem kâm-ı dil-i şeyda nedir»**

Neşide-i lâhûtisiyle aşkıdaki kemal-i fevkalhayali duyuran Fu-zûlî'yi ne kadar seversem Lâmartin'i de o kadar sever, o kadar hür-metle, o kadar iştıyakla yâdederim.

Mehmet Âkif yalnız Nazif'in saydıklarını ve yalnız ictibas etti-gimiz bu fıkralarda adlarını hürmetle yâdettiklerini değil, daha bir-çok şairleri de sever, şiirlerini tatlı tatlı okurdu.

O, «Mukallitliği de yapamıyoruz» başlıklı bir makalesinde şöyle demisti:

«İmreül Kays'ın, Nabiga'nın, Antere'nin, Crir'in, Mütenebbi'nin, Ebu Temmam'ın, Buhtürî'nin, İbni Fâriz'ın, Ebûbaka Salih'in, Te-hami'nin İbni Züreyk'in karşısına çıkaracak hangi şairimiz var?»...

Üstad, bunlardan Mütenebbi hakkında diyor ki: «Bizim Koca Ra-gıp Paşa merhumun hikmetiyle Nefi'i nin cezaleti, şiddeti bir araya getirilir de aynı şaire verilirse işte size bir Mütenebbi!...»

Mütenebbi'nin muasırlarından bir de Ebu Fârisi Hamedâni vardır ki Arabin en büyük şairlerindendir. Kemal'in «Cezmi» sinde görülen: Ve nahnü ünâsün lâ tevessate beynenâ, Lenassadrü dunel'âlemine evil-kabrü» (1)

Müfredi Ebu Firas'ın pek maruf bir kasidesindendir ki emsaline az tesadüf olunur. Hattâ Araplar: «Şiir bir emir ile başladı, bir emir ile bitti» derler ki evvelkisiyle «Muallaka» sahibi İmreülkays'ı, ikinci-siyle de Ebu Firas'ı kastederler (2).

Âkif, Sa'di ve Firdevsi haklarındaki kanaatini de şöyle izah et-miştir:

- (1) «Biz öyle insanlarız ki, kâinatın rağmına, ya sadr-ı izzette yaşarız, ya kabri ihtiyar ederiz. İkinin ortası yoktur».
- (2) «Sıratı müstakim, cild: 5 S - ; 88»
- (3) «Ey, her yerde başka başka adlarla hazır, hem Arabin ilâhi, hem Acemin hüdâsı olan Allah!

«..... Meselâ Avrupâlılarca dünyaya gelen şairlerin Homer'den sonra en büyüğü tanılan Firdevsî yi ne yapayım? Altmış bin beyitlik Şehname'si Bostan'ın yedi, sekiz beyte varan iki hikâyesi kadar insanîyete hizmet edebilmiş midir?

Sa'dî'yi çekemiyen muasırlarından biri :

— İyi amma, yalnız mev'ize vâdisinde güzel sözler söyler, yoksa Firdevsî gibi harp ve darp tasvir edemez, demiş.

Sa'dî bunu işitince :

— Ayol, ben sulh adamıyım! cevabını vermiş. Halbuki müşarünî-leyhin, isterse, Firdevsî gibi harp ve darp tasvir edebileceğini gösteren eserleri de yok değildir. (1)»

Mehmet Âkif aynı makalesinde Domafis'i Sa'dî'ye benzetmektedir.

Üstadın Hersekli Arif Hikmet merhuma dair yazdığı uzun bir mersiye vardır ki evvelâ mecmuasında (2) intişar etmiş, bilâhara Safahat'ına koymuştu. Fakat tashihten geçen yeni Safahatında bu şiir yoktur. Âkif merhumu çok senâ eder. Maamafih üstadımızın sevdiği şiirler bunlardan da ibaret değildir. Meselâ Araplardan Ebülfethî Büstî'yi, İsmail Mihri'yi çok severdi.

Türklerden de Mevlid Nazımî Süleyman Dede'ye meftundu. Yahya'yı, Nefî'yi, Bâkî'yi, Şeyh Galip'i, adaşı Akif Paşa'yı, Ziya Paşa'yı daima takdir eder, Namık Kemâl'i Abdülhak Hâmit'i hürmetle anar, Üstat Ekrem'i, Osman Şinasi'yi, muallim Cudi'yi, «Hamasi şairimiz» (3) Mithat Cemal'i fevkalâde severdi, Faruk Nafiz'i de takdir ederdi.

Son senelerinde Hindistanın feylesof şairi Muhammed İkbâl'in kıymetli eserlerine hayranlıklarını izhar etti (4). Yedinci cild kitabında onun bir beytini şu suretle terceme etmiştir:

Heyecana verdi gönülleri,
Heyecanlı sesleri gönlümün;
Ben o nağmeden müteheyyicim
Ki yok ihtimali terennümün.

(1) «Sıratı mustakim, cild; 5 - S; 227.

(2) Sıratı mustakim, cild; 2 - S; 6.

(3) Bu tabir üstadındır.

(4) Bu hususta (Eşref Edip) beyin «Mehmet Akif» ine müracaat. S: 23 ve haşiyesi: 143. .

İkbâl diyor ki :

Gerçi misi-i gunce dîlgirîm ma,
Gülstan mîred eğer mirîm ma! (1)

Akif'in san'ata vurduğu bağ ile bir kısmı, hattâ birçoğu kendisine benzemiyen şairleri sevmesi arasında bir tenakuz var gibi görünmez mi? Hayır! Akif'in san'atı bağlaması yüksek vatanperverliğinden, insanî ve ahlâkî düşüncelerinden, o şairleri sevmesi de onların san'at-kâr olduklarındanır.

H. Basri ÇANTAY

HAREKET : 1948

(1) «Vakıa gönlümüz bir gonca gibi kapanıktır. Fakat biz ölürsek bütün bir gülüstan ölür.»

★

Âkif aruzun mimar Sinanıdır

Şair Mithat Cemal «Mehmet Akif» adlı eserinde Akif için şöyle der:

«Akif'in kuru hayatında maddî hayatında tek bir tad yoktu. Karakterinin katılığı hayatının kuruluşu ile birleşti. Her hazdan mahrumiyeti, bu dünyevi çıplaklık onu mermerleştirdi. Heykel adam, dininin ve vatanının huzurunda, donmuş bir dalganın vecdi içinde, kas-katı yaşadı, öldü: Vatan ve din imanı».

«Kuvvetli bünyesi maden ocağında yatan, irsan eli değmemiş de-miş kadar sertti, bâkirdi. Kumar, kadın, içki gibi insan etini pelteleş-tiren hazları Akif bilmiyordu. Hayatı her sabah yeniden başlıyan bir mahrumiyetti. Onda ne politika ihtirası ne mevki hırsı, ne kadın ve kumar hazzı vardı. Alev parçası halindeki ruhu dimağındaki birik-miş kan damarlarının akislerini taşıyor. Akif dünya hazlarına dağılma-dı: Kendisi; kendisine mahpus kaldı. Beynindeki bu terakünler bün-yesinin kuvvetiyle birleşti; benliğinden iman halinde fışkırdı.

Onun içindir ki iman şiirini söylediği zaman eserinde Süleymaniye şaha kalkıyor.

Gene onun içindir ki İstiklâl Marşını yazdığı vakit şair kendisini bile geçti.

«Müslümanlığı Âkif, «güzel» diye değil, «doğru» diye sevdi. Bu, dini bir sanatkar gibi değil, bir mütefekkir gibi sevmekti. Onun içindir ki «Secde», «Leylâ», «Gece», «hicran» gibi ihtiyarlığında yazdığı tasavvufî şiirlerinde bile «his mistisizm» i değil, «fikir mistisizm» i var. Âkif tekke müslümanı değil, cami müslümanıdır. Onda cezbeden ziyade secde var!

«İlk tanıdığım zaman ona inanmadım. Bir insan bu kadar temiz olabiliirdi-. Gayri tabii fazilettten yorulan yüzünü bir gün görecektim. Fakat 35 sene, bugün gelmedi.»

«Menfaatınızı, sırrınızı, mukaddesatınızı ona emanet edebilirsiniz!»

«Caddelerden, nutuklardan, düğünlerden bir kelime ile şehirden kaçan adamdı. Sokak hilekârdı; izdiham yalancıydı, şehir münafıktı.»

«İki adamı sevmezdi: Fazla terbiyeli ve fazla terbiyesiz olanı... Nezaket ona, insanların gizlenmeye muhtaç olan bir taraflarını örten bir şey gibi görünüyordu. Gözünde fazla nazik olan adam gizli adamdı.»

«Yalan söylemeğe muhtaç olmıyarak hayatını baştan başa anlatabilir.»

Âkif'in fazileti malûm olmaktan rahatsız olurdu.

«Nazımındaki natika beşer kudretinin üstüne çıkar ve talihe benzer. Bağzı insanlar talihli olmağa mahkûmdur; Âkif'de de her istediğini yazabilmek, mazhariyet değil, adeta mahkûmiyettir. Altıncı safahattaki pehlivan güreşini yazan adam, bence Türk dilinin en talihli adamıdır.»

«Âkif Aruzun mimar Sinanıdır.»

Bir çölün ortasında yükselen yedinci safahatta hayret etmeğe mecburuz ve öyle sanırım ki, hayretimiz bilhassa altıncı safahatın önünde neslimizle bitmiyecektir. Bu nazım bir belâ kadar büyüktür; Gökleri aşmak için dağ dağ üstüne yığan bir devdir. Türk nazımını ilk olarak yapan Fikret'tir. Fakat Âkif'in nazımı korkunçtur. Bu bir sel-dır ki, bu bir boşanıştır ki karşısına ne çıkarsa ona inkılâp eder. Altıyüz yıllık kaskatı mısraı, Âkif, bileğine bir kırbaç gibi sardı, şaklat-tı. Bu nazımı inkâr edenler bile, anlamışlardır.

Fakat insanlar, yalnız kendilerinin kabul ettikleri şeyi izdihamın önünde söyleyecek kadar seciyeli olmaktan rahatsız olurlar. Âkif'i inkâr edenler, Âkif'i anlamışlardır. Ve bu inkârlar, gizli imânların telaşlı, muzdarip aksülamelleridir. Âkif'i anlıyamıyanlar yalnız şunlardır:

Şiirlerine «Selis Nazım» diyenler.

Türk nazımı terkip kudretinin son noktasına Âkif'in eliyle çıktı. Bu dağlara taşlara, galebe, bu esyayı istilâlar, bu ufuklar fethi, bu vak'alar cihangirliği, bütün bu zaferler: Selis nazım! Öylemi?»

Ankara'da Âkif

Milli Mücadeleye, Âkif, kısmen yürüyerek gitti: Ilgaz dağına tır-manan arabada Eşref Edib oturuyor, Âkif, arabanın arkasında yürüyordu.

İstanbuldan giderken de «tedârikât» ı kısa oldu: İdarehaneye uğradı, «Sebilürreşad» kılışesini aldı.

Ankarada, ev bulacağım, diye de yorulmadı: Taceddin dergâhının şeyhi tekkeyi Âkif'e verdi.

Hasılı boya tutmayacak kadar zaif iki üç çizgi.

Zaten Âkif, zaferden sonra bu çizgilerden bir levha çıkarmağı düşünmiyecek. Zaten onun politikacı tarafı hiç yok. Halbuki onu misafir eden dergâhın şeyhi epeyce politika meraklısı. Ve Âkif, mebus olunca, adamın hakkına tecavüz etmiş gibi olacak: «Bu iş yanlış oldu; onun postunda ben oturacaktım; Büyük Millet Meclisindeki benim yerimde de o oturacaktı.» diyecek.

Nasıl ki Büyük Millet Meclisindeki mebusluğu 4 senelik bir sü-küttür. Zabıtlarda iki üç kelimesi var; bunlar bile çok defa bir edat-tır; bazan da bir nükte: Bütçe müzakeresinde, mazbata muharri-ri, arap harflerinin muzipliği olarak «Me'murin» kelimesini «me-mureyn» diye okuyacak. Âkif oturduğu yerden haykıracak: «me-mureyn ise şekerle besleriz.»

Bu tashiiden bilmem ne kadar ay sonra da bir terceme: Yusuf Akçora ve doktor Adnan, Büyük Millet Meclisinin toplantı salonun-da, bir Fransızca gazete ile Âkif'e gelecekler, Pierre Loti'nin bize ait yazısını, onun tercemesini isteyecekler. O da Mecliste daima yanın-da oturan meb'usa tercemeyi dikte edecek (1). (Tercemelerini dikte ederdi.)

Sonra yine bir iki sene susacak.

Fakat bu sükûtlar sağlam bir kafa terbiyesinin neticesiydi: Bil-meddiği şeye karışmamak !Ve kendisine sorarsanız, o, «dört sene su-sacak kadar birşey bilmiyordu.»

Fakat bir gün bu sükût, Büyük Millet Meclisinde kıyametlerin en güzelini koparan bir cıglıkla bitti:

**Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl!**

Amma o, aczinin sükûtunu öyle benimsemişti ki, Mecliste san'atı-nın en gür sayhası içinde ağzını açmadı, şiirini kendisine okutamadı-lar; ve istiklâl marşını Büyük Millet Meclisinde Hamdullah Suphi oku-du: İnsanların ancak kendi eserlerinden esirgemiyecekleri bir sesle

(1) Eski Karesi mebusu Basri.

Âkif, cebinde «Sebilürreşad» kılışesile Ankaraya koşarken bu, hem Ankaraya gitmek, hem İstanbuldan kaçmaktı. Pariste bir «gâvur», «Ankaradakilerin adı bizim memleketimizde çete değil, vatanperverdir.» derken (2) İstanbulda şeyhislâm Ankaradakilerin «çete» olduklarına dair Kur'anda âyet buluyordu.

İşgal kumandanı da, âyeti siyah derili bir müstemleke askeri gibi kullanıyordu. Âkif Sebilürreşad kılışesine dört elle sarıldı. Memleketi dinle yıkana karşı, o da dinle silâhlandı.

Din askeri idi ve bu askerliği samimî idi: Kemiği kadar samimî. Ve onda din vatanla karıştı. Şehislâm kapısının «vatansız dini» ne karşı lânetlerini yazacaktı. Ankaraya giderken Sebilürreşad kılışesini, Eyyub oğlu Salâhaddin'in hançeri gibi kemerine, onun için taktı: Seyülislâm kapısı Ehlihalibdi.

Zaten vatanı tehlikedeysen, onun gününde camiler de vatan camiasıdır. Ankaraya gitmeden evvel Kastamonideki o hıncahın olan **Nasrullah** camiine, Âkif, «mukabele» okumak için girmede; kalabalığı yardı, kürsüye tırmandı, haykırdı:

«Sevr paçavrasını mücahitlerimiz şark tarafından yırtmağa başladılar. Bize düşen vazife, Anadolumuzun başka cihetlerindeki düşmanları denize dökmek, o murdar paçavrayı büsbütün parçalamaktır.»

İstanbulda gazeteler manda isterken, Âkifin göğsü, bir gün Ankarada yazacağı **İstiklâl Marşı** ile doluydu. Yalnız marşın sesini Ankarada buldu.

Bu henüz sesi bulunmayan marş için, Maarif Vekâleti müsabaka açtı. Fakat 724 şairin girdiği yarışa, kazanacak olan şair, tuhaf bir sebeple henüz girmiyordu. Çünkü kazanana para vereceklerdi. Âkif, «Nasıl girerdi? Memleketin kurtulacağını parayla mı söyleyecekti?»

Maarif Vekili Hamdullah Suphiye göre, marşı Âkif yazdı. Yalnız ikramiyeli bir işe Âkifin girmeyeceğini biliyordu ve onun bu ikramiyeyi almamasını temin etti:

«Pek aziz ve muhterem efendim,

İstiklâl Marşı için açılan müsabakaya iştirâk buyurmamaların-
daki sebebin izalesi için, pek çok tedbirler vardır. Zâtı üstadanelerin matlûp şiiri vücuda getirmeleri maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır.. Asıl endişenizin icap ettiği ne varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehyic vasıtasından mahrum bırakmamanızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetimi arz ve tekrar eylerim efendim.

5 Şubat 1337

Umuru Maarif Vekili
Hamdullah Suphi

Bu mektup üzerine «şîir» artık «iş» değildi ve Âkif müsabakaya girdi. Maarif Vekâleti müsabaka için bir heyet seçmişti. Doktor şair **Hüseyin Suat**, Bursa mebusu şair **Muhittin Baha**, onlar da bu heyette bulunacaklardı. Fakat nasıl bulunurlardı? Onlar da birer istiklâl Marşı yazıp vermişlerdi. Sonradan Âkifin marş yazacağını duyunca ikisi de, şiirlerini geri aldılar ve heyete girdiler.

Hüseyin Suat, bana bunu anlatırken:

— İmzasız gönderilen marşlardan, dedi, alelusul, üçünü çektik; Âkifin şiirini imzası olmadığı halde, tanıdık ve...

— ... ve, dedim, onun için beğendiniz.

Hüseyin Suat yüzüme baktı:

— Hayır, dedi, çok güzel olduğu için.

— Bu intihaba himaye karıştırmadığınıza yemin eder misiniz doktor?

Zavallı doktor, namusuna yemin etti; sonra ciddiyetle sordu:

— Fakat bu şüphe neden?

— Taceddin dergâhında Âkifin davetlerine gittiğiniz zamanlar, o muhteşem saat beş çayları, sonra tekkede kaldığınız geceler dergâhın o güzelim konforu, bunlar, insanda bitaraflık bırakmaz da...

Hüseyin Suat, gözünden yaş gelecek kadar gülerek, tekkenin konforunu hatırlıyordu: Köşede pash küçük semaver; yerde posteki; yazın geldiğini isbat etmek için tekkenin yanındaki mezarlıkta bir miktar yeşillik.

Fakat Âkif, tekkenin penceresinden bu yeşillığe bakarak:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda,
derken toprağın altını düşünüyordu:

Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!

Hamdullah Suphi, Büyük Millet Meclisinde İstiklâl Marşının bu iki mısraını okurken, Nafia Vekili **Fazıl Paşa** hazırlanıyordu; şiir bitince tekrar okunmasını haykırarak rica edecekti... Ve üç kere haykırıyor, mebuslar, marşı, ayakta dört defa dinliyorlardı.

Çünkü **İstiklâl Marşı** güzeldir; ancak bu şiirden daha güzel bir şey vardır: **İstiklâl Marşının yazana yakışması.**

Hastalığında, ona:

— Bu şiiri niçin **Safahat**'a koymadın?

Dedim.

— O, benim değil, memleketimindir!. Dedi.

Hayatında nikbin olduğu günlerin yekûnu bir kaç haftayı geçmez. Öyleyken Ankarada 4 sene nikbindi. Âtiden, yalnız, orada kork-

madı. Orada o-kadar mesuttu ki, çocuktu: Otuz yıl evvelki Âkif gibi, yine adım atıyor, yine taş atıyordu. Amma Etlik bağlarındaki taş atma yarışında hasmı 9 defa başa baş kaldığı gün, ne fena kahırlandı. Nihayet onuncu defasında geçti amma!.. Hasımı tekrar ısrara başlamaz mı? «Hayhay, dedi. Sana benim ölüm de yeter!»

(Böyle işlerde tevazuunu unutturdu. Manzumesini beğenmeyebirdiniz, arapçasını inkâr edebildiniz; dinlerdi. Amma «taş atamıyor, iyi yüzüyor, on iki saat yürüyemiyor.» Yooo... Böyle münasebetsiz lâkırdılara lüzum yoktu; bakın buna kızardı.)

Sonra feragatin güzel ıstırapı içindeki Ankara, onun evi idi. İstanbuldan gelen misafirlerini (5) sokak kapısından karşılar gibi Çankırı kapısından karşıyor, memleketi kurtaracakların oturdukları kartal yuvalarını misafirlerine yakından tanıtıyor, sonra ufukta bir noktayı gösteriyordu.

— İmrulkays'ın mezarı! (6).

Fakat bu misafir karşılamalar bu mezar göstermeler, bunlar, ne demek? Çıldır mıydı yoksa? Üstüste haberler geliyordu iste: «Yunanlılar Karesi'yi aldılar.»

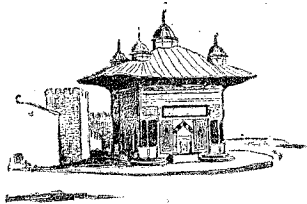
Alsınlar. O, artık eski Âkif değildir: Me'yus olamıyor ve kara haberlerin üstünden Karesi'ye haykırıyordu:

**Ey benim her taşı bir ma'bed-i iman yurdum,
Seni er geç bana mutlak verecek mabudum.**

Mithat Cemâl KUNTAY

(5) Darülfünun «Metinler şerhi» müderrisi Ferit ve eski Darülfünun müdürü İzmirli İsmail Hakkı.

(6) **İmrulkays:** Müslümanlıktan evvelki Arap şairlerinin büyüklerindendir. Arap hükümdarlarından birinin oğlu olan bu şehzade şair, zayıf bir rivayete göre, üvey annesine aşk şiirleri yazdığı için babasıyla bozuşmuş. Rum Kayserine sığınmıştı. Bu sefer de Kayserin kızına âşık olduğu için, Bizanstan koğulmuş, yolda giderken Ankarada ölüp orada gömülmüştür.

Millî Mücadele sıralarında :

Akif ve İstiklâl Marşının kabulü

Eşref Edip, Millî Mücadelede Âkif'i ve İstiklâl Marşının kabulünü şöyle anlatır :

«Ankara'da Millî Mücadele günleri... Ne günlerdi o günler! O günleri yaşamayanlar, mümkün değil bunu anlayamazlar!.. Herkes nefesine ait herşeyden feragât etmiş; Memleketin halâsından başka bir şey düşünmüyor. Herkes şahsi emellerini bir tarafa bırakmış. Bütün fikirler bir noktada toplanmıştı. Bütün kalbler, bütün meclisler Ankara'nın dağları taşları samimiyet ve sevgi içinde idi. Bu mukaddes mücadelenin büyüklüğünü kutsi heyecanını terennüm edecek, onu gelecek asırlara nakledecek zaman artık gelmişti.

Maarif Vekâleti memleketin bütün şairlerini harekete dâvet etti. Her taraftan güzel şiirler yağmağa başladı. 724 şiir geldi. Bunların içinden bağzıları seçilerek basılıp meclise dağıtıldı. Ayrıca kazancak şiir için Vekâletçe bir mükâfat vadolunmuştu.

Vekâlet bu 724 parça şiiri iftiharla göğsü kabarak okumuş, fakat asıl aradığı, istediği şiiri bulamamıştı. Mücadelenin azameti nisbetinde, kuvvetli bir şiir, gönülleri heyecana verecek heyecanlı bir ses istiyordu.

Öyle bir ses ki gelecek nesillere, her an, o kudsiyet ve azameti terennüm etsin.. Kalbleri o heyecanla doldursun, bütün seslerin fevkinde yükselsin.. Arşın kapılarına dayansın!..

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen alsancak!.

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!.

Kim söylüyordu? Bu ufukları titreten ses, kimin sesi idi?

Bu ses ezeldenberi hür yaşamış, hür yaşayan, kükretilmiş sel gibi bendini çiğneyip aşan, dağları yırtan, enginlere sığmayıp taşan, yurdun her taşı altında kefensiz yatan her zerrehakinden şuheda fışkıran bir milletin, iman dolu, bir göğsün sesi idi.

Bu ses; Al sancaklar dalgalanan fazilet ve şahamet şahikalarından bütün bir cihana karşı: «Hangi çılgın bana zincir vurabilir?» Diye meydan okuyan; medeniyet denilen tek diş kalmış canavar hayasızca akınlarına karşı göğsünü siper eden bir sestil!..

Bu ses; elinden silâhları alınmış, hürriyet ve istiklâl için, dişilele tırnağıyla boğuşan, bir millete ümitler veren, bu kızıl facianın içinde, ümitleri kırılmış ruhlara yeşil cennetler seren ona hakkın vadettiği büyük günlerin, büyük halâs günlerinin yakın olduğunu söyleyecek bir sestil..

Bu kadar azametli heyecanları, bu kadar kutsi hisleri, bu kadar ilâhî, bu nağmeleri kim terennüm edebilirdi? Bütün bu heyecanları ruhunda duyan ve yaşayan «en yüksek en ilâhî bir belâgatla yazan Mehmet Âkif'den» başka kim olabilirdi? «Senelerdenberi memleke-

tin kederlerini, ızdıraplarını, bütün mefahirini söyleyen millet şairi Âkif'ten başka kim olabilirdi!.. O zaman Maarif Vekili bulunan H. Suphi bunu biliyordu. Fakat ne çareki büyük şair, mükâfatı nakdiye verilecek diye müsabakaya iştirak etmemiştir.

Âkif sanatını, aşkını, imanını paraya tahvil edemezdi. Maarif Vekili şairin bu endişesini sezdi. Müsabaka haricinde olmak müsabaka şartlarından azâde kalmak şartıyla üstadâ müracaat etti.

İstiklâl marşının, onun yüksek ve ilâhî belîğ kalemiyle yazılmasını rica etti.

Onun üzerine üstad, Taceddin dergâhının odasına kapandı. O günkü heyecanlardan ilham alarak İstiklâl Marşını yazdı...

17 Şubat 1337 perşembe sabahı «**Kahraman Ordumuza**» ithaf edilen bu muazzam şiir Sebülürreşadın baş sayfasında intişar etti.

Bir kaç gün sonra 1 mart 1337. Maarif Vekili, bu marşı B. M. Meclisi kürsüsünden okuduğu zaman alkışlardan meclisin tavanları sarsılıyordu. Bütün meclis yekpare bir kalb halinde dalgalanıyordu.

O zaman Âkif'i bir görmeliydiniz! hazret mahcubiyetinden başını kollarının arasına almış âdeta yok gibi birşeydi. Meclisin o günkü heyecanı fevkalâde idi. Mebusların hissiyatı cuşu huruşa gelmişti... Herkes imanının yükseldiğini görüyordu.

Al sancığın dalgaları gönülleri heyecandan heyecana sürüklüyordu. Milletin hürriyet ve istiklâl yıldızının dünyalar durdukça parlayacağına bütün gönüller, kalbler inanmıştı. Vecd ve istiğrak içinde koskoca bir millet bir kalb, bütün sesler bir ses olmuş kükürüyordu.

Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;

Hakkıdır, hakka tapan milletimin istiklâl!..

O gün fezalar yalnız bu sesle dolmuştu!..

Meclis tarihi günlerinden birini taşıyordu. M. Kemal meclise ri-yaset ediyor, Cephelerden hayırlı haberler veriyordu.

Meclisin 12 Mart 1337 içtimasında İstiklâl Marşının resmen kabul merasimi yapıldı. Artık marş milletin malı olmuştu.

Mebuslar resmen kabul edilen bu marşın bir defa daha meclis kürsüsünden okunmasını teklif ettiler. Bütün meclis ayağa kalktı. Marşı heyecan ve vecd içinde bir daha dinledi. (12 Mart 1337. Cumartesi saat 17.45). Âkif utancından mecliste duramamış dışarıya çıkmıştı.

Âkif'in o zaman sırtında paltosu bile yoktu, pek soğuk günlerde arkadaşı Şefik beyin (Şefik Kolaylı) muşambasını giyerdi. Bir gün Şefik bey:

— Âkif bey, şu mükâfatı red etmeyipte bir muşamba, yahut bir palto alsaydın daha iyi olmazmıydı diyecek oldu.

Hiddetinden ne hallere geldiğini görüneliydiniz!.. Böyle söylediği için tam iki ay Şefik'le konuşmadı.

(16 Haziran 1936). Memlekete dönmüştü.

Âkif bir yığın kemik olmuştu.

Ziyaretine gelenlerden biri soruyor.

Üstad diyor, icap ederse bir **İstiklâl Marşı** daha yazar mısınız!

Âkif'in o çukura düşmüş gözleri yaşardı.

— Allah bu milleti bir daha İstiklâl Marşı yazdıracak hale getirmesin...»

İstiklâl marşı - Güfteyi değiştirmek lâzım

Edebiyatımızın en büyük ve en inanlı şairlerinden **Mehmet Âkif'e** takdir ve hürmetlerimizi bir daha tekrarladıktan sonra konuşuyoruz: İstiklâl Marşımızın güftesi, bugünkü telâkkilerimiz, hamlelerimiz ve hedeflerimiz karşısında geriden sesler halindedir.

Bir çok mısraları marş mıdır, dua mıdır fark edilemez haldedir. Hele **Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar** mısraına ne buyurur? O günkü haklı ve köpürmüş gayzın bir ifadesi, bir tarihi söz olarak mükemmel; fakat bir marş mısrası olarak hayır.

Beste bütün dünyaya yayıldı. Öğrenmesi pek güç ve Türk azim ve istiklâlini anlatmaya pek liyakatsız olmakla beraber onu muhafaza etmemiz belki lâzımdır. Fakat güfteyi değiştirmekte hiç bir mahzur yoktur, hatta geç kalınmıştır. Değiştirmek muhakkak lâzımdır, zaruridir kanaatindeyiz.

Yücel: İkkânun 1937

Marşın bestekârı ne diyor?

İstiklâl Savaşının bittiği, muzaffer orduların İzmir'e girdiği, yurda coşkun bir sevinç havasının esmeğe başladığı günlerde idi... Ankara'da, Ankara Palasta bir zafer balosu veriliyor. **Gazi M. Kemal Paşa**, gecenin ilerlemiş bir saatinde baloya geliyor. Salon hıncahınç dolu. Başlar merakla kapıya dönmüştür. Gazi, salonun kapısında görünüyor. Ve o anda bir marş çalınmağa başlıyor. Gazi ve davetliler bu marşı kıpırdamadan, derin bir hûşu içinde dinliyorlar.

Bu çalınan marş, İstiklâl Marşıdır ve İstiklâl Marşı, Türkiyede resmen millî marş olarak ilk defa çalınmaktadır. Marş bitince **Gazi**, memnuniyetini belirtiyor.

Aradan 30 yıl geçti. Bu hâtıra bizi zafer senelerinden alıp bugüne ulaştırıyor. Bugün Modada, sakın bir sokaktaki evde, **Zeki Üngör** adında, 73 yaşında çelik gibi dinç bir delikanlı yaşıyor. Bu beyaz saçlı delikanlı, evinin bir katından gelen kira ve eski emekli maaş ile geçinmektedir. Geçenlerde bir gazete ondan «rahmetli» diye bahsetti. Zeki Bey bu lâfa fena halde kızmış:

«— İnad olsun diye, hiç olmazsa daha on yıl yaşamağa karar verdim» diyor (*).

Oturma ve çalışma odalarının dört yanı müzik âletleri ve zengin bir musiki hayatına aid çeşidli hâtıra fotoğraflarıyla dolu olan bu evde Zeki Üngör gene her gün keman ile başbaşa çalışmaktadır.

Bu zat, İstiklâl Marşının bestekârıdır.

Son günlerde, gazetelerde, İstiklâl Marşının temposundaki ağırlığa işaret edildi. Bu mevzuda kalem oynatan muharrirlerin fikirleri şu noktada toplanıyordu: «İstiklâl Marşı aslında hızlı bir tempoya göre ayarlanıp da zamanla bugünkü ağır tempoya düştüyse, Devlet Konservatuarı ve hattâ Milli Eğitim Bakanlığının gayretleriyle tekrar eski hızlı temposuna döndürülmelidir. Yok, eğer Marş esasında da böyle ağır tempo taşıyorsa, o takdirde cenaze marşını andıran bu besteden vazgeçip Türkiyenin dinamik ruhuna uygun yeni bir milli marş bestelenmelidir.»

Bestekâr Zeki Üngörle bu mevzuda konuşmağa gitmiştim.

Fakat meselenin esasına geçmeden önce bestekârimızdan, İstiklâl Marşının hazırlanışının hikâyesini rica ettim.

Anlattı:

«— İstiklâl Savaşının devam ettiği sıralarda ben, Muzikai Hümayun muallimiydim. Yani doğrudan doğruya saraya ve Vahideddin'e bağlıydık. Bando, fasıl takımı ve orkestra benim emrimde idi.

Şişlide, Uğurlu hanın 4 numarasında oturuyordum. Kurtuluş ordusu süvarilerinin İzmir'e girdiklerinden iki veya üç gün sonra evimde, Talim, Terbiye Heyeti azası ve terbiye mütehassısı dostum Haydar merhumla oturuyorduk. Kapı çalındı. İlkokul öğretmeni İhsan merhum geldi. Büyük bir heyecan içinde, süvarilerin İzmir'e girişlerini anlatmağa başladı. Hepimiz coşmuştuk. Hemen kalkıp piyano başına geçtim ve derhal içimden doğan parçayı çalmağa koyuldum.

Böylece marşın ilk (ti...) yerine kadar olan akoru çıktı. Bu şekilde iki, üç mözör yaptım. Arkadaşlarım «aman, dediler, bu çok güzel bir şey olacak». Bunun üzerine İhsana İzmirin kurtuluşunu ve büyük zaferi bütün teferrüat ile anlatmasını rica ettim. O anlattı, ben çaldım. Böylece kısa zamanda eserin taslağı ortaya çıktı. Ertesi gün de çalıştım. İki gün sonra beste bitti. Götürüp arkadaşlara göster-

(*) Nisan 1958 de ölmüştür.

dim. Çok beğendiler. Bunun üzerine bu müziği milli marş olarak takdime karar verdim ve kıymeti hakkında daha kat'i bir fikir edinmek maksadile besteyi Viyana Konservatuarı Direktörüne gönderdim. On gün sonra Direktörden gelen bir mektubda, eserin çok orijinal bulunduğu ve melodisinin Türk milletinin ihtişamına yakışacak şekilde olduğu belirtilerek tebrik ediliyordum.

Bu mektub geldikten on beş gün sonra beni Ankaradan çağırdılar. Gittim. Bana Muzikai Hümayunu bütün kadrosile Ankaraya nakletmek vazifesi verildi. Bunun üzerine tekrar İstanbul'a döndüm ve Ankaraya ilk olarak başlarında piyanist Sadrinin bulunduğu beş kişilik bir heyet yolladım. Vahideddin henüz padişah olduğu için bu işleri gizli yapıyorduk. Bir ay sonra da kimseye bir şey söylemeden Ankaraya gittim ve hemen İstanbul'daki arkadaşları bir telgrafla çağırdım. Üç gün sonra geldiler. Böylece milli marşı bu heyetle ilk defa olarak Ankarada verilen o baloda Atatürk'ün huzurunda çaldık. İşte milli marş Türkiye'ye böyle yayıldı.

Zeki Üngör burada durdu. Bir an gözledi daldı. Sonra devam etti:

— Benim bu marş üzerinde hiç bir iddiam yok. Ortaya koyduğum eserle cahiller gibi iftihar da etmiyorum. Ve muhakkak ki uğraşılırsa daha da iyi bir marş yazılabilir. Ama insaf edilsin, millet bu marşı 30 yıldır çalıp söylüyor. Durup dururken ona «cenaze marşı» demenin âlemi var mı?

— Yani sizce marş ağır değil midir?

— Kat'iyen değildir. İşte notası önünüzde duruyor. Baş tarafındaki şu 1 dörtlük 80 metronomu görüyor musunuz? Metronomu 1 dörtlük 80 olan bir eser hiç bir vakit cenaze marşına benzemez. Ama bir bando veya orkestranın başında bulunan şef onu böyle ağır bir tempoyla çalırırsa ben ne yapayım? Bu bal gibi hata ve cehalettir. Ama, bando şefi çavuşluktan gelmemiş. İyi ama bundan bana ne? Ben İstiklâl marşını bestelerken, kulaklarımda, İzmir'e doğru koşan athıların dörtnal sesleri vardı. Bir de marşın bugün aldığı şekli düşünün: Müthiş bir tezaddır bu.

— Peki ama İstiklâl Marşını plâklardan dinlediğimiz zaman da kulağımıza aynı tempo geliyor.

— Ha, onu da anlatayım: Sahibinin Sesi müessesesi, orkestrayla marşı çalmamızı istedi. Gittik. Orada marşı çaldığımız zaman, teknisyenler, bunun pek süratli bir marş olduğunu ve dolayısıyla plâğın ancak yarısını doldurduğunu söylediler; bu sebeble mümkünse plâğın aynı yüzüne bir marş daha çalmamızı rica ettiler. Ben böyle bir teklifi kabul edemezdim. O anda aklıma bir şey geldi: «Marşı biraz ağır çalalım. Böylece plâk dolar. Sonra çalınırken gramafon biraz hızlıya ayarlanır. Olur biter» dedim. Bu fikir pek münasib görüldü ve de-

diğim gibi yapıldı. Fakat bilâhare böyle bir fikir vermekle hatâ ettiğimi anladım. Çünkü marş çalınırken gramofonun hızlıya ayarlanması icab ettiğini kim bilebilirdi? Nitekim bu yüzden **İstiklâl Marşı** plâklar vasıtasıyla ağır bir marş gibi dünyaya yayıldı. Fakat, hatâmı anladığım anda derhal Radyo idarelerine müracaat ederek günde en az iki kere çaldıkları bu plâğın ayarını doğru yapmalarını rica ettim. Fakat bugüne kadar bu yolda yaptığım yüzlerce müracaatten maaalesef herhangi bir müsbet netice elde edemedim. Yazıktır... Netice itibarıyla size şunu söyleyeyim ki, bugün **Millî Marş** müziği üzerinde bir münakaşa varsa, buna herhalde ben ve müziğim sebep olmadık. Sebeb olanlar, notadan anlamadan orkestralara bu müziği ağır çaldıranlardır. Şu halde bu mevzuda yapılacak bir iş varsa o, yeni bir **Millî marş** bulmak değil, mevcut **Millî Marşın** doğru dürüst çalınmasını temin etmektir.»

Cumhuriyet: 2.12.1953

Şahap Balcıoğlu

İstiklâl marşının mânası

Söze, merhum **Süleyman Nazif**'in bir makalesini hatırlıyarak başlayacağım. **Millî** iftihar ve ıztıraplarımızla yuğrulmuş, canlı ve ateşli nesirleriyle **Süleyman Nazif**, devrinin türkçesine göğüs kabartacak sayfalar kazandıran bir sanatkârdı. Divan edebiyatına ileri vukufu vardı. Hatırladığım makalesinde **Baki**'nin **Kanuni Sultan Süleyman Mersiyesi**'ni ele alıyor; **Türkiyede** bu mersiye'nin birinci kısmını yanlışsız ve eksiksiz açıklayacak bir insan arıyordu.

Mersiyedeki yüksek ve heybetli şi'riyeti çok iyi anlıyan **Nazif**, bu fikrini neden bu kadar cesaretle söylemişti? **Bakinin** mersiyesinde gerçekten anlaşılamıyacak kadar derin güzellikler ve özellikler mi bulmuştu? Bunu bilemiyorum. Fakat, **Türkiye**'de edebî metin okuyanların çok defa kendi anladıklarıyla yetinerek, bu metinlerdeki daha derin duygu, düşünce, bilgi ve söyleyişlere yan çizdikleri de kolay gizlenir bir hakikat değildir.

Hele, «**Edebî metinleri ören kelimelerin, bizim bildiğimiz hem de iyi bildiğimiz mânâlarından başka mânâları da olabilir.**» Yahut, «**Bu kelimeye, sanatkârın yepyeni bir mânâ vermiş olması muhtemeldir.**» düşüncesini, «**okuma terbiyesi**» nin, birinci maddesi sayan eskilerden ne kadar uzaktayız...

Daha dün, **İstiklâl Marşımızın** birinci mısraındaki «**korkma**» hitâbını yersiz veya zayıf bulanlar oldu. Bazıları da, aynı mısradaki «**şafak**» kelimesinin asıl mânâsını öğrenmeğe lüzum görmeden, bu hârikulâde söyleyişi, mânâsızlıkla itham ettiler.

Peşin söyleyelim ki, **Türk İstiklâl Marşı**, şiir kalitesi ve söyleyiş güzelliği bakımından, yeryüzündeki millî marşların hiç birisiyle ölçülemeyecek kadar üstün ve derin mânâlı bir şiirdir. Bu marş, **Türk milleti** gibi hürlük ve hükümranlılık vasıflarıyla yaratılmış bir milletin, bir gün bir «**İstiklâl mücadelesi**» yapmak zorunda kalışındakine, muazzam tezadı yakından kavramış, destan ruhlu bir sanatkârın, heybetli terennümüdür.

İşte, en küçüğünden en büyüğüne kadar **İstiklâl Marşı**, büyük bir milleti asırlarca ayakta tutacak kadar sağlam, derin ve tarihi mısralarla örülmüştür. Bu şiirin:

**Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!'**

gibi mısraları, şiir ve mısra haline konulmuş bütün bir **Türk tarihi** ve bütün bir **Türkiye toprağıdır**. Bu kadar büyük bir tarihi, bu kadar ulu bir vatani, bu kadar kuvvetli iki mısraa sığdıran şair, milleti tarafından ne ölçüde sevilse ve ne derece övülse yeridir.

İstiklâl Marşının ilk mısraındaki «**şafak**» kelimesi; bana öyle geliyor ki; «**gün doğmadan evvel, ufukta beliren kırmızı aydınlık**» mânâsında değildir. **Türkçe kelimelerin menşei** ve mânâlarını çok iyi bilen şair, bu kelimeyi ilk mısradaki kendi asıl mânâsında kullanmıştır. Yani bu mısradaki «**şafak**»; bizim umumiyetle kullandığımızın zıddına olarak; «**gün battıktan sonra, ufukta kalan ve gittikçe sünen kırmızı aydınlık**» mânâsındadır.

Türkçemizde «aşafak sökmek» tâbirinin hatırlattığı «**sabah**» a mukabil, «**şafak**» kelimesinin asıl mânâsı «**akşam**» ı hatırlatır; ve ancak bu hakiki mânâsıyledir ki, «**şafak**» kelimesi, **İstiklâl Marşımızın** ilk mısraında derin ve veciz bir söylenişin en ışıklı unsurudur.

«**Güneş batıyor**» **Akşam** ufuklarında **Türk bayrağının** rengi belirdi... Kısa bir zaman için, ufuk hattında duracak (yüzecek) olan bu renk, az sonra sönecek; yerini, hüznü karanlıklara bırakacaktır.

İstiklâl Savaşının elemli ve buhranlı günlerindeyiz: **İzmir** gitmiş, **Bursa** düşmüş, **Afyon** kaybedilmiş, düşman orduları bin yıllık **Türkiye** tarihinde ilk defa **Türk yurdunun** harim-i ismetine sokulmuştur.

«**Bayrağımızın** rengi ve âkıbeti üzerine yüreğimiz titriyor. Her gördüğümüz al renk, bize onu hatırlatıyor. Üzüyoruz: «**Şafaklar** niçin sönüyor? Her al rengin sonu böyle karanlık mıdır?»

İşte, **İstiklâl Marşı** şairi, bize tam bu anda sesleniyor. Dünyanın en inandırıcı söyleyişiyle diyor ki:

**Korkma; sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak!'**

Tren yolunda bir sevdiğini bekliyen insan, söyle düşünür: «**Dağları kar bastı. Trenin yolda kalmasından korkuyorum!**» Bu korku, hiç

bir zaman ürkeklik ve ödleklilik mânasına değildir. Bu his, seven insan gönlünün, faziletli insan duygusunun düpedüz ve asil bir «endişe» sidir.

İstiklâl Marşı şairi ise, bütün bir millete hitap ederek şöyle söylüyor:

Senin için bu «endişe» ye de lüzum yoktur. Garp ufuklarını kaplayan bu al renk sönebilir. Hattâ sönecektir. Çünkü onun ardında bu rengin sönmemesi için kanın son damlasını harcamaktan çekinmiyecek, büyük bir millet yoktur. Halbuki, rengini şafaklarda yüzer gördüğün al sancak, sönmez, çünkü onun sönmesi için, bu aziz yurdun üzerinde tek bir tüter ocak kalmaması; tek bir aile, tek bir Türk kalıncaya kadar, bütün Türk milletinin, millet halinde ölmesi lâzım gelir.

Söylemeğe hacet yoktur ki, İstiklâl Marşı şairi, hele o zamanki düşmanlarımız karşısında, böyle bir endişeye kapılmıyor, zaferi mukadder görüyor, bu zafere, en az Allaha inandığı kadar inanıyor; Türk milletine güvendiği kadar güveniyordu. Karesi'nin kaybedildiğini haber aldığı zaman:

Ey benim her taşı bir mâbed-i iman yurdum,

Seni ergeç bana bir gün verecek mâbûdum!.

diye haykırışı, bundandı.

Ancak, bu şafak kelimesine Türk halkının verdiği mâna başkadır. Ziya Gökalp «Türkçülüğün esasları» nda bu noktaya dikkat ederek, der ki: «Şafak kelimesi, arapçada garp ufkunun akşam kızılığı mânasını almıştır. Şafak sökmek tâbirinde olduğu gibi...

Halk dilindeki kelimeleri ilk defa aruza yerleştirerek, aruzu kuvvetle türkçeleştiren Mehmed Âkif, acaba niçin şafak kelimesindeki halk söyleyişine dikkat etmemiş, onu arapça aslındaki mâna ile kullanmıştır? Çok iyi bildiği arapçaya sadık kalmak için mi?

Hayır!.. Devrinin en samimi halk türkçesini, her münevverden iyi kullanan şair, bu düşüncede değildir. Onun haykırmak istediği, derin, kalba ve kelimeye sığmaz bir iman vardır. Bu imanı tam sesiyle söyleyebilmek için, şafak kelimesini şiirin birinci mısraında eski mânasıyla, yani batı ufuklarının akşam kızılığı anlamında kullanır. Zaten bu mâceranın hüznü başlangıcı, Anadolu'nun batı ufuklarında ve batı bölgelerinde geçmiyor mu?

Fakat bir gün, Türkün, al ışıklı bir çağlayan kükreyişiyle, doğudan batıya akacağını yakından gören şair, aynı şiirin sonunda, aynı şafak kelimesini, bu imanı haykırmak için, bir defa da halk türkçesindeki mânasıyla kullanır:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!.

Çünkü güneş doğmakta, aynı topraklar üzerine imparatorluklar kurmuş bir milletin, yeni bir zafer ve yeni bir hayat için yaptığı hazırlıklar görülmektedir.

Nihad Sami BANARLI

Mehmet Âkif geldi

Akifin şiiri, içinde bir güneş hulâsası taşıyan pırlanta kıvrıtısı gibi ancak üstünde bir kuyumcu parmağının oyabileceği ince bir san'at işi değil, kayadan yontulmuş, dimdik ve koskoca bir âbide hacmîle zamana ve mesafeye meydan okuyan sapasağlam bir heykeltraş eseridir. Yarınki nesillerin Çanakkalede ve Sakaryada bir âbide arıyan gözleri, bu toprağın altında kefesiz yatanların bir tek tesellisi olarak onun şiirini görecekler. Mehmed Akifsiz Boğazlar müdâfaasının ve İstiklâl Harbinin destanı bir vak'anüvişin kaleminden çıkan alelâde ve kupkuru bir zabıt varakası halinde kalacaktı. O tarihlerde bütün Türk şairlerinin ne ile uğraştıklarını soracak olan yarına, Türk edebiyatı namına Mehmed Akiften başka hangisi cevab verebilecektir?

Biz, vatanından bir lâhza cüda düşmemek için canını ve cananını feda etmeğe hazır olduğunu bildiğimiz bu insanın on bir senelik ayrılığından doğan hasretimizi kendisine lâyık bir derecede ifade edememiş olmakla da ayrıca mes'ulüz. Bu hasret, İstanbula geldiğinin ilk günlerinde, Mithat Cemal gibi onu yalnız bırakmayan bir kaç vefalı adamın gözlerinde, büyük şairine karşı vatanın bütün sevgisini teksif etmek gibi ağır ve ulvi bir vazife yüklenerek, daracık bir hastane duvarları arasında kalmış mahpus bakışlarıyla kendisine arz edilebildi.

Zararı yok, bazan bütün bir memleketi birkaç adamın vefası temsil eder.

1936

Peyami SAFA

★

Mehmet Âkif Hasta döşeginde

1936 yazına doğru, büyük ve hasta şairi, «Pangaltı Sağlığı» nde ziyarete gidiyorum. Kendisiyle Millî mücadele yıllarında «Tâcüddin dergâhı» ndan başlayan şahsî bir muarefemiz vardı. İsmimi verip te odaya girince, küçük odayı dolduran ziyaretçilerden iki üç tanesinin çıktığını gördüm. Yatağın yanındaki sandalyayı göstererek:

— İyi ki geldin, dedi, bak, yatağa mihlîyım. Teşekkür için sana gelemediğimden üzülüyordum. İyi ki geldin.

— Ne teşekkürü, üstat, dedim, biz bir yandan vatana geldiğinizden dolayı sevinir, bir yandan da... Sözümü bile bitirtmiyerek odadaki genci gösterdi:

— Okudu, okudu, bir türlü bitmedi. Kitabında beni ne kadar uzun uzadıya yazmışsın ayol.

Meğer sonradan öğrendim. Mehmet Akif Mısır'a gittikten sonra memleketimizde isminin bile anılmadığını sanıyormuş. Halbuki liselerin son sınıfında okunan ve resmen Maarif Vekâletince kabul edilip Devlet matbaasında basılan «Edebi yeniliğimiz» de kendisinden uzun uzun, hem de hakkı olan hürmet ve ehemmiyetle bahsedildiğini görünce o-kadar çok sevinmiş ki Mithat Cemal gibi ziyaretine gidip gelen yakınlarına hep bu sevincini anlatırmış.

Netekim, Mithat Cemal büyük dostu için yazdığı «Mehmet Akif» kitabının 172 nci sahifesinde şu satırlarla o hâdiseyi telmih eder:

«Bir gün Mısır apartmanından çıkan İsmail Habib'i uzaktan gördüm.

Ben odaya girince Akif:

— Senin dostun şimdi burada idi; dedi.

— O benim değil, senin dostun, dedim, kitabında seni o kadar candan beğeniyor ki... dudagında, henüz, bir tebessümlük kan vardı; gülümsedi:

— Öyleyse hakikatın dostu!

Dedi. Bu sözü, kendisiyle eğleneceği zaman kullandığı sesle söylüyordu.»

Şüphesiz Mehmet Akif'in sevinci kitapta kendisinden bahsedilmesinden değil, Vatan'ın resmi liselerinde dahi okunup durduğunu öğrenmesinden ileri geliyordu. Zaten hayatının son sevinci de Vatan'da öleceğini bilmesiydi.

Edebiyat âleminde bahsederken Faruk Nafiz'in o sırada yeni çıkan güzel bir gazelini okudum:

Bir kafiye ki şâdımız yok
Şâd olmak için inâdımız yok

Seyyâresiyiz fezâyî nâzın
Bir noktâi istinâdımız yok

Dergâhı bülendi kibriyâyı
Tâcize değer murâdımız yok

Mânendi ilâh perde-pûşuz
Âsâr üzerinde adımız yok

Çok beğendim, fakat gazelin sonuncu «Mukatta» beytini okuyamadım:

Mahluka inan olur mu Faruk
Hallâkına iytimâdımız yok

Birkaç gün sonra Faruk Nafiz'i görünce kendisine vak'ayı anlattık. Meğer gazelin bu son beytini o da okumamış. İkimizin de maksadı onun müslümanlık tarafını incitmemektir. Halbuki Mithat Cemal'in kitabından öğreniyoruz (s. 162). Akif bu mukatta beytini Mithat Cemal'den işittikten sonra, gene ziyaretine gelen şaire: «Benim müslümanlığım bu beyitten rahatsız olmaz, Faruk Nafiz!» demiş.

Akif'in «kendim için» başlıklı ve altı mısralık küçük ve son şiiri, kendisi daha İstanbul'a gelmeden biraz önce, elimize geçmişti ve bu şiir İstanbul mecmualarının birinde intişar etti. Bunu niçin ve nasıl yazdığını şair, bir daha kalkamıyacağı hasta yatağında şöyle anlatıyordu:

Mısır'da, açık bir yerde, fotoğrafını çekmişler. Fotoğraf şairin yere aksetmiş gölgesiyle beraber çıkmış, demek gölgesi toprağa kayıvı, kalbuki dermansız şairin kendisi hâlâ... Hatalı olduğundan şüphelendiğim bu şiirin intişar eden şeklini okudum. İyi ki okumuşum, üç esaslı hata varmış: «Aman düzeltin İsmail Habib» diye doğrusunu okudu. Hele intişar eden manzumede:

Daha birkaç yıl eminim bu hayatın yükünü
mısrına yalnız kızmıyor, bunu âdeta Allaha bir isyan sayarak: «Daha birkaç yıl yaşayacağımı nasıl söyleyebilirim?» diyor ve bana manzumenin doğrusunu dikte ettiriyordu:

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim:
Ne saadet, hani, ondan bile mahrumum ben.

Daha bir müddet eminim bu hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeğe mahkûmum ben.

Çöz de, yarab, yükümün kördüğüm olmuş bağı
Bana çok görme nihayet bir avuç toprağını.

Ahire gitmeği, Erenköy'üne bilet alır gibi, en tabii bir eda ile, ne korku, ne kin, ne dünyaya nedamet, ne cennete iştiağ; ahirete gitmeği toprağın yatağına yatmak gibi en tabii bir hâdisi halinde anlatan şiirin yazılışı bitince, hâlâ kafasında çengellenen evvelki fikrini koparmak istercesine: «Değil mi ama, birkaç yıl diyebilir miydim?» diyor, ve ilâve ediyor: «Daha bir müddet denebilir; bu muayyen değildir, birkaç dakika da bir müddettir, birkaç hafta da.» Ve büyük şair birkaç hafta sonra öldü.

DOĞ : 1943

İsmail HABİB

Mehmet Âkif'le Konuşmalar

Günün birinde sessiz sedasız yola revan olarak, vatan ufuklarını aşan şair **Mehmet Akif**, tam on bir yıl süren bu uzun seferin sonunda, işte, bembeyaz bir hastane odasının, bembeyaz bir yatağında solgun, mecalsiz ve bitap yatıyor.

Başucundaki sandalyeye oturdum. Ak kılların çerçevelediği bu sapsarı yüze, bu gevşemiş, sarkmış çizgilere, bu yorgun ve dalgın gözlerle bakıyorum: Zaman denen şeyin kudretini, hayat denen efsanenin sırrını bilmek istiyorum, sonra, yavaşça soruyorum:

— «Özledin mi bizi üstat?..

Dudaklarını hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesile her şeyi söylemiş olurdu:

— «Özlemek mi oğlum... Özlemek mi?..

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu, sonra, kesik kesik konuştu:

— «Mısırdan üç gecede geldim... Bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü... Orada on bir yıl kaldım... Fakat bir an oldu ki, on bir gün kalsaydım, çıldırırdım...

— «Hasret...

Kupkuru dudaklarından kendi gibi solgun bir ses sızıyor:

— «... Çok acı...

— «Ya kavuşmanın sevinci?..

— «Onu sorma oğlum... Onu ben kendi kendime bile soramıyorum... Ancak yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm, hiç bir şey göremedim.

Ve kendi kendine söylüyor:

— Cennet gibi yurdumdayım ya... Çok şükür.

Hastalığı akla geliyor:

— Karaciğerim, dalağım şişmiş... geldik, yattık burada. Müşahede altına aldılar, bakalım ne olacak?

Eski hâtıralarını deşiyorum. Milli Mücadelenin ilk günlerinde Ankara istasyonunda karşılaşımızı hatırlatıyorum.

— Evet... diyor. İstanbul'dan, mücadele aleyhine fetva çıktığı gün ayrılmıştım. Üsküdar'dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan «Cuma» yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı, kenarından geçtik, kâh öküz arabalarıyla, kâh beygirlerle Lefkeye geldik, ve trenle Ankaraya ulaştık... Ankara... Ya-rabbi ne heyecanlı, helecanlı günler geçirmiştik... Hele Bursanın düştüğü gün... Ya Sakarya günleri... Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla yese düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfegimiz... Fakat imanımız büyüktü.»

Yorgun, susuyor...

— İstiklâl marşını nasıl yazdınız?

Yavaşça yatağında doğruluyor, yastıklara yaslanıyor, sesi birden canlanıyor:

— **Doğacaktır, sana vadettiği günler hakkın!..**

Bu, ümitle, imanla yazılır. O zamanı düşünün... İmanım olmasaydı yazabilirdim. Zaten ben, başka türlü düşünüp, başka türlü yazanlardan değilim. Bu, elimden gelmez. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır... Şu var ki, İstiklâl Marşının şiir olmak üzere bir kıymeti yoktur. Ancak tarihi bir değeri vardır.»

Ve, gözleri, yemyeşil Şişli sırtlarında, dilinde bir dua gibi aynı nağme titriyor:

«**Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın..**»

— «Ya büyük zafer üstadım... O anda ne duydunuz?

Kalbi durmuş gibi sarsılıyor, sonra bir anda yeniden canlanmış gibi, nereden geldiği bilinmez bir ışıkla gözlerinin içi güler;

— Ah... Diyor:

Ve bir lâhza bırakıyor kendini bu eşsiz sevincin koynuna... Dalıyor.

Ve, sesinin ta içten dudaklarına dökülüşünü seziyorum:

— Allahım ne muazzam zaferdi o!... Ortalık hercü merce oldu... Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu...

Tekrar gözlerini yumuyor:

— Ve biz, mest olduk!..

— Ozaman birşey yazmadınız mı?

— Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne yazacak, hattâ ne yaşıyacak takatim kalmıştı... Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, biz-zat yazıyordu.

Üstadı ziyarete gelenler, görüşmemize ikide birde fasıla veriyorlar. Hastabakıcı hemşirenin getirdiği yemek tepsisini odayı bir parça boşaltıyor, şimdi, o, ağır çorbasını içerken bir yandan da benimle konuşmak nezaketini gösteriyor:

— Mısırdan nasıl vakit geçirdiniz?

— Kahirenin yirmi beş kilometre cenubunda Helvan vardır. Sakin, âsude bir köşedir. Orada oturdum.

Zaten, tab'an münzevi bir adamım. Gürültüyü sevmem, İstanbul'da iken de böyle idim. Mısırdan da Darülfünun işi çıkıncaya kadar Helvan'da yaşadım. Son zamanlarda Kahireye indim.

— Sevdiniz mi Mısırı?

— Var, güzel tarafları var... Bilhassa kışın... hoş yazın da, sıcak iklimlerde bulunduğum için muhtarip olmazdım. Orada sıcak da sürekli değildir, evler de ona göre yapılmıştır. En sıcak günlerde odaların harareti yirmi sekiz, otuzdan fazlaya çıkmaz... Fakat bir yaz

günü İstanbul... Bu doğup büyüdüğüm, bütün dostlarımın yaşadıkları İstanbul, hele Boğaz gözlerimin önüne gelince...

— Mısırda neler yazdınız?

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?

«Tarih» i «tekerrür» diye tarif ediyorlar;

Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

Ve üstadın Helvan'da yazdığı «Firaunla yüz yüze» sinden şu son parçayı alıyorum:

Bileydim, ey koca Mısırın ilâhi uryanı!

Mezara, heykele ait bütün bu velveller

Bekan için mi hakikat? Meramın oysa, heder:

Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli

Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

— Kolay mı yazarsınız?

Dudaklarına götürdüğü bardağı yana çekerek:

— Hayır!... Diyor.

Ve suyunu içtikten sonra, devam ediyor:

— Çok uğraşırım... Epi çalışırım... Mevzuu uzun boylu kafamda işlerim.. nihayet kâğıt üzerine naklederken de hayli yorulurum.

— Zevklerinizi sorabilir miyim üstadım?

Hafifçe gülümsüyor. Ve «zevk» diye dünyada birşey var mı der gibi yüzüme bakıyor:

— Zevk mi?... Benim zevklerim mi?... Eğer sevdiği eserleri okumak, hoşlandığı mevzuları yazmak için uğraşmak, nihayet düşünmek, yapıpın, bir köşeye çekilerek, sessiz sadasız düşünmek bir zevkse... Eh benim de zevklerim var demektir.»

Corbasından başka birşeye el sürmiyen şaire, hastabakıcı hemşire, yalvaran bir sesle öteki yemekleri gösteriyor:

— Siz yorulmayın.. ben vereyim...

— Yiyemiyeceğim...

— Bir parça sütlâç...

— Mümkün değil... Rica ederim ısrar etmeyin...

Ve bana dönüyor:

— Eskidenberi yemekle başım hoş değildir... Sigara da içmem...

Şimdi doktorlar zorla ye, deyip duruyorlar... Zorla ne olur ki, yemek yenebilsin?

Tekrar yatağına geçince, ben de vedaa hazırlanıyorum. Ve ayaküstünde soruyorum:

— Neler yazacaksınız?

— Biraz kendime gelirim, yazacak şeylerim hazır...

Elle birkaç defa başına vuruyor:

— Var kafamda hazırlanmış mevzularım...

— Ya en son yazınız?

— Mısırda geçen sene bir resmimi çekmişlerdi... güneşli bir hava idi. Gölgem de upuzun, kumlarda duruyordu. Bu resmin altına söyle yazmıştım:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiç biri yok

Sen mi kaldın yalnız, kafileden böyle uzak

Postu sermekse meramın yola, serdirmezler

Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak.

Ve kupkuru kalın dudaklar birbirine yapıyor...

Yedigün : 1.7.1936

KANDEMİR

★

Mehmet Âkif'in yanında

Nişantaşında Doktor İbrahim Güçer'in «Teşvikiye Sağıkevi» ne girerken, yüreğimde derin bir üzüntü vardı.

Yıllardanberi vatandan uzakta kalmış olan, büyük millî şairimiz Mehmet Akif, hasta olarak gelmiş ve bu sağıkevinde yatıyormuş!

Acaba hastalığı ne idi? Tedaviden müsbet neticeler elde edilmiş miydi? Büyük üstadı eski sıhhatli vücudu... güler yüzile görebilecek miydin?... Çok sevdiği vatanına dönmek, onda ne gibi heyecanlar uyandırmıştı?..

İşte bu sual ve düşünceler dimağında kaynaşırken.. kalbim bunlarla, mutadından daha hızla atarken, Sağıkevinin direktörlük odasına giriyordum.

Ruhumda şahlanan, bu üzüntü tufan ve kasırgaları benliğimi öyle sarsıyor ki...

Fakat bu kasırgalardan, tufanlardan korkmuyorum. Kafamda büyük hakikatlerin en tatlı varlıkları uyanıyor; ve bir ân önce onu görmek, bu heyecanlarıma mahal olmadığına kanaat getirmek arzusu, içimdeki heyecanı büyük bir sevince kalbediyor.

Ufuksuz, berrak semaların yüksekliğinde Türklüğün asıl ruhunu.. insanlık için istibdada, mütegalibeye isyan ve nefreti, güzel şiirlerle terennüm eden şairin, dünün, bugün ve hatta yarının da millî narşımız olan «İstiklâl» manzumesi, Türklüğümün ülviyetini ve azametini büyük bir gururla ruhumda yaşıyor.

Gerek edebiyat hayatımızda.. gerek milli savaşımızda büyük bir yeri olan «**Mehmet Akif**» i görmek için, Teşvikiye Sağlıkevinin sahibi Doktor İbrahim Güçeri odasında buluyor ve kendimi tanıtıyorum.

Doktor, ciddi fakat tatlı bir tebessümle, ve büyük bir nezaketle: — Şimdi Mehmet Akifin yanında misafirleri vardır. Ve esasen, bilmem ki ziyaret kabul ederler mi?.. diyor ve benim söz söylememe imkân bırakmadan soruyor:

— Hangi gazete namına görüşeceksiniz?

— Yarım Ay.

Yarım Ay ismini işitince Doktor, bu sefer, bize daha samimi bir hal alıyor:

— Memleketin bu güzel mecmuasının, biz de daimi okuyucularındanız, diyor ve yazıhanesinde duran «Yarım Ay» in son sayısını elile göstererek; sözüne devam ediyor:

— Yarım Ay mecmuasının okuyucularından olunca, size bu müsaadeyi almak vazifesi şimdi bana düşüyor...

Onu, şahsen hiç tanımıyorum; fakat Türk ruhunun büyüklüğünü kalemile ruhlarımıza aşlayan büyük şairin şahsiyetini belki ken-dileri kadar yakından tanıyorum.

Merdivenleri, Doktor İbrahim Güçeri takip ederek çıkıyorum.

Temizliği ve sessizliği ile hakikaten bir sağlık yeri olan bu modern hastanenin, ikinci kat koridorunda birkaç adım yürüdükten sonra, solda bir kapının önünde durduk.

Doktor :

— İşte, bu odada yatıyorlar.

Doktor, kapı önüne gelince, içerideki hafif hafif konuşmaları sanki ben duymuyormuşum gibi:

— Konuşuyorlar!.. diyor sonra kapıyı vuruyor. İçeriden hafif bir ses:

— Geliniz, buyurunuz!..

İçeriye giriyoruz.

Doktor şen bir yüzle, yatakta yatan hastaya:

— Bu gençler memleketin en güzel bir mecmuası için sizinle görüşmek istiyorlar, diyor.

Kapının yanından hasta Mehmet Akifi görüyorum; doktorun bu ricasına vereceği cevabı heyecanla bekliyorum.

Oooh.. Hele şükür.. o, beni memnun edecek cevabı, bu hasta halinde dahi ince bir nükte ile veriyor:

— Madem ki gençlerdir.. onlar, ihtiyarları her zaman rahatsız edebilirler...

Doktor gitmişti. Odada, bizden önce üstadı ziyarete gelmiş ah-bapları var.

Üstat, pencerenin önünde beyaz bir karyolada yatıyor. Bizimle konuşmak için yataktan kalkmak istiyor. Tam bu sırada odaya, hastanın hararetini anlamaya gelen hemşireye:

— Basiret!.. diyor. Kalkmam için bana biraz yardım eder misiniz?

Hemşire derhal yardım ediyor... ve şairin yorgan altındaki hasta ve ihtiyar vücudu görünüyor.

Üzerindeki, beyaz üstüne ufki mavi çizgili geceliğin düğmelerini ilikliyor; hemşirenin üstüste koyduğu yastıklara yaslanıyor.

Bir yandan ihtiyarlığın, bir yandan da hastalığın yıpratıcı pen-çesinde çok zayıflamış olan bu vücudun, kemikleri, elbisesinin altında birer birer belli oluyor. Fakat, o, bu hasta ve zayıf haline rağmen, o kadar şen ki... Yorgan altından sıyrılan kadid ve zayıf vücudunu görmeseydim, hasta olduklarına, onun bu şen konuşmaları, beni asla inandırmayacaktı. Adeta, onda, sağlam insanların hali var.

Karyolasının yanındaki sandalyaya oturup, şairi fazla rahatsız etmemek için, ben konuşmak istiyorum.

Benim sual sormama meydan bırakmadan, masanın üzerine bırakmış olduğum Yarım Ay mecmuasını elile işaret ederek:

— Masanın üzerine koymuş olduğunuz mecmuayı müsaade eder misiniz?..

Derhal Yarım Ayı veriyorum.

Mecmuayı büyük bir dikkatle tetkik ediyor, ve sahifelerini çevirdi-ğçe, bizden önce gelmiş olan ziyaretçilerine:

— Mecmuanın gerek tertibi, gerek güzel baskısı Avrupa matbuatından hiç te geri değil...

Mısır matbuatında bu şekil güzel ve temiz mecmualar yoktur; halbuki, oradaki neşriyatın bir kısmı, ticaret maksadile Mısırda gelmiş İngilizlerin elindedir.

Üstat artık konuşmaya başlamıştı. Onun açtığı cığırda yürümek üzere sormaya başladım:

— Mısırlılar, bizim edebiyatımızı takip ediyorlar mı?

— Hayır.. Maalesef.. asla takip etmiyorlar. Bunun da biricik sebebi, malûmunuzdur ki, Mısır yarı İngilizlerin sayılır. Bu tesir ile, Mısırlıların bütün Şarklılarla rabitaları gayet gevşektir.

Mısırlılar, Türkleri taklit etmek için, ancak ve ancak muazzam inkılâbımızın her safhasını büyük bir merakla takip etmektedirler..

İstiklâl mefhumunu anlayan her münevver Mısırlı, Türk inkılâbının âşığıdır.

Türk inkılâbının genişliğine, eşsizliğine inanan Mısır matbuatı ve münevverleri, bizim milli hareketlere ait olan bütün yeniliklerimizi büyük bir dikkatle incelemektedirler.

Şüphesiz ki, gazetelerde okumussunuzdur. Geçenlerde Mısırda münevverlerin, istiklâl için büyük kavgaları oldu. Bu kavgalara isti-

rak eden bütün istiklâlcî münevver zümrenin hemen hepsi, Türk inkılâbının her safhasını bizim kadar bilirler. Bu hâdiseler arasında yalnız istiklâlcî talebiden on beş kadarı şehit oldu ve en nihayet Vefit'ler vaziyeti hâkim oldular.

— Bizde, mahut saltanat ve istibdat, devrinde, istiklâl için çalışan birçok münevverlerimiz; millî bir edebiyat ile halkı istiklâle teşvik eden neşriyatları vardı; acaba Mısırlılarda da bu hareket başlamış mıdır?

— Evet... orada da şimdi böyle millî bir edebiyat hareketi başlamıştır.

Bu neşriyat halka o kadar müessir olamıyor. Yukarıda söylediğim gibi Mısır İngilizlerin hakimiyeti altındadır.

Mısır münevverleri, istiklâlin ancak radikalizmle başarılabacağına inanmışlardır... Bizden çok geri olduklarını bildiklerinden, üniversitelerinde program harici, mümkün olduğu kadar, Türk edebiyat ve lisanı derslerinde, münasebetini getirerek inkılâp ve kurtuluş fikirleri aşıyorlar.

Bu aşı ile aşılanan ve üniversiteyi bitiren birçok gençler, başta Türk inkılâbı olmak üzere herşeyimizi takip ediyorlar.

— Bizim edebiyatımız ve matbuatımız ile Mısır edebiyat ve matbuatı arasındaki ilmi ve millî farklar ne dereceye kadardır?

Üstat kısa bir sükûta dalmıştı. Ellile, beyaza siyah karışmış kalkan sakallarını okşuyordu. Bu sırada midesindeki gazlar, gökgürültüsü gibi bu sükûneti ihlâl ediyordu.

Hastalığını belli etmemek için, ufuklara dalmış olan gözlerini bize çevirerek:

— Mısırlılar matbuatlarında en ziyade lisanı itibar ederler. Lisanı bozuk matbuat orada hiç tiraj yapamaz... Bu sebeple büyük muharrirler vardır. Mısırın en iyi, en yaşlı, en çok satılan ve 70 - 80 senedenberi çıkmakta olan (**Elehram**) gazetesi vardır. Bu gazeteyi de, hariçten gelmiş fakat Mısırlılaştırmış Suriyeliler çıkarıyorlar.

Mısır matbuatında, son 20, 30 senede kayda dğer bir terakki eseri vardır. Bu yıllar zarfında birçok neşriyat meraklıları, gazete ve mecmualar çıkarmışlardır.

Şurasını esefle söylüyeyim ki, Mısırdaki halk, maalesef bizim gibi, cinaî neşriyata, mizaha lüzumundan pek fazla meraklıdır.

Sanat ve edebiyata gelince:

Biz, roman, tiyatro ve hikâye tirajında onlardan fersah fersah ilerde ve çok müterakkiyiz; yalnız onlarda, içtimai ve politik yazı yazan muharrirler çok vardır.

Mısırlıların şairi hemen hemen bir tanedir. Ve bu şair, onların, en büyük şairleridir.

Adı «Şevki» dir. Şevki bizim Abdülhak Hâmit derecesindedir. Şevkinin, Mısırdaki ve Arabca konuşulan memleketlerdeki mevkii, Hâmidin bizdeki mevkii gibidir.

Şiirleri pek kuvvetlidir. Kendisi, Fransada uzun müddet kaldığı ve Fransız edebiyatı ile pek çok meşgul olduğu halde, garp edebiyatından zerre kadar müteessir olmamıştır. Hep eski tarzda yazar.

Bu son on beş sene içinde birkaç manzum tiyatro yazmıştır... Fakat, bu eserleri tertip itibarıyla o kadar büyüklük arzetmez.

Şair, tiyatro tekniğine vakıf olmadığından, eserleri sahneye müsait değildir... Eserler ancak okunmak içindir.

Buna rağmen çok kuvvetli mevzulardır... Eğer şair, tiyatro yazmağa 40 sene önce başlasaydı, Mısırlılara büyük bir tiyatro çığırını açardı.

— Mısırlıların bu şairden başka kuvvetli şairleri hiç mi yoktur?

— Var... fakat bu şairler, tarzı kadimden ayrılmazlar, ve bir kaifiye üzerinde dururlar.

Şiirlerindeki mevzular, bizde olduğu gibi, hayata, hakikate inmemiştir. Bu şairlerin yazıları kasideler, gazeliyat ve yeni yeni başlayan millî ve vatani mevzulardır.

Ahlâkî, terbiyevî.. ve hayatî hakikiye ait mevzular daha henüz yoktur.

— Mısırlıların sevip en çok okudukları eserler nelerdir?

— Mısırdaki en ziyade siyasi ve mizahi, polisiye eser ve gazeteler okunur. Ciddî eserler hemen de hiç okunmaz.

— Ya maarifleri?

— Onu hiç sormayın.. maarif pek geridir.

— Mısırdaki tercüme eserler okunuyor mu?.. ve bizim eserlerimizden Mısır lisanına tercüme edilmişler var mıdır?

— Tercüme eserler o kadar revacta değildir. Bizim eserlerimizden ancak millî olanlar parça parça tercüme edilmiştir.

— Sizin eserleriniz?

— Benim beş on parçamı tercüme ettiler.

Üstada, hars ve edebiyatımıza millî bir şekil verecek bulunan, ve en büyük inkılâplarımızdan olan harf ve lisan inkılâbımızın, Mısırlılara nasıl karşılandığını sorduğum vakit, yastıktan başını kaldırıp:

— Yukarıda ne demiştin; Mısırlılar, dünkü Türkiye'yi değil, bugünkü inkılâp Türkiye'sini takdir etmekten asla kendilerini alamıyorlar...

Bu sırada kapı vuruldu. İçeriye Doktor gelmişti.

Doktorun bu gelişini beğenmemiştim. Hastanın benimle fazla

konusmaması için geldiğini zannettim.. ne diyeceğini bekliyordum.
Hasta gözlerle sordu.

Doktor :

— Telefon.. Erenköyden Bay (.....) yarın ziyaretinize gelecekler.. ne buyuruyorsunuz?

Bu söze büyük bir sevinçle cevap verdi:

— Söyleyin gelsinler..

Sonra bize dönerek:

— Bu gelecek kimse, benim en samimi çocukluk arkadaşımıdır; dedi.

Şair Mehmet Akife en büyük ve heyecanlı sualimi sormaktan kendimi alamadım :

— Vatandan uzak geçen yıllarınız, yad ellerdeki vatan tahassürünüz.. ve bu uzun yıllar içinde yazmış olduğunuz eserleriniz Üstad?

Hasta vücut, yastıklardan kalktı. Gözleri daha şeffaflaşmıştı.

Aralık duran pencereyi tamamen açtı, ve elini bir daire şeklinde dolastırarak:

— Vatan hasreti mi? dediniz. Bu, ne büyük... ne tahammül edilmez... ne acı bir dert ki... vatandan uzak yaşanan her dakika, ısıraplarla biten heyecansız anlardır.

İşte, o tahassür ve acılar, bu hastalığının mikroplarıdır. Vatana döndükten sonra artık Mısra gitmemeğe karar verdim. Vatandan uzak olunca ilham kayboluyor.

Ben bir İstanbul çocuğuyum, bu şirin memleketimin dağlarında, kırlarında, bahçelerinde belki daha ayak izlerim bile silinmemiştir.

İnşallah iyi olur olmaz İstanbulu baştan aşağı gezeceğim; ve ondan sonra milli mücadele senelerinde harap bir yer iken, bugün Türk inkılâbının en canlı timsali olan Ankarayı ziyaret edeceğim.

YARIMAY : 1936

Niyazi ACUN

★

Kendi büyüklerini Âkifin dili ile duyan ve dinliyen Türk cemiyyetinin vicdanı, Âkifin de çok tanıdığı bu yigit millet hiç bir zaman onu unutamaz.

Hasan Âli YÜCEL

★

İstiklâl Marşı Türk çocuklarının ninnisidir. İstiklâl Marşı şairi yurt ve millet aşkının timsalidir, sembolüdür. Onun için onu ruhumuzla, canımızla seviyoruz ve tekrim ediyoruz. Bu sevgi ve hürmet devirden devire, nesilden nesle intikal edecektir.

Hasan Âli TÜRKER

Mehmet Âkif öldü

Büyük şair Mehmet Akif de, her fani gibi öldü.

Bir müddet evvel Mısra giderek Camiülezher medresesinde edebiyat ve Türkçe müderrisliği yapan Akif, şifasız bir hastalığa tutulmuş ve tedavi edilememiştir. Bu yaz, sanki hayatının son devrelerini yaşadığını hisseden büyük şair, vatanına dönmek arzusunu göstermiş ve İstanbul'a dönmüştür.

Son günlerde artık koca Akif çok zayıf ve bitkin hale gelmişti. Adeta dakkadan dakkaya sönmekte idi.

Nihayet Türk milletine: «İstiklâl marşı, Çanakkale Müdafası» gibi yüksek eserler miras bırakarak Allahın rahmetine kavuştu.

Akif, Türk namını aruz veznile herkesten ve her büyük şairden daha selis bir dereceye yükseltmiştir.

Türkçe onun kaleminde en sade, ve bununla beraber en belîğ bir şiir dili olmuştur.

İstiklâl marşı, Akifin kullandığı temiz ve duygulu lisanın en heyecanlı bir mahsulüdür. «Hakkın Sesleri» ve yedi ciltlik «Safahat» Akiften bize kalan nefis armağanlardır.

Akifin Türk edebiyat tarihinde şüphesiz hususi bir mevkii vardır, ve onun ölümüyle muhakkak büyük bir kıymet kaybetmiş oluyoruz.

Akifin ölüm haberi, herkese İstiklâl marşının İstiklâl Harbinde, yüreklerimizdeki imanı nasıl kuvvetlendirdiğini hatırlattı. İstiklâl marşı, İstiklâl Harbinin manevi cephesinde yapılmış büyük ve muzafer bir taarruzdu. O zaman, Milli mücadelenin mutlaka zaferle neticeleneceğine inanmış olanlar, yani sağlam iman sahipleri bile, İstiklâl marşından yeni bir manevi kuvvet almışlardı.

Sakarya meydan muharebesine takaddüm eden Kütahya - Alıntaş - Eskişehir muharebelerinin ümitsiz gibi görünen günlerinde, İstiklâl marşının mısralarını, kıt'alarını şerhederek yazarken Akifin çelik sözleri, herkesin imanını bir kat daha arttırmıştı.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.

Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.

Doğacaktır sana vadettiği günler Hakkın...

Kimbilir, belki yarın.. Belki yarından da yakın.

Kıt'ası bilhassa, o zaman ne canlı, kuvvetliydi. Şair Mehmet Akif, yürekleri çelikleştiren İstiklâl marşını yaratmak suretile İstiklâl Harbinin manevi cephesinde dövüşen kahramanlardan biri olmuştur.

Şiir ve edebiyatla daha fazla meşgul olduğum zamanlarda, onun Safahatı hakkında bazı tenkitler yapılmıştır. Bu münekkiddler: «Mehmet Akif şair değil; nazımdır» derlerdi. Onun hakkındaki bu iddia-
nın ikinci kısmı doğru, birinci kısmı yanlış. Aruz vezni, Akifin elin-
de, her şekle giren sihirli bir oyuncak olmuştur. Hani, lâstik top,
tabak gibi bazı âletleri havaya fırlatarak hiç düşürmeden bin marifet
yapan hünerbazlar vardır, işte merhum Akif te aruz vezni ve
kelimelerle böyle harikalı oyunlar yapan bir san'atkârdı. Fakat onun
yalnız nazım tarafı değil; şair tarafı da çok kuvvetliydi. Kartal kö-
yünü anlatan parçası nazımlığının büyük kuvvetini gösterirse,

**Vurulup tertemiz alından uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna Yarab ne güneşler batıyor!**

beytile başlıyan ve Çanakkale şehitlerini tebci eden parçası da, şairli-
ğinin yüksek kudretini isbat eder.

Mehmet Akifin en büyük meziyeti, her mısraını inanarak yaz-
mış olmasındadır. Onun içindir ki, meselâ **İstiklâl marşı**, hiçbir baba-
yiğit tarafından benzeri yazılamıyan, alev gibi bir şiiirdir.

«Mehmet Akif, şair değildir» diyenlerin karşısında Çanakkale şe-
hitleriyle **İstiklâl marşı**, ölmez bir âbide gibi yükselmektedir.

**Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin, tek vatanımdan beni dünyada cüda**

Diyen şair, bir müddet vatancüda yaşadktan sonra, nihayet en
büyük emeline kavuşmuş, son nefesini vatanında vermiş, vatanının
toprağına gömülmüştür.

Mehmet Akif öldü; fakat **İstiklâl marşı** şairi, yarattığı ölmez **İs-
tiklâl marşı** gibi ebedi bir hayata mazhar olarak yaşayacaktır.

Akifi gömdüğümüz günün sabahı idi. Tramvayda, önümdeki sı-
rada, iki Üniversiteli genç kız Cumhuriyet gazetesini okuyorlardı.

Birisi başını kaldırdı ve arkadaşına:

— A, bak!.. dedi, Akif ölmüş..

Öteki hayretle cevap verdi:

— Sağ mıydı?..

— Bilmem, sağlamış ki öldü...

Düşündüm.. Bu genç kızlar ki en aşağı on bir uzun yılı, öğren-
mek uğrunda harcamışlardı. Ve kimbilir kaç defa Akifin şiirlerini,
belki de mecbur kalarak okumuşlar; ve yine eminim ki bu genç kız-
lar, kimbilir kaç defa, gözleri yaşararak **İstiklâl marşının** derin ma-
nası ve vakur ahengile titremişlerdi.

Fakat bu ne alâkasızlıktı bilmem ki!

Yedi ay evvel yurda hasta olarak döndüğünü bile duymamışlar-
dı. Ve nihayet, ölüp ölmediğinin bile farkında değildiler..

Düşündüm. Bu muammayı o saatte halletmek mümkün olmadı.

Beyazıt camisi önünde bekliyorduk. Nihayet Belediyenin ölüm
kadar soğuk fakat süslü otomobili geldi. Çıplak tahtaları bir vefa-
sızlık şahidi gibi sırtan mühmel bir tabutu, Akifin cenazesi diye mu-
sallaya götürdük.

Namaz kılınmış ve cenaze harekete hazırlanmıştı. Çelenklere
göz gezdirdim. Edebiyat Fakültesinininki gözüme ilişti. Aradım: Diğer
fakülteler galiba göndermemişlerdi!

Cenaze, kendisini seven birkaç yüz gencin elleri üstünde hare-
ket etti. Onu, son vazifesine koşan bir gençlik kütlesinin hararetili
kadirşiaslığından da mahrum etmek istiyen inat ve ısrar, nihayet
mağlûp olmuş ve mezarlığa otomobille göndertmemiştir.

Bu hazin merasim içinde gözlerim resmi şahsiyetlerin siyah si-
lindirlerini beyhude araştırdı. Şairin ebedi hürmetkârı olan birkaç
kıymetli edebiyatçıdan, birkaç yüz genç üniversiteliden maada kim-
se bulamadım.

Ve işte... Ancak o dakikada birkaç saat evvelki acıklı tesadüfün
manasını, iki üniversiteli genç kızın ihmal ve lâkaydisini anladım.

Çanakkale şehitlerine en büyük âbideyi kendi san'at dehasile di-
ken, ve Türk gençliğine **İstiklâl marşını** yaratan büyük şair Akifi,
dün böyle gömdük!

Akif, bize başka hiçbir şey verememiş te olsaydı, bu iki eser ona
karşı beslenmesi iktiza eden hürmetin izharı için yine kâfi bir vesile
olurdu. O, ki bizde aruzu en ziyade tabiileştiren san'atkâr, temiz
türkçeyi en evvel ve en emniyetle kullanan nazım olmuştur.

Hangi kisveye bürünürse bürünsün, çok kıymetli bir şairdi.

Ona yobaz ve softa demişlerdi.. Din ki bir akidedir, ondan şiiri
ayırarak lâzım değil mi?

Milletinin şehitlerine:

«Gömelim gel seni tarihe!.. desem sığmazsın»

Diyen **Âkifi** nasıl unutulabilirdik?

... Amma olmadı... Akif, yurdunda, fakat sağlığı gibi hastalığına
da lâkayt ve alâkasız kalan bir muhitte, gözlerini yumdu.

Ne garip? Biz, ki böyle büyük kabiliyetlere müstağni kalacak
halde değiliz... Belki birkaç zaman sonra edebiyat denilen kitabı büs-
bütün kapamak ve kilitlemek ıstırasında kalacağız.

Çünkü geride bulunanlar, bize şimdilik, şiir namı altında bir sü-
rü gürültüden başka birşey vermiyorlar.

Yalnız, bilmem bu çorak muhitte daha iyisi yetişecek mi?

Biz sanatkarlarımıza müreffeh bir hayatı, değil!.. bir «öldükten

sonra yaşayış» bile vadedemiyoruz. Bu şerait içinde bugünkünden daha fazlasını beklemek yersiz bir nikbinlik olmaz mı?.

Bir defa daha söylendiği gibi, hiç bir yerde ölüm, bizim memlekette olduğu kadar korkunç değildir. Soğumuş vücudün karatoprağa bırakıldığı anda nisyan da hatıraları örtüyor... ve böylece nice büyük insan, adsız kalabalığın her ferdi gibi, mazinin unutkanlığına gömülüp gidiyor...

Bilmem zaman ne vakit ruhları bu kadar törpüledi?...

Ne başkasının ölümüne ağlıyabiliyoruz ne de dostların sevinci biz gi güldürebiliyor. Öyle bir kayıtsızlık var ki iliklerimize kadar işlemiş!.. Herşeyin karşısında dudaklarımız «adam sen de!...» diye bükülüyor.

Baki, zamani için:

Kadrini sengi musallada bilip ey Baki,

Durup el bağıyalar karşında yâran saf saf!...

Demişti... Devir ilerledi. Şimdi sengi musallada bile henüz anıyamıyoruz. Ne yazık!.

Yarım Ay: 1936

Dr. İhsan Unaner

Mehmet Âkif'te öldükten sonra

Son zamanlarda pek çorak ve gayesiz kalmış olan edebiyat âlemi-miz mühim direklerinden birini daha kaybetti. Millî edebiyat olarak elimizde ne varsa zaten hep onların değil miydi? Onlar birer birer aramızdan eksildikçe, sanat dünyamızın içinde bir ışığın daha söndüğünü ve o ışığın bulunduğu köşenin karanlıklar içinde kaldığını gö-güyoruz.

Âkifin ölümü ile poesie denen şey fazla bir şey kaybetmiyor. Çünkü Âkif tam bir poète değildi. O, seciyesi kuvvetli bir insan, lisana hâkim, sanatkâr bir sosyolog idi. Sanatkâr diyorum; çünkü o günün hâdiselerini kuvvetli fırça darbeleriyle tasvir etmek ve onları bir ressam kadar maharetle herkesin gözü önüne koymak kudretini haizdi. Âkifin intihap ettiği mevzuları hiç kimse bu kadar sürükleyen bir tarzda yazamamış, hiç kimse o mevzular içinde edebiyatın ruhunu bu kadar derin yaratamamış ve bu mevzuları bu kadar inceltmemiştir.

Manzumelerinin çoğu epik janrını taşıyan Mehmet Âkif, lisana hâkimiyeti ve ruhunun samimiyeti ile bize hemen güzel bir edebiyat mücevheri verebilmek kudretini göstermiş yegâne yazarımızdır desek hata etmiş olmayız. Temiz türkçeyi Âkif kadar hiç kimse aruza bu kadar sühuletle tatbik edememiştir:

«Büyük küçük bütün efradı belde boy boy,
Adım başında kurulmuş beşik salıncaklar;
İçinde darbuka deflele zilli şakşaklar.

Biraz gidin: Kocaman bir çadır.. Önünde bütün
Çoluk çocuk birer onluk verip te girmek için
Nöbetle bekliyorlar. Acap içinde ne var?»

Yukarıda yazdığım şu mısraları okuyunca insan, bir an için: Sunların manzum yazılmasında ne mâna vardı? İstanbulun lâaletta-yın bir köşesini tasvir etmek isteyen şu yazı bir gazete havadisi ka-dar basittir; binaenaleyh bunu özenip bezenip bu hale sokmak bey-hude külfet değil midir? diye düşünebilir. Fakat işte bu basit hâdiseyi, sanatın yüksek eli her zaman seyredilebilecek bir resim haline sokmuştur ki, ancak Âkif gibi bir sanatkârın elinde alelâdelikler husu-siyet alıyor, basitlikler ehemmiyet kesbediyor. Ve ben zannediyorum ki Âkifin en büyük meziyet ve kabiliyetlerinden biri de işte budur.

Yazılarına dikkat ettiğimiz zaman görürüz ki; Âkif heyecanını nasıl eserlerinin başından nihayetine kadar muhafaza etmişse, onu ömrünün sonuna kadar da aynı ateşle saklamıştır. Onun heyecanı Haşimin ve Yahya Kemal'in heyecanı değildir. Haşim ve Yahya Kemal, sembolizm ve lirizm içinde poesie dalgaları arasında yüzen ruhlarının ateşlerini birer kızıl gül halinde gösterebilen ince şairlerimizdir. Fakat Âkifin heyecanı, beyaz kâğıtların üzerinden yalnız samimiyet co-şan seylâplar halinde taşıyor.

«Doğacaktır sana vâdettiği günler hakkın!»

Diye, hazin çehreli hilâle, ruhunun en sarsılmaz inanışı ile tesel-liler veren Âkif, göğsünde boğulan heyecanı zaptedemiyerek bırakıyor ve:

«Belki yarın, belki yarından da yakın!»

Diye ne büyük ve samimi bir inan ile bağırıyor.

«Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;

Siper et göğsünü, dursun bu hayasızca akın!»

İstiklâl Savaşının maddî yoksuzluğu içinde, ateş dolu bir göğüs-le her şeye siper olunabileceğini bu kadar temiz söyleyen büyük sa-natkârımız bugün artık dünyanın havasını teneffüs etmiyor. Fakat biz hâlâ onun havası içindeyiz.

1936

Nahit Mentеше

Mehmet Âkif ve André Gide

Nurullah Atacın dünkü yazısından öğrendim ki, «Bugünlerde çı-kan küçük bir kitabda hayırhah bir delikanlı bazı kimselere André

Gide'i bırakıp Mehmet Âkifi okumalarını tavsiye ediyor» muş. Arkadaşımızın tahminine göre, bu taş kendisiyle banadır.

Kimin tarafından gelirse gelsin, böyle bir tavsiyenin kıymeti, Süleymaniye caminin minarelerinden biriyle Eyfel kulesi arasında münasebet aramak nev'inden, Mehmet Âkifle André Gide'i yanına düşünmeğe fırsat vermesinden ibaret kalmazsa, kendi kendinize karşı her zaman yaptığımız bir tenkidin tekrarı sayılabilir: «Türk muharriri, bir düziye, garb müelliflerinden bahsetmek zevkini ve itiyadını biraz terketsin de, gözlerini azıcık memleketinin mahsullerine çevirsin!» tarzında bir mülâhazanın tekrarı.

Böyle bir tavsiyenin maksadı ve kıymeti ne olursa olsun, telkin edebildiği bu iki düşünce üstünde evvelce yazdıklarımıza ilâve ettirebileceği yeni hiç bir şey yoktur. Bir hatırlatmadan ve kısaltmadan gelebilecek faydayı düşünerek bu mevzua ait fikirlerimizi hülâsa ve tekrar edebiliriz: Mehmet Âkif, Süleymaniye kürsüsünden bütün müslümanları ve onların arasında bütün Türkleri felâha çağıran moralist bir şairimizdi. Eserleri, vatani, ahlâki ve dini, manzum birer hutbedir. Eğer temsil ettiği fikir sistemi geri bir çağın dünya görüşüne bağlı kalmasaydı, onu büyük bir millî şairimiz olarak alkışlarken ellerimizin hareketini ağırlaştırabilecek bazı endişe ve teessüflerimizden kurtulacaktık. Fakat onun yeni bir kültür çağını idrak etmeden giden kafasının skolâstik yapısı, eserlerinden alabileceğimiz dersi azaltıyor ve yalnız, memleketin kara günlerinde bağrından kopan büyük millî heyecanlara hürmet etmekle kalmıya bizi mecbur ediyor. Herkesin ona sövdüğü zamanlarda ben bu hürmet vazifemi birkaç defa yaptım; fakat onun fikir ve edebiyat kıymetini büyütüp şişirmek isteyenlerden ayrıldığımı yazıp söylemekten de geri kalmadım. Bence Mehmet Âkif karşısında bir Türk muharririnin rolü budur.

André Gide'e gelince, ben onu hiç bir gün gözleri kapalı sevmiş ve beğenmiş değilim. Ahlâki ve etik fikirlerini daima reddetmeğe çalıştım. Fakat yirminci asrın geçirdiği şuur ve itikad buharının en çok temsil eden muharrirlerinden biri olduğu için, her tesirin altında kalarak her yeni iddiaya ve kanaate doğru yalpa vuran bu sanat-kârın kalemini dünya tereddüdünün ibrelerinden biri sayarak daima umumi alâkaya lâyık buldum. Eğer Türk muharrirleri, Mehmet Âkiften ziyade André Gide'den bahsediyorlarsa, bunun sebebi çok basittir: Safahat şairinin eserlerinde bugünkü dünyanın endişelerine cevap veren tek satır var mıdır? Bugün bizi heyecana getiren ve estetiğe, ekonomiye, yahut muasır fikir sistemlerinden herhangi birine dahil meselelerden hiçbirisi, Âkifin kafasında ve eserinde bir iğne çizigi kadar yer bırakmış değildir.

Bize André Gide'i bırakıp ezber bildiğimiz Mehmet Âkifi okumamızı tavsiye eden hayırhah delikanlı, aradaki yaş farkını sayarak, bizim de kendisine bir tavsiyede bulunmamızı çok görmezse şu cevabı veririz: Eğer kendisi Mehmet Âkifi anlıyarak tamamiyle okumuşsa şimdi onu bırakıp biraz da André Gide'e göz atsın. Çünkü hiç de, ahret endişelerinden ibaret değildir.

Cumhuriyet: 1937

Peyami SAFA

Mehmet Âkif

— Ölümü münasebetiyle —

Mehmet Âkif'in ölümü, onun şahsiyeti hakkında muhtelif kıymet hükümlerinin ortaya konmasına vesile oldu. Safahat şairi gibi, edebiyat tarihimizde önemli bir yer alacak olan edebî bir şahsiyet hakkında verilecek hükümlerin, ekol ve mizaç farkını taşıması kadar tabii bir şey olmaz.

Nitekim, vaktiyle Safahat'ın ilk kısmı neşredildiği zaman bu mü-nakaşalar kendini gösterdi. Saf ve halis şiir arıyanlar onu beğenmediler. Sosyal bakımdan görenler ise takdir ettiler. Edebiyat tarihi, kendi devri ve janrı içinde ona ait hükmünü verecektir.

Ölümünden sonra ise, bu kıymet hükümlerinin yalnız edebî şahsiyeti etrafında kalmıyarak, tekmlî şahsiyetini kucaklayacak derecede genişlemesi, bir memleket münevver ve mütefekkeri sıfatıyla, bugünkü inkılâp Türkiyesi içindeki mevkiinin tâyini elbette lâzımdı.

Mehmet Âkif'in, samimi ve heyecanlı bir şair olduğu muhakkaktır. Ancak bu heyecanın kaynağı geniş ve derin değildir. Onu harekete getirecek hâdiseler muayyendir. O, ferdi duygulara kıymet vermez; gönül endişesi tanımaz. Müslümanlığı her türlü kıymetin üstünde sayar. Eski devirleri hususiyle saadet asrını daima hasretle anar. Ömer'in adâletini hatırlar ve arar. Dinî müesseseleri islâh etmekle, onları yıkılmaktan kurtarmakla her şeyin düzeleceğine, eski parlak devirlerin geri geleceğine inanır. Dinî akidelerin zayıfladığını görmekle teessür duyar. O zaman haykırır; gaflet içinde gördüğü halkı sarsmak harekete getirmek, ona tehlikeyi göstermek ister. O zaman dindar ve coşkun bir şairdir.

O, halkın sefaletinden, tenbelliğinden, kayıtsızlığından, aile bağının gevşemesinden ve saygı hissini azalmasından derin bir acı duyar. Meyhane, Mahalle kahvesi, Köse İmam, Küfe gibi sosyal meyzuları taşıyan manzumeler bu infialin mahsulüdür. O zaman da realist bir halk şairidir. Bununla beraber, ona göre, bütün bu sosyal bozukluğun sebebi de, yine dinî terbiyenin azalmasıdır.

Nihayet o, büyük hâleler karşısında taşan, köpüren, teselli bekleyen gönüllere ümit ve emniyet vermek isteyen bir memleket şairidir. Çanakkale için yazdığı manzume ile İstiklâl marşı için yazdığı üfte bu endişeden doğan şiirlerdir. Vâkıa bu manzumelerde de tasvir edilen dünya, bir Türk dünyasından fazla bir müslüman dünyadır. Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde görülen düşkünlük, hasıl dini bağların gevşemesinden, imanın sarsılmasından ötürü ise, karşımıza dikilen düşman da hep din düşmanı, üzerimize saldıran ordular da haçlı ordulardır. Bununla beraber İstiklâl marşında:

**Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al Sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.**

Herken bahsettiği yurt, herhalde Türk yurdu.

Safahat'a şiir, sahibine de şair adını çok görenler oldu. Vâkıa Safahat'ı dolduran manzumelerin içinde manzum konuşmadan öte geçemiyen değersiz parçalar çoktur. Fakat bazıları, taşıdığı heyecan, inanma kuvvetinden gelen bir samimilik ve ifadedeki tabiiilik bakımından kendilerine kıymet verecek mahiyettedir. Madem ki şiirin kuvveti, şairin duyduğu ve duyurduğu heyecanın kuvvetiyle ölçülüyor; madem ki sanatın bir vasfı da samimiliktir; bu manzumelere de kendi nev'i içinde birer şiir demekle tereddüt etmeyiz. Hususiyile Âkif'in Fikret'ten sonra Türkçeyi aruza ustalıkla uyduran kuvvetli bir nâzım olduğu düşünülecek olursa, bu sahadaki kudreti de kolayca teslim edilir.

Mehmet Âkif'in ölümüyle, artık milli vasfını taşıyacak bir şair almadığını söyleyenler de oldu. Bu iddiaya başka memleketlerde de astgelmekteyiz. Zaman zaman Fransız gazeteleri de, kıymet ve şöhet kazanmış herhangi bir şairin ölümüyle, milli şair-den mahrum kaldıklarını teessürle yazarlar. Vaktiyle **Edmond Rostand**'ın ölümüyle de bu iddia ortaya atılmış ve uzun süren bir münakaşaya kapılmıştı.

Ben burada milli şair tâbiri üzerinde yeniden duracak değilim. Ancak milli şair vasfının, hiç bir vakit burada olduğu kadar yersiz kullanılmamış olduğuna işaret etmek isterim. Herkese tereddütsüz olarak bu vasfı verenler bile Mehmet Âkif için bu sıfatı kullanmakla haklı olamazlar. Ona milli şair demek, kendi istemediği bir vasfı snat ederek ruhunu azaba sokmak demektir.

Mehmet Âkif, «Müslümanlıkta kavmiyet olamaz» şiarının en kou ve en mütaassıp müdafiidir. Ona göre Türk, Arap, Acem ve Arnavut gibi unsurlar, kendi kavmiyetlerini müslümanlık camiası için eriterek hep birden bir Müslüman milliyeti teşkil etmişlerdir. Safahat'ın üçüncü kitabını teşkil eden Hakkın Sesleri'nde Arnavutlara itap ederken:

**Hani, milliyetin İslâm idi.. Kavmiyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine.
Arnavutluk ne demek? Var mı şeriatı yeri?
Küfr olur, başka değil, kavmini sürmek ileri!
Arabın Türke, Lâzım Çerkese, yahut Kürde,
Acemin Çinliye rüçhanı mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta anâsır mı olurmuş? Ne gezer!
Fikri kavmiyyeti tel'in ediyor Peygamber.**

diyor; ve kendini şahit göstererek şu beyitlerle manzumelerini bitiriyor:

**Bunu benden duyunuz, ben ki, evet, Arnavudum
Başka birşey diyemem. İşte perişan yurdum!..**

Süleyman Nazif de Âkif için yazmış olduğu eserde şu satırları kaydediyor:

«Fırdevsi'nin, milliyet hissini Acemde en evvel ve icat edercesi-ne ikaz ile hissi diniye tahakküm ettirmek istemesi, Şehname nâzımının yadigârı irfaniyle Hakkın sesleri şairinin vicdanı arasına ebedî bir perdeyi iftirak çekmiştir.»

Hususiyile kendi ifadesi ortada dururken Mehmet Âkif'e milli şair demek kadar haksız bir isnat, hatta kendi tâbiriyle bir küfür olmaz.

Mehmet Âkif'in, bir münevver ve bir mütefekkir sıfatıyla inkılâp Türkiye'sindeki mevkiine ve bu inkılâp karşısındaki vaziyetine gelince: Bu, tahlile değer. İstiklâl savaşına feragatli ve sadık bir vatanperver olarak katılan Âkif, mücadelenin ilk saflarında mühim bir yer alacak, ilk Millet Meclisinde mebus sıfatıyla bulunacak kadar büyük hareketi takip etmiştir. Ancak birbirini takip eden sosyal inkılâplar, onun âleminin üstünden aşacak kadar ileri ve ona uzak idi. Bu his, yabancı diyarların elemine katlanmağı göze alacak derecede ona kuvvetli geldi.

Onun ölümünden sonra, ona karşı gösterilen saygıyı az bularak **Roguet de Lile** ile mukayeseye kalkanlar da görüldü. Bunlar, **La Marseillaise** sahibinin, inandığı ve hak bilerek bağlandığı inkılâp mücadelesinin ön saflarında, elinde üç renkli bayrakla sonuna kadar kaldığını hatırlamalıdır.

Gençlik, kendine daima tekrarladığı marşı bağışlayan şaire - başka mülâhazalara kapılmadan - tabutunu omuzları hattâ elleri üzerinde coşkun bir tezahür ve hâlis bir samimiyetle taşımak suretiyle vazifesini yapmıştır.

Mehmet Âkif

Mehmet Âkif mustarip olarak yaşamış ve mustarip olarak ölmüş bir şairdir. Çünkü o, hiç bir zaman idealinde yaşattığı, her türlü ıh-
ırastan uzak âlemi görememişti.

Mehmet Âkif, mahrumiyet ve sefalet içinde kaldığı günlerde bi-
le kendinden bahsetmemiş, şahsi ıstırabını, beşerî ıstıraplar karşı-
sında unutmuş insandı.

Âkif, müslümanlığında samimi olduğu kadar, insanlığında da
samimi idi. Âkifin müslümanlığı, taassuptan, cehaletten uzak, il-
mi ve beşerî terakkiyatı takip eden bir müslümanlıktı.

Kendisini en çok muazzeb eden şey Şarkın günden güne gerileyi-
şiydi.

Ölümünden pek az bir zaman evvel 22 Haziran 1935 tarihinde
bir dostuna yazdığı mektubunda diyor ki:

«... Şark o kadar geri kalmıştı ki, her Şarklı için fedakârâne,
cansiperâne uğraşmak icap ediyor. Halbuki fedakârlıktan vazgeçtik,
muayyen olan vazifesini eda edenlerin bile adedi pek elim bir ekal-
liyetten ibaret. Ah biz, Şarklılara vazife hissini ihsas edecek bir aşı
keşfolunsa! Nereye gittimse insanlarda vazife duygusunu görmedim.
Bu suurun uyandığı gün Şark yakasını kurtarmış demektir....»

Âkif, bütün hayatını Şarkın yükselmesine hasretti. Konuşurken,
yazarken hep aynı ateşli üslubu ile Şarkın ve İslâmîğin kurtuluş
yollarını gösterdi. Âkifi dilhun eden nokta hoca geçinen, müslüman
görünen kimselerin ilme sırt çevirmeleriydi. Âkif, İslâmîğin ilme,
terakkiye muarız olmadığını, bilâkis terakkiye ayak uydurmayan bir
müslümanlığın hakiki müslümanlık olmadığını izaha çalıştı.

Bir makalesinde bu hususu ne güzel serheder:

«Bir zamanlar tababetin, okur yazar fırka için tahsili mecburi
fünun sırasında bulunduğu ise medreselerimizin ismi delâlet edi-
yor.»

«Herkesçe malûm olan bir hakayıkı tekrardan maksadımız oku-
makla, üflemeyle hastalık müdavatına kalkışmak zannedildiği gibi
dindârâne bir usul olmadığını, bizim dinimize asla böyle bir şey sığ-
mayacağını söylemektir.

Kur'an-ı Kerim hastalara, ölümlere okumak için nâzil olmamış-
tır. Kur'andaki şifa cehelenin anladığı gibi değildir.»

Fıkra meşhurdur ya: Arâbinin biri uyuza tutulmuş develeri için
Hazret-i Aliden dua istemiş. Müşarûnileyh de uyuza karşı en me'sur
duaların katran kadar müessir olamayacağını söylemiştir.»

Âkif, efsûna, büyüye ehemmiyet vermemekle kalmamış «Küllü
müneccimün kezzab» emrine uyararak, softaların, büyücülerin karşısı-
na dikilmiş ve «Safahat» ında yer yer bunları tel'in etmiştir.

Mevkii ve salâhiyetleri ne olursa olsun, Âkif hiç bir zalimin önün-
de iğilmemiştir. Bunu ne kadar veciz anlatır:

**Zulmü alkışhyamam, zâlîmi asla sevemem,
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem,**

**Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam
Hele hak namına haksızlığa ölse tapamam.**

Yukarıda Âkifin hiç bir zaman kendi ıstırabını haykırdığı vâki
değildir, demiştin. Şu halde hançeresinden daima gür sesler çıkan şa-
ir kimin için haykırıyor?

**Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,
Onu dindirmek için kamei yerim, çifte yerim,
Adam, aldırma da geç git diyemem aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim hakkı tutar kaldırırm.**

Cehle düşmandı; câhil olana düşmandı; hele cehaletine milleti
feda edenlerin en büyük düşmanı idi; çalışmayanı hiç bir zaman af-
fedemiyordu:

**«Çalış» dedikçe şeriat çalışmadın durdun
Onun hesabına bir çok hürâfe uydurdun
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya
Bırak çalışmayı emret oturduğun yerden
Yoruuma öyle ya, Mevlâ ecir-i hâsın iken**

**Demek ki herşeyin Allah.... Yanaşman ırgadın O
Vekil-i harcın O; kâhyan, müdir-i veznen O.**

**Köyün yasakçısı, şehrin de baş muhasılı O
Takib-i âlle, eczacı... Hepsî hâsılı O
Ya sen nesin? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu
Biraz da saygı gerektir, ne saygısızlık bu?
Hudayı kendine kul yaptı, kendi oldu Huda
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete ha?**

O; dini, inanışı ne olursa olsun dürüst insanları, faziletli ve ça-
lışkan insanları severdi. Bunun için değil midir ki Japon milletine âde-
ta kaside yazdı:

Siz gidin saffet-i islâmı Japonlarda görün
O küçük boylu, büyük milletin efradı bugün
Müslümanlıktaki erkânı siyanette ferid;
Müslüman denmek için eksigi ancak tevhid.
Doğruluk, ahde vefa, va'de sadakat, şefkat
Âcizin hakkını ilâya samimi gayret;
En ufak şeyle kanaat, çoğa kudret varken
Yine ifrat ile vermek, veren eller darken
Daha bunlar gibi çok nadire gördüm orada,
Âdemin en temiz ahfadına malik bir ada

O, medeniyeti mânâî hakikisi ile anlamış insandı. Bunun için ilme ve fenne son derece kıymet veriyordu. Garbın iyi olan taraflarını almamızı tavsiye ederken ruhumuzun kılavuzluğunu da hatırlatıyordu:

Alınız ilmini garbın alınız san'atını
Veriniz hem de mesainize son sür'atını

Kendi «mahîye-i ruhiye» niz olsun kılavuz
Çünkü beyhudedir ümmid-i selâmet onsuz

Âkif, İslâmlığın şerefli mazisine göz atıyor, medeniyete beşiklik yapmış olan bir dünyanın bugünkü içler acısı geriliğini, cehaletini affedemiyordu. Acaba ahfad, ecdada lâıyk olmadığından mı bu gerilik başgöstermişti.

İşgal yıllarının o karanlık günlerinde en imanlı ses Âkiften çıkıyordu.

Ne hüsrandır ki ben Şarkın vefasız kansız evlâdı
Serâpâ Garba çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı!
Hayalimden geçerken şimdi fikrim herc-ümerc oldu
Selâhaddin-i Eyyubî'lerin, Fatihlerin yurdu..
Ne zillettir ki nakus inlesin beyinde Osmanın
Ezan sussun semalarda silinsin yâdı Mevlânın

Âkif İslâm dünyası için yeri kolay doldurulamıyacak bir kayıptır. Kabri nur olsun.

Ali Bitlisli

M. Âkif'in 2. ölüm yıldönümünde

Fâni varlığı geçen iki yılın gündüzleri ile geceleri arasında uzaklaşmış gibi görünen o eşsiz simanın, gün geçtikçe daha çok sevildiğini, kıymeti daha çok anlaşıldığını, seciyesi daha çok takdir edildiğini, hülâsa mânevî varlığı ile, mânevî varlığının bütün otoritesil gönüllerde yeniden doğduğunu ve hayatında kazandığı hürmet ve muhabbetin milli bir itikat gibi bütün vatânı kapladığını görüyoruz.

Sebebi gayet sarihtir. Türkün en samimi duygularını hiç bir kimse onun kadar güzel anlatamamış ve bu ruhun isteklerini, dileklerini, bu kadar erkek ve tok bir sesle terennüm etmemiştir.

Zulmü alkışlıyamam, zalimi aslâ seve mem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp söveme m.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hattâ böğarım...

— Boğamazsın ki...

— Hiç olmazsa yanımdan kovarım

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam
Hele Hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdanberidir âşıkım istiklâle.
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum,
Kesilir, belki, fakat çekmeğe gelmez boyunum
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta eğerim..
Onu dindirmek için, kamçı yerim, çifte yerim
Adam aldırma da geç git diyemem aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırıram
Zalimin hasmıyım ama, severim mazlumu!

Hakiki Türk ruhu, hakiki Türk hissi, Türk mertliği, Türk asaleti, Türk ahlâkı bu mısralarda en hakiki ve en kuvvetli ifadesini bulmaktadır. Ve kendisi hakikaten ahlattığı gibi bir adamdı.

Olduğu gibi görünmek görüldüğü gibi olmak, onun bütün yaşayışında tam mânâsiyle gerçekleşmiş bir düsturdu. İçi dışı bir, gecesi, gündüzü bir, sözü bir; elhasıl hayat şartlarının zorladığı, menfaat kayıtlarının cevaz verdiği bütün riyaları çiğnemmiş bir adamdı. Kalbinde, yalnız samimi hisler; kafasında birer mücadele ve mücadele bahsine edindiği kanaatler yaşar, gelişir ve olgunlaşırdı. Hiçbir endişe onu kanaatlerinden caydırmaz, saptırmaz, ona en cüz'î fedakârlığı kabul ettirmezdi. Fakat kaaatlerine bu şekilde bağlanması, kendi kanaatlerinin tam zıddı olan kanaatlere hürmet etmesine engel olmazdı.

Kafasını ve kalbini seciyesi ve vicdanı içinde yaşatan üstat, hem havas hem halk adamı idi. Havas onun kafa arkadaşları olabiliyorlar-

dı. Fakat halk onun can yoldaşı idi. Halk ile kolaylıkla anlaşır, kaynaşır ve sevişirdi. Halk ta onu sever, dinler ve ona güvenirdi.

Memleketin en güzide büyüklerinden, en münevver elemanlarından büyük bir kütile onun arkadaşı idi ve hepsi de ona vefakâr dost kaldılar, onu daima arayıp sordular, onun eksikliğini daima hissettiler. Çünkü o da tam mânasiyle dost ve arkadaşı. Sözüne güvenilir, seciyesine güvenilir, akliselimine güvenilir, bütün varlığına güvenilirdi.

Fakat onun halk nazarındaki mevkii ve halkın ona hürmeti, bambaşka idi. Çükü halk ile konuşmayı bilir ve halk ile konuştuğu zaman halkı kendi seviyesine nasıl çekeceğini bilirdi.

Onun havas tabakasından olan bütün dostları gibi halk tabakasından olan dostlarını da hep tanıdım. Ve asıl halk ile konuşmalarına hayran oldum. O konuşma dili bambaşka bir dildi. En ölmez şiirlerini halka ve halkın büyük kütlelerine hitaben yazmış olması, halk ile arasındaki karşılıklı sevginin eseri ve ilhamı idi.

Fakat onun bütün ümidi gençlikte idi. Çünkü bilgi ve faizlet ancak onda, dilediği kemalde toplanabilirdi. Onun için ideal genç, ahlâki saffetini, vicdanî nezahetini muhafaza ederek müsbet ilme kendini veren ve müsbet ilim yolunda muvaffak olan Türk genci idi. Kendisi bu ideali «Asım» da yaşattı. Asımın nesli; fazileti çok derin ve çok kuvvetli olan, fakat fazileti, son üç asrın yürüyen bünyevi kudreti felce uğramış gibi görünen Türk milletini fennin şevketiyle teşhiz ederek onun durgun faziletine hız verecek, bilgi ve faziletle yeni mesut yurdu yaratacağı.

Üstat söylüyor:

Çünkü milletlerin ikbali için, evlâdım.

Marifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım.

Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek.

Bütün esbabı taşır, sonra fazilet gelerek

O birikmiş duran esbabı alır, memleketin

Hayrı âlâsına tahsis ile sarfetmek için.

Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,

Tek faziletle tealî edemez, sonra düşer

İptidailiğe mahsus olan âvare sükûn

Çöker âsabına artık, o da bundan memnun!

Marifet farzedelim var da, fazilet mefkut,

Bir felâket ki, cemaatler için, na mahdud

Beşerin ruhunu tesmim edecek karha budur,

Ne musibettir, o, taunlara rahmet okutur.

Âkif için en büyük bahtiyarlık, memleketin, memleket gençliğinin ilim ve fazileti ikiz bir varlık tanıyarak onu kucakladığını, yolunda kati adımlarla yürüdüğünü ve yüksek gayeye kavuşmaya namzet olduğunu ölmeden görmesi idi.

Memleket bu hakiki vaziyet ve sağlam bilgi timsali, memleket şairinin hâtırasını tebci etmekle hem güzide ve ölmez bir şahsiyetin hakkını tanımış, hem onun yüce gayesini benimsemiş olduğunu gösteriyor.

TAN: 1939

Ömer Rıza Doğrul

★

Mehmet Âkif Münakaşası

Ölümünün ikinci yıldönümü dolayısıyla yapılan neşriyat, şair Mehmet Âkif etrafında matbuatta hararetli münakaşalara meydan verdi. Bir edebiyat mevzuunun gündelik gazetelerde uzun boylu mütalâa ve münakaşa edilmesinden edebiyat hesabına memnun olurduk, eğer bu münakaşalar hakikaten edebiyat sahası ve çerçevesi içinde kalmış olsaydı. Halbuki bilâkis, Mehmet Âkif etrafında ileri sürülen ekseriya gürültülü, küfürlü ve tehditli, düşüncelerden ekserisi edebiyattan başka her şeye temas ediyordu. Mehmet Âkif'in edebî şahsiyeti müstesna, bütün vasıfları tahlil ve münakaşa edildi.

Biri «Âkif dinci bir şairdi» diyor, öteki «dindar olmak bir kusur mudur?» diye cevap veriyor. Bu suretle en basit mefhum ve tâbirler üzerinde bile mutabakat hâsıl edilemeyen bir mesele üzerinde beyhude yere sütunlarca çene çalındığına şahit olduk.

Hiç bir edebî şahsiyetin, Mehmet Âkif kadar etrafında alâka ve gürültü uyandırılmamış olması, bu bahiste alâkaları edebiyattan bambaşka saiklerin tahrik etmekte olduğunu isbata kâfi değil midir?

İkdam gazetesi, ilk çıktığı günkü sayısında bu münakaşaları mevzuubahs ederek Âkif'in aleyhinde söylenen sözlerden çoğunun kızıla, lehinde söylenenlerden çoğunun da yeşile çaldığını söylemekle büsbütü hakikate uzak bir hüküm vermiş değildir. Münakaşalara bu kadar ateşli ve âdeta hummalı bir hava veren âmilin ideolojik olduğunu tâyinde hatâ olmasa gerektir.

Önüne gelen, Âkif'in bir tarafını yakalamış, kendini dâvasında haklı sayarak düşüncesine iştirak etmeyenlere küfürlerle saldırırken, Âkif'te ayrı mütalâa edilecek bir çok şahsiyetler bulunduğunu, bunları ilmi ve bitaraf bir zihniyetle tetkik etmedikçe hakikate varmak imkânının bulunamayacağını unutuyor. Çanakkale şehitleri için en güzel şiirini yazmış, İstiklâl marşının güftesini vermiş, İstiklâl harbinde millî mücadelenin zaferi uğrunda çalışmış, karakter ve fazilet sahibi bir Âkif vardır. Bunun yanında bütün hayatında milliyet fikrini reddetmiş, peygamberin (Fikri milliyeti) kabul etmediğini

söyliyerek ümmet fikrini kuvvetlendirmek için hattâ kendisinin Türk olmadığını söylemeğe kadar varmış, lâik inkılâba tahammül edemediğini söyliyerek ümmet fikrini kuvvetlendirmek için hattâ kendisinin Türk olmadığını söylemeğe kadar varmış, lâik inkılâba tahammül edemediği için El, Ezher'e iltica etmiş bir Âkif vardır. Bunlar Âkif'in ideolojik bakımdan üzerinde ayrı ayrı durulacak taraflarıdır. Bunun haricinde Âkif'in bir de edebî hüviyeti ve eseri vardır ki, işte asıl bu tahlile muhtaçtır ve işte bütün bu münakaşalarda asıl unutulana da budur.

VARLIK: 1.2.1939

★

Bana göre M. Âkif

Bir başka sanatkârımızın duyup yazamadığı bir zamanda, bize bir **İstiklâl marşı** tanzim ederek o ulu günlerin hâtırasını bırakan **Mehmet Âkife** gençliğin gösterdiği sevgi ve saygı takdire değer. Nitekim, ben de bunun için, Âkifin, yurdumuza döndükten sonra hasta ve bakımsız olduğunu, himayesi yolunda kimsenin bir teşebbüse girişmiye cesaret edemediğini gördüğüm zaman, fena halde üzülmüş, onun yardımına koşmiya karar vermiştim...

Nihayet Prenses Eminenin onu yattığı hastaneden alarak Mısır apartmanına götürdüğünü söylediler. Müsterih oldum.

Bugün, ölümü arkasından sütun yazılar yazan kalem sahiplerinin, o zaman, bakımsız bir halde haftalar, aylar geçiren Âkif le neden meşgul olmadıklarını sormak istiyorum.

«Kadrini senki musallada bilip ey Bâki,
Durup el bağıyalar karşına yâran saf saf»

✱

Âkifin sanatı, çocukluğumdanberi, beni enterese etmiş değildi. Bunun için kimsenin kimseye itap etmiye hakkı yoktur. Zevkten sual olunmaz, sanatkâr **Âkif** bana bir şey söylemiyor.

Âkifi de herkes gibi anlamıyorum. Âkif, ancak din bayrağı altında ve bugün kendimizi kurtarmak için tek dayancımız olan milliyet fikirlerinden büsbütün ayrı, İslâm camiası içinde bir vatancılığa kıymet veriyordu. İşte isbatı:

«Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar, der, delidir.»

Lâkin, işte biz Arapsız yaşıyoruz. Daha şerefli, daha sağlam, da-

ha başımız göklerde olarak ve bütün dünyaya gösterdik ki, biz, deli değiliz! Pek akıllı, pek ne yaptığını bilir insanlarız.

Diyorlar ki:

«Âkif bir Şark çocuğudur, hangimiz değiliz ki!»

«Âkif bir dinci değildi, belki de Âkif Türk ahlâkının son direği olduğu için dine sarılmıştı.»

Hepimiz Şark çocuğuyuz ve hepimiz Müslümanız, elbette.. Lâkin hiçbirimiz çürümüş bir direğe yaslanacak kadar taassubun esiri değiliz!

Son asırlarda dinin saptığı hurafeli yolları, bizi sürüklediği örümcekli, hasaratlı lâbirentleri gördükten sonra artık kurtuluş yolunu yalnız dinde aramıyacak kadar aklımız başımıza geldi. Halbuki Âkif, bizim başımıza hâlâ dini musallat etmek istiyor; bizi asırlarca medeniyet dünyasından uzaklaştıran, hakiki vechesini kaybetmiş bir cepheye dayanıyordu.

Âkif bizi bıraktı, gitti. Lâkin bütün bırakıp gidenler gibi, o da dünyaya gözlerini kapıyacağı zaman, bu güzel toprağın sonsuz hasretini çekti. Bütün bırakıp gidenler gibi, o da geriye dönmek, konyunda beslendiği milletin toprağında gömülmek için çırpındı.

Bu bahsi görüşürken etraftakiler, bana:

«Fikirlerinde tek kalıyorsun.» dediler. Zarar yok, dedim. Benim vicdanımı yaratan, **Tevfik Fikret**'tir. İsteddiği kadar Safahat şairi, ona:

«Protestanlara zangoçluk eden!»

Diye küfretsin.

Fikret, bana:

«Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!»

Demişti; ben de bütün ömrümde böyle olmiya çalıştım, başka türlü yapmiya hayatın değeri var mı?

Âkifte de kıymet verdiğim taraf, işte budur. İster koyu dinci, skolâstik düşünceli bir adam olsun, ister dünya medeniyetini hiçe sayacak kadar gözleri Şark gölgeleriyle büyülenmiş bulunsun, ister bize «deli!» desin; **Âkif, dönmedi. Paraya, mevkie yaltaklanmadı. Vicdanına hıyanet etmedi; gururunu çiğnemedi, insan kaldı. Hak bellediği yola yalnız gitti.**

Bu, doğru bulduğu yola yalnız sapan baş önünde hürmetle eğilmiye mecburum.

Şükûfe NİHAL

Şükûfe Nihal'e cevap

Kıymetli şairimiz Şükûfe Nihal yazısında tek taraflı düşünmüş, daha doğrusu bir sanatkarı yamalı bir şekilde izah etmiş görünüyor. Tahlil ve tenkitte gözetilecek ilk nokta, bir sanatkarı sırf kendi görüş ve duyularımızla değil, onu yine kendi sanat terkihi içinde daha olduğu gibi göstermeğe çalışmaktır. Fikir meselelerinde bile, kendilerini tahlil ettiğimiz kimseleri sırf kendi kanaatimize göre izaha kalkışmak bizi hataya düşürebilir.

Nerede kaldı ki kökleri, sübjektivitelerin çok derinliklerinde olan zevk ve his meselelerinde vereceğimiz hükümler bizi nerelere sürüklemeyiz ki?..

Nitekim, kıymetli ve içli şiirler yazar bildiğimiz Şükûfe Nihali tezatlı bir vaziyette görmekle müteellimiz. Çünkü **İstiklâl marşını** yazan bir sanatkâra gençliğin gösterdiği alâkayı takdir etmekle ve Âkif hakkında ifa edilen hürmet vazifesinde geç kalan muharrirlere târizde bulunmakla makalesine başlıyan muharrir sonradan yine o sanatkârı dolambaçlı yollardan giderek anlatmağa çalışmış, fakat yine dönüp dolaşarak yazısını bu baş önünde hürmetle işilerek bitirmiştir.

Yalnız **Fikrete** hayran olduğunu ve vicdanını ondan kazandığını söyleyen muharrir unutup ki Âkif te Fikret gibi, hak bellediği yolda yürümekle onun gibi (Vicdanlar) ibda eden bir şairdir.

Büyük şairler de, diğer mütefekkir ve sanatkarlar gibi birer kristale benzerler. Güneş karşısındaki bu kristalin gözlerimizi kamaştıran renklerine bakıp ta (A, bu turuncu renkten hoşlanmam) dersek eseri tek cepheden gördüğümüze delâlet eder. Kristali evirip çevirmeli, yahut yerimizi değiştirip onu öbür cephelerinden de görmeli. Renkler arasında herkesi hayran edecek güzelliklerin de, başka renklerin de bulunduğu o zaman şahit oluruz. Çünkü maksat bu kristalin mor, turuncu, mavi, yeşil, sarı, kırmızı... gibi renkleri aksettirmesi değil, çok canlı bir renk aksettirmesidir. Rengi bir ünite olarak alırsak daha doğru hareket etmiş oluruz.

Âkifin bir beytini veya bir mısraını alıp onun üstüne çullanmak onu baltalamak hiç te bitaraf bir hareket sayılamaz. Böyle olunca Fikretin de bir çok mısra ve beyitlerini alıp çatmak kolaydır. Fakat böyle parça ve yamalı hükümlere bağlanmak ne kadar doğru olur acaba!..

Âkifin hoşumuza gitmiyen tarafları bulunabilir. Sonra yurdu uğruna tek başına bütün bir saray zihniyetine hücum etmekten zerre kadar çekinmiyen, tazyik edildikçe daha coşan, **Namık Kemale** bile

(Osmanlı şairi) diye hücum edilebilir. Nitekim onu da böyle tek cepheden vurmağa yeltenenler oldu. Namık Kemal gibi aktif olarak çarpışacağı yerde hiddetlendikçe âşiyânına kapanan, bir kaç fena ruhlu insana bakıp hücumunu bütün insanlığa kadar teşmil eden **Fikret** hakkında da (Menfi ruhludur) gibi bir hüküm yapıştırmak pekâlâ akla gelebildiği halde doğru olamaz. Çünkü Fikret de kendi devrinde ve kendi âleminde çok haklı idi. O da, hakkı, fazileti kendi zaviyesinden görüyordu. Şükûfe Nihal pekâlâ itiraf ediyor ki vicdanını Fikretten kazanmıştır. Halbuki Fikretle Âkifin geçinemedikleri de malumdur. Demek muharrir, sırf tesiri altında kaldığı bir şairin dilinden konuşmuş olduğunu anlatmış oluyor. Yine o muharrir pekâlâ bilir ki her sanatkarı kendi muhiti ve kendi şartları içinde görmeğe çalışmalıdır. Yoksa tesiri altında, kaldığımız kimselere göre veya kendi kanaatlerimize saplanarak yapacağımız tahlilde hiç te objektif olmayız. Sanatkârı bize indirmemeli, kendimizi ona yaklaştırmalıyız.

Sonra Şükûfe Nihalin yazısında bir (idefiks) görüyoruz: Tek başına kalmak. Bu hal, - tâbiri mâzur görecekler - bazan menfi ruhlarda görülür. Bu bir manidir, **megaloman**. Normal bir ruh için maksat tek kalmak değil, fakat doğru bilinen bir yoldan yürümektir. Bir kimse (acaba tek başına kalabilir miyim?) diye ikide bir etrafına bakına bakına yürürse ondan şüphe edebiliriz. Şükûfe Nihale hiçbir zaman böyle bir mani izafe etmek aklımıza gelmez. Yalnız yazılarında böyle bir zühul sezebilenler olur. Biz bu zühullere Şükûfe Nihalde değil, Nurullah Ataçta rastlamağa alıştık.

Bu yazıyı karalamadan bir kaç saat evvel Bay Eşref Edibin neşrettiği ve içinde yurdun 70 kadar mütefekkir ve sanatkarı tarafından Âkife dair tahlillerde bulunan kitabını okuyordum. Orada Nurullah Atacın şöyle bir ifadesiyle karşılaştım:

— Nâzım Hikmetin (Trantababu) sunu okuduktan sonra hiç şüphe yok Âkifi de beğenmem lâzımdı. O da bir ideal peşinde koşan adam. Fakat etrafta onun lehinde yazılan yazıları görünce bana da aleyhinde yazmak arzusu geldi!...

İşte sırf (tek başına) kalmak gayesine saplanmak istiyenin sürükleneceği netice.

Sırf tek başına kalmak için yapılan işlerin mutlaka mantıklı ve hayırlı olması icap etmez. Tarihte, Diyana mabedini de yıkan tek kalmak istiyordu. Büyük şahsiyetlere fırsat buldukça suikast yapanlar da tek başına kalmağa, veya hiç olmazsa meşhur olmağa çalışıyorlardı.

Şükûfe Nihalin yazısına göre Âkifin kıymet kazanışı âdetâ yalnız **İstiklâl marşını** yazdığı için ve tek başına kalanlardan olduğu içindir. Âkif acaba yalnız **İstiklâl marşını** yazdığı için mi hürmete lâ-

yıktır? Böyle bir ifadedden (Sair nasılsa böyle bir şiiri rastlatmış) gibi bir mâna çıkar. Halbuki İstiklâl marşını yazan Âkif değil, İstiklâl marşı gibi şiirler vücutte getirebilen bir Âkif vardır. İster müzik, ister resim, isterse nazım veya nesir şeklinde şiir olsun, eseri bizi kendisine çeken hiç bir sanatkâr (Rastlatma) kabilinden eser vermiş değildir. Zaten bir sanatkâra böyle bir hüküm yaptırmak mümkün değildir. O ya tam vardır, ya hiç yoktur. Tahlil edeceğimiz ruh bir ünedir. Onu parça halinde görürsek hata bizdedir. Tezat varsa (Rastlatma) varsa o yalnız bizim görüşlerimizdedir.

İstiklâl maşını bize hediye edebilen bir sanatkârın başka eserine de bakmalı. İşte **Âsım**; bu eser hiç mübalâğasız, bir destan âbidesidir. İbda ve belâgatin, milli heyecanın dipdiri, her zaman terü taze bir sembolüdür. Bu, yurt uğruna şehit gidenlerin namına dikilmiş bir âbidedir. Eu eser (**Homer**) in destanları gibi bütün dünya dillerine nakledilebilse dünya klâsikleri arasına girmeğe namzet addedilebilir.

Üstelik bu eserde yaşayanlar Homerinkiler gibi hayalî kahramanlar değil, canlariyle, et, adale, kemik ve kanlariyle birer hakikat olan ruhlardır.

Ne tuhaf tesadüftür: Gerek **Homerin**, gerek **Âkifin** eserlerine sahne olan yerler birbirlerine çok yakındır. Fakat aradan büyük bir kalite farklariyle!... Vaktiyle iki Sitenin harbini tasvir eden **İlyada**'ya mukabil, Âkifin ibda ettiği eser, **Âsım** medeniyetin en müterakki silâhlariyle kendisine hücum eden bir husumet cihanına karşı gelen vesait ve mühimmatça fakir, fakat kendi hayat ve istiklâlini kurtarmağa azmetmiş bir ordunun evlâdıdır.

Şu Boğaz harbi nedir? Varmı ki dünyada eşi?

En kesif orduların yükleniyor dördü, beşi...

diye devam eden tasvirdeki kuvveti başka eserlerde arıyalım. Bulmak kolay mı?

İşte Âkifin ruhunda yanan büyük sanat şulesini bir kontamplasyon ve meditasyon halinde seyretmeli ki onun zevkine varılsın. Bunu pekâlâ yapabilecek kabiliyette olacağını bildiğimiz tenkit muharririnin bahsetmiş olduğu lâbirentlerden kendisinin kurtulmasını dileriz.

Flozofi ve sosyoloji muallimlerinden
ALİ RİZA KORAP

Â K İ F

İstiklâl marşımızın şairi üç yıl evvel, 27 birincikânunda ölmüştü. Ölüm yıldönümünde, maalesef, onun şaniyle mütenasip bir ihtifal yapılmadı. Âkif'i ananlar, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri oldular. O üniversiteliler ki, **İstiklâl Marşı**'nın mânasını iyi bilenler, bu marşı en iyi söyleyenler ve marşın sahibini en iyi tanıyanlardır. **Çanakkale**yi okuyanlar ve **İstiklâl Marşı**'nı dinliyenler, Âkifin sesinin sönüp gideceğine inanmazlarsa haklıdır.

Âkifin, ölümünden birkaç gün evvel hastanede çıkarılmış bir fotoğrafı gözlerimin önündedir; çizgili hastane entarisinin içinde bitkin bir vücudu, fakat canlı ve simsiyah gözleri vardı. Tanrıdan, bu et ve kemik külçesi için **bir avuç toprak dilenen** Âkif, fazla yaşayamadı. Bir kaç gün sonra gazetelerde, onun tabutunu Üniversitelerin omuzunda taşınırken gördük.

İlk Büyük Millet Meclisinin kubbesi şahittir: Mehmet Âkif, düşman hükümet merkezinin eşigindeyken de istiklâlden ümidini kesmiyenlerden biriydi ve **İstiklâl Marşı** Tacettin Mahallesindeki izbe odada bu ateş gibi ümidin bir parlayışı oldu. Bay Hamdullah Suphi, açılan milli marş müsabakasına gönderilen manzumeleri okurken sıra Âkif'in **İstiklâl Marşı**'na gelince, salon târife sığmayan bir manzara almıştır.

Biz sevdiklerimizi ölçerek ve tartarak severiz. Dâvamıza hizmet eden, dâvamızın zaferi için kolunu ve gönlünü ortaya koyan herkes bizim için büyüktür. Memleketin en yaşlı günlerinde, bu şafaklarda yüzen al sancağın sönmiyeceğini, Türk ruhunun bütün asil fevralarıyla haykıran Âkif, büyük adamdır.

**Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker,
Gökten edat inerek öpse o pâk alni değer.**

**Tüllenen mağrûbı akşamları sarsam yarana,
Gene bir şey yapabildim diyemem hatıranâ.**

diyen ve Çanakkalede ölenlerin çocukları tarafından bir avuç toprağa terkolan **Âkif**, yalnız, **İstiklâl Marşı**'mızın ve **Çanakkale**'nin sahibi olarak bile, ölmeyecek olan büyüklerimizin içindedir.

Ulus: 1941

Kemal Zeki GENÇOŞMAN

Kur'anı Cenabıhak Türk lisaniyle inzal etmeği, murad etseydi, Cebraillî bişüphe safahat şairi olurdu...

Sen ilhamını arşılâlardan alırdın Âkif! Huruçların da, hübutların da, mübârek olsun!... (Âkif hakkında bir eseri var)

Süleyman NAZİF

Âkif hakkında düşünceler

«Siiri milli namıyla ırkımızın rüsum ve an'anatına ait neşideler kastediyorsak, pişinde serfuru edeceğimiz bir dehayı şair görüyorum: Mehmet Âkif!.. Hiç kimse o kadar saf ve seffaf bir billûri beyan içinde menazırı milliyeyi teşhir etmemiştir. Türk ve İslâm ruhu safahatın rüşeymi ilhamı oldu. Tarihi edebiyat şimdilik büyük Âkif'ten daha büyük, bir İslâm ve Türk şairi tanımaz!»

★

Cenap ŞAHABETTİN

İttibadî İslâm dâvasını islamlık kadrosu içinde şiirle neşir ve telkin eden en samimi ve heyecanlı şairimiz Mehmet Akif'tir.

Âkif benimsediği bir dâvaya ne kadar candan bağlanan bir şahsiyet olduğunu «İstiklâl marşı» nda gösteriyor.

★

Gl. Kâzım KARABEKİR

Şair M. Âkif'e göre din, sevgi ve şefkatin sonsuz bir kaynağı, dindarlık, da riyaâmız zühütten ziyade, fazilet, doğruluk ve hayırhahlıktı. O, herşeyin ibdâının nişanesini gördüğü, her seste kudretinin ihtizazını duyduğu önsüz ve sonsuz bir varlığa inanıyordu. Âkif müteassıp değildi. Formalitelere hiçbir kıymet vermiyor, ruhu ve ahlâkı gaye biliyordu. Dindar Âkif'le, görüşürken çok defa kendimi, uluhiyet dâvasına kalkışan (Firaun) bile mâzur görecektik kadar müsamahalı düşünen, Muhiddini Arabî'nin karşısında sanırdım.»

Garbda ve garbin her şeyinde müslüman Şarkı boğmağa, zehirlemeğe müheyya bir ejder gören Âkif, zaferden sonra Garba yönelen inkılâplar karşısında pek tabii olarak durakladı ve küstü... Ruhunda boralar koparan, inkılâplarının müteakıp sademeleri Afrikaya kadar gitti. Çanakkale abidesinin ateşli mübdiî, asırların taakubüne lâkaydane şahid olan Ehramların gölgesinde bir huzur melcei aradı.

★ Ord. Prof. Semsettin GÜNALTAY

Âkif şiirlerinde, dinsizliğe kaba sofuluğa, rıyakâr taassuba cihad açmıştı. Âkif için din doğruluk ve ilerlemektir.. Âkif öteki şairler gibi ne aşk ve garamdan ne çemenlerden bahsetmiş, böyle bir şiir yazmamıştır. Âkif şiirle vaaz eden bir muttaki, bir ahlâkçı idi. Bir predikâtor gibi, kürsüden hitap eder halkı ahlâkân yüksektmeğe çalışırdı.

Dr. Mazhar UZMAN

★

Âkifin hayatı daha büyük bir şiirdir.

★

Hüseyin Cahit

Âkif ideal kahramanıdır.

★

Sadri Ertem

Âkif asırların nadir yetiştirdiği bir insanı kâmilidir.

Tahir Harimi

«Namık Kemal ve M. Âkif, dağ kadar kiteli sarp ve yalçın, nehir kadar akıcı, hava kadar saf bir cevher, bu en büyük iki vatan şairinin manzumelerini bir tabiat sadeliği ve ihtisamiyle doldurur. Bunlar, Türk dağlarında, sularında, ovalarında kaybolmuş meçhul ve sayısız Türk çığlıklarının aksi sadalarını toplayarak ve koyulaştırarak ebedileştirmiş eserlerdir. Vatanın dünden bugüne kalan en yüksek sesi Namık Kemal'e onunla beraber, bugünden yarına kalacak ses, de M. Âkifindir.

Kasidenin sesi kızıl sultandan hürriyeti, istiklâl manzumesinin sesi düşmandan İzmir'i alan büyük kuvvetler arasındadır. Bu manzumenin ahenginde on sekiz sene evvel Karadenizden Akdenize kadar yürüyen kağıt gıcirtıları ile karışık bütün kılıç ve mahnuz şakırtıları, obüs yiyen göğüslerden fırlamış, tekbir uğultuları, bütün inilti-ler, çığlıklar, yeminler, Mehmetçğin anasına son defa «anam» deyişini yâdettiren ebedî vedalar, kelimelerden ziyade, saklı mânânın ve sesin delâletinden gelme bir destan manzarası halinde var!... Kemal'in siyasi ahlâkını ve hürriyet idealini Mehmet Âkif'in içtimai ahlâkı ve fazilet aşkı tamamlıyordu.

★

Peyami SAFA

«Son şairlerin ve mütteliklerin meyanında hiç kimse, noksanlarımızı, zaafılarımızı, ilim, irfan, medeniyet ve umran sahasındaki tedennimizi ve bazı ahlâki tereddidimizi M. Âkif bey kadar şiddetli ve hiddetli yüzümüze vurmamıştır. Onun kalemindeki bu infial ve bu tehevür ise daima terakki, tekâmül gibi medenî ve ilmi mefhumlar namına vuku bulmuştur.»

Ümmetçi ve şeriatçi olmak Âkif için bir nakısa değil, bir meziyettir...

★

Yakup KADRI

Şiirlerinin güzelliği güneşin güzelliği kadar zâhirdir.

★

Prof. Ferid KAM

Memleketimizde, İstiklâl marşını bütün talebeye ezberletiyorlarmı bilmem? Elbette marşın güftesini tamam olarak çocuklara öğreten arkadaşlar vardır. Şayed, bunu yapmayan öğretmenler varsa, onlardan rica ederim, İstiklâl marşını bütün talebelerine ezberletsinler.

Türkün İstiklâl Harbi bir hârikadır; İstiklâl marşı da, o hârikanın hârikalı şiiri ve 10 kıt'a içine sığdırılmış tarihidir.

«Bastığın yerleri «toprak!» diyerek geçme, tanı :

Düşün altında binlerce kefensiz yatanı.

Sen şehid oğlusun: incitme yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.»

Cumhuriyet : 29.12.938

Abidin DAVEİ

Âkif herhalde saf ve çalâk kudretli bir kaynaktı. Bu kaynak, çok şiş satırlar üzerinde cûşuhurş eylemiş, çorak ve ıssız vahaları plamıştır.

Mehmet Behçet YAZAR

M. Âkif sâdece idealist bir sanatkârdır

Bana öyle gelir ki, en büyük hatalarımızdan birisi, sevdiklerimizi bütün kıymetlerini inkâra kalkışmamız, ve sevdiklerimize toz durulmasına katlanamayışımızdır.

Fakat gazezlerimizde sevgilerimizde bu derece müteassıp davranışımız, bizi ekseriya, hakikatin ta kendisini görmek, bulmak kârından mahrum bırakıyor.

Meselâ geçenlerde Namık Kemal hakkında bazı münevverlerin kanaatlerini toplayıp nesreden bir meslektaş, çok ağır ve hak ithamlara hedef oldu. Çünkü Namık Kemal sevgisini; taassup ecesine vardırırlar, Namık Kemal'in bile kolaylıkla hazmedebileceği tenkitleri müsamaha ile karşılamıyorlar.

Bundan bir kaç gün evvel de Mehmet Akif hakkında tekrarlar haklı bir iddiaya cevap veren bir genç:

«Biz, Mehmet Akifi tenkit eden sesi boğarız!» diyordu!

Ne yalan söylüyeyim: Münevver bir kalemi, gözlerime keskin bir a kadar korkunç gösteren bu tehdit, tüylerimi ürpertti.

Acaba, Mehmet Akif'in bir din şairi olduğunu iddia edebilmek kelleyi koltuğa almak mı lâzım gelecek? Acaba, ilmi, edebi bir nakaşanın muhtaç olduğu «itidal»; kalemimizin kavuşamıyacağı kadar uzak bir rüya mıdır?

Ve acaba, hepimiz, Mehmet Akifi sevenlerin hoşlanmayacakları hatlarımızı, en ağır cezalara müstahak birer suç gibi içimizde sakıya mahkûm mu olacağız?

Mehmet Akif meselâ :

«Bu ezanlar-ki şehadetleri dinin temeli,
«Ebedi, yurdumun üstünde benim inlemeli!»

Kabilinden bazı mısralarını ve ebediyen yaşatacağımıza hep beraber and içtiğimiz umdelerimize tamamiyle uygun bulamayacağımız klâl marşını yazdığı için, imanını terennüm eden bütün kitapla başımıza tac mı olacak?

Bu yolu tuttuğumuz takdirde, yarın, Çanakkale şehitlerine, Mehmet Akif'in İstiklâl marşından daha kusursuz ve daha kuvvetli mıs-

ralarla hitap edebilecek yaradılıştaki bir şair, bizi şiirinin cazibesine bağlayıp, umdelerimize daha aykırı dâvâlar peşinden de sürükleyemez mi?

Bu sözlerimden zinhar, Akife ihtifal yapılmasına muarız bulunduğum mânâsı çıkarılmasın ben:

Heyecana verdi gönülleri,
Heyecanlı sesleri gönlümün.
Ben o nağmeden müteheyyicim
Ki yok ihtimali terennümün!

Mısralarını, meşhur Hind şairi «İkbal» den dilimize kazandıran, ve:

«O kadar gözyaşı döksem ki toprağa,
Nihayet sen de fıskırsan!»

Kabilinden bir çok mısraları ile, şiirden zevk duyanları kazanan Mehmet Akifi, duygulu, kuvvetli bir şair olarak severim.

Bazı mısraları müstesna, İstiklâl marşını yaratan aynı saire o sevgi kadar büyük bir hürmetim hattâ minnetim vardır.

Kalbinin bütün temizliğini taşıyan sıcak, yumuşak çehresile, gururu gibi eğilmiyen dimdik başile, vekarile, Mehmet Akif her delikanlıya hünerli elini öptürebilecek kadar muhterem bir sanatkârdır: Hiçbir mecburiyet duymadan itiraf ettiğim bu hislerin, samimiyetinden şüphelenilemez sanırım.

Kaldı ki ben en büyük saygıyı, Mehmet Akif'in, bütün bunlardan daha yüksek bir meziyetine karşı duymaktayım: Mehmet Akif idealist bir sanatkârdır: Gayesi için, ölüm döşegine girdiği güne kadar, dönmeden, eğilmeden, yılmadan, bıkmadan, durmadan döviştü.

Dâvasını - başına getirdiği bütün seyyielere rağmen, - saçları, sakalları ağrıncaya kadar, ve seneler belini iki kat edinceye kadar, mukaddes bir yük gibi diyar diyar taşıdı: Satmadı, satılmadı. Tuttuğu yoldan sapmamak için, yıllarca gurbet acısı, evlâd, torun hasreti çekti. Ve bu kahramanlığından hiç bir fedakârlıkta bulunmadan öldü:

Bu bakımlardan, Akifi unutmak, ve Akife saygısızlık etmek, nankörlüğün her küfre müstahak olanıdır.

Fakat Akifi şahsen sevmek, Akif için ihtifal yapmak onun bazı eserlerinden edebi bedii bir heyecan, bir lezzet duymak, Akife hürmet etmek, hiç bir zaman, hiç birimizi, Akif'in dâvasını benimsemek gafletine düşüremez. Ve Akif'in yüksek meziyetlerinin parlaklığı bile, dâvasını göremeyecek, kavrayamayacak derecede gözlerimizi karartmaz. Çünkü biz:

«Âmin desin hep birden yiğitler.
«Allahüekber!» Gökten şehitler.
«Âmin, Âmin, Allahüekber!»

Mısırmlarını yazan Mehmet Akifin şu satırlarını ezber bil-
ruz:

«Üç yüz milyon sayfalık bir
«Mecmua demekse Müslümanlar,
Sırazei içtimai dindir,
Yok rabıta başka, varsa «din» dir.

«Bayram» diye ey kucaklaşan halk
İnsanları hangi kayıt bağlar,
Sen din ile pâyidar olursun,
Din gitti mi, tarumar olursun!

Aşağıda okuyacağımız mısralar da Mehmet Akif imzasını taşır:

Ne Araplık, ne de Türklük kalacak, aç gözünü,
Dinle Peygamberi Zıssanın ilâhî sözünü,
Türk Arapsız yaşamaz, kim ki yaşar der delidir,
Arabın Türk ise; hem sağ gözü, hem sağ elidir!
Arnavutlar, size ibret olacakken hâlâ,
Ne bu suride siyaset, ne bu fasit dâva,
Bunu benden duyunuz, ben ki evet Arnavudum,
Başka birşey diyemem, iste perişan yurdum!»

Akifi seven bir münekkıt, bu mısraların altına da şu satırları (1)
ave etmiş:

«Akifin bu manzumesinde «Arnavudum» demesi, Arnavudlara
aplarında tamamiyle samimi ve bitaraf olduğunu anlatmak gay-
tinden ileri gelmiş olacaktı.

Akif Arnavud değildir. Hakikat halde o, ana tarafından Anado-
laşmış Buharalı Türk olduğu için, soy itibarile yaşı yarıya Türk
yılır.»

Görülüyor ki, Mehmet Akif, müslümanlık, dincilik dâvasında,
abında Arnavud olmayı göze alacak kadar fedakârdır. Soy itibarile
e yarı yarıya Türk sayılacağı söylenen Akifi «Millî» değil, «dini»
air sayanların iddialarını isbat eden vesikalar daha kuvvetli, ve da-
a çoktur.

Şu halde, Akifi dikkatle okuyup da bunun aksini iddia edebilme-
e imkân var mı?

AN : 6.1.1939

Naci SADULLAH

(1) Mehmet Akif, hayatı, eserleri: Sayfa: 573

Âkif «Millî» olamaz!

Bence Akif gerek Safahat'ında ve gerekse Sebilürreşat risalesin-
de İslâm ideolojisinin tam mânasıyla vaizliğini yapmıştır. Bu iki ve-
sika zannederim kâfi delil teşkil eder. Dinler ve bhusus İslâm dini
asla milliyetçiliğe yer vermez; ancak din kardeşliği kabul eder. Akif
bu sebepten milliyetçi olamaz. M. Senerin dediği gibi (Akifin dini ve
milli) cephesi olamaz. Deniyor ki:

(Dini kanaatleri kendi şahsî kanaatlarıdır.)

O halde ona izafe edilen millî kanaat kimindir? Akif dine bağ-
lanmıştır, hem pek çok bağlanmıştır. Sükûfe Nihalin makalesinde
tezad nerdedir? (Türk Arapsız yaşamaz kim ki yaşar der, delidir)
diyip, bir yandan da (ebediyen sana yok, ırkıma yok imzihlâl) diyorsa
bu tezadı Sükûfe Nihal mi yapıyor? Akif nasıl millî olabilir ki, bize
millî şuur veren Atatürkün eserlerine kem gözle bakmış, başına
şapka giymemek için İslâm skolastığının son melecei olan Darülez-
here sığınmıştır? Zannederim bu müessese Türk milliyetçiliğinin yu-
vası değildir. Biz İstiklâl Marşını söylerken duyduğumuz heyecanı,
Akiften değil, o günlerin haşmetinden alıyoruz. Güzel olan Akifin
nazmı değil, bizim heyecanımızdır. Bugün Atatürkün kabir ve âbi-
desini bir ecnebi sanatkâr yapacak deniyor. Biz o âbide önünde Ata-
türkün hatırasını selâmladığımız vakit onu yapmış olan ecnebi sa-
natkâra millilik vasfı mı vereceğiz? Hayır... Akif için de vaziyet böy-
ledir. Sanatkâr Akife gelince: Bunun üzerinde fazla söz söylemiye
lüzum yoktur. Zira Akif Füzulînin, Nedimin, Hâmidin, Fikretin, Ha-
simin, Yahyanın yanında bilmem mevzuu bahsedilebilir mi?

Nedense birini büyültmek istediğimiz zaman diğerlerini küçült-
mek yoluna gideriz. Akifi methüsena eden M. Sener Fikret için (Türk
İrfan müesseseleri dururken Kollege gitti) diyor. Sorarım, Fikretin
devrinde İrfan müesseselerimiz var mıydı? İrfan müessesesi ancak
Cumhuriyetin vediasıdır. Fikretin devrinde Baytar mektebi mezunu
Akif Edebiyat Fakültesinde ders veriyordu.

Sözümüzü hulâsa edelim: Mehmet Akif milliyetçi değil ümmet-
ci idi. İslâm camiası içinde bir Türklüğe yer veriyordu. Büyüklüğü
bir idealist oluşundadır. Başka şeyinde değil...

TAN : 6.1.1939

Sefik CELÂL

Mehmet Âkif

Hayâ sıyrılmış, inmiş: öyle yüzüzlük ki her yerde...
 Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!
 Vefa yok, ahde hörmət hiç, emanet lafz'ı bimedlül;
 Yalan rayiç, hıyanet mültezem her yerde, hak meçhul.
 Yüreklar merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr;
 Nazarlardan taşan mana İbadullâhı istihkâr.
 Beyinler ürperir, Yâreb, ne korkunç inkılâb olmuş:
 Ne din kalmış, ne iman, din harab, iman türab olmuş!
 Mefahir kaynasın gitsinde, vicdanlar kesilsin lâl...
 Bu izmihlâl'i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

O, bu büyük ve korkunç manzaranın seyircisi oldu. Devirler ona ikrah vermişti. Devirler!.. Allahın insandaki iradesi olan faziletle hamiyeti kahretmek için kâh zulme, kâh halka güvenen, Allahın insandaki sesi olan işyanı rezil etmek için, halk içinde insan ruhu bırakmamak için kâh zulümden, kâh haktan yardım gören devirler. Âkif bunlardan kaçına şahit oldu! İstipdat senelerinde, hürriyetin ilânında ve meşrutiyette, âlemi velveleye boğmadan ruhlarda eserini yaratan kahramanlar gibi, iman ve isyanla dolu ruhunu hayatımızın, ruhlarımızın içinde yaşattı. Onun, hayatımız içindeki varlığının portresini çizmekmi lâzım? Mütevazı bir beden, siyah bir sakalın kısmen örttüğü dindar bir mütevazı yüz, merhamet ve mağfiyetle kendi içine çevrilmiş çekingen bakışlar. İnsanlar içinde nefsinin kurtuluşundan başka nefesine bağlı davası bulunmayan bu adam, ruhuna selâmet dilemektedir. Fakat cemiyet her taraftan ona azap ve ruhuna işkence yapmak için hazırlamış gibidir. Bu adamın geçtiği yol kendi etrafına ruh sahipleri için tahammülü güç levhaları toplamıştır: Bir yanda eski devrin, Allah kelimesinden dünya için bir sürü lanetler çıkarmış, dini zulme, ilmi riyaya vasıta yapan simsiyah, koyu taassuba bürünmüş çehreleri ona yaklaşmak istiyor.. Öbür yanda yeni nesillerin, merhameti kendi içinde boğmuş, yüzünde rahmet eseri kalmamış, çehresinin çizgileri sarhoşluğun son saatlerini hatırlatan, gözlerinde, hürmetsizlikle, hayasızlıkla yalnız hayvani zevkin ferî pârıldayan imansız ruhları ona alayla, nümâyişli hakaretle yaklaşıyorlar. O, bunların hiç birbirine bakmıyor; yalnız imanının gösterdiği yolda kimseden yardım beklemeden hem tevazu'la, hemde sağlam adımlarla ilerliyor.

Bu adam kimdir? Dâhi san'atkâr, büyük milliyetçi veya neslin mürşidi mi? Bu şumarık ve kibre bürünmüş kelimelerin hiç birini

kullanmağa lüzum görmeden Âkifin edebiyat ve şiir tarihimize, milletimizin ıztıraplarının tarihinde, vicdanla hamiiyetin tarihinde bir kahraman rolünü oynadığını göstermeğe çalışacağız.

Âkifin şairliğine bu satırlarda ancak kısa bir işaretle dokunup geçeceğiz. Bu yazının dar çerçevelerine onun büyük san'atının tahlilini sığdırmağı aklımızdan geçirmeyeceğiz. Âkif şiirde Türk dilini, Füzûlî ve Nedim dışarı çıkarılınca geri kalan divan şairlerinin hepsinden, tanzimatçıların ve serveti fûnuncuların, hattâ yeni neslin hepsinden şüphesiz daha temiz ve daha mükemmel olarak kullanmıştır. Mesele yalnız sade Türkçenin kelimelerini kullanmaktan ibaret değildir. Dil deyince üslûpta akıcılık, pürüzsüzlük, şivede dürüstlük ve bütünlük anlaşılmalıdır. Nesirde «memleket hikâyeleri» muharririnin meziyeti daha üstün kıratla şiirde Âkifte görülür. Bir san'atkârın ilk ve başlıca meziyeti üsluba hakim olması ve yalnız kendisinin olduğu aşıkâr görülen bir üslûbun sahibi bulunmasıdır. Mevzu ikinci gelir. Âkifin şiirinde mevzuu tabiat manzaraları değildir, Âkif resim zevkine sahip değildir, diye onun şairliğini tanınamak, insan ruhunun ve ruhların kaynaştığı cemiyet hayatının tabiat gibi şiirde anlatmağa değer şeyler olmadığını kabul etmektir. Böyle bir iddia ruhun değersizliğini, ancak eşyanın san'at mevzuu olabileceği sonucuna varır. Bu nevi duyuslar, divan edebiyatının ölü tablolarile divan musikisinin ölü nağmeleri içinde çürümüş, Serveti fûnuncuların ruhsuz tasvirleri arasında bunalmış nesillerin hakiki san'atı karşılığın tarzıdır. Âkifin şiirinde mevzu dini heyecanlarla millî hayatımızın her türlü sahneleri, felâketlerimiz, ıztıraplarımız olmuştur.

Üslûptan, mevzudan sonra bir yazıcıya san'atkâr ve şair demek için son söz ruh bilim ile estetikte bırakılır; acaba Âkif bu mevzular içinde yüksek estetik heyecan yaşatabilmiş mi? İşte bu noktada Âkifin san'atın en yüksek göklerinde yaşamış olduğunu hatırlamak için hiç olmazsa «bûlbûl» ü, «gece» yi «secede» yi tekrar gözden geçirmek kâfi gelecektir. Bu yazının dâvası bir san'at meselesi olduğundan ciddi bir ruhbilim ve estetik iddiasını burada tükedemiyecğiz. Eflatun felsefesinin anlattığı mutlak aşkın, ferdi ruhu Allahla birleştiren en kuvvetli cezbenin sahibi olduğunu o bir beyit içinde anlattı:

«Kıyılmaz lâkin, Allahım, bu gasy olmuş yatan vecede...
 «Bırak, «Hilkat» le olsun varlığım yekpare bir secede!»

Âkif «Millî» san'atkâr değildi, dediler; milliyetçi değildi, diye ittiham ettiler. Evet, o da milliyetçi olduğunu hiç bir zaman iddia etmedi. Fakat hangi milliyetçimiz bu «millet» e onun kadar hizmet etti?

Türkeçülük ülküsü adile kürtcülükten başlayıp sonunda lâyük olarak ölen **Ziya Gök Alp** mi? Senelerce genç nesillerin, isminin propagandasını etrafında topladıktan sonra günün birinde yüksek memuriyetlere geçerek mefküreden istifa eden **Hamdullah Suphi** mi? Gayeleri resimlerini duvarlara astırıp isimlerini mukaddes yaptırmak olan bu adamlar, bu milletin acılarına zerre kadar kendilerini adamadılar. Bu millete ruh ve imanla bağlanarak, şiirle olduğu gibi iradesile de, menfaatsız riyasız en büyük hizmeti yapmış olanlar bunlar değil, Âkifler ve Âkif gibi bugün adları unutulmuş olanlardır. Milli Mücadelede Ankarada meb'us iken sırtında eski paltosile gezdiği halde «**İstiklâl Marşı**» için kanunla kendisine verilmek istenen beşyüz lirayı samimiyet ve hamiyetle reddetmiş, millete bırakmıştı. Son senelerde Kur'an tercümesi için aldığı parayı, tercümeyi yapmadığı halde geri vermediğini ileri sürenlere, Âkifin tercümeyi yaparak mukaveleyi ifa ettiğini, fakat o tercümenin muhafaza edilerek Âkifin borcunun diğer şahsı bir mukavele ile merhum Elmâlılı Hamdi hocaya devredilmiş olduğunu, Hamdi Elmalının da tercüme ile tefsiri birlikte kendisi yaparak mukavelenin tamamen yerlerine getirilmiş olduğunu söylemekle iktifa edeceğiz. Bazı dillerde dolaşan bu gibi iddialar, Âkifin faziletini çekemeyenlerin daha bir çok iftiralarile, dedikodularile birleşmektedir. Daha son demlerinde İstanbulda hastahane de iken, hemde muhtaç olduğu halde, kendisini candan sevdiğine pek iyi kani olduğu en samimi ve hakiki dostlarının bile tedavisi için ortaya koydukları parayı reddetti, kabul etmedi. Bunu bir kalp meselesi yapmıştı. Ömrünün bir demi ibadetsiz geçmeyen bir adamdı! Zira her hareketinde kalbin hulûsunu, Allahın rızasını dilemişti.

San'atindeki milli kuvveti anlatmak, yine başlı başına bir tetkik mevzuu olmalıdır. Milletimizin hayatı içerisinde Viktor Hügonun «Sefiller» indeki heyecanı parça parça yarattı. Milletimizin hayatı, derin bir merhamet lirizmi içinde, onun şiirlerinde en mühim sahnelerini bulmuştur. «Küfe», «Meyhane», «Bayram», «Seyfi baba», «Kör neyzen», «İstipdat», «Hürriyet», «Mahalle kahvesi», «Köse imam» gibi parçalar milli ruhumuzun en sadık akisleridir. «Milli», «Millet» kelimelerini çok kullananların millete hizmetkâr, «Milliyetçi» ve «Türkçü» geçinenlerin Türke bağlı olduklarına inanış, şimdiye kadar bu millete pek ağır derslere mal olmuştur. Bugün Fikretin, oğlu Halûku Amerikaya göndermiş olmasını alkışlayıp gençliğe örnek gösterecek kadar çürümüş, o kadar la'netle anılmaya değer ruhlar, kızları Amerikalıda, servet menbaları Amerikada bulunan milliyetçiler, Abdülhamidin bendeliğinden, İttihat ve terakki çömezliğinden yetişip milliyetçi geçinen mühim imzalar ve büyük isimler: Âkifin düşmanları hep bu milleti sevmeyenler arasında görülmekte-

dir. Bu millet halkının mütevazı tabakasının insan yaşayışı ile kaldı, mürşitlik taslamadı, «Yalancı peygamber» rolü oynamadı. Yüksek mevkilerin hürsile daima muvafık reyler kullanmaya alışmış ellerin kirine bulaşmadan dergâhtaki sakın köşesinden ilâhî bir nağme içinde nesillere takip edecekleri yolu gösterdi:

«Allaha dayan, sa'ye sarıl, hikmete ram ol...

Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.»

Fakat Âkifin asıl büyüklüğü, onun insanlığında, fazilet ve hamiyet kahramanlığındadır. O, asrının hemen tamamen kaybettiği şeyi, büyük insan karakterini yaşattı. Hiç bir sergerdeye uşak olmadı, bende olmadı, büyüklük dilenmedi; kalblerimizin saltanatı onundur. Hayatının başından sonuna kadar kalbini her şeye üstün tuttu. Her türlü zorbada, şarlatanda yüksek sandalyaların lûtfettiği sahte şöretleri ele geçirenlerde büyüklük vehmetmek, neslimizin kucağına atıldığı aldanışların belki en fecii, en gaddarcasıdır. Biliyorum, gençler derslerini ezberlemekle çok meşgulken bu hakikatı hiç öğrenmeyecekler, daima alkış toplayanı büyük sanacaklardır. Biz ise en büyük adam ve kahraman denilen ahlâkî şahsiyet sahibinde şu iki karakterin esaslı olduğunu görüyoruz:

1 — Ömrünün başından sonuna kadar aynı kanaat, aynı iman, aynı irade sahibi olmak.

Karaktersiz adam, imansız adam, ahlâksız adam, her devre, her muhite uyandır. Yahudi eseri sosyoloji mektebinin bir nevi ahlâk kaidesi halinde dünyaya saçmak istediği bu karaktersizlik, Fikretten başka, Âkifin ve karakter Âkiflerinin bütün düşmanlarında vardır. Âkif varlığımızda ilâhî bir nefha olan ruhuna sahip olduğu andan sonra hep teşekkül etmiş, iradesindeki birliğin açtığı izde ilerlemiş, şiirinde yaşattığı heyecanları siyasî hayatında da daima hak zümresile beraber kalarak yaşatmış, ne din, ne parti, ne fikir değiştirmiş, büyük ruhuna Allahla beraber sahip olarak ölmüş bir kahramandır. İşte büyük adam, bu tek çehrenin sahibi olan adamdır. Fikir ve siyaset hayatında «tekâmül ediyorum, inkilâp geçiriyorum» diye devirler ve yıllarla beraber değişmiş soytarılar iskelet ruhlarını sefil menfaatlerine veya iradesizliklerinin gururuna âlet yaparak yaşayanlardır. Gençlik değişen devirler içinde hiç değişmiyene kahraman ve büyük demeli, onların namına ebedi olacak heykeller yapmalıdır. Zaten ancak hayatlarında değişmedikleri gibi ebediyet içinde de ruhları değişmeyecek olanların yer yüzündeki heykelleri değişmeden kalır, ebediyen anılırlar.

2 — Kahramanın ikinci karakteri de kuvvet ve üstünlük tarafında bulunmamaktır. Bu adamlar her sahada, daima galebe edebi-

len haksızlığın ve onu körü körüne alkışlayan kalabalığın dışında kalmışlar, nehrin akışına karşı gelmişler, umurun zorlu hareketine göğüs germişlerdir. Kalabalığın ve onu teşkilâtlandıran kuvvetin yanı sıra yürümek kolaydır, zevklidir, menfaat getiricidir, devlet ve ikbal sandalyaları temin edicidir. Bu yoldan gidene kahraman denemez. Zira umurun gidişi hak yolunda ise bir kahramana lüzum kalmamış demektir. Fakat hiçde böyle olmuyor, hiç bir zaman halk kütelleri kendiliklerinden hak ve hakikate doğru koşmuyorlar. Şahsi menfaat hırsızları her zaman çok bulunuyor. Onlarla ve onların aldatıp harekete geçirdiği kütellerle çarpışacak kahraman tek başına bu kör kuvvetleri yenmeğe mecburdur.

Kahramanın bu iki karakterini, namı ebediliğe lâyık olan Namık Kemal'de, birde mütevazî, dindar ruhile sessizliğin daha sağlam içten akislerini seçmiş olan Mehmet Âkif'te buluyoruz, Âkif, bir ruh ve karakter kahramanıdır.

Âkife müslüman olduğundan, hamiyet ve samimiyet adamı olduğundan softa diyen ve içimizde yaşayan, neslimizin terbiyesile uğraşan bir çok bize yabancı ruhlar vardır. Bunlar, çoğu da Türköü oldukları halde, Türk Anadolu halkının hislerine, imanlarına düşman, dehşetle ürkdükleri faziletle hamiyetten müteffir, bizim sevgilerimize garazkâr insanlardır. Burada dindar ve müslüman olana «Softa» demekle düşülen hataya da işaret etmek istiyorum. Softa, ahlâk taassubu yaşatan, herkeste kendi ahlâk ve telâkkilerini görmek isteyen, ancak kendisi gibi duyup düşünmeyi ittiham edene denir. Şu halde dinin olduğu gibi, ilmin, ahlâkın, milliyetin, hattâ insaniyetin bile softaları vardır. Âkifi, sırf kendilerinin ve devirlerinin ahlâkına tabi olmadı diye softalıkla ittiham edenler, bu hareketlerle her biri kendi sahasında softa olduğunu anlatmış oluyorlar. Fakat bunlar neslimizin çocuklarını da, kendilerinin de pek iyi kavrayamadıkları bir takım bilgileri yıllarca süren gençlik esnasında onlara ezberletmek suretile softa hale koymak hususunda hammali bir taassup gösterdiler. Onların betbaht eseri karşısına bugün duyduğumuzu büyük ruh sahibinin şu atasözünden daha güzel anlatacak vasıta bulamıyorum:

«Utandım ağlayarak, ağladım utanmayarak!»

HAREKET : 943

NUREDDİN TOPÇU

Mehmet Akif'imiz

San'atta inanmanın ana şart olduğu, gün geçtikçe her başa yerleşiyor, her göze çarpıyor.

İnanmak lâzım. Terennüm etmek için sevmek ve inanmak.

İnsana konuşabilen hayvandır, derlerdi. Biz, insan, inanabilmekle hayvandan ayrıldır, diyoruz.

İnanmayan zekâ, bir maymun zekâsından farksızdır; sivri ve maymun zekâyâ kıymet verenlerden değiliz.

İnanmak, insanlığın; inanmak, şâirliğin; inanmak, dürüstlüğün ilk şartı.

Hiç inanmayandan, inanmak kabiliyetini kaybetmiş olandansa, inandığımız şeylerin büsbütün zıddına inananları yanımızda, yakınlığımızda görmeyi bin kere tercih ederiz.

Onun içindir, ki; hiç bir şeye inanmadığı, inanmak hassasını kaybettiği için adam yerine koymadığımız bir çok dejenere değerciklere dudak бүkerken, dâvamızın aksi dâvaya saplanmış olanları bile sayıyoruz ve saygı ile anıyoruz.

Mehmet Akif'e gelince; bu, o müstesna, o yüksek insanlarımızdan ve san'atkârlarımızdandır ki: Milletimizin en kara günlerinde mısraları imanımızın, ümidimizin birer remzi halinde dudaklarımızda yaşamış, kalbimize hakkolmuştur.

Bu yüksek şâir, o günkü havaya kendini o kadar vermiş, bütün bir hıristiyanlık âleminin bize hücumuyla o kadar dinç, o kadar kuvurucu bir müslüman kini duyurmuştur ki; bir vecidli ve huş'u'lu ak-sülâmelin câzibesine kapılmış ve muhitinin sonraki inkişâflarından habersiz kalmış, arkada kalmıştır. Arkada kalan bir ışık, fakat ışık! Parlayan, yanan ve gönülleri tutuşturabilen ışık...

Kavrayamadığı ve inanamadığı an, susmuştur; bir daha bu mevzu'a dönmemiştir. Fakat gönlünün hissini bir âyet icyazıyla ifade etmesini, gönlünün hakkını bir kalem müşahidi gibi vermesini bilmiştir. Onu tebci etmek gerek!

Londra'dan ilk mektubumu, elime geçen son kitabı dolayısıyla, Mehmet Akif için yazmıştım. Önümde Mehmet Akif'in millî mücadele karargâhlarındaki arkadaşlarına yazdığı bir ateşli mektubu var ve içim, yeni inanlarla, ezeli imanımın yeni tezahürleri ve şevkleriyle dolarken, bu şâirin yolumuzdan münharif ve eski bir imana bağlanmaktaki insani ve samimi vecdini anıyor ve yeni mücadelelerin yeni marşlarını yazabilecek bir Mehmet Akif olabilmek için onun o yoldaki imanı kadar asil ve derin bir imanı bu yeni yollarda duy-mak ve beslemek lâzım olduğuna inanıyorum.

DOĞU : 1943

Behçet Kemal ÇAĞLAR

Mehmet Akif

Sene 1919...

Sayırsız şehidi sinesinde saklayan... ve onların mübarek kanlarıyla sulanan bu aziz vatan; güzel Anadolu bizansı ihya hülyasıle kudurmuş sürüler tarafından kahbece istilâ ediliyor.

Türkün öz kanile yuğrulan bu topraklar üzerinde medeniyet namına türlü rezaletler, türlü alçaklıklar sırtılarak; hora tepilerek birbirleriyle yarışcasına irtikâp ediliyor... Türkleri istismar eden tıynetleri bozuk yabancılar; arnavut Rıza Tevfik, arap Hadi, ermeni dönmesi damat Ferit gibi yabancılar bu vatani, sanki Tiran'ı-Şam'ı-Erivan'ı satarmış gibi, satmak denaetini işliyorlar... senelerle bünyemizde dolaşan bu sinsi kurtlardan, kanı bozuklardan görülen kalleslik ve alçaklık karşısında dürüst, kahraman faziletli Anadolu birinci millet meclisinin hür kürsüsünden gür bir ses afaki titretiyor, iradeleri çelikleştiriyor. İmanları perçinliyor.

«Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak».

Bu ses, Burdur meb'usu Mehmet Âkif beyin sesidir...

Bu ses yabancı hâkimiyet ve kemirişi ile her gün biraz daha uçuruma giden büyük imparatorluğumuzun izmihlâle yöneldiğini en belig bir surette tavsifle bunu Fatih - Süleymaniye kürsülerinde inleyerek ifade eden; Çanakkale şehitlerine tek ve erişilmez; abideyi rekzedan temiz ve faziletli insan örneği olan Âkifin sesidir...

Yıllarla vatan vatan diyerek inleyen!

İttihad, ittihad diyerek haykıran bu temiz insan, uğruna ağladığı, uğruna parçalandığı aziz vatanından cüda düştü.

Gurbet diyarında vatan hasreti ve gündan güne kendisini çökeren hastalığın aman vermez pençesinden kurtulamayarak, aynı pençenin kanlı tırnakları altında vatana döndü.

Kanmayan hasretini sonsuz ızırabını yurdun sinesinde dindirdi.

Ve bu suretle o mübarek, o temiz billûr hayat âşık ile maşûkanın kucaklaşmasıyla sona ermiş bulundu...

27 Kânunuevvel 1937 de nankör bir muhitte dünyaya gözlerini kapayan Mehmet Âkif beyin artık tarihe intikal eden cenaze merasimini hülâsa etmeği bu münasebetle ebedi ziyânın yıldönümünde müstesna vasıflarından kekeleyerek olsun birazcık bahsederek büyük ölüye şükran hislerini aksettirmeye çalışacağım...

Âkif te, Namık Kemal gibi... Fikret gibi.. öldü.. onlar gibi sövülek öldü.. Âkif - Fikret münakaşası diye soysuz ideolojiler Türk efkârı umumiyesinin önüne çıkarıldı. Nihayet adaletin müdahalesile alevlenen kıvılcıktan parça parça oldu..

Bu muazzez ölülerin manevi şahsiyetleri gazete ve mecmuaların sermayesi sürüm vasıtası haline geldi..

Rahmetli Dr. Rıza Nur'un dediği gibi insanı bu memlekette me-zarda da rahat bırakmıyorlar.. gençliğe iman, irade azim, ahlâk, fazilet misali mi isteniyor? İşte Âkif! Yarabbi o ne müthiş abide! o ne müthiş varlık!.

Ne esef edilecek haldir ki yakın tarihimiz Âkif gibi, Namık Kemal gibi, Fikret gibi adli kıymetlere sayısız adsız kıymetlere çamur sıçratmalara sahne oldu!. Fakat veyl onlara, veyl onlara ki.

Hepsi neticesiz, hepsi sonsuz kaldı. Yıkılmak istenen abide erişilmesi imkânsız bir dağ başı oldu..

Mütevazî köşesinde nur saçan ışık, güneşle mukayese edilebilir bir hale geldi..

27 Kânunuevvel 1937... hayalimde daima canlanan, kafamı tır-malayan feci sahne! bazı (!) gazete sütunları arasına sıkıştırılarak yazılabilen bir ölüm haberi; okuyanı ürpertiyor, hançerliyor, ağlatıyor...

Âkif'in ölümü... ondan maddeten ayrılığın hüznü hiç şüphesiz acı!. fakat ondan lâiki veğhile bahsetmemek acıların acısı..

Hele bazılarının yazdıkları gibi, Âkif için, inkılâbî hazmedemiyerek vatandan kaçtı.. geri düşünüş ve duyuşu idi.. Bir milletin istiklâl marşı «Korkma» ile başlamaz, dinden imandan bahseden bir marş Türk'ün marşı olamaz.. tarzında herzelere müteaddit defa rastladık..

Bu hezeyanlara cevap vermeği küçüklük sayar, değil istiklâl marşı.. Âkif'in bütün eserleri karşısında huşu duymayan Türkü tanımam!

Zaten böyle bir Türk yoktur.

Menfaat, hırs, kin insanları niye bu kadar küçültüyor? İnsanlar, bu dünyayı terkederken, bunlarla değil şeref, haysiyet ve insanlıklarile kalıyorlar... muvakkat olan menfaat uğruna ebedi olan şereflerini nasıl ayak altına atarak «insan» ların içinde yaşayabiliyorlar?

Bu pis füzulilikler aramızda yaşamak hakkını ne zaman kaybedecekler..

Ne zaman bu büyük kıymetlere lâik oldukları yer verilecek?

27 Kânunuevvel 1937..

Hava soğuk, sulu bir kar bütün şiddetile yağıyor.. etraf günlerce evvel yağan karların erimesinden mütevellid çamur halinde..

Büyük ölünün manevi huzurunda eğilmek için Mısır apartmanı-na gitmek üzere bir arkadaşımı beraber yol aldık.. tranvayla geçerken yolda bir kaç bekçi, sayısı gayet az, üç beşi geçmeyen bir cematın tertip ettiği çıplak bir tabut götürülüyordu.

Büyük insanın son nefesini verdiği apartmana giderek cenazeyi aradığımızda bize..

— Cenazenin kaldırılmış olduğu söylenince, yıldırımla vurulmuşa döndük... derhal sabah gazetelerinin yazılarının tesirile olacak ki... Âkif'in tabutunun; o küçük, o mütevazı, o vakur o sayılı cemaat tarafından takip olunan tabut olduğunu anladık..

Cenazeye Bayazıt camiinde kavuştuk.. Geçen zaman zarfında merd ve temiz duygulu tıbbiyeliler ve üç beş edebiyat fakültesi talebesi teessür ve heyecan içinde cenazenin otomobille götürülmesi için edilen inat ve ısrarla!.. Pençelesiyor. Diğer bir gurup Millî marş şairinin çıplak tabutunu şanlı bayrağa sarmak arzularile çırpınıyordu..

Neticede bütün inat ve riya mağlûp olarak güzide kütlenin kolları üzerinde tabiatın o hazin gününde ebedi istirahatgâhına, büyük varlık tevdi edildi.

Şu veya bu her şey bertaraf... ismi üzerinde bugün duran sahilelerde çala kalem makaleler yazan konferanslar veren udeba o gün nerede idiler? Kalemli kırık, mürekkepleri kurumuş veya hepsi yataklık hasta mı idiler?

Peygamberane bir hayat sürmüş, millî mücadelenin mânevi kahramanı olan bir şahsiyetin üç adet dostundan başka dostu da mı yoktu? Bunlar üstadlarının dostlarının maddî, manevî teşyiinde bulunmak için hangi makamattan emir bekliyorlardı?

Mamafi eyi ki gelip te o samimi ve ihtişamlı cenaze alayına zıt bir dekor teşkil etmediler.

Âkif'in vatanperverliğine, imanına, karakterine habîs emelleri uğruna hayasızca saldıranlara güzel bir cevap teşkil eder ümidile Âkif hakkında çıkan bir broşürde ki Hüseyin Nihalin izahını kaydederek yazıma son veriyor ve diyorum ki bütün çabalamalar semeresiz ve beyhude, bu millet kimin eli öpülmeğe, namı ebediliğe lâikse, o eli öper o ismi tebci eder. Onu kalbimde, âguşımda hiç bir zezelenin, tufanın, kasırganın yıkamayacağı mezarı yapar..

Hüseyin Nihal diyor ki:

«Vatanperverliği tam ve tezatsız bir vatanperverliktir. Âkif, sözle vatanperver olduğu halde fiille bunu tekzip edenlerden değildir. Vatanperverane şiirler yazdığı halde en sefil bir namerd ve en rezil asker kaçağı hayatı yaşayanlar henüz aramızda bulunduğu için Âkif'in vatanperverliği yüksek bir değer kazanır.

Karakter adamı olmak bakımından ise Âkif eşsizdir. O, daima bulunduğu kabın şeklini alan bir mayı veya cıvık bir halita değil, şeklini sıcakta, soğukta, borada, kasırgada muhafaza eden katı bir cisimdi. İslâmcı olmasını kusur diye öne sürüyorlar. İslâmcılık dü-

nün en kuvvetli seciyesi ve en yüksek ülküsü idi. Bugünkü Türkçülük ne ise dünkü islâmcılık ta o idi. Esasen islâmcılık Osmanlı Türklerinin millî mefkûresi idi. XIV ncü asırdanberi Türklerden başka hiç bir müslüman millet, ne araplar ne acemler ne hindliler islâmcılık mefkûresi gütmüş değillerdir. Bir Osmanlı şairi olan Âkif'te millî mefkûre kemaline ermiş fakat yeni bir millî mefkûrenin doğuş zamanına rastladığı için geri ve aykırı görünmüştür.

Mazide yaşayanların fikir ve mefkûreleri bize aykırı gelse bile onları zaman ve mekân şartları içinde mütalâa ettiğimiz zaman haklarını teslim etmemek küçüklüğüne düşmemeliyiz.

«Âkif inandı, dönmedi ve öyle öldü».

HAREKET : Şubat 943

İslâmoğlu Ali MÜNİF

Akif hakkında bir kaç söz

Türk edebiyatı tarihinde siyasi kaprislerin ve tek cepheli görüşlerin neticesi olarak ortaya çıkmış yıkıcı tenkid ve neşriyat kurbanı olan şahsiyetlere rastlamamak hemen imkânsız gibidir.

Bu kabil neşriyatı iki kısımda inceliyebiliriz: Birincisi tamamiyle anlaşılmadan, tecrübe ve tetkik edilmeden ileri sürülen dogmatik düşüncelerdir ki bunların bir gerçek değeri yoktur. İtiraza değmez. İkincisi ise şuurlu, belirli ve menfi bir gaye güden zararlı neşriyatıdır. Bunun üzerinde ise durmak gerekir.

Vaktiyle büyük vatansever şairimiz Nâmık Kemal için anarşist, âdi bir mason diyen, büyük Türkçü ve mütefekkir Ziya Gökalp'i sadece bir eklektik olarak gösteren, onu küçültmek isteyen, millî şairimiz Mehmet Eminle basit şair, değersiz şair diye alay eden zihniyet yukarıda zikrettiğimiz ikinci nev'i neşriyatın mahsulleri olarak gösterilebilir.

İşte bu şahsiyet düşmanları ve solcu neşriyatın mümessileridir ki aynı zararlı amaç ile Mehmet Âkife de hücum ederek onu ümmet şairidir, bizim şairimiz değildir, safsatalarıyla inkâra kalkışmak istemişlerdir.

Hayatta bütün ideali hür, geleceğinden emin, aynı zamanda vicdan ve ahlâkı sağlam, imanı kuvvetli bir Türk milleti meydana getirmek olan Âkif hangi mantık ve vicdanla bu milletin şairi olmanın çıkarılabilir.

Âkif'e «Ümmetçidir, bunun için de milliyetçiliği zayıftır» diyenler de vardır. Evet Âkif ümmet mefhumu üzerinde durmuştur, bu in-

kâr edilemez; fakat iddianın ikinci kısmının kabulüne aslâ imkân yoktur. Çünkü M. Âkif'in ümmetçiliği milliyetçiliğini zayıflatmamış, bilâkis kuvvetlendirmiştir. Sebebi ise onun ümmetçiliği milliyetçiliğini dışardan ihata eden bir daire şeklindedir. Bunu biz «Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim» diyen Ziya Gökalp'ta da görürüz.

Âkif için yapılan bu itham Nâmık Kemâl için de yapılmıştır. Bakınız buna karşı Dr. Rıza Nur memleket dışında iken çıkarmış olduğu dergisinin Nâmık Kemâl'e ayırdığı cildinde onu nasıl müdafaa ediyor:

Dilimizde millete ümmet kelimeleri mâna nüansı almadığından müphemdir... Bizde bu iki kelime mânaca müteradif kelimelerdir.

Hakikaten Dr. Rıza Nurun da üzerinde durduğu gibi Tanzimat devrinde ümmetle millet, Osmanlı topluluğu ile Türklük aynı mânada kullanılmıştır.

Nâmık Kemal'in;

Osmanlılarız can veririz şan alırız biz

mısrat,

Türküz can veririz şan alırız biz.

diye tercüme edilebilir.

Böylece Nâmık Kemâlî Osmanlılıkla, ümmetçilikle itham edenlerin Âkife olduğu gibi yanlışmış olduklarını gayet açık olarak görüyoruz.

Ebediyen sana yok ırkıma yok izmihlâl

diyen Âkif Safahatında Türk milletinin, bütün müslüman Türklerin ızdıraplarını terennüm etmiş bir Türk şairidir.

O bu ızdırapını terennüm ederken belki bir sistem, bir felsefe vücade getirememiştir. Fakat meseleyi münferit olarak ele alması, Türk cemiyetinin bünyesini içten kemiren içtimai yaraları naturalist bir şair gözüyle ortaya koyması bizim için kâfidir.

Birinci Safahatta bağrına basmış olduğu zavallı, bakımsız hasta şüphesiz Türk çocuğu idi. ızdırabını, sefaletini bütün çıplaklığıyla belirttiği küfecî tabii bu memleketin temiz evlâtlarındandı. Çanakka-lede bu vatan için şehit olan Türk kahramanlarını o şöyle takdir ediyordu:

**Bu taşındır diyerek Kâbeyi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da rida namıyla,
Kanayan lahdine çeksem bütün ecramıyla.**

**Tüllenlen magribi, akşamları sarsam yarana,
Yine bir şey yaptım diyemem hâtırana**

Âkifi ikinci Safahatta Asyanın bir çok memleketlerine dolayıyor görüyoruz. Şairin heyecanı fazladır, çünkü bu seyahati esnasında müslüman Türklerin ızdıraplarını daha yakından duymaktadır.

O zaman Rusyada yaman bir tazyik...

Zulmü sevdirmek için var mı başka tarik?

Düşünen her kafanın mutlak ezilmektir sonu!

Medenî Avrupa bilmem niye görmezdi bunu?

Seyahat devam ediyor. Rusyadan Buhara ve Semerkanda gelinmiştir.

O muhteşem Türk yurdunun manzarası şudur:

O Buhara, o mübarek, o muazzam toprak;

Zilletin koynuna girmiş uyuyor müstağrak!

Şair bu Türk ülkesinin kalkınması, canlanması için çırpınıp duruyor.

Bu uyanma hareketine mâni olan cehalet, taassup bütün ciddiyetle gösterilmiştir. Âkif büsbütün ümitsiz değildir; memleketi kurtaracak milli kalkınmayı gençlikten ümit ediyor.

Şu kadar var ki şebabında ufak bir gayret,

Başlamış... bir gün olur parçalıyacaktır elbet

O zaman işte bu toprak işlenerek

Bu filizler gibi binlerce fidan besliyecek.

Daha sonra Çindeki, Mançuryadaki, Japonyadaki durum gösterildikten sonra tekrar İstanbul'a dönmektedir. Seyahat burada biter, fakat şairin ızdırabı son mertebesine gelmiştir, bitmek tükenmek bilmez. Çünkü Batı âlemi karşısında bu kütlenin durumu hazindir. Bunun için Âkif:

Ey cemaat, yeter Allah için uyanın

Uyanın! Korkuyorum leyl-i nedamet çatacak.

diye feryat etmektedir.

Safahatında Türk milletinin destanını veren Âkif bütün ömrünü asil milletini kemiren; yok eden tehlikelerden kurtarmak için yapılan bu feryatlarla geçirmiştir.

Orkun: 8-6-951

Faik GÖZÜBÜYÜK

Mehmet Akif

Her insanın, az çok bir şairlik tarafı vardır. Bizi, güzellik dünyasında heyecana sürükleyen bir hâdise karşısında, hiç değilse, birkaç zarif kelime mırıldanmaktan geçemeyiz. Ne kadar maddeye zebun olursak olalım, herhangi bir işte muhatabımıza tesir edebilmek için, güzel ve cazip konuşmanın çarelerine başvururuz! Bizi, rolüyle tatmın eden bir aktörün sanat dehâsı önünde takdirlerimizi, şiir gibi cümlelerle ifadeden, kaçınmayız! Çünkü, her insan, bir cemiyette, bedeni ile değil şahsiyeti ile, ruhiyle yaşayan bir heyecan varlığıdır.

Mehmet Akif, bu heyecan varlığının, âdeta bir sembolü, bir heykelidir. O, millî felâketler, millî ızdıraplar, millî güzellikler karşısında duyduğu hisleri başkalarına da duyurup hissettiren adamdır. Beşer, tarihinde tatlı acı hâdiseleri ile ruhu dolup boşalan bir sanatkârdır.

Vurulup tertemiz alınından uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, Yârab, ne güneşler batıyor!

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın,
Doğacaktır sana vâdettiği günler Hakkın
Kimbilir, belki yarın belki yarından da yakın.

— Neydi, Yârabbi, otuz kırk sene evvel burası?
Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla;
Koca mer'a dolu baştan başa sağmallarla.
İgne atsan yere düşmez: O ekin bir tûfan;
Atlı girsen gömülür buğdayın altında kafan.
Köylünün kırları tutmuş, yayılırken davarı.
Sökemezsin, sarar âfâkını yün dalgaları
Dolaşır sal gibi göllerde hesapsız manda,
Fil sanırsın, hani, bir çıksa da görsen karada.

TABIATA DAİR

Çık da bir seyret baharın cûş-i rengârengini;
Nefh-i sûrun dinle mevcamevç olan âhengini
Bir yeşil kan, bir yeşil can yağdırıp, kudret, yere:
Yemyeşil olmuş fezâ; gömgök kesilmiş dağ, dere.
En kısır toprak doğurmuş, emzirir bir nebat;
Fışkırır bir damlacık ottan, tutup sıksan hayat!

Haberdar olmamışsın kendi zâtından da hâlâ sen,
«Muhakkar bir vücudum» dersin ey insan, fakat bilsen...
Senin mahiyetinin hattâ meleklerden de ulvidir:
Avâlim sende pînhândır, cihanlar sende matvîdir:

Bileydim, ey koca Mısır'ın ilâh-i uryânı!
Mezâra, heykele âit bütün bu velveleler,
Bekan için mi hakikat? Meramın oysa, heder:
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli;
Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

Akif, yedi kitaptan teşekkül eden «Safahat»ının her mısraında, yalnız insan şahsiyetinin duyabileceği heyecanları işlemiştir. Onun nazarında, «... Vaktiyle Şarktan nasıl istifade edememiş, zarar görmüşsek bugün de Garp edebiyatından öylece mutazarrır oluyoruz. Bir iki edebî güzinimizin eserleri istisna edilirse Garbın bedayii edebî nâmına aldığımız şeyler hiç işimize yarıyacak mahiyette değildir. Bugün heyeti içtimaiyemizin gözünü açacak, hassasiyetini yükseltecek, hamiyetini galeyana getirecek, ahlâkını tehzif edecek, hülâsa, bize her mânasiyle edeb dersi verecek bir edebiyata muhtacız...»

Âkif'in muhafazakârlığı, dindarlığı bu görüşten ileri gelir. O, reddedilecek hâdiseleri bütün kudretiyle reddederken neş'et tarihine aldurmaz. İster o günkü tarihte doğmuş olsun; ister yüz yaşında olsun:

«Şayanı dikkattir ki altı yüz bu kadar senedenberi mevcudiyeti milliyesini bütün cihana karşı müdafaa eden Osmanlıların, tarihi siyaseti devir devir, fasıl fasıl zengin hamaset sayfalarıyla pirayedar iken tarihi edebiyatında o gözleri kamaştıran ve zihinleri dolduran maziye mefahirden sönük bir lem'a, nâciz bir hâtıra olsun yok!»

«Şarka, Garba hâkim olduğumuz edvar-ı şevketimizde bile lisânımız, istiklâlini temin edebilmek şöyle dursun, bir mevcudiyet, lâkin kayd-i taklitten, âzâde bir mevcudiyet göstermemiş, evet, biz daima mukallit, hem fena mukallit olmuşuz.»

Yaratıcı zekâ ve muhayyelenin dumûra uğradığı cemiyetlerde taklitçilik, uyuşturucu bir hava içinde inkişaf eder, gider! Âkif, bu âkıbetin getireceği felâketleri kavrayarak haykırıp durmuştur.

Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sâde garbın, yalnız ilmüne dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
Giden üçyüz senelik ilmi sık elden edinin.
Fen diyarında sızan nâmütenâhi pınarı,
Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları;
Aynı membaları ihya için artık burada,
Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

Mukallitliğe karşı isyan eden Âkif, din bahsinde de aynı objektif neticelere varmak ister.

Ah o din nerede, o azmin, o sebatın dini;

O yerin gökten inen dini, hayatın dini?

Azim ve ümit, öyle iki beşeri haslettir ki milletleri yaratan da odur, پایدار eden de!

Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak...

Bilmem ki, ölüm var mıdır ondan daha alçak!

Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle;

İmanı olan kimse gebermez bu ölümle.

Ey dipdiri meyyit «İki el bir baş içindir»,

Davransana... Eller de senin, baş da senindir!

His yok, hareket yok, acı yok... leş mi kesildin?

Hayret veriyorsun bana... sen böyle değildin.

Dindarlığı iki istikamette mütalâa etmek lâzım; mânevî kudretlere iman eden adam, dine kayıtsız şartsız kendisini vermiş olan adamdır. Mânevî kudretlerin gölgesine sığınarak şahsî menfaatlerini tatmine çalışan adam, irtica yapan bir cemiyet parazitidir.

Âkif, her ikisi de değildir. Âkif, mensup olduğu cemiyetin, dünyanın adamıdır. Dini hisler, sağa sola sapmayan fazilet yolunu ebediyen nura kavuşturan güneştir. Bu ilâhî ışığın altında daimî bir tekâmülün meclûbudur. İlim, fen, müsbet düşünce, insanların mukadderatına hükmeden hakikatlerdir.

— Allah değil, taptığın evhâma dayandın;

Yandınsa eğer; hakk-ı sarihindi ki yandın.

Meflûc ederek azmini bir fele-î irâdi,

Yattın, kötürümler gibi, yattın mütemâdi!

Mâdem ki didirmez, edemez, uğraşamazsın;

İksir-i beka içsen, emîn ol, yaşamazsın.

Aslen Buhârâ'lı olan Emine Şerife Hanım ve Fatih dersiâmlarından Mehmet Tahir Efendinin oğludur. Hicri 1290 yılının Şevval ayında, Milâdi 1878 de doğmuştur. Tahsil hayatına dört yaşında Emir Buhârî mahalle mektebinde başlamıştır. İlk tahsilini Fatih muvakkithanesinin yanındaki Maarif mektebinde, sonra Fatih Merkez Rüşdiyesinde, orta tahsilini, Mülkiyenin İdadi kısmında lise tahsilini, nihayet Mülki Baytar mektebinde de yüksek tahsilini tamamlayarak buradan birincilikle mezun oldu. Arapçasını babasından tedris etmişti. Baytar Mektebinde, ekserisi doktor olan hocalarından, bilhassa bakteriyoloji muallimi Rifat Hüsamettin Paşadan çok istifade etti. Dini terbiyesini bu hocalardan aldı. Türkçe, Arapça, Acemce ve Fransızcada daima birincilikler kazanmıştır.

Memuriyet hayatı, 1843 ile 1913 seneleri arasındadır. Memuriyetten ayrıldığı zaman son vazifesi umûru baytariye müdür muavinliği

idi. Darülfünunda da edebiyat dersleri veriyordu. İstifasından sonra yalnız Halkalı Ziraat Mektebindeki kitabet derslerine devam etti.

Kafasındaki müsbet ilimlerle ruhunda şahlanan sonsuz bir vatan sevgisi, ilâhî meş'alenin ışıkları altında onun karakterini yaratmıştı. Hakka, haktır, diye bakardı. Haksızlığa karşı isyan etmesi, isten bile değildi. Vatanın düşman çizmesi altında inim inim inlemesine tahammül gösteremezdi. Nitekim; Kastamonuda Nasrullah camii kürsüsünden, 19 İkinciteşrin 1920 senesinde vermiş olduğu mev'iza, bu karakterin bir örneğidir.

«Ey cemaati müslimin! İnsan için kendi aleyhine bile çıkarsa, hakkı, hakikati söylemek lâzımdır!» cümlesiyle başlayan ve «ye'si, meskeneti, ihtirasi, tefrikayı büsbütün atalım, azme, mücahedeye, vahdete sarılalım...» cümlesiyle biten hitabesi, bilâhare binlerce nüsha basılarak Türkiye'nin her tarafına ve cephelerin en ileri karakollarına kadar gönderilmişti. Bu hitabede Sevr paçavrasının mânasını milletin ruhuna kadar nüfuz ettirmesini kolayca imkân dahiline sokmuştu.

Bundan evvel 6 Şubat 1920 de Balıkesirde Zağanos Paşa caminde; Kastamonu kazalarında 28 Mart 1920 de ve 10 Birincikânun 1920 de verdiği hitabeler İstiklâl Muharebesinin mânevî cephesini, sarsılmaz temeller üzerinde kurulmasını sağlamıştır. Anadolu yaylalarında, bir istiklâl uğruna kan gövdeyi götürürken, Ankarada, Tâcettin dergâhında, «Süleyman Nazif'e», «Bülbül», «Leylâ» ve nihayet «İstiklâl Marşı» gibi şiirlerini yazarak Türk milletinin azım ve kudretinin zafere kavuşacağı günlerin hasretini duydu ve duyurdu.

Gel ey candan yakın cânan ki gaiblerdesin hâlâ,
Bu nâzın elverir, Leylâ, in artık in ki bâlâdan,
Müebbet bir bahar insin şu yanmış yurda Mevlâdan.

★

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin istiklâl.

Âkif, büyük zaferden sonra 1339 senesinin kış mevsiminde davet üzerine Mısır'a gitmiş, yazın İstanbul'a avdet ettikten sonra bir iki defa daha Mısır'a giderek nihayet Hilvan'da kalmıştır. Burada, Diyanet İşleri Reisliğinin kendisine vazife olarak verdiği Kur'an tercümesine çalıştı. Fakat bilâhare bu muazzam işi başaramıyacağını ileri sürerek bu vazifeden ibrâ olundu. Bilâhare 1926 dan itibaren Mısır Üniversitesinde Türk edebiyatı tedris etti. Nihayet İstanbul'a hasta olarak döndü. Vapurdan rıhtıma indirildiği zaman şapkası vardı. Bu onun giyabında aleyhinde atıp tutanlara verilen en güzel bir cevap

idi. Hastalığı esnasında o zamanki Üniversite gençliği, benim neslim, büyük Âkif'i ziyarette kusur etmedi. İstiklâl Harbinin mânevi cep-hesini kuran, yaşatan ve muvaffak eden bu büyük Türk'e, ölüm ya-tağında gösterilen içten sevgi ebedî bir şükranın aksi idi. 26 Birinci-kânân 1936 senesinde akşam üzerine doğru vefat ettiğini, ancak erte-si günü Üniversitede haber almıştık. Beyazıtta, kıyamet kopuyordu. Talebenin çoğu derse girmemişti. Dışarıda, kış, bütün hükmünü icra etmekte, şiddetli bir tipi ortalığı kasıp kavurmakta idi. Öğle nama-zını müteakıp, Beyazıt camiinin Küllük'e açılan kapısından çıkarıl-an, bayraksız, alâmetsiz kupkuru bir tabut, bir an içinde ortadan kaybolmuş; bir an içinde de al bayrağa bürünerek, binlerce delikan-lının elleri üzerinde Şehitliğe doğru, akıp gitmişti...

**Zulmü alkışlayamam, zâlimi asla seve-mem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp söve-mem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hattâ, boğarım...**
— Boğamazsın ki!
— Hiç olmazsa yanımdan kovarım.

ALTIN KİTAP: 1955

Necdet Salih KURDAKUL

Mehmet Akif Ersoy

Bundan tam yirmi yıl önce bugün (26 Aralık 1936 da) ikinci su-larında şimdi elimizden alınan Ulus Basımevinde çalan telefonda be-ni istediler. Telefon İstanbuldan geliyordu; karşımda şimdi o da Tan-rının rahmet dolu kucağında yatan aziz kardeşim Ömer Rıza Doğrul vardı:

— Büyük üstadımız Âkif güzel gözlerini fanî hayata yumdu! de-di.

İstiklâl şairini, bu kara haberi alışımdan on beş gün önce İstan-bulda Mısır apartmanında ziyaretim, demek ki son görüşüm olmuştu.

İstiklâlî yaparı iki yıl sonra aramızdan alacak olan siroz hasta-lığı istiklâlî yazarı o gün almıştı.

Bir Türk şairi olan Mehmet Âkif Ersoy, ölümsüz bir müslüman şairi idi. Müslümanlığı nasıl anlıyor, onu nasıl görmek istiyordu? Bu-nu şu beytinde özetlenmiş buluruz:

**Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söylemeliyiz islâmı.**

Şair, bu yolda iman taşıyacak müslümanların esir olmayacakla-rına en kara günlerde bile inanıyordu:

**Saldırda da kırk Ehli Salip ordusu kol kol
Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz emin ol.**

Ölümünden bir kaç yıl önce koca şair, bir dostuna verdiği bir fo-toğrafının arkasına şu mısraları yazmıştı:

**Beni rahmetle anarsın ya işitsen bir gün,
Şu sağır kubbede hâib sesimin dindiğini;
Bu heyûlâya da bir kerecik olsun bak ki,
Ebediyyen duyayım kabrime nur indigini.**

Âkif'in yedi Safahatındaki mısraların tümü 12 bindir.

Safahat'ın altıncısı olan «Asım» a bir ikinci cilt de yazacaktı. Bundan birinci Asım'ın kahramanları Milli Mücadelenin başlaması üzerine Anadolu'ya koşacaklar, savaşıacaklar, «İkinci Asım» Kurtuluş Savaşının destanı olacaktı.

Ne yazık ki kader bunun yazılmasına imkân vermedi.

Âkif'in tevazu örtüsü ile örtülmüş bir gururu vardı. Su kıt'a bu özelliğe bir örnek olarak gösterilebilir:

**Safahatımda eğer şiir arıyorsan arama;
Yalnız bir yeri vardır ki hazindir, göster!**
— Küfe,

— Yok;

— Hasta,

— Hayır;

— Kahve,

— Hayır.

— Hangisi ya?

— Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömrü heder!

Ölümünün yirminci yıldönümünde «ruhu tayyibi şâdü handan» ola.

ULUS: 26-12-1956

Nurettin ARTAM

Akif, fikirlerinden, hislerinden kıyafetine ve itiyadlarına kadar her noktadan gayet tabii idi. Bilhassa son derece samimi bir mem-leket adamı idi. Bazı eserlerindeki kanaatlara iştirak etmediğimiz zaman dahi onun tâ içinden kopan coşkunluklara uymamamız kabil değildir. O rüzgâr gibi, dalga gibi külli kudretlerdendir; sizi mutlaka sürükler.

Türk halk dilini onun kadar munis ve tabii kullanan olmadığı gibi, Türk halkının gönlünü onun derecesinde doğrulukla ve samimi-yetle itak eden bir şairimiz yetişmemiştir. Öyle sanıyorum ki (safa-hat) şark ufuklarında akisleri asırlarca dalgalanmaya namzed bir şaheser olarak kalacaktır.

Yedigün: 6 Kânunuevvel 1377

İbrahim Alâeddin

F: 9

Âkif ve mücahadesi

Bizde edebî şahsiyeti tebârüz eden üç büyük şâir vardır, Namık Kemal, Fikret, Mehmet Âkif. Mehmet Âkif, vatanperver ve dindar bir şâirdir. İslâm câmlasını kemiren inhitata, ahlâk düşüklüklerine karşı acı bir lisanla feryatlar koparmıştır. «Safahat» ında lisan ve fikir bakımından kuvvetli manzumeleri vardır. Ne yazık ki bunlar hiç bir intibah uyandırmamış, yalnız doğru güzel söz olmakla kalmıştır. Âkif bundan şikâyet eder.

**Zulme tapmak, adli tepmek, Hakka hiç aldırmmamak
Kendi âsûdeyse, dünyâ yansa, baş kaldırmamak.**

beytinde bu lâkaydinin acı bir tasviri vardır.

Edebî şahsiyet sâhibi olarak zikrettiğim üç büyük şâirden Fikret'le Âkif'i yanyana koymak, yaşadıkları devir itibâriyledir. Yoksa yaşayışları, düşünceleri ve eserleri ile bu iki şâirin birbirlerine yaklaşmalarına imkân yoktur. Fikret'in iman bahsinde isyân devresini geçirmemiş olması pek dindar olan Âkif'i ona karşı sert bir hüküm vermeye sevketmiştir. Âkif dindardı, fakat mutaassıb değildi. Memleketin taassubla değil dinle kurtulacağı fikrine bütün samimiyetiyle sarılmıştı.

**Ne irfandır veren ahlâka ulviyet, ne vicdandır
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır**

der, keser atar. Halbuki Fikret «Tarih-i-Kadim» adlı manzumesindeki isyanla dinî akideleri çok sarsmıştır. Acaba yaşasaydı bu isyan devresi geçecek, muzdarip varlığı huzur ve sükûnunu Hakka avdette bulacak mıydı? Orasını bilemeyiz. Fakat Mehmet Âkif, Fikret'in isyanına isyan etmiş olması itibariyle şâirliği kadar dinî vazifesini de ifâ etmiştir.

Âkif, bu münakaşa başlamadan evvel gördüğü inhitata, İslâma müstevli olan zaafdan üdebamızı bile mesul tutarak şöyle söylemişti:

**Üdebamız hele gayretle bayağı mahlûkat
Halkı irşâd edecek öyle mi bunlar? Heyhât!**

dedikten sonra:

**Serseri, hiç birinin mesleki yok, meşrebi yok,
Filozof hepsi, fakat pek çoğunun mektebi yok.
Şimdi Allaha söger, sonra biraz bol para ver,
Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder.**

deyince münakaşa patladı. Fikret, bunda Robert Kolej'deki hocalığına bir imâ görerek:

**Ben ki bir kaç pulu tercihimden
Protestanlara zangoçluk eden
Şâirim...**

diye başlayan bir manzume ile Âkif'e cevap verdi. Bunda te'vil' cihe-tine de gitmeyerek Âkif'in dinî hislerine uluorta hücum etti.

**Enbiyâdan yaşarım müstağni
Bir örümcek götürür Hakka beni**

diyor ve «zangoçluk» ta'rizine:

**Din-i-Hak bence bugün din-i-hayat
Sen ne dersin buna ey «Molla Sırat...?»**

telkibi ile mukabele ediyordu.

Bu iki kutup yalnız şahsiyet itibâriyle yanında olabilirlerdi, yoksa aralarında Himalâyalar vardı.

İkisi de öldü. İkisi de kendi kanaatlerinde pazarlığa girişmeyen adamlardı. Fakat Mehmet Âkif, yalnız edebiyat tarihinde ismi geçen bir şâir değildir. İlhamını, dininden alan bu büyük adamın ismi dâima onun şu sözünü söyletecektir:

**Şehâmet dini, gayret dini ancak müslümanlıktır.
Hakiki müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.**

MİLLİYET: 28-2-1956

Refî' Cevad ULUNAY

Mehmet Akif

Tevfik Fikret, bir zamanlar, daha çok, Avrupalılaşmış münevverlerimizce hissedilen bir istibdâda kızarak, İstanbul'a lânet yağdıran bir şiir yazmıştı: Sis.

Bu şiirin bir yerinde, yine İstanbul'a:

**Milyonla barındırdığın ecdâd arasından
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâkûdirahşan?**

diye haykırıyordu.

Biz, hiddetlenmeden düşününce, hatırlarız ki bu şehrin topraklarına gömülü ecdâdımız ak alınla yaşamış ve öyle ölmüşlerdi. Fikret'in o hiddet ânında düşünemeyeceği kadar çok ve büyüktür. Hattâ İstanbul, bir bakıma, Bursa gibi, yâhud bütün Türkiye gibi, evliyâlar yatağı bir yurt parçasıdır.

Milyonla barındırdığı ecdâd arasında, kimi Fâtih gibi hükümdar, kimi Ulubatlı gibi nefer, fakat hepsi de alnı ak ve parlak büyükler çoktur. Hattâ - bazan haklı - hiddetlerinden, kaptislerinden ayrı, bû-

yük faziletleriyle düşündüğümüz zaman, bizzat Fikret'i de onlar arasında göreceğimiz çok tabiidir.

Mehmet Âkif ise bütün bütünü öyledir.

Ben, Mehmet Âkif'i, büyük şair, büyük vatansever, manzum hikâyeler ve vaizler yazarı, bilhassa inanmış bir insan olarak her hatırlayışında, evliyâlar kadar temiz ve lekesiz görebilmenin hazzını duyarım.

İçim rahatlar. Düşünürüm ki vatan çocuklarına her hareketinin hesabı verilecek kadar faziletten ibâret, seciyye sâhibi bir örnek göstermek icabedince, İstanbul semâları kadar açık bir alınla, «İste Âkif» diyebilmek ne kadar güzeldir.

Mehmet Âkif'i bundan 20 yıl evvel, 27 Aralık 1936 yılında kaybetmiştik. Çağımızın PTT idaresi, İstiklâl Marşı şairi için hâtıra pulları bastırarak, haftamızın mektuplarını onlarla süsledi. Şimdi gönümüz Âkif'sizliğin acısıyla değil, bu kadir bilir hareketin tesellisiyle doludur. Öyle ki ben bizzat böyle pullarla süslenmiş mektupları, özel bir hâtıra zevkiyle saklıyacağım.

Mehmet Âkif inanmış bir insandı. Önce, kendisiyle birlikte aynı Allaha tapan bütün insanları mes'ud görmek istiyordu. Onların ıstırâbı Âkif'in de ıstırâbıydı. Daha doğrusu, Âkif'in de ıstırabı yalnız bu ümmetin ıstırâbıydı.

Biliyordu ki, inandığı dinin liderliği Türklerde ve halifesi Türkiyededir. Bütün İslâmları bir bayrak altına toplamak arzusunda, farkında olmayarak güttüğü ülkü, böyle bir milli hedefle süslüydü. Sonra çeşitli tarih hâdiseleri, bu ihtimali yıkınca Âkif, pek tabii olarak, yalnız kendi milletini mesut görmek istedi.

**«Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl!»**

diye haykırdığı zaman, tek duygusu buydu. En acı günlerde bile gurub ufuklarındaki bayrak renklerinin sönüşüne aldırıyor, «benim al bayrağım sönmez!» diye haykırıyor ve buna herkesi inandırmak için şâhâne deliller gösteriyordu.

«Dalgalar sen de safaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl!»

diye haykırırları Türk ırkı ve Türk bayrağı içindi.

Vatanın kaybedilen toprakları için:

«Ey benim her taşı bir mâbed-i iman yurdum!

Seni ergeç bana mutlak verecek mâbudum.»

derken, bu toprakları geri almak için silâhla döğüşenler kadar imanlı ve onlardan daha ümitliydi.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!»

mısralarını söylerken vatanın her karış toprağında pâk alınla yatan ve vatan gecelerini kandil kandel yanan temiz ruhlâlarıyla aydınlatan ecdâdımızı düşünüyordu. Onların alınları «pâk-ü dırahşan» mıdır, diye şüphelenmek söyle dursun, bu vatan ve bu millet ancak veya en çok onların ihlâsları ve rûhâniyeleriyle ayakta ve ayakta kalacaktır. diye inanıyordu.

Milletinin büyüklük ve kahramanlık faziletlerini çok iyi tanıyor-du.

«Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım!»

diye seslenişleri, insana gayri ihtiyari, kendilerine dağları yırtarak yol açan Ergenekon kahramanlarını düşündürür.

Mehmet'çiklere inanışı sonsuzdu. «Benim imân dolu göğsüm gibi, serhaddim var» diye öğündüğü imân dolu göğüsler, onların göğüsle-riydi. O kadar ki Çanakkalede döğüşen Türk askerini âdeta, Hazreti Muhammed'in emrinde döğüşen «Bedir» gazilerinden üstün tutuyor-du.

Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlıydı!

derken, edebiyatın «benzetme» kanunu gereğince «bundan daha şanlı olamazdı» demek isteyen bir edâsı vardı.

Mehmet Âkif, her zaman büyük şiirin bütün târiflerine uyabilen şiirler söylemediği için, baştan sona «büyük şair» değildi. Fakat bazı şiirleriyle, hele bu şiirlerin bazı mısralarıyla şiirin üstüne yükselen bir kudret göstermişti. Bülbul, Çanakkale Şehitleri, Gece, Hicran gibi şiirleri ve bilhassa İstiklâl Marşı böyle mısralarla yüklüdür.

Buna milleti de inanır: Vaktiyle Eminönü Halkevinde, Âkif mevzulu bir konuşmamda: «İstiklâl Marşı, bir milleti ebediyyen ayakta tutacak kadar sağlam mısralarla örülmüştür» dediğim zaman, dinleyicilerimin gösterdiği heyecan bunun aziz misallerinden biriydi. Arada bir, milli toplantılarda Türk gençliğinin koro halinde söylediği İstiklâl Marşındaki heybetli ve âhenkli heyecanın da bu marşın sözlerinden kuvvet aldığına inanıyorum. Çünkü bu hem İstiklâl Marşı, hem şairine çok yakışan bir şiir, hem de Türk rûhunun tercümâ-nıdır.

Âkif öldüğü zaman hükûmet inanılmaz bir aldanişla ona merasim yapmak istemedi. Fakat Türk gençliği İstiklâl Marşı şairini; İstiklâl Marşını kendisine hitâbederek söylediği, Türk bayrağına sararak ve onu insandan seller halinde el üstünde taşıyarak ebedi medfenine götürdü.

Âkif şimdi orada, «pâk-ü dırahşan» yatan aziz nâsiyelerin yanında, ortasındadır.

HÜRRIYET : 29.12.956

Nihad Sami BANARLI

Akif'in kasdedtiği kanlı medeniyet

Ebedi şair «Mehmet Âkif» e behemehal gerilik isnad eylemek istiyen muarızları, onun şaheseri olan İstiklâl marşındaki şu mısraa ilişirler:

«Medeniyet denilen tek diş kalmış canavar!»

Güya, büyük edip, bu sözleriyle medeniyete karşı düşmanlığını ifade eylemiş imiş.

Halbuki, Âkifin kasteylediği, alelade medeniyet mefhumu mudur? Şüphesiz ki hayır! Onun, haklı gayzını tahrik eden o medeniyet namına, bin türlü zulüm işliyen camiadan başka bir şey değildi.

Ve bugün, siz de gelin de, medeniyet âleminin tutar yerini bulursanız, ona sahip çıkın! Şu bir hafta içinde, yerli, yabancı gazetelere hele bir göz gezdirin, başınızı önünüze iğip bir senelik vekayin zihninizde hülâsası yapın. Gönlnünüzü yoklayıp, bir yıl zarfında geçirdiğiniz korkuların, duyduğunuz endişenin izlerini araştırın.

Medeniyet bu mu? Dünyada muhakkak ki bir ilerleyiş var. Fân, san'at alabildiğine gidiyor. Fakat nereye? Hedef nedir? Utanmadan itiraf edebilir misiniz? Ne çıkar? Söyleyin: Bütün hamleler, gayretler, insanların birbirleriyle boğuşmasına, birbirlerini imha etmesine mâtuflar değil mi?

Güya medeniyetin zaferi için ihtiyar edilen dört yıllık cihan harbindenberi geçen zaman içerisinde beşeriyet kaç ay rahat etti?

Geceli gündüzlü çalışan lâboratuvarlardan, insanların iyiliğine, huzuruna, refahına hâdim, belli başlı bir ihtira çıkmış mıdır?

Yirmi senedir kansere mi çare bulundu? Veremin serumu mu keşfedildi? Fıkralığı ve işsizliği ortadan kaldıracak bir plân mı çizildi? Ne oldu, sorarım size?

Uzakşarka bakın.. Afrikanın göbeğine.. Akdenizin öbür ucuna... Orta Avrupaya... daha yukarıya... daha aşağıya, sağa, sola, göz gezdirin.

Her tarafta, «medeniyet» in, Âkifin kastetmiş olduğu medeniyetin - korkunç ve sırttan çehresini görür, «Kan! Kan!» diye haykıran sesini işitirsiniz.

Türk şairi, gayzında ve nefretinde haklıdır. Yalnız o, İstiklâl marşını ibda ettiği zaman, medeniyet, foyasını bu derece meydana çıkarmamış, kan ihtirasını bu mertebe aleniyete vurmamıştı. Âkif onu tek dişli bir canavar halinde görüyordu. Şimdi ise, medeniyet otuz iki diş ile birden sırtıyor.

Âkif bunu mu tel'in etmiyecekti?

Bunu mu? Yüz fabrikasından doksan dokuzunu, gelecek harbde daha çok adam öldürecek vasıtalar yapmak için durmadan, dinlenmeden çalıştıran «Medeniyet mi?»

Son Posta: 3-2-939

Ercüment Ekrem TALU

İstiklâl şiiri inkilâbın ruhudur

Büyük Türk şairi Mehmet Âkifin edebi kıymetleri etrafında bir çok yazılar yazıldı. Büyük Türk şairi Mehmet Âkifin sosyal dâvaları hakkında birçok yazılar yazıldı. Büyük Türk şairi Mehmet Âkifin hayatından birçok sahneler, birçok kalemlerin güzelce eserlerine ve bazı kalemlerin çirkin tarizlerine mevzu oldu. Âkif için çok yazıldı. O Âkif pek az anlaşıldı.

Edebiyatımıza, edebiyat tarihimize kıymet verdiren bu mühim sanatkarın bu yazılarla ya çok yanlış, veya çok noksan aksettirilmiş olduğu ve bu aykırı yollarda dolaşan kalemlerin Âkifi tanıtmak, levend endamını görmek, sanatından zevk almak, munis sesini işitmek ve beğenmek saadetine ulaşmış olan muasırlarını hayrete düşürdüğü muhakkaktır...

Âkif yobaz değildi. Zira Âkif cahil değildi. Akif geri insan değildi. Zira Akif bu asrı iyi anlamıştı. Bu asrı memleketine anlatanlardan olmuştu. Bu anlayışını mücadele sahasına girmeyi kabul etmekle izah etmişti. Âkif bu asrın adamıydı. Âkifin sesi Türk istiklâlini asla bir tesadüf eseri olarak terennüm etmiş değildi. Âkifi bu yarı ilâhi hüviyete yükselten kudret Türk istiklâline inancı, içerideki ve dışarıdaki tagallübe isyan eden milletin cihansümül gayzına tamamiyle iştirak edışı, Türkün tarih huzurunda giriştiği kavgaya kendini vakfeden san'at adamları içinde Türkün narasını en iyi anlamış olmasındır.

Ne Fransız ihtilâlinin marseyezini yaratan Benvil'i, ne Paris komünasının narasını asrımıza ulaştıran enternasyonalin artisti, Türk istiklâlinin Âkifi kadar devrinin adamı, eserinin ifadesine inanan adam ve mevzularını Âkifin eserinde olduğu kadar mükemmel, hâdiseye uygun ve yarışılmaz bir kudretle yaratmış adam sayılabilirler.

Türk istiklâli ancak Kemalist Türkiyenin doğuşunda müessir olmuş şiir nesilleri tarafından ve bu istiklâl için çarpışmış olanlarla çarpıştıkları dakikalarda dirsek dirseğe bulunmuş olan şairler tarafından terennüm edilebilirlerdi.

Âkifin Türk tarihi içinde Türk sanatına hediye ettiği istiklâl marşı böyle yazıldı. O, Türk istiklâlinin ateşli Ankarasını tanıyamamak bedbahtlığına uğramış olanların tenkid, mütalâa ve hattâ tetkikinden müstağni sayılacak derecede üstündür.

★

Büyük Türk şairi Mehmet Âkifle Türk istiklâlini asırlara terennüm edecek şiirini hazırladığı günlerde ben sık sık konuşurdum. O

günlerde Âkif, umumi harp yıllarında kendisiyle bir mahallede oturduğumuz insan, yani babamın çok sevdiği komşusu değildi. Âkif bambaşka bir insan olmuştu. Türk istiklâlinin ateşinden aldığı vecdi, Türk milletinin canlılığına, o günkü düşman cihanı kahredebileceğine ve asırların ebedi şerefi olabileceğine inanıştan duyduğu vecdi başka hiç bir inanıştan almamıştır....

Âkif Türk topraklarını doğruya inandığı zaman daima ölüm saçırmış ve yanlış inanmaktansa daima ölümü tercih etmiş olan Türk ile yüğüldüğünü en iyi bilen adamdı. Âkifin şiir dilindeki şehid böyle bir şehiddir. Yani yobaz değildi, çok onurlu olan, tamamıyla milli ve muasır olan kahraman. Âkif bu asrın insanıdır. Âkifi geri bulmak ancak onu anlayamamış olmak demektir.

Nasıl Âkif islâm değildi denemezse yine tıpkı öylece Âkif Türk inkılâbının dışında idi de denemez.

Âkifi, bir parça da, lâyük olduğu gözlükle seyre çalışalım.

Foto Magazin, 1/2/939

Nizamettin NAZİF

Âkif'in islâm uyanışına ve Türklüğe büyük hizmetleri

Merhum şair Âkif Bey benden zevk almazdı; ben de onu sevmeydim. Tek bir kere ne o benim evime geldi, ne ben onun evine gittim. Tek bir kere bir yerde görüşüp te kavga ettiğimiz olmadı. Bu hal harbden evvel İstanbul'da olduğu gibi, harbden sonra Ankarada da devam etti.

Taşıdığımız zihniyetler, beslediğimiz fikirler, ve meyiller o kadar birbirine mütehalif ve zıd idi ki, en âdi mefhumlar üzerinde bile bir türlü barışamazdık.

Bugün o rahmeti rahmana kavuştu. Ben ise bu fani dünyada yaşıyor ve fikirlerimi beyana devam ediyorum.

Hemen ilâve edeyim ki aramızdaki bu teza, ona karşı içimden derin bir hürmet beslememe hiçbir zaman mâni olmamıştır. Bunu kendisine hiçbir zaman söylemedim. Fakat ben onu seciye sahibi, dürüst, doğru, merd, özü ve sözü tok bir Türk muharririne yakışacak açık sözlü bir şahsiyet olarak tanırdım ve Türkler arasında bu seciye adamların çok olmasını pek arzu ederdim.

İşte yaşadığı müddetçe aramızdaki bu pek te dostça olmıyan münasebet, bana merhum şair hakkındaki fikirlerimi serbestçe söylemek imkânını veriyor. Kimse beni ne ölümlere hürmetsizlikle ve ne de tarafgirlikle itham edebilir.

Âkif Beyle aramızda kâinat, hayat, dîn, islâmiyet vesaire hakkında, barışmaz bir teza, vardı. Bununla beraber ben onu hiçbir zaman ne irtica taraftarı ve ne de irtica besliyecek zihniyetli bir adam diye kabul etmedim. Bilâkis o gerek bizde ve gerek islâm âleminin başka taraflarında emsalı mebzul olan ve bu âleme mahsus bir nevi inkılâpçı, ileri fikirli insan diye tanırdım.

Aramızda islâm âlemindeki uyanış tarihini bilenler şeyh Cemal-leddini Efgani ve şeyh Abdüh gibi islâm mütefekkirlerini hatırlayanlar benim ne demek istediğimi kolayca anlarlar.

On sekizinci asırda başlayarak on dokuzuncu asırda bütün bütün siddet kesbeden islâm âleminin velleli sukutu bu âlemde düşünmek ve muhakeme eylemek kabiliyetini haiz olanları bu hâdisenin esbabını araştırmaya ve ona karşı çareler düşünmeye sevketti.

Şeyh Cemaleddin ve Şeyh Abdüh, hâdisenin sebebini islâmiyetin yanlış anlaşılmasında ve bu dini halka öğretmek vazifesi ile mükellef olanların cehalet ve taassuplarında buldular ve binaenaleyh çareyi de islâmiyeti bu gibilerden kurtarıp daha bilgili, taassuptan uzak âlimler ellerine teslim etmekte ve bu sayede medeniyetle islâmiyet arasında bir anlaşma bulmakta gördüler!

Tâbiri aharla islâm âleminde tıpkı Garp'te orta çağlar devrinden ve intibah hamlesinden sonra «Jan Hüs» leri, «Göte» leri, «Galvin» leri doğuran ıslahat reforme devri gibi bir devir hazırlamak istediler.

Bu, başlı başına, bir inkılâb yürüyüşü idi. Yalnız şu fark ile ki şeyh Cemaleddin ve Şeyh Abdüh hayatın sıklet merkezini dinde gördüklerinden, inkılâbı da dinde yapmak emelinde idiler.

Benim anlayışına göre, şair Âkif Bey taşıdığı zihniyetle ve beslediği fikirlerle bu gidişe mensuptu. Mümin ve dindar bir adam olmakla beraber dinde ve dini müfekkirede derin değişiklikler yapılmasını istiyen bir mütefekkindi (1).

Şüphe yoktur ki o milliyetçi değildi ve benim gibilere karşı beslediği gayz de milliyetçi olduğumuz içindi. Fakat yazıları ile ve bilhassa yüksek ilhamları ile milliyetçilerin ve inkılâpçıların hedeflerinin tahakkukuna belki farkında olmıyarak hizmet eylemiştir...

Sonra Türk lisanı onun ağzında çok yüksek ifadesini ve çok gü-

(1) Âkifin «dinde derin değişiklikler yapılmasını» istediğine dair biz kendisinden ne bir söz işittik, ne de böyle bir yazısını gördük. Onun bu yoldaki fikirleri, şiirleri islâm intibahı içindi. Cemaleddini Efgani ile Şeyh Muhammed Abdühün de böyle bir istekleri yoktur.

E. Edip

zel şeklini bulmuştu ki, milliyetçilik bakımından çok kıymetli bir hizmettir!

Daha sonra «Çanakkale» deki ilâhi tasvirleri ile, «Bülbül» deki feryadları ile, nihayet «Milli Marş» diye kabul ettiğimiz İstiklâl marşı ile kimi ve neyi terennüm eylemiştir? Vakiâ bütün bunlarda, dinî ihtisaslar, dinî hayaller, dinî tâbirler hâkimdir. Fakat nihayetünniha-ye Çanakkaledeki mucize, Bülbüldeki vatan ve Milli Marştaki gurur kimin mucizesi, kimin vatanı ve kimin gururudur? Hep Türkün değil mi? Hep Türk değil midir? Bunu Âkifin vicdanı gibi her dinliyenin ve her söyliyenin de vicdanı böyle anlamaz mı? O halde Milli Mücadeleye birinci Büyük Millet Meclisinin azası sıfatıyla fiilen iştirak etmiş, yazılarıyla milliyetçilik ve inkılâb hareketlerini teshil eylemiş birisine mürteci mefhumu nasıl atfedilebilir? Hükûmlerimizde ihtiyatlı olalım, ve inkılâb saflarından değerli adamları çıkarmağa çalışmalıyım!

İkdam: 10 Şubat 1939

Ahmed AĞAOĞLU

★

Şiir değil, nesir

İhtifallere gitmek pek âdetim değildir. Ne işim var? Öyle toplanılarda hararetili hararetili sözler söylenir, sürekli ve şiddetli alkışlar kopar. Halbuki ben gürültüye hiç dayanmam.

Geçenlerde, gazetelerde hâlâ bahsedilen bir ihtifal olmuştu. Ona da gitmedim. Çok iyi etmişim.

«Münekkid taslağı»nın, yani benim, altı yüz senelik medeniyetimizden hiçbir şeyi beğenmediğimi ilân etmiş. Güzel, ne parlak sözler!...

Hatip, Fuzulî'yi, Bâkî'yi, Nefî'yi, Nailî'yi, Nedim'i sevseydi, onlardan gerçekten zevk alsaydı Âkif'in şiirlerinden hoşlanamazdı. Onlarla biraz ciddi bir surette meşgul olsaydı, zevki teşekkül eder, Âkif'in, nazım değil, nesir müsveddesine benzeyen mısralarından tad almazdı.

Âkif'in aruzu, aruzun bunamasıdır. Âkif öyle her vezni kullanamaz; ancak bir tıkırtı öğrenmiştir, sözü ona uydurup söyler.

Âkif'i niçin seviyorlar, bilir misiniz? Basitliği için, şiiri kendi anlayışları derecesine indirdiği için.

Haber: 6-1-1939

Nurullah ATAÇ

Zavallı hasta ruhlu münekkid

Kalabalık yerlerde, heyecanlı anlarda fenalıklar geçirdiğini söyleyen sayın münekkid, makalesinin bu girizgâhiyle edebî hâdiseleri takipteki ihmal ve tekâsülünü mâzur göstermeğe çalışıyor. Fakat hakikaten kendisinin sınırları bu kadar hasta, nebati cümlei asabiyesi bu kadar Hypersensible ise, orada bulunmadığı gerçekten isabet olmuş, gençliğin samimi kalbinden kopan o müthiş alkışlardan maa-zallah kalbi duruverirdi.

Divan şairlerinden bahsediyor, ne tuhaf! Profesör Ali Nihadın yaptığı bir münakaşada «Ben divan edebiyatını anlamam» dediğini hatırlıyoruz. Hamidin şiirlerini, ötede, beride, karagöz taklidi yapar gibi, alayla okuduğunu unutmadık. Bütün bu inkâr ve tehzillerden töbe etmişse, kendisini tebrik ederiz.

Sonra, şiirde en büyük meziyeti nakisa addetmek de görülmemiş bir kürettir. Nesir gibi şiir, nazmin en mükemmel noktasıdır. Cenab Şahabeddin, Âkifin şiirini tahlil ederken diyor ki: «Âkif kendisine has bir hikmeti bediyyeyi takip ediyordu, ta ki o hükmün düsturu merkezisi şu idi: Âzami besatât içinde âzami güzellik.... Âkifin hedefi mesaisi sehli mümteni'di. Güzellik meseleleri son merhalinde hissiyata istinad ettiği için münazaralarda mütefekkirlerin ittifakı nadiren görülür. Bir hakikati bediye olmak üzere hepsi müttehiden yalnız şunu kabul etmişlerdir ki mesaili sanatın gayesi güzelliği «sehli mümteni» le tahakkuk ettirmektir. Güzel bir eseri sanatta mübdiin cehd ve cebri ne kadar az hiss olunur ve lezzeti bediye ne kadar kolaylıkla istifa olunursa kıymeti o nispette yüksek görünür. Âkifin sanatı sehli mümtenia teveccüh etmekle selâmeti zevke en muvafık istikameti ittihaz etmiş oluyordu.. Hiç kimse Âkif kadar saf ve şeffaf bir billûri beyan içinde menazırı milliyeti teşhir etmemiştir.»

Nazmın şahkasına yükselen sehli mümteni' şairinin bu erişilmez meziyetini nakise göstermek isteyenler Ercümend Ekrem'in «Devle cüce» sini okumalarını tavsiye ederim.

Üniversite gençliği, fazilet ve vatan severlik noktasından olduğu gibi, şiir ve sanat noktasından da temyiz kudretine maliktir ve hükümlerinde tamamıyla müsibdir.

Bütün edeb ve fazilet âleminin icmaı edebisine karşı sayın münekkidin böyle söylenişini biz, hekim olmak sıfatıyla, mâzur görüyoruz. Meslek, bizi aklıye kliniklerinde yalnız kendisinin akıllı ve bütün dünyanın deli olduğuna inana hastalara alıstırdı.

Hayatımızda da bir çok kimseler tanırız ki doğru yoldan yükselip teferrüd etmenin kendi vusatlarınca kabil olamayacağını gördük-

dükten sonra menfi yolda maksada vasil olacaklarını zannederler. Maatteessüf münekkid de böyle bir negativisme çukuruna düşmüş görünüyor. Hâlâ aka kara, karaya da ak demek inandındadır.

Onun için, «bütün anormal taraflarına rağmen, bu adam bir şeyler kımıldatmak istiyor» diyorlar. Tebellür etmiş fikir halinde neler verdiğini biz göremedik. Bir şeyler kımıldatacağını da bilmem ama, öyle görünüyor ki bu yolda fazla ısrarı halinde kımıldayacak şey kendi mantalite'si olacak!

Dr. İhsan UNANER

Akif yedi asrın en büyük irtifaidir

Âkif edebiyatta üç şahsiyet gösterir. Ona çatmak isteyenler bu üç şahsiyetten yalnız birini dillerine doluyor, ona din şairi diyorlar. Bu arada bu tarafı kusur sayılırken diğer meziyetleri asla hatırlanmıyor. (Türk teceddüd edebiyatı) adlı kitabımda söylediğim gibi onu sırf bir din şairi sandık. O bize müslümanlık cereyanını yalnız başına nazma çeken bir ses gibi geldi. Din Mehmet Âkifin nısfı ise de tamamı değildir. İçtimai Mehmet Âkifle vaiz Mehmet Âkifi ayırmak icap eder.

Âkif Türk fonetigini ilk kullanan şairdir. Aruza hakimiyeti itibarıyla bütün maziden beri kalkıp gelen yedi asrın en son irtifaidir. Şiirin kuvveti itibarıyla Türkçülük tarafı da mahalliliciliğinden geliyor.

Âkifin İslâmcılık tarafına gelince o kurtuluşu kavmiyeti eriten İslâmlık vahdetinin kuvvetlenmesinde görüyordu. Nitekim Namık Kemalle, Hamidin de din tarafında hep bu his hâkimdir. Halbuki vukuat bunun aksini ispat etti. Mehmet Âkif İslâm idealciliği itibarıyla çok beğendiği Şeyh Cemaleddini Efganiye bile ulaşamamıştır. İlk defa bu büyük adam, ancak İslâm camialarının kendi milliyetlerine sarılarak kurtulacaklarını söylüyordu.

Şairde akide aramayız. Cemiyete bayrakdarlık yaparken ahlâkını sorarız. Namık Kemalle inanıyorsa zindanları istihkar ettiği için, merdim, dediği zaman şüphemiz olmadığı için. Fikret faziletten bahsettiği zaman faziletli idi.

Samimi midirler, ona, bakarız. Âkifin de dincilikte tek kıymet tarafı idealine samimiyetinde idi. İdeali bize zıd olanı dahi idealist olduğu için severiz.

Âkifi inkılâp aleyhdarı zannetmek de en büyük hatadır. Şapkayı sırf hissi, alevi sebeplerle beğenmedi; gitti. Bu bir passif hareke-

tidir. Hiç olmazsa riya yapmadı; zaten fesi de sevmeydi. Ne sarık giydi, ne fesi sevdi ve şapka ile de dinin gideceğini sanan kafalardan hiç değildi. Nitekim böyle olduğunu gurbette tattıktan sonra başına şapkasını giyerek vatana döndü ve Allahtan kendi vatanında bir avuç toprağını çok görmemesini yalvara yalvara öldü. Atatürk de onun büyük bir şair olduğunu biliyordu. Bunu İstiklâl marşına ilişmeyişinden anlıyoruz.

Âkifi millî mücadele senelerinde, «Süleymaniye» ve «Fatih» kürsülerindeki vaiz Âkiften biraz farklı görürüz. O da biraz hakikati anlamış olacak ki,

O benimdir, o benim milletimindir ancak

Diyor ve artık millet ve ırk kelimelerini kullanıyor.
O medeniyete asla düşman değildi.

Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar

derken, müstevlî ve emperyalist Avrupayı ifade ediyordu.

İstiklâl harbinden sonra bir tahavvül safhası vardır. Eskisi gibi kurtuluşu dinde görmüyor. Çünkü bizbize kaldık. Eskiden «Türk Arapsız yaşayamaz» derken, Arap beraberdi. Fakat kendimizi kurtardığımız ve en mesut bir yaşama hakkına kavuştuğumuz zaman Arap beraberimizde değildi.

Âkifi bundan sonra ırk, millet, vatan kelimelerini çok sık kullanırken görüyoruz. O medrese kültürü, İslâmî akidesiyle inanan, mümin bir adamdı.

Fakat gene ideolojisini bırakmadı. Tek fazileti samimi oluşudur.

Son devresinde, Mısır hayatından sonra vatana geldiği zaman onu dini mevzulardan çok ritme vermiş bulduk.

Gençlik niye Namık Kemali seviyor? Onun gibi yazmak için mi?.. Bugün biz Namık Kemalın piyeslerini, romanlarını, üslubunu model diye almak için sevmiyoruz. Bunları örnek yapmak geriye gitmektir. Öyle ise gençlik Namık Kemalın nesini seviyor, niçin seviyor?

Sevilen, Namık Kemalın bugün de, yarın da ileri olan tarafıdır. Namık Kemalın ileri tarafı **vatan aşkı** bir dev gibi **milleti sürükleyişi**, **zulme kafa tutuşu** gibi bütün gençlerimize her vakit **ideal** olacak tarafıdır. Namık Kemalın dili, tekniği, üslubu her tarafı döküldü; fakat kalan dev tarafı, işte sevilen budur.

Âkifte de onun ideolojisinin İslâm milletinin kurtuluş çaresindeki aldanış, tarafı, bütün hâdisatın belâgatiyle döküldü.

Fakat onda da ayakta kalan Türk dilini en son güzelliğe çıkarışı, milletini sevişi, şahsî ahlâk itibarıyla granit bir fazilet oluşu. Gençlik bütün bunları tebci ediyor.

Son Posta, 11-1-1948

İsmail Habib

İstiklâl Şairi Akif

Üniversite gençliği tertemiz bir harekette bulundu. Türk istiklâlini zamanında ve romantizmine en uygun tarzda terennüm etmiş olan şairin en yüksek bir sevgiye lââyık olduğunu bir daha gösterdi.

Mehmet Âkifin bu masum heyecan ile sarılı olarak tarih ve sanat karşısına çıkışı hiç şüphesiz, milletin sancığına sarılı olarak toprağına katılışı kadar imrenilecek bir talidir. Bin defa söyledim, bir daha söylerim ve bin defa daha tekrar edeceğim:

Dürüst, temiz mukadder olan en parlak tâli, hatırası önünde gençliğin bir dakika susmaya lüzum görebilmesidir.

Dürüst ve temiz oluşu ile vatanseverlikte feragatin, san'atte yüceliğin bir nümunesi oluşu ile ve yalnız millî olmaktan başka bir mânaya alınmasına asla tahammül ve müsamaha göstermiyeceğimiz «taassub» u ile bu yüksek talie ulaşan Âkif, artık, her takdirin üstündedir. Şiirinde sancağımız için söylediğini, onun için de söyleyebiliriz.

★

O da bizindir, o da tarih içinde milletimizin bir yıldızıdır ki daima parlayacaktır. Ve gelecek nesiller, asıl Türk ırkından geldiğini tarihe tezkir ettirmemek için büyük bir hassasiyet göstermiş, büyük imtihanlar geçirmiş, feragatin en hayret uyandırıcı misallerini yaratmış bir neslin destanını ondan dinlemekte ısrar edeceklerdir. İstiklâl plâtförmünde **Mehmet Âkif** bir ölmez ve eseri bir değiştirilmezdir.

Türkün Mehmet Âkifte gördüğümüz dev yapısı ve şiirinde duyduğumuz ateşli, erkek sesi, yapılan garip neşriyata en ufak hak verdiren ne yapmıştır?

Lâikliğin tefsirine lüzum görenleri Mehmet Âkif kadar mükemmel bir lâik terbiye nümunesi vermeğe dâvet etmek maalesef bir lüzum olmuştur.

★

Türk gençliğinin başüstünde tuttuğu Mehmet Âkif hangi Mehmet Âkiftir?

Baytar Mehmet Âkif mi?

Sebilürreşadda polemik yapmış olan Mehmet Âkif mi?

Şair Mehmet Âkif mi?

Baba Mehmet Âkif mi?

Dost, arkadaş, ağabey ve insan Mehmet Âkif mi?

Müslâman Mehmet Âkif mi?

Hayır... Bütün bunların dışında bir Mehmet Âkif. Son ocağı sönmeyen zaptedilemeyecek bir Türk vatanına ve son neferi ölmeden bayrağı yırtılmıyacak bir Türk milletine inanmış olan Mehmet Âkiftir o. Bir Mehmet Âkif ki bir nesil isyan ettiği gün içinde idi, bu neslin en iyi kükretenlerinden oldu ve bu neslin sesini şiir, en iyi onun diliyle terennüm etti ve istiklâl sayhamızın şiire bu derece güzel intibakını ona borçlu oluşumuza inkılâbımızın hiçbir merhalesinde bizi asla pişman etmedi. Dev gövdesi Türk vatanına, Türk bayrağına sarılı olan ve aziz hâtırası Türk gençliğine ılık, temiz ve mâsum bir heyecan katacak olan Mehmet Âkifi bu terennüm, lâik Cumhuriyetin vakur bir yatırı haline yükseltmiştir.

Bundan böyle Türk nesilleri onu fânî hüviyetini tahlil için değil ancak ve daima ululaştırmak için anacaklardır. Başka Mehmet Âkif aramağa ne lüzum var?

İKDAM: 13-1-939

★

Nizameddin NAZİF

ÖLÜMÜNÜN 20. YILINDA BİR KONFERANS :

Millet Şairi Mehmet Akif

Âkifin mâneviyatı etrafında yapılan bu toplantıda ben, onun edebiyattaki mevkii üzerinde bir kaç söz söylemek vazifesini üzerime aldım. Maruzatımı bu toplantının mânasına uygun olarak tanzim etmek ve en esaslı noktalara şöyle dokunup geçmek zorundayım.

Evvelâ şunu söyleyelim ki Âkif, Türk edebiyatı içinde hususiyeti itibarıyla birinci safta yer almağa hak kazanmış bir şairdir. Eserlerinin keyfiyetine bakalım:

1 — Hakikaten hacimli bir eseri vardır. Ve bu eser, manzumdur. Nazım ve teknik mükemmeldir. Dili temizdir. Kendine mahsus bir vadişi vardır. Türk dilinin kendi zamanına kadar gelen edebî tekâmülünü, bundaki gayet sıkı belâgat kaidelerini benimsemiş ve kusursuz bir eser vücuda getirmiştir. Bu, eserin dışı.

2 — Muhtevasına gelince, başlıca mevzuları:

Din ve millet, Müslümanlığın ulviyeti, hakiki Müslümanlığın esaslarının milleti ne derece yükselteceği, muasır hakiki medeniyetin yurdumuza girmesine mâni olan tembellik, lâkaytlık ve ilâh... Kusurağımızın islâhı lâzım geldiği. Cemiyet hayatımızdaki bozukluklar, dinine, milliyetine, cemiyetine ruhtan bağlı kahraman ve samimi bir neslin yetişmesini ve bu neslin Türk ve müslüman kudretinin mazi-deki azametine erişmesini temenni. Millî zafer ve kahramanlıklarınızın en yüksek sesle terennümü.

İstiklâl Marşı Şairi Merhum Mehmet Akif'in 20. inci ölüm yıldönümü münasebetiyle basılan posta pulları.

3 — Nesiller üzerine tesiri:

Bir zamanlar, eserleri elden ele, dilden dile gezerdi. Türk edebiyatının hakiki tekâmülü üzerinde yürüdüğünü, o edebiyatın içine girip kuvvetli kültürüyle bu sanat yolunun inceliklerini bilenler, Akif'in her eserile yeni bir şahika aştığını bize söylerler. Daha az kültür-lü olup da ruhu Din, Millet ve Vatan aşkı ile çarpanlar onun mısralarının peşinde büyülenmiş gibi vecde düşmüşlerdir. Bütün bir Millet, büyük zaferlerinin aksini onun eserinde bulmuştur. Netice olarak söyleyebiliriz ki bu çizdiğimiz plân dahilinde Akif kadar muvaffak olmuş bir sanatkâr yoktur.

Bunları vücuda getiren: Evvelâ çok kültürlü bir dimağa sahip olması, hayatı ile eserinin arasında tezat bulunmaması, derin ve emsalsiz samimiyetidir. Kafası eserinin zarfını, ruhundaki hararet ve samimiyet de iç sıcaklığını temin etmiştir.

Muhterem dinleyicilerim, gayet iyi biliriz ki ruhumuzda yerleşen, kök salan duygu tellerine mızrabı ile dokunan sanatkâr, bizi heyecana getirir. Duyduğumuz heyecan ve ruh sarsıntısı nisbetinde o sanatkâra değer veririz. Bir sanatkâra verdiğimiz değerın sebebi yüzde elli o sanatkârda ise yüzde ellisi de bizdedir. Onun ihtizaza getirmek istediği teller bizim ruhumuzda yoksa onun sanat mızrabı boşlukta dolaşır biz, ona değer veririz, onun mısralarıyla mest oluruz. Çünkü bizim ruhumuzda onun ihtizaz ettirdiği teller mevcuttur. Onun üç mühim mevzuuna, din, millet ve vatan mevzularına biz içten bağlıyız. Çünkü bir insan gibi yaşamak istiyoruz. İnsan gibi yaşamak, evvelâ hür; saniyen insanlığın temiz ve asıl duyguları ile sarılı olarak yaşamaktır. Bunu bize Dinimiz, en mütakâmil kanunlarıyla milletimiz temiz ve kahraman kaniyle, vatanımız, ve müstakil bayrağımızın gölgesiyle bize vaadeder. Biz bunların ulvî şiirini duyuyoruz. Onun için Akifi seviyor, onun etrafında toplanıyoruz. Kuvvetli kültürleri olmadığı için onun şiirindeki nizâmî ve meziyyetleri kavrayamayamayanlar, Türk dil ve edebiyatının asırlar içinde nasıl merhaleler geçip nasıl emekle Akife kadar geldiğini bilemeyenler, onun edebiyattaki yüksek mevkiini kavrayamazlar. Şairlik davasında olup da onun gür bir çağlayan gibi akıp köpüren sanatı karşısında acizden kıvrananlar; hasetlerinden dolayı onu küçük görürler. Ruhlarında madde aşkından, midesinde aklık ızdırabından başka ihtiras ve ızdırap duymamış ruhlar; ona elbette muhatap olamazlar.

Baisi şevka bana huzni umumidir kemâl,

Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yaduma

diyen Namık Kemâl'in neslindendir.

Bunlara vatan şairi derler. Vatan şairi olarak milletin ruhuna yerleşebilmek için bir takım vasıfları hâiz olmak lazımdır.

1 — Evvelâ vatanını bütün ruhuyla sevecek. Bu aşk, onun bütün

varlığını saracak. Dağılmıyacak, duygu dairesinin merkezi bu vatan olacak. Onun etrafında dâima bununla alakalı duygular yer alabilecek.

2 — Bu aşk, onda sonsuz bir feragat yaratacak. Buna kahramanlık ruhu derler. Bu feragat, bütün zevki yalnız bu ulvi mevzuyla bağlamaktan vücuda gelir.

3 — Bu aşk kör ve avâmî bir aşk olmayacak. Yüksek bir tefekkür ve hakikaten insanlığın ezeli ve ebedi ihtiyacı olan hürriyete bütün melekleriyle inanarak bağlanmaktan doğan bir aşk olacak. Bu medeni cesaret ve tam manasile şecaatin vasfıdır.

4 — Duygusunun ifâde vasıtası olan sanata, yani edebiyata hakkiyle vakıf olacak. Bilecek ki muhatabı bütün bir millettir.

Bunlar kalblerinin içinde yaşadıkları cemiyetin ruhuna yaslanmış insanlardır. Eğer muazzam bir millet, ölüm ızdırabı içinde kıvranıyorsa onun feryadı asırları ve mesafeleri aşan bir feryattır. Bu feryat, bir aslan hanceresinden yükselebilir. Ruhlarını muazzam bir milletin ruhuna ancak böyle hançere sahipleri yaslayabilir. Onların ruhları da bir Aslan azametindedir. Bu kahraman kükreyişin ufuklara aksindeki azametini şiirini duyan var, duymayan var. Ruh, büyük çapta yaradılmamış ise duyamaz. Bir gölün suyunu hangi kudret, bir fincana sığdırabilir?

Bazı ruhlar, incedir, kendi kendini tahlil edemez, aydınlığa çıkmaz; vuzuha düşmandır, gölgeliklerde dolaşır. Sakattır, marizdir. Bunlar ma'zurdur. Onlar, Akifi lâıyk olduğu ehemmiyetle takdir edemezler.

Onun nefesini, pehlivan göğsü, fedakâr ve kahraman hakiki insan göğsü bir kasırga gibi üflerken sâde bunun sademesinden yıkıla bilen cılız, verimli ruhlar ona mukavemet edemez, korkar ve kaçar, hatta gayet tabii nefret eder.

Fakat siz gençler, onun ma'nevîyeti etrafında toplanmakla göğüs hacminizi, nefes kudretinizi, temiz, millî varlığınızın sonsuz kudretini bir kerre daha isbat etmiş oluyorsunuz.

Ancak kudret, yaşamağa namzettir. Bunu biliniz. Dünyanın bu buhranlı anında tek vazifemiz, millî varlığımızı dokuyan mukaddes nesiglerle ruhumuzu sarıp tek bir vucut hâlinde Türk vatanının istiklâli, refahı ve azameti için seferber olmaktır. Önümüzde bir bando vardır. Milletimizin ruhunu, zaferini, şan ve azametini terennüm eden bu bandoda en kuvvetli seslerden biri de Akiftir.

Bu milleti yükseltmek, vatanını korur, onu refaha erdiren bir camia haline getirmek lâzımdır. Esasen bu aşk ve bu kültür ona icap eden sesi verir. Böyle bir sanatkarın tok, gür, hakikatten ayrılmayan sesi, asırlarca milletin ruhunda çağlar. Burada tafsili zait olan hayatı ile Akif; bu evsâfı tamamilen haiz bir şairdir.

Onun tertemiz, lekesiz hayatı, din ve vatan uğrunda daimi mücadelesi, her türlü maddî mükâfatı istihkâr etmesi, bir fen şubesine intisap ettiği, garbın fennî tekâmülünü gördüğü halde Türk ve İslâm kültürünün sinesine yerleşmesi, ciddi ve kararlı, iradeli, yüksek vasıflarda bir fikir ve edebiyat adamı olarak şerefle yaşaması, ve nihayet muazzam eseri buna en belîğ bir şahittir.

Sözlerime son verirken insanın yalnız maddesine hitap edip onu bir hayvan menzilesine indiren canavar ideolojilerle soysuzlaşmamış sizleri ataların faziletli ve kahraman izinden ayrılmayan siz, hakiki Türk gençlerini en samimî ve en candan sevgi ve saygı ile selâmlamayı bir borç bilirim. Bu aziz milletimiz ve vatanımız ancak sizin gibilerin omuzları üstünde yükselecektir. Var olun sevgili gençler.

Prof. Ali Nihad TARLAN

Demokrat Şair

Beynelmîl büyük müsteşriklerden mürekkep bir heyet tarafından yazılıp Felemenkde - Almanca, Fransızca, İngilizce olarak - üç lisanda neşredilen İslâm Ansiklopedisinde Profesör Fuad Köprülü, Osmanlı - Türk edebiyatına dair yazdığı bir makalede Üstad Mehmed Akif hakkında şunları söylüyor :

«İslâm İttihadının (1) müterennimi olan Mehmed Akif aruz vezninin kıyas kabul etmez bir üstadıdır. Halk hayatını sade bir lisanla en realist bir şekilde tasvir eder. Bazen çok kudretli bir lirizme yükselen Akif Garb şiirinin tesiri altında kalmamıştır. O, halk içinde yetişen demokrat bir şairdir.

«Türk şiiri birbirine benzemiyen bu üç şairin (Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Mehmed Akif) tesiri altında, Tevfik Fikret ve muakiblerinin mahdud dairesinden kurtularak muhtelif temayüller almak istidadını gösterdi.»

İslâm Ansiklopedisi. Cilt 17 sahife 1008

(1) Köprülü, «İslâm ittiadı» nın diyeceğine «İslâm intibahı» nın deseşdi Mehmed Akifi daha iyi anlatmış olurdu. Üstad, müslümanları müttehid biliyordu. Bütün emeli müslümanları uyanık görmektir. Ne terennüm ettiyse bunun için etti.

Akif'in hayatı daha büyük bir şiiirdir

Safahat şairi, İstiklâl marşı şairi bu dünyanın hayatına gözlerini kapayarak ebediyetin sükûnuna kavuştu. Yalnız, metrük, ihmal edilmiş bir halde vefat eden şaire Türk gençliği candan bir hürmet eseri gösterdi ve hayır ile andı.

Bugün bütün Türk vatanında hepimizin kalbini ve hissini bir ideal etrafında toplayan ve birleştiren İstiklâl marşının mübdiine borçlarımızın en azı bu idi.

Şair Akifi şahsan tanımam. Aynı vatani seven aynı vatan evlâtları olduğumuz halde fikir ve his itibarıyla ayrı ayrı iki dünyaya mensub idik. Hayatta, vatan sevgisinden başka bir his etrafında birleşmemize imkân yoktu.

Fakat bu anlaşılmazlık bugün onun ölümü karşısında hürmetle karışık bir tesir duymaktan ve hâtırasını hüznün ile anmakdan beni hiç bir zaman menedemez.

Akifin çok güzel bulduğumuz ve sevdiğimiz eserleri var. Sadece manzum parçaları da çok. Şiire belki büyük bir yenilik getirmedi. Fakat muhakkak ki gür bir pınar gibi aktı, çağıladı ve bize bütün duyduklarını anlattı.

Akifin ölümü karşısında hissettiğim hürmetle karışık teessür bana şiirlerinden gelmiyor, hayatından geliyor. Çünkü hayatını daha büyük bir şiir buluyorum. O hayat ki benim kanaatlerimin, imanlarımın aleyhinde sarsılmaz bir cidal ile doludur, kat'i bir muhalefet ile meşbudur.

Fakat ne zararı var; o da bu vatanın evlâdı değil mi idi? Onun da düşünmeye, bir kanaat sahibi olmağa hakkı yok mu idi? Hürriyet benim hakkım olduğu kadar onun da hakkı idi. O başka türlü düşündü. Bu bir kabahat olamazdı. Çünkü Akif samimi idi.

İşte işin bütün sırrı ve muammanın anahtarı buradadır. Akif, kanaatinin, itikadının, vicdanının adamı oldu ve böyle bir adam olarak öldü. Oun içindir ki tabutu önünde eğilmek bizlere bir borç olmuştur. Akif sevilmiyebilir. Fakat hürmetle yâd olunmak bir vazifedir.

Unutmamalıdır ki Akif, vatan tehlikeye düştüğü günlerde İstanbul'dan kalktı, üzerine düşen vazifeyi yapmak üzere Ankara'ya gitti. İlk Büyük Millet Meclisine aza oldu. Ve kutsi gaye uğrunda çalıştı. O yolda yaratılmış ruhlar için siyaset muhiti teneffüsü imkânsız bir hava teşkil eder. Kanaatlerine uygun yaşamak için ihtiyarî bir gurbete katlandı. Uzak diyarlarda, zaruret ve ihtiyaç içinde vatan hasrei ile yaşadı. Ve nihayet son günlerini hissederek İstiklâle kavuşmasını o kadar yürekten terennüm ettiği sevgili memleketinin ezeli aşı-

nası olduğu güzel ufuklarını son def'a görmek üzere Türkiye'ye geldi, gördü, kavuştu ve öldü.

Böyle yapmış bir Akifin arkasından kalbimizin sızlamamasına imkân mı var? Akif, içinden başka türlü hissettiği ve düşündüğü halde, onun önünde yürüyormuş gibi sahteliklere tenezzül ederek kendisine ikbale doğru bir merdiven kurmağa teşebbüs etseydi o zaman gene kalbimiz sızlayacaktı. Bir adam kaybettiğimiz için. Akif asıl o zaman ölecekti; kendisinden hiç bahsedilmemek üzere.

Akifi bunun için takdir ediyorum. Fikir ve kanaatleri bizinkilere uymadığı halde hürmet ederim. Çünkü yalan söylemedi, riyakârlık yapmadı, fenalık yapmadı.

Fikir Hareketleri. C. 7, sayı 170, S. 219 - 220

Hüseyin Cahid

Türk edebiyatına erkek sesi getiren şair

Düşüncesi, itikadı ne şekilde olursa olsun Türk şiirini onun kadar ileri götüren bir adam bizim için daima yepyeni olmak lâzım gelir.

Aramızda bir nesil farkını düşünebilir miyiz? Büyük şairler için yaş yoktur. Dünün veya bugünün şairi diye ayrılmazlar. Zaman onlar için bir kül halinde (ebediyet) olarak düşünülür. Hatta vatan hududları bile yoktur. Sesleri bir memleketin çenberlerinden kavsi kuzahlar büyüklüğünde dairelerle dalgalanarak bütün insanîyetin ufuklarını sarar. Onlar, kendi milletinin olduğu kadar herkesin ve herkes onlarıdır.

Vakıa Mehmed Akifin tam bu kıratda bir şair olduğunu iddia etmiyorum. Fakat Türk edebiyatına hakiki erkek sesini o getirdi. Dar bir kafes içinde hülyalarını şakiyan Türk şiiri, hayatın sesini onun feryatlarıyla bize duyurdu.

Alev gibi çırpınan bir kalbin içinden geçerek fikrin nasıl şiir olabileceğini ilk defa o gösterdi.

Burada bu fikrin münakaşasını lüzumsuz buluyorum.

Mehmed Akifte inanan bir adamın saffeti ve kuvveti var. Yıllardır ellerini bütün genişliğiyle ufuklara açarak göklere haykıran bir sesle yurdunun kurtuluşunu istedi. Büyük şair, köşesinde rahat uyun. Bu dua müstecab olmuştur.

25 Haziran 936

Orhan SEYFİ

Âkif'e Vatan ağlar

Her âfile, mümkün, iki hicranlı can ağlar..
Akif, sana, âlemde bugün bir vatan ağlar.

Hayatın bir fazilet silsilesiydi. Millet ve vatan aşkile çarpan kalbinin her darbesi, ebediliği genişleten bir hamle idi. İstibdadın karanlıklarına hürriyetin altın ışıklı seslerini; büyük harpte ölüm ve fecaat kokan dumanlı ufuklara ruhunun ilâhî ülkerli âvizelerini, renkli fecirlerini asdın. «Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak» sağnakları boşanan sırtlara, vâdilere ruhunun vahyını teselli ve gufran gölgeleri halinde saçtın. En sonra, muazzam İstiklâl savaşının buhranları içinden saadet günlerinin yarından yakın bir zamanda doğacağını müjdeledin; milleti ürperttin; vatan sevgisini tusturdun, ey kudrtlî şair!

Abdürrahman Şeref Lâç

Millî Marşımıza dil uzatamazsınız

Millî Marşımızda Âkif :

Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,
«Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli!»

Dediyse bugün aksi mi var? O seslerin duyulmadığı, çan sesleri çalındığı gün bizden eser kalır mı?

Hayır baylar, Millî Marşımıza dil uzatamazsınız!

Hele Çanakkale şiirinde bize aykırı bir şeyi aramak mânasız olur. O sırtlarda her aileden şehid olan birisi var ve onlara dikilmeyen âbi-deyi bu adam dikti.

Bir şairin dini bir takım şiirler yazması milliyetçiliğini yok mu eder? Fikret, Sabah ezanı, şehidlik, Hasanın gazası şiirlerini yazmakla milliyet haricine mi çıkmıştı?

Dindar olmak milliyetçiliğe mani teşkil etmez. Dine inanan bu milletin hepsi milliyetçi değil de sizmi milliyetçisiniz?.. Millî mücadelemize ilk inananlarından biri ve manevi cephesi başında didinen Akiftir.

Âkif herkes gibi bir din sahibidir ve ona hürmet eder.

İşte Âkif böyle Millî ve fazilet sembolü bir adamdır. O büyüktür. Gençlik verdiği hükümlerde şaşmamıştır ve şaşmıyacaktır.

Yeni Sabah, 8.1.1939

M. SENCER

Akif için yazılan şiirler

Mehmet Âkif

Bir mayıs sabahında gül bahçesinde uyandım;
Gördüm: Güller kızarmış, menekşeler morarmış...
Bir bülbül ağlıyormuş, bense gülüyor sandım;
Meğer onun gönlünde kanayan bir gül varmış!.

Ötüşünüz bülbüller güllerin sinesinde;
Bu cennet ülkesinde size bu ay mutludur!
«İstiklâl» nağmesile şehitlikteki yerinde
Ötüşünüz her seher, onun ruhu kutludur!

Ahmet AYMUTLU

1939

Dua

— M. Akifin ruhuna —

Yükselir Allaha en temiz duyugum,
Mavi gecelerin seher vaktinde.
Başlar huşu ile ilâhî uyku,
Mavi gecelerin seher vaktinde..

Hangi his vardırki koca dünyada,
Bulunsun tadı bir ulvî duada.
Ne mutlu Allahı getirmek yâda,
Mavi gecelerin seher vaktinde.

FEZÂİ

Akif'i Tahmis

Fazilet atfedilmek istenirken kalb-i nâmerde
Hicabından düşer erbab-ı iffet daima derde
Mürüvvet kalmamış vicdanda, iz'andan eser serde
«Haya sıyrılmış artık, öyle yüzüzlük ki her yerde»
«Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde»

Habasetler mubah olmuş, rezalet münteşir mebzûl,
Cinayetlerden ehram yükselir, yoktur fakat mes'ul
Fikirler abid-ü iblis, hisler pür garaz, malûl
«Vefa yok, ahde hörmet hiç, emanet lâfz-ı bî mediûl»
«Yalan rayiç, hiyanet mültezem, her yerde hak meçhûl»

Bütün enkaz-ı izmihlâl eder insanlığa ihtar,
Kıyametler gelüb geçmektedir, tekrar-alet-tekrar,
Gönüller küfre müstağrak, zihinler hep şenaatkâr,
«Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr»
«Nazarlardan taşan mâna ibadullahı istihkar»

Hayat anat-ü enfasiyle külliye azab olmuş,
Okunmaz, anlaşılmaz, anlatılmaz bir kitab olmuş,
Mükemmel bildiğin vicdan, sapıtmış bî hicab olmuş,
«Beyinler ürperir Yarâb, ne çirkin inkılâb olmuş»
«Ne din kalmış, ne imân, din harab, imân serab olmuş»

Beşer bir zerrecikten hâliki etseydi istidlâl,
Hayatı anlayub olmazdı asla bende-i idlâl,
Riya, mademki her hakkı ezüb de eyliyor ihlâl,
«Mefhir çiyenüb gitsin de vicdanlar kesilsin, lâl»
«Bu izmihlâl-i ahlâki yürürken durmaz istiklâl»

— 1945 —

★

Mehmet Akif'in ulu ruhuna

İnandın, dönmedin sonuna kadar,
«Karakter Adamı» diyoruz sana!..
Her Türkün kalbinde altın tahtın var,
Öğünür seninle bu toprak ana!..

Ey kara günlerin sönmez ışığı!
Ey büyük milletin büyük aşığı!
Lekesiz alnından ilk kırışığı,
Görmeden atıldın mertçe meydana!..

İnsanlık dersini senden aldık biz,
Bir geniş yol oldu açtığın o iz,
Yaşiyor şirinde «Çanakkale» miz,
Eşittin sanatta «Mimar Sinan» a!..

Yürürken çığ gibi düşmana karşı,
«Allah, Allah!» deyip titrettik «Arş» ı,
Dillerde bir âyet «İstiklâl Marşı»,
Söylüyoruz onu biz yana, yana!..

Değildin ne korkak, ne de hokkabaz,
Aldırma, desinler: «Sarıklı», «Yobaz».
Hakikat peşinde koşanlar yılmaz,
Onlardır inanan çünkü «Kur'an» a!..

Bülbüller gülşende sesini dinler,
Aşıklar yürekten ah çekip inler,
Yolundadır her an gerçek mü'minler,
Lânet olsun sana dil uzatana!..

Fazilet sendedir, yiğitlik sende,
Tanrıdan gayriye olmadın bende,
ÖCAL der: «Senden bir parçayım ben de,
Kurban olsun canım aziz vatana!..»

Eskişehir 9 Aralık 1949

Cemal Oğuz ÖCAL

★

Akif için

Susmuş, dediler; susmuş o son kuş da nihâyet..
Gönlündeki sevgiydi beyaz - kırmızı sancak..
Her mısraı engin ve derin, sanki bir âyet..
Her nağmesi «Hakkın Sesi» dir Akifin, ancak.

Türk yurdunun âfâkını örtünce siyah tül,
Aslan gibi kükrerdi cıvildarken o bülbül..
İlhâmını hâketti Ulus marşına, Akif.
Çoktan ben inandım ki Çanakkal'e çelikmiş..
Mimâr olarak orda çıkar karşına Akif:
Şî'riyle şehit yâdı için âbide dikmiş..

İnsan, o şehidin gene âhıyla yanarken;
Gözyaşları kan damlasıdır, kalbi kanarken..

Ati denilen boşluğu görsem - diye şâir -
Mâziye dönüp bir nazar eyler gibi, sezdi..
Heyhat diyoruz ağlayarak mevtine dâir,
Yıldızlar eğer sönmezse gün yükselemezdi.

Her varlığı bir gün yok ederken Yüce Bâni,
Elbet ki bu dünya o susan kuş gibi fânî..

Safa ERKÜN

Akif için

Türkün; ulu mihrabına harsındaki kanla,
—Sönmez bu şafaklar— diye, bir âbide diktin.
Yalnız bu vatan, uğruna her an eğilirdin,
O şahametli; hamiyetli; faziletli; kafanla

Fikrin gibi; secden de ve hamlen de derindir.
Azmin; görünen kuvveti var —Gölgelerinde—
İman ve ümit aşladığın; ülkelerinde
Atiye inanmış; diri millet eserindir.

Haykırmada bak —Kürsülerin— sesleri hâlâ,
Kul olmayacak ismini; idrâkine asrın.
Ümmetleşiyor; tarihi sarmış —Safahatın—
Türk ırkını şükrânâ sürükler bu temaşa,

Sinendeki hür duygular âfakı tutarken,
Bir milleti milletçe yaşatmak; ne büyüktür.
Viedanla konuşmak; emelin sırrına yüküdür.
Hakkın yeri; hakkın dili; —Hakkın sesi— varken

Edirnekapı Mezarlığında

Mehmet Akif - Abdullah Cevdet ve Ahmet Naim-i ziyaret

Burda herşey gibi; hilkatte usanmış yatıyor,
Burda herşey susuyor, sade sükûn anlatıyor

Köhne bir tarihi nakletmede; Ukbaya, Fenâ
Bir tevekülle bezenmiş; iki, üç katre; duâ

Başka ses yok; sekiz, on çaylağın âvâzesi, var
Şurda birden, çökecekmiş gibi bir eski duvar

Bu tereddüdlü duruş, insana efsâne gelir
Şu giden yolki fakat, geçmeğe herkes çekinir

Kuru otlar ve dikenler bürümüş, toprağı; pek!
Şurda bir eski paçavra; şurda bir hasta köpek!

İşte hâlâ duruyor, kaç senedir; şurdaki sed
Şurda; bir Türbe adaklarla düğümlenmiş; Evet.

Şurda bir sade temenni; şurda bir içli niyâz
Şurda bir kapkara toprak; şurda bir Taş ki, beyaz

Kimi bir facianın, yerdeki matemzedesi,
Kimi bir menkibenin, destanı bir Abidesi.

Kimi öksüz gibi bir parça eğilmiş; kimi dik!
Kimi en taze çiçeklerle bezenmiş Seramik,

Kimi sinmiş O kat kat kavuğun gölgesine;
Kiminin gövdesi geçmiş, Fesinin kubbesine.

Kimi bir selvinin altında bükülmüş, iki kat
Kimi bir hayli yorulmuş; kimi bir hayli rahat?

Kiminin Lâhdı gömülmüş, Kiminin Höcresi dar,
Kiminin üstüne düşmüş; acı bir göz yaşı var.

Kimi bir parça yıkılmış; kimi bir parça oyuk
Kimi çok eskimiş artık, gelecek yolcusu yok.

Burda her hatıranın var, en ufak titreyişi
Burda bokesliğin hüsrân oluyor; serzeniş.

Göke; yükselmededir mutlak açılmış eliniz,
Söyle bir lâhza durup Vecd ile yorgun; geliniz

Yeri ikbâli kucaklar, Vatanın titreyerek
Şurda bir Milletin efkârı gömülmüş diyerek!

Sanki birleşmede - Ümmet - ile - Millet - deki; İZ
Şurda; üç köhne mezar varki bütün tarihımız.

Biri bir Millete, bir - DİNİ MÜBİN - anlatıyor
Na'sı Sancakla sarılmışta, kefensiz yatıyor

«Ebediyyen Sana yok Irkımı yok İzmihlâl»
Diye yükselmede burdan, göke bir şanlı HİLÂL

-Kahriyat-ın açılırken; Şu mezardan kanadı.
Biri bir hak diye; ilân ediyor - İctihadı -

Sanki tâlike ezilmiş gibi; içten dolu kin
«Ebediyyen kanayan zâhmini sızlatma çekin»

Diye feryad ediyor - Cevdetin - İsyanlı sesi
Burda üç - FATİHA - nın bir oluyor; son nefesi.

Biri - AHLÂK - diye bir kavmi çekip; Makberine;
- Kadri - telkin ediyor maziye - Küfran - yerine,

Budur İsmim diye; bir Meş'âle tutmuş, taşıyor
Budur İsmim diye Bayrak gibi, manâlaşıyor

Çünkü - ATİ - dir. Onun sinesi - Maziye - Başı
Bir avuç; toprağın üstünde dikilmişte taş.

Koca bir zihniyetin, Heykelidir yükseliyor
Dinle: Tarihlerin alnındaki - İNSAN - ne diyor

Dinsiz olmağın maksat, MEDENİYYET se Bırak
Başı kaldır; medeniyet doğuran - KİT'AYA - bak

İki HÜRRİYET'i vardır, biri - AHLÂK - biri DİN -
Dini Bayrak yaparak; yerdeki Ahlâka dakin
Diye seslenmede yorgun sesi; Ahmet Naimin.

Üçü öğretti Bu İnsanlara; İNSANLIĞI dün.
Üçü bir ÂBİDEDİR - Sineyi Millette - Bugün.

Müslüman Olanlara

«İnmemiştir yere Kur'an, bunu hakkile bilin,
eNe mezarlıkta okunmak, ne de fal açmak için»

MEHMET ÂKİF

Ne kadar doğru bu söz, hey gidi cahillik hey!
Okunup üfleniyor türbeye hâlâ bir şey.
Okunur mu bilmem bir çürümüş kabre dua?
Ne zaman kahrolunacaktır bu cehalet acaba?

Acaba, hep acaba?... İşte kabahât burada.
Ne fesat kaynayacaktır bu gidişle arada.
Böyle zulmette gidersek yine biz orsa boca,
Bakırız çıkmış uzaktan yeni bir Mehdi Hoca.

Kara Kuvvetten, evet, Mehdi çıkar, Cinci çıkar,
Bu bataktan ne bir elmas, ne de bir inci çıkar.
Okuyup taşlara, din bilmiyen insanlar için, D
Ne kadar varsa hurafat, o mu sermaye din?

Yeter artık yeter, ey ehli ibadet uyanın,
Yanmasın sonra nedametle, nedametle canın.
Türbe yok, tekke de yok, başka tarikat dahi yok,
Müslümanlıkta hidayet yolu zira pek çok.

Vatanın dini bugün hakka ibadet yalnız,
Bunu öğrenmeliyiz hasılı cahil kalırız.
Ne demiş, bak, koca Âkif, koca dindar şair,
Okudukça okurum, ruhuma bir cezbe gelir.
«İnmemiştir yere Kur'an, bunu hakkile bilin
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal açmak için,»
Bizi irşad edecek işte ilâhi bir söz,
Oynatıp durmıyalım perde de artık karagöz.

Diyelim şekli hurafata çekilsin de yekûn,
Arayan kalbi seliminde Hüdayı bulsun.
İşte din, işte hidayet bize, hergün Yasin
Okuyup hamedelim kiblede, Allah bilsin.

Yeni kitaplar:

ASIM

— Galiba çıktı bugün... «Âsım» ı gördün mü?

— O kim?

Şu vakit sahibi Âsım'mı? Ha, bildim! bildim!
Hakkı Tarık beyin ağabeyisi... Bizim Âsım bey!
Nereden çıktı? Hapisten mi? O yapmaz bir şey!
Gölgesinden bile korkar... Bilirim Âsım'ı ben!
Bilmeyen varsa eğer Âsım'ı sorsun benden.
Giderek hapse görüşmüştü de Cahit beyle,
Resim aldırmağa korkmuştu.. Düşün hali hele!
Ne imiş cürmü? Neden hapse tutup atmışlar?
Böyle bir şey olamaz... Ortada yanlışlık var.
Şunu anlatsan a yahu! Nasıl olmuş?

— Monşer!

Hapse kim girdi canım? Duysa nedir Âsım'ı?
O değil sorduğum Âsım... Bu balık başka balık!
Hazreti Âkif'in en son edebi sahtekârı...
İsmi Âsımdır... Evet, ismini öğren bari!
İntişar etmeden evvel bile görmüştüm ben;
Ben fakat söylemesem belki de duymazdın sen...
Bazı akşamını şair yazarak Ankara'da,
Gelmiş İstanbul'a... İkmali düşünmüş burada.
İş edip yazmamış amma... Mola vermiş bir ara;
Sonra ikmali için doğruca gitmiş Mısır'a!
«Safahat» ın bu da altıncısıdır, hali düşün...
O kalem düşmüyor üstadın elinden bir gün.
Okuyup etmişim ezber «Safahat» ın beşini;
Görmedim doğrusu bir tanesinin bir eşini.
Var mıdır nesli âhirin buna benzer eseri?
Sade futboldur onun varsa eğer bir hüneri!
Ölüdür şimdiki şairlerimiz.... Yok derisi;
Âkif'in kestiği tırnak bile olmaz birisi!
Elde üstadın oyuncak gibi olmuş kelime;
Öyle bir tip ki bu Âsım, heyecanlarla dolu;
Dini, imanı bütün, azmi kavi Türk oğlu!
Verseler dinsizi hiç merhamet etmez de asar!
Sarhoşun düşmanıdır, her gece meyhane basar!
Görerek halini bazan ona dermiş pederi:
«Ömrün zabıta memuru geleydin bari!»
O senin Tarık'ın ağabeyisi olan Âsımla

Âkif'in Âsım'ıdır bizlere milli timsal;
Bir mücahit ki yetiştirmede mazi, ne de hal!...
Bize üstad bu «Âsım» da neler söylememiş!
Bir zaman neydi bu millet, bu zamanlar ne imiş:
«Yurdu baştan başa viraneye dönmüş Türkün;
Dünkü şen, şatır ocaklar yatıyor yerde bugün.
Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık;
Yolcu haykırsa da baykuş gibi çığlık çığlık.
«Bu diyarın hani sahipleri?» dersin; cinler,
«Hani sahipleri?....» der karşiki dağdan bu sefer!...»
Bu ne üslûbu revandır, bu ne ahengi beyan!
İtikadımca budur işte «Güzel Türkçe» inan!
Bu bir üstad işidir... Geldi sözün tam sırası:
Kim demiş şaire: İşsizlerin en maskarası?
Susayım, kalmadı artık bu sütunlarda yerim;
Gelecek nüshaya mâbadini ikmal ederim...
Mâhitab : 1924

Halil Nihad Boztepe

TOPKAPI TRAMVAYI

— Mehmet Âkif'in defterinden —

— Binenler arka taraftan!
— Eziyet etme, bırak!
— Senin nizamına gelmez şu hırtı dolmuşa bak!
— Abanma öyle kadın!
— Sen de yumru bohçanı çek!
— Buna o bohça değil, çifte canlıym gerçek.
— Zemâne tazesı yelloz... hayâ umuru değil.
— Bilet!
— Ayol, nefes aldım mı, sor da öyle dikil!
— Çocuk, ayağıma bastın, ilâhi haktan bul!
— Tramvayın bil âlâsı eskidendi oğul:
Elektrikli değil, perdeliydi hepsi... evet.
Bugün ne erkeğe hürmet, ne yaş, ne haysiyet..
Ne yirmilik oka etsen surat asar onlar
Ne böyle rıhtım olurdu o eski tontonlar...
En önde vardacı kuvvet verip hemen tabana
Koşardı yuf çalarak.. arkasında dört kadana
Çekerdi tontonu.. derken yokuşta aksadı mı
nîer de yardım ederdik.. bugün duraksadı mı
Meret bu, haddine düştüyse in de yardıma koş.
Hülâsa eskisi hem çok rahattı, hem pek hoş...
— Moruk, o türlü giden Cinci meydanında yarar.

Hicivleri

Hususi hicivler yazmadı; ve, hususi hicivler yazan Süruri'nin **Hezliyyât**'ını sevmez; yanında, ondan, bir şey okunursa, başka bir yere bakar: Bu, Onun istiskal tarzıdır.

Esref'in içtimai hicivlerini sever ve bir çoğu ezberindedir; meselâ, onun, derin bir fikre benzeyen:

Kişi his ettiği nisbette yaşar

Mısraını, ve:

**Muktezâ-yi-hükm-i-kanûn-i-tabiat böyledir:
Düşmek üzere yıldırım ekser muallâ tâk arar.
Çok mu nâmerdin felâketten selâmet bulması?
Herkes'e gitmez belâ, erbab-ı-istihkak arar.**

Kıt'asını, bir çok defa Âkif'den dinlediğim için, şimdi görüyorum ki, hem ezberlemiş, hem unutmamışım. Bu mısra ve kıt'a, Âkif'in, **Esref**'i hangi eserleriyle sevdiğini gösterir. Tecavüzden ibaret kalan, ve, öfkeden başka farikası olmayan hicivleri değil, infialin eserlerini sever; daima heyecanla okuduğu Hâmid'in şu beyti gibi:

**.... Felâket görmemişsin derdimi eylersin istihfâf;
Felâket olsa lâyıktır bu halka sendeki evsâf (1)...**

Pisin maddisinden, ve, mânevisinden iğrenir, ve, pis hicivlerden kaçır. Öyleyken, Sultan Hamid'in çehresinden maddeten iğrenen aynı Âkif, Namık Kemal'in Abdülhamid aleyhinde yazdığı ve bazı mısraları pek pis olan meşhur hicvini, istibdatta, büyük bir gayz ile, daima okurdu; şu mısraın bulunduğu hicvi:

Bostanda korkuluktur sanki kurû kafası

Meşrutiyetten sonra bu hicvi unuttu.

Meşrutiyetten evvel, Âkif'in, hep hep iki hicvi var. Biri, Baytar Mektebinden çıktığı zaman yazdığı kıt'adır; başkasından dinlediğim bu eserini, kendisi, haklı olarak, hatırlamıyordu:

Allah Allah, yok mudur insaf eden bû millete?

Fikr ile vicdan dayanmaz fark-i-hâl-ü-zillete.

Kalmamış san'at, ticâret: her taraf sersemlemiş;

(1) Bu beyit, Hâmidin «Nâkâfi» ünvanlı manzumesindedir, ve bu manzume, Hâmid'in, ölen refikası için yazdığı beyitte kullandığı «nâ-kâfi» kelimesine, «nâ» nın acemce ve «kâfi» nin arapça olduğu iza-hiyle itiraz eden birine verdiği cevaptır.

Sekizde iş başı vurmazdı belli fabrikalar..

— Bu baş dönüp gidişin hayrı var mı, anlamadım...

Bir altı on paralık kes, biletçi evlâdım.

(SÖZ OYUNLARI) Kânunusani 1936 İbrahim Alâettin

Bir zirâat vardır ammâ ehli düşmüş hayrete.

İkincisi şudur:

Zat-ı-hilâfetpenâh

Bir sürü it gezmede

Var görünür bin kaza

Türbeler ihzâr edin

dideden olmuş nihan;

bende-i-hâsız diye.

bir de görünmez kaza:

ümmet-i-merhumeye!

Bu kıt'asını istibdatta bana okuduğu gün:

— Bu bende-i-hâslar, bu itler, kimlerdir?

Dedim:

— paşanın Direklerarasında dolayan oğulları!

Dedi.

— İtler bu kadar mı?

Diyecektim; fakat sustum; ve, sarayın bir çok adamları arasından münhasıran..... paşanın oğullarına niçin kızdığını sormadım...

Meşrutiyet oldu. Âkif'in arkadaşı olan bir adam İttihadı Terakki Cemiyetinin merkezi umumisinde büyüdü, büyüdü, bir hükümet kadar kocaman oldu. Bu gayri tabii cesametinin içinde bu adamın yüzünü fazla sevimsiz buluyordum ve, bunun dostluğunu Âkif'e yakıştırmıyordum; kendisine de söylüyordum. Âkif ısrar ediyordu:

— Merd adamdır o!

— Öyle, ben de merd olurum, dedim; polis müdürü uşağım.... Cemiyet evim... Babiâli uşak odam.... Nazırlar kalemi mahsus müdürüm.... Lâfım kanun maddesi... Bu şerait içinde merd olmaktan kolay ne var!

Âkif, kısa sakalını damla damla çekerek:

— Hayır, dedi, bu şeraitten dolayı merd değil... Fıtraten merd adam!

Sustu. Sonra, hırçın sesle:

— Sen biliyor musun? dedi, bu adamı paşanın oğulları istibdatta Direklerarasında dövüldüler. Meşrutiyet olup ta bu adam İttihadı Terakkinin kuvvetli erkânından biri olunca vaktiyle kendisini döven bu oğlanlardan intikam almak şöyle dursun, isimlerini bile ağzına almadı.

— Bir şey soracağım.

Dedim. Sormadan cevap verdi:

— Evet, o kıt'ayı bu dayak vak'ası üzerine yazmıştım.

Hicivlerinde dolu bir tabanca kadar infilâk gizlidir. Yalnız başka şiirlerine «renk» koyan Âkif hicivlerinde rezalete «boya» sürer. Ve içtimai rezaletler, suratlarında parça parça boyalarla «Safahat» a girerler.

Saray adamları şu beyitlerle:

Nerde bir maskara sivrilse, hayâsızlara pîr,
Haydi mâbeyn-i-hümâyûna!... Ya bâlâ, ya vezîr!
Ümmetin hâline baktım ki: yürekler yarası!
Ne bir ekmek yedirir iş; ne de ekmek parası.
Kışla yok, dâire yok, medrese yok; mektep yok;
Ne kılıç var, ne kalem... her ne sorarsan, hep yok!
Kalmamış terbiye askerde. Nasıl kalsın ki?
Birin ömrü mülâzımlıkde geçerken, öteki,
Daha mektepte iken tayy-ı-merâtiple ferik!
Bir müşürlük mü var? Allâh-u-veliyüttevfik-

Eski Şeyhislâm kapısındaki devlet softaları şu mısralarla:

Hele ilmiyye bayadan da aşağı (1) bir turşu
Bâb-i-fetvâ denilen dâire ümmi köğüşü.
Anne karnından icâzetlidir, ecdada çeker;
Yürüsün, bir de sarık, al sana kâziasker-

Ancak bir zâfı vardır. Bir mütefekkirin dediği gibi «bit görmek hoşumuza gitmez, ezmek için bile!» Âkif de, bu böceği gördüğüne rahatsız olur ve, bir taraftan buna titizlendiği, bir taraftan da bu bir zerre pisliğin hücum edilmeye lâayık olduğuna kendini ve başkalarını inandırmak istediği için böceği canavar kadar büyütür, sonra hücum eder.

Meselâ, bir şairin münasebetsiz bir hali için haksız olarak yazdığı şu mısra gibi:

Herifde bandıralar çifte tek de olsa direk.

Ve yine meselâ, başka bir şairin şerefsiz bir hareketi için lüzumsuz olarak söylediği şu kıta gibi:

Hakka tafviz ile üç dâne yetişmiş kızımı;
Taşıyanlar bile varmış buradan baldızımı,
Analık ilmi için Pâris'e yüksünmiyerek...
Yük ağır, ecri de nisbetle azim olsa gerek!

Yazıda iğnenin okdan daha çok yaralıyacağını bilmiyor değildi. O halde, yukarıdaki hicivler, niçin? Şunun için ki: Bu hicivleriyle, Âkif, ferde cemiyete telâş ediyordu. Ferd düşünce, gözünde, cemiyet sarsılıyordu; ve bu zelzelenin karşısında, acı da olsa, tebessüm, hafifti.

Nasıl ki din şiirleri müsbet imanının eserleridir; hicivleri de menfi imanının... Irkının büyük olduğuna inanmıştır ki harbi umumide yiyecek bulamayanların ortasında içki bulanlara kızması bu yurd imanının aksülâmelidir:

(1) Telâffuz diliyle «aşa» okunmalı.

Herkes aç bekliyor kaldırımın sırtında...
Siz gidin perdelerin hepsini kaldırtın da,
Aleni işret edin, âleme göstermek için!
Be adamlar! Azıcık saygı sayın, gizli için.
Meze tûfanına dalmış, kulaç atmaktasınız;
Yutkunan halka bakın pencerelerden: sayısız!

— Altıncı Safahat, S: 123 —

Ve bu hiciv, içkiye karşı bir «Ehli sünnet velcemâat» taassubu değildir: «İçmeyin!» demiyor; «bari gizli için!» diyor. Hattâ sefaletle de ağlanmasını beklemiyor, yalnız gülünmemesine râzı:

Ağlamak çok kişinin zevki değilmiş, lâkin,
Gülmemek herkes için, zan ederim, pek mümkün.

— Altıncı Safahat, S: 124 —

Başkasının sefaletine ağlamaktan çok kişinin hoşlanmaması cemiyet hicivlerinin en güzeldir; fakat insan cemiyetlerinin hissizliğine ait olan bu zehir, onun, yaralanan memleket imanından damlar-ken ayrı bir hususiyetle acıdır.

Bazı hicivlerindeki medeniyet düşmanlığı da ondan... Müsbet ilimleri yakından bilerek, Âkif'in, iman ettiği bir Avrupa medeniyeti vardı. Bu medeniyet mütarekede 13 Türk askerini uykuda öldürdü; (1) ve Âkif, medeniyete sövdü; bu küfür, bir imanın, yıkılırken çıkardığı sestir:

Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar.

Çanakkale şirinde de aynı imanın müspeti ve menfisi yanyana durur: Şehidlere yazdığı beyitler müsbet imanın neticesidir; şehidler öldürenlere söylediği hiciv de menfi imanının.

Ne hayâsızca teşahhud ki ufuklar kapalı!
Nerde gösterdiği vahşetle «bu: bir Avrupalı»
Dedirir - yırtıcı, his kokulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!
Eski dünyâ, yeni dünyâ, bütün akvâm-ı-beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfân gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklimi cihânın duruyor karşında,
Avustralyayla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdis var ortada: Vahşetler denk.

— Altıncı Safahat, S: 107 —

Hicivlerinde şahsî öfke yoktur. Hemen bütün hicivleri, memleketinin mesut olacağına inanan adamın bu imanı sarsan felâketlerle karşılaştığı zaman, içinde saklayamadığı isyanlardır:

(1) 16 Mart cinayeti.

Son zamanlarda hükümet şımarık bir deliyi,
Götürür bir yere vali diye bağlar...

— Altıncı Safahat, S: 50 —

İşyani da imanı gibi mukaddestir; onun için hicivlerini de din şairlerindeki itina ile oynar: «çirkin» i yapan heykeltraş gibi.

«Güzel» i sanatta arar, mevzuda değil... Dua ederken de, söverken de, bilir ki, tek mevzuun müteaddit «ifade» si vardır; ve «son ifade» yi bulur. Bu mebdeden başlayan muvaffakiyetini de başka bir zaferle arttırır: İfadenin çok defa tek kelimeye toplandığını bilir ve avucundaki kelimeleri muayene ederek bu tek kelimeyi bulur. Yukarıdaki beyit «son ifade» nin ve «son kelime» nin misalidir: «deli» nin sıfatı olan «şımarık» gibi... Bu sıfat, delinin deli olmadığını, deli sanılacak kadar şımarık olduğunu anlatmak için son kelimedir. «Bağlar» kelimesi de valinin hem hayvan, hem deli olduğunu karma karışık surette ve bu karışıklıktan çıkan güzel iphamla anlatır. Bilhassa «götürür» ü «bağlar» o kadar tamamlıyor ki bu tek kelime bir eserdir.

Şiirleri imanla isyandan ibârettir: Vatan şiirleri de, din manzumeleri de, hicivleri de.

MEHMET ÂKİF: 1939

Mithat CEMAL

★

Tanıdığım Akif

Balkan harbi milli şuuru zedeleyerek sona ermişti. İnleyen ruhumuzun ızdırabını Âkifin sahahatında dinledim. Cehennemî bir ateş içerisinde cızırdayan Türk ruhunun acısına büyük şair tercüman olmuştu. Onun hazin nağmelerini taşıyan melâl içerisinde okuduk ve Âkifi sevdik. Âkif büyük bir şairdi... Lisanına tamamen mütesarrif ve hâkimdi... Türkçeyi onun kadar selis yazan olmadı...

Âkif öteki şairler gibi ne aşk ve garamdan, ne çemenlerden bahmiş, böyle bir şiir yazmamıştır. Âkif şiirle vaiz eden bir müttaki, bir ahlâkçı idi. Bir predikatör gibi kürsüsünden hitab eder, halkı ahlâkan yükseltmeğe çalışır, onların anlayabileceği sade bir lisanla hitap eder. Telkinleri mevzun ve mukaffadır. Âkife göre ahlâk ancak dinle yürür. Âkif dinsiz ahlâka inanmaz; lâkin cahil dindara dinsiz kadar düşmandır. Müslümanların ahlâkını ahlâksızlık, cahillik, nifakda, bir kelime ile dinsizlikde, dinin za'fında bulur.

Ord. Prof. Fahrettin Kerim GÖKAY

Âkif'e dair nükteler ve fıkralar

H Ü R M E T

Büyük şair Mehmet Âkif hasta yatıyordu, kendisini ziyarete gelenler arasında kelle kulak yerinde, iriyarı, göbekli bir adam vardı. Mehmet Âkif bu tanımadığı ziyaretçiyi görünce yatakta ayaklarını topladı, hürmetkâr bir vaziyet aldı. Herhalde mühim ve âlim bir adam olacaktı.

Biraz hoş beşten sonra vakur misafir sordu:

— Üstat, sizden uzun zamandır zihnimi kurcalayan bir mesele hakkında fikir danışmaya geldim...

— Buyurun!

— Eleğim sağmanın altından geçen kızlar erkek, erkekler de kız olurmuş. Ya hünsa geçerse ne olur?

Mehmet Âkif yatağına rahat rahat yattı:

— Bu sualden sonra ayaklarımı istediğim kadar uzatabilirim!

★

ÂKİF - FİKRET

Tevfik Fikretle Mehmet Âkif, cennet bahçelerinde, birbirine tesadüf ettiler. Tarhların arasında kolkola dolaşmaya başladılar. Söz yavaş yavaş yeryüzüne intikal etti, birbirleriyle yaptıkları münakaşayı hatırladılar. Fikret dedi ki:

— Hazret, seni kızdırdığıma üzülüyorum ama, bir bakıma da fena yapmamışım.

— O zaman birbirimizle kavga etmemiş olsaydık bugünkü nesil bizi güçlükle hatırlıyacaktı. Malûm a, bizim diyarda şiirden ziyade kavganın meraklısı çoktur!

★

D Â V E T

Şair Tevfik Fikretle Şair Mehmet Âkif birbirlerine dehşetli kızarlardı. Biri ötekini yobazlıkla, öteki de onu dinsizlikle itham ederdi.

Nihayet Tevfik Fikret öldü.

Aradan bir kaç sene geçmişti. Bir gün Mehmet Âkif, Süleyman Nazifin de bulunduğu bir meclise yorgun argın geldi. Biri sordu:

— Hayır ola üstat? Pek yorulmuşa benziyorsunuz.

Şair Mehmet Âkif:

— Öyle oldu, dedi. Eyübe kadar uzanmıştım. Şair Tevfik Fikretin mezarını da ziyaret ettim. Mezarın üzerine iğildim. Onunla hayli hasbihal ettik.

Suali soran:

— Ya, öyle mi? dedi. Peki, Tefvik Fikret size ne söyledi?

Süleyman Nazif söze karıştı:

— Tefvik Fikretin ne dediğini ben size söyliyeyim, dedi. Mutlaka: «Âkif, demiştir. Böyle günü birlik gelişini saymam. Seni behemehal gece yatısına da beklerim!» ★

NURETTİN ARTAM'DAN :

Âkif ve Ferit Kam

Üstad'ın sıfatları arasında en küçüğü bile olsa, bir tanesi «Beylerbeyli» liği idi. Beylerbeyli Ferit Bey, «Beylerbeyinde Ahmet Paşa'nın oğlu Ferit Bey.»

Beylerbeyi Rüstiyesinde Fransızca okuttuğu zamana yetişmedim. Fakat büyük oğlu Ahmet Muhtarla küçük oğlu Ruşen, mektep bizim Havuzbaşına taşındıktan sonra oraya geldiler, ikisi ile okuldasız.

Ferit Beyin Beylerbeyinde Bedevi tekkesinin karşısına düşen büyük konağının dışını da, içini de iyi bilirim.

Rahmetli babam oradaki toplantılara giderken ben de kendisine takıldım. Orada bulunanların başında şair Mehmet Âkif bulunduğunu ben yazmasam da siz tahmin edersiniz.

Galiba Mehmet Âkif'in Küplüce, Havuzbaşı, Çengelköy gibi Beylerbeyine komşu yerlerde uzunca oturması, Yâr-ı Canı Ferit'in Beylerbeyli olmasındandı.

Mehmet Âkif'in Mısırda iken İstanbulda ölen annesini de Küplüce mezarlığına, yâni Beylerbeyi topraklarına gömmüştük.

Ferit Bey bu ölüm hâdisesine kadar ihmalcilik etmiş, yakın arkadaşları Âkif'e hiçbir mektup yazmamıştı. Fakat bu cenazenin arkasından bir baş sağlığı dilemek lâzım gelmiş, yazdığı mektuba Mısırdan gelen cevaptan nüktedan Mehmet Âkif şöyle demişti:

— Yahu, sizden ses seda çıkması için bizim evden cenaze çıkması mı lâzımdı?

Biz çocukken Üstad, Beylerbeyi iskelesine, Küplüce'de, Havuzbaşında ve Çengelköyündeki dostlarına ziyarete giderken - o zaman Ford otomobili henüz icad edilmemişti - canlı bir taşıt üzerine binerdi. Galiba tanıdıklarından bir herifi hicvederken o zavallı canlı taşıttan ilham almıştı:

Öyle eşektir ki bâlâsındaki teşdidinin

Alet-i timara benzer lâyuad dandânı var

Bundan dört beş yıl önce Beylerbeyinde Ahmet Paşa konağının bulunduğu taraftan geçmiştım. Kocaman binanın temellerinden bir iz bile kalmamıştı. Bugün oradan geçip dümdüz bir arsa görerler, orada Türkiye'nin büyük bir düşünürünün doğup büyüdüğünü nereden hatırlıyacaklar?

MEHMET ÂKİF VE KADINLARIMIZ

Şair Mehmet Âkif bey Avrupadayken bir Frenk kadını sormuş:

— Siz kadınlarınızı evden dışarı bırakmazmısınız, yazık değil mi?

Mehmet Âkif bey:

— Ah, madam.. demiş, biz de sizin gibi, yazıktır! deyip bir kere dışarı bıraktık, şimdi de içeri sokamıyoruz!

★

Âkif'e dair hâtıralar

FİLOZOF RIZA TEVFIK ANLATIYOR

Ben henüz Lübnan sahillerinde kendi âlemimde rahat rahat yaşamakta iken gazete okumak külfetinden bile vâreste bulunuyordum. Cemaatten ne kadar uzak isem, tabiate o kadar yakın olduğumu hissediyordum ve bu vaziyetimin delâletiyle zihnimde uyanan ve canlanan hâtıralar, beni Cünye körfezinin temiz, ince, beyaz kumlu ıssız sahillerinde serseri bir vahşi gibi dolaştırıyordu. Ben o lâtif deniz kenarlarında başıboş bir çocuk gibi beyhude dolaşmaktan pek haz-zederdim. Gelibolunun Hamzabey sahillerinde ömrünün en bahtiyar zamanlarını geçirmiş olan o yaramaz, haşarı çocuğu!... Benim çocukluğumun mânevî çehresini arıyor gibiydim. O çocuk dokuz yaşındayken İzmitte sevgili annesinin haleti nez'inde me'yus ve ümitsiz çehresini görmüş, o yaşta anne gibi şefkatli bir dosttan öksüz kalmak sefaletinin ne demek olduğunu bütün mânasiyle anlamış olduğu için, on iki yaşlarında babasıyla beraber Geliboluya geldiği zaman, hepimizin annesi olan güzel tabiatın kucığına atılmış ve her derdini unutarak bahtiyar yaşamıştı. Ben o öksüz çocuğu deniz kenarlarında, gölgeli serin derelerde, bazı çamlıklar altında menekşeli çimenliklerde çok aradım; bir daha bulamadımdı. Yalnız tabiatın her tarafından hâlâ aksi sadasını işitmekteydim.

Ben de onun kadar tabiate meftunum! Hattâ yirmi beş sene evvel, tabiatı tebcil için hayli uzun bir şiir yazmışım; birinci ve ikinci kitabı nasılsa gazetelere intikal etmişti; fakat bu manzumeyi beğenmediğim ve tabiata lâıyk görmediğim için müsvedde halinde muhafaza etmişim, kimseye göstermemişim.

O uzun manzumenin şu kıtaları çocukluğumun mâneviyatını ve tabiatla alâkasını ifade etmek için yazılmıştı, fakat — demin söylemiş olduğum gibi — istediğim kadar muvaffak olamamıştır:

Bulutlarla hemzâr olan dağların
Severdim asilâne temkinini.

.....
Muattar cemenzâr içinden akıp
Giderken, hürûşân ve şen bir hayat,
Büyük taşların zirvesinden bakım
Benimdir sanırdım bütün kâinat!

Gelincik, böcek, kuş, deniz, çiy, şafak,
Mücevher hayalimle hemrenk idi,
Çayırarda, nevrete, nâzik, ufak
Çiçeklerle ruhum hemâhenk idi.

Serâzâde, vahşi ve mürdümgiriz,
Fakat istiyakınla hep serseri,
Gezerdim, o hayretfezâ şûleriz (1)
Beyaz kumlu asûde sahilleri.

Ufuklarda — ekser şafak sökmeden! —
Görürdüm de ruhsârının rengini,
Sünuhatımın meddû cezrinde, ben
Duyardım mezâmiri ahengini.

Havâlâtı cezbemde çok defalar
Sürudumla dem tuttum eş'arına.
Düşünmek bilir, bir hakikat arar
Çocuktum ve mahremdim esrarına!...

ÂKFIN VEFATINDAN KISA BİR MÜDDET EVVEL ÇİZİLMİŞ BİR PORTRESİ

Değil feylosof, belki şair değil!..
Fusununla meczub ve divâneyim.
Néyim?. Kimse tarife kadir değil!
Asil oğlunum!.. Sanma bigâneyim!

.....
Tabiat! Sen ey Mihriban öz ana!..
Doğan günle tev'em doğurdun beni (2).

(1) Şefkatli bir anne olarak tabiate insani bir şahsiyet atfederek hitap ediyor. Bu şiirin ilk ve son kıtası zaten bir hitap ile başlar ve tabiate arzı şükran maksadiyle yazılmıştır.

(2) İkiz demek.

Senin bahşışın pek büyüktür bana
Doğar doğmaz aşkınla vurdun beni!..

.....
Tabiat! Sen ey Mihriban öz ana!..
Saki zümresinden ayırdın beni
Senin bahşışın pek büyüktür bana,
Sefil olmadan, sen kayırdın beni!.. (3)

Her ne ise!... Cünye'de bir vakitler asûde, fakat basit bir ömür sürerken, çok defalar o temiz sahillerde gezer, çocukluğunu arardım. O vakitler daima bu kıtalar hatırıma gelir ve kulağımda çınlardı. Geçen sene mi, evvelki sene mi?.. Neydi?.. Eski dostlardan ve İstanbul çocuklarından — benim gibi Cünye'de yerleşmiş olan — Sabih beni ziyarete geldi. Elinde de birkaç İstanbul gazetesi vardı. Aldım söyle bir göz gezdirdim. Hâlâ Fikret ile Âkif dâvası güdülüyor!.. Ben henüz İstanbul'da Darülfünun müderrislerinden iken bu dâva sürülüyordu ve iki muarız fırkanın hatipleri ve avukatları da ateş püskürüyordu. Maattessüf talebeden birçok kişiler, benim de bu meselede fikrimi, reyimi sormuşlardı. Ben de bir cuma günü Türk ocagında toplanmış olan gençlere meselenin aslını ve mahiyetini iyice anlattıktan sonra, din namına Fikreti tekfir, tel'in ve terzil edenlerin ve bilhassa merhum Âkif gibi çok muhlis ve münevver bir müslüman olan kimsenin Fikrete karşı kullanmakta bulunduğu biperva ve namusa dokunur lisanı takbih ettiğimi, ve bu lisanın müslüman âdabına hiç yakışmadığını bildirmiştim. Fazla olarak (vefatiyle çoktan aramızdan çekilmiş olan bir adamı tahkir etmek mürüvete sığar bir hareket değildir. Bu kadar hakaretlere hedef olan bir adam çoktan toprakta çürümüş olduğu cihetle cevap veremez. Bu hareket mertçe değildir!) demiştim. Benim sözlerim gayet nazikâne söylenmiş olduğu halde, pek kıymetli dostum ve arkadaşım ve meslekdaşım Babanzade Naim Bey merhumun şiddetli bir târizine hedef olmuştu; bu suretle benim eteğim de — kendi hüsnüyetim ve ihtiyatsızlığım yüzünden — tutuşmuştu. Tabii, Naim Bey merhuma bir cevap vermişim ve biraz yatışmış, hattâ bu meseleden bir gün bitaraf bir münekkik olarak etraflıca bahse lüzum görecekt olursam yalnız Fikreti değil, kendisini de müdafaa etmemi iltimas ederek uzun mektubuna nihayet vermişti. Unutmadan şunu da arzedeğim ki, bu kıymetli ve muhlis adamların üçü de benim her vechile hürmete şayan gördüğüm dostlardandı. Hattâ Âkif merhum, benim mizacımla, tabiatımı, itikadımı henüz lâyikeyle bilmezken, bazı müfsit propagandacıların aleyhimde neşrettikleri rivayetlere kapılarak — din gayretiyle — bana da lâyikeyle sövmüş,

(3) Bu da sonuncusudur. Bunların arasında yirmi kıta kadar daha vardı.

saymış, imiş! Bu keyfiyeti bana ihbar ettikleri zaman haberi getirenlere cevap olarak (Âkif gayet muhlis ve temiz kalbli bir müslümandır. Şüphe yok ki beni ona pek yanlış bildirmişler. Herhalde onun sözüne hiç gücenmem, ben ona kendimi, yine kendim anlatırım) demiştim. Nitekim sonraları daha samimi görüşmüştük.

Merhum vefatından evvel, Mısırdan Cünye'ye gelmiş ve (1 temmuz 1935 de) benim evimde — kendi şerefine dâvet etmiş olduğum — bir iki İstanbullu dostla beraber yemekte bulunduktan sonra, bize safahatının son nüshasını imza edip vermişti. Bize gelmezden evvel, — yukarıda ismi geçen dostumuz — Sabih'e mülâki olmuş ve — (Ben vaktiyle filozofa hayli yürüdüm, şimdi onunla görüşmekten sıkılıyorum!...) demiş. Dostum da (senin ne muhlis bir adam olduğuna o pek iyi bilir; ve sana hürmeti vardır. Görürsün!...) diyerek beraber getirmişti ve filhakika hakkında hürmet ettik. Hastalığının vahim olduğunu bildiğimiz için de teessürümüzü gizlemek hususunda hayli cebri nefsetmiştik. Bütün bu münakaşaların, mektupların bende mahfuz ve mazbut bir dosyası var, lâkin bu hikâyeyi nakletmekten maksadım; o vesaike ortaya atıp, yeniden bir yangın çıkarmak değildir. Bilâkis çoktanberi aramızdan ayrılp Hakka kavuşan bu kıymetli dostlarımızın nuhtasar bir surette hizmetlerini zikir, kıymetlerini takdir ve yekdiğerine benzemiyen mânevî şahsiyetlerini, haki-kate mutabık olarak tasvir etmekten ibarettir; zira görüyorum ki, Fikret ile Âkif gibi pek kıymetli ve pek belîğ iki şairimiz — itikatça ve içtimai menfaatçe birbirine zıt — iki fırkanın siyasî maksatlarına hizmet etmek için, kukla gibi bir şeyler olmak derekelerine düşürülmüş! O iki fırka itikatça taban tabana zıt, olmakla beraber — mizaç itibariyle — birbirinin aynı; ve her ikisi de aynı kabahat ile malûl, yani aynı derecede mutaassıp ve gayretkeş kimselerden mürekkeptir. Bu meseleyi en iyi bir veçhe ile halledip, yakışsız kavgalara nihayet vermek için dâvayı edebiyat mahkemesine nakledip bu iki mühim şairimizin de hakkiyle kıymetini takdir etmekten doğru bir yol yoktur.

İşte biz bu doğru yolu takip ederek Fikretin ve Âkifin nasıl ve ne mertebede şairler olduklarını ve mizaçlarının hususiyetini tâyine çalışacağız. Ümit ediyoruz ki bu psycho-analyse muhterem okuyucularımızın hoşuna gidecek ve kabul olunacaktır.

Filozof Rıza TEVFIK

Bir Hâtıra

Merhum Mehmet Âkif iki sene evvel tedbihava için Antakya'ya gelmişti. Cigerinden muzdaripti. Ümitsizdi. Bir gün Asi boyunca gezirken birkaç genç onu teselliye çalışıyordu. Bir aralık Antakya'yı nasıl bulduğunu sorduk. Durdu düşündü, karararı sulara, morlaşan dağlara, gölgelenen ovalara baktı, baktı... «Çok güzel, yalnız havada üzerime çöken bir ağırlık var» dedi ve sonra bize şu kıtayı okudu:

Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazanında şu cennet gibi yurdu,
Gül devrini görseydim onun bülbül olurum,
Yarab! Beni evvel getireydin ne olurdu?

Ne demek istediğini pek iyi anlamıştık, gözlerimiz dolmuştu. Bugün istiklâline kavuşan yurdumuzun hür havasına karşı onun o zaman duyduğu tahassürleri şu birkaç beyit ile ifade etmek istedik:

Görmek bugünü sence de en mutlu dilekti
Dursandı ne var? Beklediğin gün gelecekti,
Gittin bizi öksüz gibi âvare bıraktın,
Kalsaydın «Hatay» marşını da sen yazacaktın.

9 Mart 1937

D. Sükûti

★

Şair Mehmet Âkif

Dün İstiklâl Marşı şairi büyük vatanperver Mehmet Âkif'in ölümünün yirminci yıldönümü idi.

Biz ona Allahtan rahmet ve gufran dilerken memleketimizde Âkif gibi vatanperver, tertemiz, heyecanlı ve hakiki insan ruhlu şairlerin yetişmesini de candan diliyoruz.

Ben bundan tam kırk sene evvel bir talebe olarak Berlinde bulunurken Şair Mehmet Âkif'in Berline geldiğini duymuştum. Onu ismen ve eserleri ile tanırdım. Babam, merhum Halil Edib'in şair olması habisiyle dostlukları fazla bulunmasına rağmen kendisini şahsen tanı-mıyordum.

Berlin'in işlek bir tren istasyonunun karşısında ikinci sınıf ve mütevazı bir otele oturduğunu haber aldım ve ziyaretine gittim.

Babamın ismini söylediğim vakit bana çok büyük iltifat etti. O günden itibaren her gün kendisine uğruyor, günlük Alman gazetele-rinde bizi alâkadar eden haberleri tercüme ederek bildiriyordum.

Şair Mehmet Âkif, Enver Paşa'nın Afrikadan tanıdığı bir şeyhin

refakatinde Berline gelmişti. Şeyh Efendi en muhteşem bir otelde büyük bir daire işgal ediyordu, Mehmet Âkif ise bu ikinci sınıf otelin mütevazı bir odasında oturuyordu.

Kendisinin söylediğine göre, Alman hariciyesi ona da aynı muhteşem otelde büyük bir daire tahsis etmiş, fakat şair Mehmet Âkif bunu reddetmişti.

Berlin'e gelmesinin maksadı: O vakit Birinci Cihan Harbinde Almanya ile müttefik bulunduğumuzdan Arapça beyanname yazılıyor ve bunlar uçaklarla Fransız ordusunun Müslüman askerlerinin bulunduğu yerlere atılıyordu.

Muhteşem dairede oturan, bir Kral gibi yaşayan Şeyh efendinin Türk Sultanının aynı zamanda halife olması hasebiyle, onun namına yayılacak bu beyannameleri yazabilmek kudreti yoktu. Adı ve ünvanı büyük, fakat kendisi cahildi. İşte bu Arapça beyannameleri şair Âkif Arapça olarak kaleme alıyordu. Türkoğlu Türk bir şairin başka lisan-daki kudret ve kuvvetini bundan anlamak kabildir.

Almanların kendisine muhteşem bir hayat sürmesini teklif ettikleri vakit söylediği söz «Çok müteessirim ki, burada sizin ücretini verdiğiniz otelde oturuyor ve yemek masraflarını da size ödetiyorum. Bu parayı vermeme imkân yoktur, eğer bu imkâna sahip olsaydım size beş para ödetmezdim, onun için en asgari masrafı yapmak mecburiyetindeyim, benim gördüğüm hizmet yalnız size değil, sizinle müşterek olan memleektime aittir» demiştir.

Ben bir talebe olduğumdan kendisine fazla dâvetler yapamıyordum, fakat o, en basit şeylerle iktifa ediyordu. Bir gün akşam yemeğini bulunduğu otelde yerken beni de dâvet etmişti. Ben yemek listesinde en basit ve oldukça ucuz bir şey ısmarlamış ve bununla iktifa etmiştim. Yemek bittikten sonra garson hesabı getirdi, çünkü her defasında o, hesap pusulasını imza ediyormuş. Bana tercüme ettirerek garsona bu hesaptan benim masrafımı çıkarmasını, onu kendisi ödeyeceğini bildirdi, garson buna lüzum olmadığını söylediği halde Şair Âkif ısrar etti ve titrek elleriyle çantasında bulunan bir kaç marktan benim yemek paramı ödedi. O esnada Şeyh efendi her gün oturduğu muhteşem otelde büyük ziyafetler veriyor ve yanındaki dalkavuk ve tercümanları ile bir hükümdar hayatı yaşıyordu.

Başında kırmızı fesıyla Berlin'in sokaklarında dolaşan şair Âkif bana karşı bir baba gibi hareket ettiği halde, başımdaki şapka için bir kelime söylememişti.

Ben ondan hayatın felsefesini, insanlığın kıymetini öğrenerek bir çok şeyler elde ettim, bugün onun hâtırasını hürmetle yadediyor ve ona yurdumuza yaptığı hizmetlerden dolayı memleketim namına hisse düşen şükran ve minnettarlığı bildirmek istiyorum.

Yeni İstanbul: 29-12-1956

Habib Edib - TÖREHAN

Âkif'e ait hâtıralar

Mehmet Âkif, bir çok yönleriyle inceden inceye tetkike değer örnek bir adamdı. Onun şairlik cephesiyle diğer yüksek meziyetleri âdetâ birbiriyle yarış eder ve her biri başlı başına seçkin birer varlık olarak tebarüz eder. Bu hasletleri nefsinde cem'etmiş olan rahmetli ise, tevâzuun en yüksek şahıkasına ermişti.

Âkif, kanaatlarını hülâsatan şu içtimai muadele üzerine kurmuştur: «Fazilet, vatanperverlik, milliyet ve ilim mecmuaları din ve müterâdiftir». Sözünde, özünde, bütün hareketlerinde Âkif daima bu muadeleye tam bir sadakat gösterdi. «Safahat»ındaki yekpâre vahdet ve karakter de budur. Ona gençliğinde yazdığı terkip bendleri, terci-bendleri, gazelleri, hattâ şarkıları (evet şarkıları da vardır) yakın dostlarından birer birer toplatıp yaktıran, «san'at, san'at için değil cemiyet içindir» dedirten bu karakterdir.

Bir gün rahmetli, Ankarada şu kit'ayı ağzından nasılsa kaçırtı-verdi:

Hikmet ne ezelde yazmamaktan

Yârab bizi de ganiyyi şâkir?

Aç karnına çok mu kulluk ettik

Olduk ta bugün fakiri saâbir?

Bu, üstadındı. Bu gafletinden o kadar sıkıldı ki... Not defterime yazmak istedim, rizâ göstermedi. Fakat ben onu derhal ezberlemiş-tim.

★

Âkif söze, sözde vefaya çok değer veren bir adamdı. Derdi ki: «İnsanın mâhiyyeti sâde natıkası değil, asıl sözünde durmasıdır.»

Bir gün rahmetli «Fatin Hoca» onu bir öğle yemeğine dâvet etmişti. Hoca Vanıköyünde, Âkif Beylerbeyinde. Öğleden bir saat evvel gidilecekti. Fakat o gün öyle borah bir yağmur yağdı ki, her taraf sel kesildi, göz gözü görmez oldu.

Âkif, fevkalâde mübrem bir zaruret olmadıkça tramvaya, arabaya, vapura vesaireye binmezdi, yürümeyi, hele güneş altında gezmeyi çok severdi.

Fatin bey, Âkifin bu tufan arasında karadan gelebileceğine hükmeder, Miaddan biraz evvelki vapurdan da misafiri çıkmaz: «Eh, der, gelse gelse bir buçuk saat sonraki vapurdan çıkar. Bâri o vakte kadar şu yakın komşuya gideyim». Yağmur ve bora bütün şiddetiyle berdevam.

Hoca komşusunda iken üstad sırsıklam bir halde çıkıp gelmesin mi? Hizmetçi: «Buyurun, der, şimdi gelecek». Fakat hazret girmez, «Selâm söyle» der, bırakıp gider!

Diğer vapurun gelmesinden evvel evine dönen Fatin bey bu haberi alınca, beyninden vurulmuşa döner. Ertesi gün Âkif beyi arar bulur, mazeret dermeyan etmek ister. Âkif, şu kesin cevap ile mukabele eder:

— Bir söz ya ölüm, yahut ona yakın bir felâketle yerine getirilemezse ancak o vakit mazur görülebilir!

Rahmetli, Fatin Hocaya tam altı ay dargın durmuştur!

★

Üstad, şahsı hakkında ilişiksiz görünür, fakat dostları için canını veresiye vefakârlık, alâkadarlık gösterirdi. Darülfünundaki vazifesinden çıkarılması yüzünden merhum Üniversite hocalığından istifa etmiş, bu haksızlığa karşı kükremiştir.

Onun, Ticaret ve Ziraat Nezareti umuru baytariye müdür muavinliğinden de pek garip bir sebeple istifa edişi vardır: Nazır bir hıristiyandı. Bu kadar zaman olmuş, Âkif'in adını öğrenememişti. Âkif iş için günde bir kaç defa Nazırın yanına girer, her girişinde Nazır ona: «Âtîf efendi» diye hitap eder, Âkif te: «Benim adım Âtîf değil, Âkîf'tir» derdi. Bir gün yine böyle bir hitap ve tashihten sonra Nazır: «Yâ, öyle mi Âtîf efendi» demez mi?! Âkîf: «altı aydanberi henüz benim adımı bile öğrenmeyen bunak bir nazırın maiyetinde çalışmam» der ve istifasını verir!

★

Balıkesirde her yerden evvel başlayan kuvâyı milliye hareketleri zamanında Âkîf oraya can atıp gitmiş, tunç ve merd hitabeleriyle ve mev'izalariyle halkı alenen teşci etmiş, bundan dolayı yegâne geçim kaynağı olan «dârülhikme» âzalığından azledilmiştir.

Ankarada millî hükûmete can atıp katılan, Ali Fuat Paşa heye-tiyle birlikte Meclis nâmına ordumuzu ziyaretle konferanslar veren, Kastamonuda «Nasrullah» Camiinde o meşhur mevzasını veren, İstiklâl savaşının bütün seyr ve cereyanında halkın kuvvei mânevîyesini şiirleriyle, makaleleriyle kamçılaman, nihayet millî istiklâl marşını ölmez bir eser olarak millete armağan bırakan odur.

★

Rahmeti üstadla, meşrutîyetin ilk günlerinde Bâbüali yokuşundan aşağı doğru gidiyorduk. Karşıdan bir nazır otomobili son hızıyla bize doğru acı çığlıklar koparak geliyor. Omuzu heybeli ihtiyar bir köylü o arabaya çarpmamak için iki büküm, soluk soluğa, yaya kaldırımını tutmaya çalışıyor. Bu manzara Âkîf'e çok dokundu. Gözle-rinden sessiz yaşlar döküyordu. O, ipekten ince ve nâzik, tunçtan kavi ve metin bir adamdı.

★

Üstadın hayatında çekilmesi mümkün olmıyan en ağır yük min-net yükü idi. Bunu yüklenmek mecburiyeti hâsıl olursa bâri min-

nete kıymet vermeyen bir adam intihap edilmeliydi. Ömrünün sonu-na kadar yüreğinde onulmaz bir yara olarak devam eden şu vakayı anlatayım:

Onun çok zengin bir hürmetkârı vardı. Zaman zaman ona: «Efendim, mecmuanız (yani «Sebilürreşad») veya şahsınız için bir emriniz olmu-yacak mı?» diye sorar, o da: «Teşekkür ederim, ihtiyacımız yok» derdi. Birinci seferberliğin iktisadî buhranları o mecmuayı da müşkül duruma sokmuştu. Bir gün üstad o sözde gönüllü zengini hatırlıyarak sıkıla ödünç para istemiye gitti. Herif sadece: «bı-yurun» dedi, yanındaki iki Rumla konuşmaya daldı. Bir müddet sonra üstada dönerek «emriniz efendim?» dedi. Ne merhaba, ne hatır sorma yoktu. Âkîf bir iki defa yutkunduktan sonra memlekette devam eden darlıktan bahsetmiye başladı. Sözünün daha başlangıcında iken adam «ya'nî para mı istiyorsunuz» demez mi? Zehirli bir hançer gibi ciğerine saplanan bu söze karşı üstad derhal şu cevabı verdi: «Hayır, öyle bir maksatla gelmedim. Umumî darlığı anlatmıya girişim, servetinize daha büyük kıymet vermeniz ve kendinizi daha büyük görmeniz içindir!» Âkîf bu sözü söyledikten sonra durmayıp gitti. Rahmetli bunu bana anlatırken derdi ki:

— O dört kelime bana, dört tarafımdan saplanmış süngüler gibi geldi....

★

Üstadım bütün hayatı boyunca darlık ve fakirlik içinde yaşadı. Bu, hepimiz için dâğı derundur. Böyle iken rahmetli pek cömert idi. Evinin yegâne kilimini, kış kıyamet gününde sırtındaki paltosunu tasadduk ederek evinin de, sırtının da çırılçıplak kaldığını biliriz. Melek adam, insan adam, aziz adamdı o.

Âkîf'in en çok sevdiği zât Babanzade rahmetli «Ahmet Naim» beydi. Kabri de onunla yanyanadır. Ya sevmediği adamlar kimlerdi? Onu da aynen kendi beyaniyle söyleyeyim: «Geçmişlerinin vatan hesabına on parası nasip olmamış, bir damla kanı dökülmemiş, kendileri de ağızlarını memleketin temiz kan damlarından birine yamayararak emmekte devam edegelmiş olan serseri ve dalkavuk adamlar!»

★

Mehmet Âkîf'in mâyei tehassüsü aşkı ilâhi ve aşkı Peygamberi idi. İlhamını doğrudan doğruya o iki kaynaktan alan; fazileti, vatanperverliği, milliyeti, irfanı da âbı kevser gibi bu lâhûtî menba-lardan içen üstad başka mâna ve mahiyetlerde tavsif edilemez. Hayatında yazdığım halde kendisine - belki incinir diye -vermediğim bir manzumemde demiştim ki:

Sana şâir diyemem, nutkı ezeldi şî'rin
Bahrinin mevcellerinden senin Allah taşar.

O, Hakkın ve Peygamberin gül bahçesinde yetişen ve orada şakiyan bir bülbüldü.

Süleyman Nazif merhumun hayatında en çok üzüldüğü ve sinirlendiği şey, adının unutulması idi. Sögmek bile ona hoş gelirdi. Çünkü ancak o sayede yaşadığını anlıyabilirdi. Âkif'e sögen cüceler onun ebedzindeliğine hizmetten başka bir şey yapmamışlardır:

Bin safsata bir mısraı berecesteğe değmez.

Nur içinde yat aziz üstadım.

FETİH: 27-12-1957

Hasan Basri ÇANTAY

★ Âkif Edirne'de

1893 yılında Mehmet Âkif Edirne vilâyeti baytarı idi. Âkifin Edirnedeki hayatı, taşkın, coşkun geçen gençlik çağıdır.

Âkifle Edirnede arkadaşlık ettik. Bu samimi bağ, ölünceye kadar devam etti. 1896 da ayrıldık, meşrutiyette buluştuk. Ve en son milli mücadelede Büyük Millet Meclisinde bu karşılıklı muhabbetle uzun ve masum bir mazinin hikâyelerini söyledik.

Âkif Edirnede, kacalmış arkadaşım Edirne mebusu Faik Kaltakıran'ın babası müverrih ve şair Bâdi merhum, Ömer Seyri, Hulki, Âşık Sadâi ile tanıştı. Bu üç zatın üçü de hayatı örnek olmağa değer kıymetli Türk büyüklerimizdendi.

Âkifin en çok sevdiği Ömer Seyri idi. Âkif, Seyrinin hatırimda kalan şu beyitlerini durmaz, tekrar ederdi.

Mericin çağlayısı, göklere ser çekmiş ağaçlar,

Bana Türkün o büyük geçmişini anlatıyor.

Bakma düşkünlüğüne sen bu büyük tarihin;

Onda hâlâ atamın ruhu dirilmiş yatıyor.

Edirne paşa konağının kapısında eski bir tarih taşı vardı. Orada şöyle bir mısra okunurdu:

Şer'ü kanun ile bunda kurulur hep divan

Âkif, bu taşı okurken sıra bu mısra'a gelince onu şöyle okurdu:

Şer'ü kanun ile bunda soyulur hep insan

O zaman Âkif 20 ile 25 yaşı arasın idi. Benim bir hurda beygirim vardı. Âkif bunun üzerine meşhur kıl heybesini asarak üstüne biner, köy köy gezerdi. Ve Türk köylerinden topladığı binbir destanı içli ve duygulu gönlünden taşıyarak anlatırdı. Genç günlerim!..

Çanak kaleyi, İstiklâl destanını yaratan Âkifin göçtüğünü duyduğum vakit, bu 45 yıllık arkadaşın aziz hâtralarını anarken faniler arasından tertemiz eteklerini toplayıp giden bu lâyemut Türkün büyük adını yaşatmağa ant için Türk gençliğine, Cumhuriyet çocuklarına karşı ihtiyar gönlümde uyanan minnet ve şükranı da bildirmeyi bir borç saydım.

Yedigün: 19 Kânunusani 937

Şeref AYKUT - Edirne mebusu

Bir kaç Hâtıra

Âkif, benim islâm tarihi, hususiyle asrı saadet vekayii ile biraz meşgul olduğumu bildiği ve takdir ettiği için Heybeliadada kira ile oturduğu köşke haftada bir defa gelmemi ve büyük kızı Cemileye ders okutmamı istemişti. Bir kış mevsimi her hafta gittim ve kerimesine islâm tarihi müzakere ettim. Ben ders söylerken Âkif de oturur, dikkatle dinler, bazı vakaların anlatılışında gözleri yaşarır. O derslerin birinde idi ki (haccetül veda') vak'asının yazılmasını ve nazm edilmek üzere kendisine verilmesini söylemişti. Fakat ne ben yazabildim, ne de o nazma muvaffak oldu.

Tarih müzakeresini bitirdikten sonra Âkif de bana (muallakatı seb') i şerhi bulunan (zevgeni) ile birlikte okuturdu. Demek ki ben de talim hakkı vardır, ruhu şad olsun. Bunu söylemekle iftihar ederim.

★

Ders ve sohbet geç vakitlere kadar sürerdi. Ben yatağıma girince, o, ekseriya kanepenin üstüne uzanır, ince bir entari ile mışıl mışıl uyurdu. Böyle yapması, evde fazla yatak olmadığından değil, nerede ve nasıl olursa olsun yatıp uyunmaya kendini alıştırmış olmasındandı. Hattâ kışın ceketle gezer, paltosunu yanına alsın bile kolunda taşırdı. Çünkü sağlam vücutlu ve pehlivan yapılı idi. Gençliğinde epeyce güleşmişti.

Bir gün Çamlımanında geziyorduk.

— Gel, seninle taş atalım, dedi. Koca bir kaya parçasını salladı, salladı, epiyce bir mesafeye fırlattı. Nöbet bana gelince zorla kaldırdığım o taş, âdeta ellerimin arasından ayaklarımın az ilerisine düştü.

Bundan sonra da denizde taş sektirmek teklifinde bulundu. Yasıca bir taş ufki vaziyette tutup attı. Taş sekiz on defa deniz sahine temas ederek uzaklarda battı. Bizim taşlar ise denize dokunmaz dalıyor, bir daha da çıkmıyordu.

Bir kış mevsimi, avlanmak için bir kaç arkadaşla Büyükçekmece gölüne gitiklerini, vurulan bir ördeğin uzaklarda suya düşmesi üzerine o soğuk havada soyunup göle girdiğini, yüze yüze ördeği yakalayıp sahile getirdiğini o sırada anlatmıştı.

Br defa da birlikte olarak Boğaziçindeki Kuruçeşmeye, Suud'un yalına gitmiştik. Gece mehtab vardı. Deniz, gök yüzü kadar parlaktı. Âdeta her kabartının üstünde ayrı bir ay görünüyordu. Manzarayı açıkta seyretmek için rihtima seccade yaydırıp oturduk. Âkif dayanamadı. O, nur deryasının içinde yüzmek istedi. Getirilen pestemala sarınıp rihtımdan atladı. Yarım saat kadar kulaç attıktan sonra çıktı.

Tahir OLGUN

F. : 12

Çocuktum; babamın siyah sakallı bir dostu vardı. Bu zat, arada sırada bize uğrardı. Ben de o aralık şiire merak ediyordum ve kargacık burgacık nevinden bir takım mısralar yazıyordum. O zaman, henüz, edebiyat ve şiir telâkkisi başka türlü idi. Vezin, kafiye ve mana hatâlarıyla dolu satırlar, «şaheser» addedilip mecmualara konulmaz, ayıplanırdı.

Babam, benim şiirle uğraştığımdan bu siyah sakallı dostuna bahsetmiş. Bir gün, beni yanlarına çağırdılar. Rahmetli babam:

— Yazdıklarınızı oku! dedi.

Ben, ezildim, büzüldüm. Fakat nihayet o zavallı mısraları orada okudum.

Siyah sakallı misafir, — O zaman neler duyduğunu, neler düşündüğünü yaşım ilerledikten sonra anlıyorum, babama:

— Tebrik ederim, dedi, oğlunun şiire istidadı var!

Ve bir baba gönlünü almak için söylendiğini şimdi anladığım bu sözden bana döndü:

— İyi, güzel, çocuğum, dedi, fakat sana bir büyük nasihatı: Otuzunu tamamlamadan sakın bir tek mısra bile yazayım deme; sonra adam olamazsın; haylaz olur, gidersin!

Yıllarca sonra hikâyeyi zarif bir arkadaşşıma anlatıyordum. O,

— Tabii, dedi, sen de bu öğüdü dinlemedin ve otuzundan önce şiir yazdın!

KADINLARI KİLİTLEMELER DEĞİL, İÇERİ ALAMIYORUZ

Akif, büyük harbin ilk yıllarında Berlin'e gitmişti. Orada kendisiyle tanışan asılzade bir Alman kadını ile konuşurken kadın:

— Affedersiniz, demişti, sizin bir şair olduğunuzu duydum. O halde merhametli bir kalbiniz olmak lâzım. Diyorlar ki siz, memleketinizde kadınları kilitler, ondan sonra sokağa çıkarmazmışsınız. Onlara acıamaz mısınız?

Bu acaip sual karşısında Akif, acı acı gülümsemiş ve:

— Yalanınız yok, yanlışınız var madam, demişti, biz kadınları içeriden dışarıya bırakmıyor değiliz; fakat dışarıdan içeriye alamadığımızı çöktür!

Balkan Harbinin felâketli günlerinden birisinde bir tanıdığı Akife safahatın birinci cildinde hemşire zadesi Selma için yazdığı bir mersiye den bahsederek:

— Ne içli bir yazıdır o, demişti, tekrar tekrar okur, hâlâ zevk alırım.

O zaman Akifin daima parlak gözlerine bir düşünce bulutu inmiş ve şair şu cevabı vermişti:

— Şimdi hısum akraba, çoluk çocukla meşgul olmağa gönlümü zün tahammülü yok; vatan yanıyor!

N. ARTAM

ALEMDAĞINDA ÇAMLAR ALTINDA

Evvelki yazdı. Alemdağının engin çamları altında şair Akifi son defa ziyaret etmişim. Mısırdan hasta olarak gelen dini bütün şair birkaç hafta hastanede kaldıktan sonra gençliğindenberi sevdiği Alemdağını arzulamış ve kendisile yakından alâkadar olan bir Mısırlı prens, şairi Alemdağının تنها koruluğundaki köşküne misafir etmişti.

Akif artık ölüm döşeginde olduğunu sezmişti. Orada rüzgârların çam dallarında yarattığı kır musikisini dinliye dinliye tabiatın konyunda ölmek istiyordu.

Ziyaretine gittiğimiz zaman onu köşkte bulamadık. Şair tabiatın sesini dinlemek için yatağını koruya taşıtmış, kolları göklere yükselen bir büyük çamın altında yatıyordu.

Mecalsizdi. Başını sağa sola çevirmeden konuşabiliyordu. Edebiyat üzerine bir kaç kelime konuştuk. Damadı Ömer Rızayı sordu. Görüyordum ki neşesi, heyecanı tükenmişti. Gözleri kapalı konuşuyordu. Bir aralık yanımdaki zat birkaç hafta evvelki ziyaretinde istediği resimleri getirdiğini söyledi. Şairin gözleri açıldı, kımıldamayan başı hareket etti:

— Hani?

O zat cebini karıştırdı ve birkaç fotoğraf çıkardı, baktım, güreş tutmuş vaziyette bir kaç pehlivan resmi. Akif bunları doya doya seyretti. Dudaklarında mazinin gençliğin tahassür ifade eden tebessümü bir anda parlayıp söndü.

Nazmı kadar bazusu da kuvvetli olan pehlivan şair üç gün sonra gözlerini ebediyete kapamıştı.

SON POSTA : 29.12.938

Burhan CAHİD

Mehmet Akif Muallim, Darülfünunda

Sahne meşhur Zeynep hanım konağında büyük salon...

Zaman Meşrutiyetin ikinci senesi...

Görünüşte burası yediden demiyelim de on yediden yetmişe kadar her yaşa ve her sınıf insanın toplandığı herhangi bir içtima salonu, bir tiyatro veya mahkemedir. Fakat hakikatte Darülfünun Edebiyat şubesinin birinci sınıfındayız.

Ön sıralarda idadilerden gelmiş tüysüz çocuklar, kenarlarda sarıklı sakallı medreseliler, arkada samiler denen kalabalık bir grup...

Meşrutiyet inkılâbı hapishane kapılarından sonra Darülfünun kapılarını açmıştır. Antre serbest ve meccanidir. Yalnız elinde tahsil

vesikası olmayanlar sâmi adıyla içeriye girerler ve sene sonunda o seneki derslerden imtihan vererek aslı talebe hakkını kazanırlar.

(Adamcağızın belki kılık kıyafetine bakılarak uydurulmuş bir yalandır. Fakat sami talebeden birinin sırık arabacılığından geldiğine dair dahi bir rivayet vardı.)

Derken kapı açılıyor; içeriye orta boylu kara top sakallı kalender bir zât giriyor: Şemsiyesile lâstiklerini kapının arkasına bıraktıktan sonra talebe sıralarına gideceği yerde muallim kürsüsüne doğruluyor. O zaman yanımdaki arkadaştan öğreniyorum ki bu zât bizim edebiyat muallimimiz şair **Mehmet Akiftir**.

**

GÖZLERİNDEKİ HARİKULÂDE ATEŞ VE NUR GÜZELLİĞİ

Hiç unutmam Akif o gün bize muallim Nacinin bir tevhidini yazdırdı ve ders sonuna kadar bunun izahı ile uğraştı.

Koskoca bir Darülfünunda bize manzume yazdırılsın! Bu muamele fena halde kaysiyetimizi kırmıştı. Benim gibi ukalâlıktan buram buram öten bir kaç çocuk bu eski kafalı hocayı protestoya karar verdik ve dediğimizi yaptık.

Akifin son günlerinde hasta yatağında çekilmiş resmine bilmem dikkat ettiniz mi? Harabe halindeki çehrenin gözlerinde o kadar harikulâde bir ateş ve nur güzelliği vardı ki insana adeta şairin ruhun ebediliği hakkındaki kanaatini kabul ettirecek gibi olur.

Hocamız işte o aynı gözlerle bizi dinledikten sonra:

— Bakalım görürüz, dedi ve ertesi derste bize Namık Kemalden, Ekremden, hatta Fikretten bazı mısralar okutarak manâlarını istedi. Tabii hepimiz fena halde rezil olduk:

O zaman:

— Çocuklar, bu halle siz nazariyeyi ne yapacaksınız? dedi, ben zaten nazariyeci herif değilim (kelime kendisininindir). Siz bugün Sahafklar karşısından yüzer paraya bir Terkibi Bend ile bir Tercii Bend alıp getirin de onu size okutayım.

Bütün senemiz edebiyatımızın eski ve yeni şiirlerini okumak, manalarını anlamakla geçti.

Aradan geçmiş bunca seneden sonra anlıyorum ki Akif o zaman bizim için yapılabilecek şeylerin en iyisini yapmıştır.

Akif zaten okumadan, okuduğunu anlamadan yüksek meseleler üzerine nazariye kuran insan robotlarından daima iğrenmiş bir insandır.

Otuz senedenberi mekteplerimizde bir çok hayırlı değişiklikler meydana gelmiş olmasına rağmen Akifin cesur ve realist usulünden bugün de çok istifade edebileceğimiz kanaatindeyim.

TAN : 2.1.1939

Reşad Nuri GÜNTEKİN

Neyzen Tevfik ve Akif

Neyzen Tevfik, asıl hocası Mehmet Akifi de hicvetmiş; onun baytar oluşuna telmih ederek şu iki kıt'ayı yazmıştır :

**Herkes gibi sen de tosunum s... (safahat) a,
Baytarlığı öğren ameliden, nazariden,
Hayvanlığı teşrihe özen, kaz gibi durma,
Geç esfeli âzaya amudu fıkâriden.**

**

**Âşık Ömeri, Dertliyi, Köröglünü belle,
Al felsefei şiiri müverrih Taberiden
Ruhunda eğer var işe senin millete hizmet,
Hem cinsini kurtar şu vebayı bakariden!**

★

NEYZEN TEVFIK ANLATIYOR :

Aramızdan zaman zaman karakediler geçmiş olmasına rağmen hâlâ onu anarken (**Hocam Mehmet Akif**) demekten büyük bir haz ve şeref duyarım.

Mısırdan döndüğüm o gün bana ilk candan alâkayı gösteren yine o olmuş beni alıp evine götürmek istemişti. Fakat misafiret kabul etmemekte inadımı görünce, çaycı hacı ile birlikte çayhanenin üçtünde kendi elile bana bir oda hazırlamıştı. O gece aynı bina dahilindeki — Şark Tiyatrosu müstemilâtı idi. — Şerefime hazırlanan ziyaret sofrasına otururken kendimi bir rüya âleminde gibi hissediyordum. Çünkü sofranın etrafına sevdiğim özlediğim dostlar toplanmış hattâ o zaman yeni mektepten mezun olan kardeşim Şefik de vürudumu haber alarak gelmişti. Zevkime, saadetime payân yoktu. Yanımda kardeşim, etrafımda ve karşımda dostlarım, sevdiklerim, kelimenin tam mânasıyla şâdi idim. Gurbetten dönüşümün ilk gecesi hâlâ bugün gibi yâdımdadır. Hazurun arasında bulunanlardan iki kişiyi bilhassa yad etmek isterim:

Mısıra kaçmadan evvel, istibdat zaptiyesinin (Kodes) inden terhisimi müteakip, eski münevver dostlarımın yanına sokulamaz olmuş ve kendime cevlangâh olarak Galata ve Beyoğlunu seçmiştim. Buralarda her gece ipini çekmediğim meyhane bırakmıyordum.

Bu arada en çok uğradığım yer Bizans birahanesiydi. Sonraları bir çok istihale geçiren ve bir aralık (Cenyo) lokantası da olan bu birahane iki gençle tanışmıştım. Birisi benim gibi kara yağız

efendiden bir genç; Yıldız şifre müdürü Asım beyin oğlu Kemâl bey, diğeri Babı seraskeri mektubcusu Süreyya beyzade Ali İhsan beydi. Bu hürriyetperver, vatan sever gençler tanıştığım günden Mısır'a firarına kadar peşimi bırakmamışlar ve haftanın bir kaç akşamı, beraber demlenmek vesilesile bana içlerini döküp durmuşlardı. Kısa zamanda Bizans birahanesindeki oda bir nevi gizli toplantı yerimiz olmuş ve yedi sene sonra ortaya çıkan (İttihat ve Terakki) cemiyetinin İstanbul merkezi daha o zamandan küçük çapta o birahane odasına kurulmuştu. İşte Mısırdan İstanbul'a döndüğüm ilk günün akşamı eramı saranlardan ikisi de bunlardı ki o karayağız delikanlı, zamanla, zamanla, ittihat ve terakki tarihinin meşhur simalarından biri olan ve cumhuriyet devrinde haklı veya haksız uğradığı takibattan kurtulmak için saklanarak kaldığı tavuk kümesinde intihar eden meşhur ve mağfur (Kara Kemâl) idi.

O gece bulunduğumuz odada ev sahibi yahut ziyafetin müret-tibi kendisiymiş gibi hareket ediyor, masadaki noksanları ikmâle matuf emirler hep ondan çıkıyordu. Meğer, bulunduğumuz yerin ittihat ve terakki cemiyetinin Şehzadebaşı merkezi olduğunu sonradan öğrenecektim.

Merhum şair Akif izin istiyerek gece yarısına doğru gitmiş biz ise zevk içinde sabahlamıştık. Yalnız, İstanbul'a dönüşümün o ilk gecesi Kemali hayret ve hattâ dehşetle farkına vardığım bir nokta; Akifin sakal koyvermiş ve içkiyi de bırakmış olmasıydı. Bu, şairin meslek ve mezhep değişikliğinin bir alâmetimiydi? Bunu da sonradan öğrenecektim.

Rahmetli Mehmet Akif, bütün o fitri kıymet ve kabiliyetine rağmen, çocukça izharı saffet eylemekten hâlî kalmazdı ve bütün ömrünce de bundan kurulamadı. Bana meyhaneye ayak basmıyacağıma dair yemin ettirmesi de bu safiyetinin bir tezahürüydü. Benim gibi iradesi zaman zaman tahteşuurundaki gizli kuvvetin zebunu, bütün hayat mahkûmu olan bir biçareye hiç böyle yemin ettirilir miydi? Nitekim: daha 48 saat geçmeden, o yemin tehlikeye düşmüş ve beni, şeytani olduğu kadar gülünç bir harekete mecbur etmişti:

Tam onunla buluşup Nurettin Paşanın sarayına gideceğimiz gün, çok sevdiğim, hatırandan asla çıkamıyacağım bir dost İzmir'den çıkageldi ve onun bu gelişine bana yemini de, saraya gitmeyi de unutturdu.

Bu zat, ta... Bodrum'dan ailece tanıştığımız ve gençliğimin ilk avânında birlikte birçok aşlar kaydattığımız Mehmet Niyazi idi. Çok meriyyül hatır olan bu misafirimi ağırlamak, izaz etmek mecburiyetinde idim, bunu da bekâr odacığında yapamazdım. Behemehal bir yere götürmek, yedirip içirmek lâzımdı.

«— Akif bana yemin ettirdi, meyhaneye ayak basamam» da diyemezdin. Çünkü bu Niyazinin yakinen malûmu olan (dizginsiz yaşamak) prensibine aykırı bir halt işlediğimi itiraf olacak, dostum yanında beni gülünç hale sokacaktı.

Nihayet kafamda bir şimşek çaktı, üzüntü ve endişeden kurtuluş yolunu bulmuştum. Lâlelide elime arkadaşımın omuzuna koydum:

— Sen doğru Kumkapıda Bulgarın meyhanesine git, beş dakika sonra ben de oradayım, dedim ve sual sormasına vakit bırakmadan Aksaray istikametine hızla ilerledim.

O zamanlar, şimdiki gibi otomobil bolluğu olmadığından İstanbul'da nakil vasıtalarından biri de şehrin muhtelif yerlerinde posta kuran, sürücü beygirleri idi. Aksarayda Horhor caddesinin başlangıç noktası, günün ve gecenin her saatinde, emre müheyya kühey-lanlar! bulunduran mühim bir at istasyonu idi.

Orada müşterinin hal ve şanına uygun her boyda ve huyda atlar durur ve istiyen - düşmek korkusu duymadan - bunlardan birinin üstüne beşlik simit gibi kurulur, ve sürücünün yedeğinde gideceği yere salimen giderdi. Ben, ekseriya gecenin geç saatlarında yalpa vura vura yürümekten kurtulmak için (Kürt Hüseyin) adındaki sürücünün yerden bitme kır atına âdeta aboneydim.

Attan ziyade balık etinde bir taya benzeyen bu hassas hayvan, isterse bir yarış favorisi gibi hızlı giden fakat süvarisini asla rahatsız etmiyen rahvan yürüyüşlü bir küheylandı! Benim pek fazla (Jokey) liğe kabiliyetim olmadığını, yanına sokulurken vurduğum yalpaların zaviyesinden anlar ve o zaman karıncaya, basmaktan korkar gibi gayet aheste bir yürüyüş tuttururdu.

O gün her zamanki miattan erken sokağa saptığımı gören Kürt Hüseyin biraz sağ tarafa çarpık boynunu daha çok çarpıtarak yanıma geldi:

— Hayrola begüm, (kır) ı getireyimmi yoğsa...

— Hem de çabuk...

Derhal seğirterek benim tontonu getirdi, üstüne sıçrarken, hiç beklemediği bir sual sordum:

— Sen rakı içer misin?

Otuz iki dişini gösteren geniş bir gülüşle sırtarak:

— Tuh... Tuh... töğbe begüm, biz kim, ırakkı içmek kim; deyin-ce üstüne kurulduğum küheylandı göstererek:

— Biz bununla Kumkapıda Bulgarın meyhanesine gidiyoruz, sen yatıya doğru gel, bunu meyhaneden al, dedim.

O âne kadar böyle uzun vadeli alış veriş yapmadığım için koca kürt alık alık suratına bakıyordu. Birden ne düşündü bilmem; evlâdının baştan çıkarılacağından korkan bir baba tavrıyla:

— Aman begüm, bu mayhanede ne yapacak ki? dedi, ben:

— Korkma çok fazla içirmem diyerek atımın tonbul karnını mahmuzladım ve kürdün mütahayyır bakışları önünde tıkr tıkr meyhanenin yolunu tuttum. Benim sevgili misafir, meyhanede bir kenara oturmuş beni gözlüyordu.

Atla geldiğimi görünce, ayrıldığım andaki meraklı ifade yüzünü tekrar kaplamıştı. Pencereye yaklaştım ve:

— Hava güzel bahçede içelim dedim.

Meyhanenin yan tarafında, bahçeye benzer bir aralık vardı, ama iş açıcı manzaradan mahrumdu. Buna rağmen Bulgar meyhaneci hemen dışarı fırlamış ve oracıkta bir masa tanzimine koyulmuştu bittabi ben at üzerinde hazırlığı seyrediyordumö Herşey tamam olunca Niyaziye kadehleri doldur, kumandasını verdim.

Zavallı dostum büsbütün şaşkına dönmüştü, nihayet dayanamadı:

— İnsene attan, dedi.

Ben onun şaşkın halini farketmiyormuş gibi kemali ciddiyetle:

— İnemem, diye cevap verdim, hem bak atın boyu masa ile müsavi... O hâlâ şaka yaptığımı sanarak bu garip şakaya son vermemi bekliyordu. Birinci kadehleri yuvarladıktan sonra devam etti:

— Peki, niye attan inmiyorsun?

— Meyhaneye ayak basmamıya yemin ettim de ondan.

Bidayette kemâli hülûs ile Akif'e verdiğim sözü, ettiğim yemini tutmak için bulduğum çare, kadehler taakub ettikçe tatbik kabiliyetini kaybetmeye başlamıştı. Filhakika, meyhaneye ayak basmadan meyhanede demleniyordum. Ancak mezelere istediğim gibi iltifat edememek ve nihayet, hayvan da olsa altımdaki uysal mahlûkun, belki hayatımda ilk defa başına getirdiğim bu acaip durumda, sabır ve tahammülünü sulistimal etmek bana üzüntü vermeğe başlamıştı. Bu üzüntümün tesiri ile olacak, aklıma daha kestirme bir fikir geliverdi, meyhaneciye 7 okka ekmek aldirttim ve sokakta ne kadar köpek varsa tempolu bir (kuçu - kuçu) daveti ile etrafıma topladım. Muharebe meydanında askerlerinin ganaim paylaştığını, atının üstünden seyreden bir kumandan edasıyla, ekmekleri bizzat doğrıyarak köpeklere yedirdim. Böylece mesele kalmamış, budalaca ettiğim yeminin kefareti maafâiz ödenmişti.

Bir Şiirinin Tahlili

SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜnden bir parça

Bir de İstanbul'a geldim ki: bütün çarşı, pazar Nâradan çalkanıyor, öyle ya.. Hürriyet var!

Galeyan geldi mi, mantık savuşurmuş.. doğru: Vardı akıldan o gün her kimi gördümse zoru.

Kimse farkında değil, anlaşılan, yaptığının; Kafalar tütsülü hülyâ ile, gözler kızgın;

Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden, Yıkıvermiş de tımarhâneyi çıkmış birden!

Zurnalar şehir ahâlisini takmış peşine; Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!

Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli; En ağır başsının bir zili eksik, belli!

Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük. Dinliyor kapılmış etrafını yüzlerce hödük!

Kim ne söylerse, hemen el urup alkışlıyacak...

— Yaşasın!

— Kim yaşasın?

— Ömrü olan

— Şak! Şak! Şak!

Ne devâirde hükûmet, ne ahâlîde bir iş! Ne sanâyî, ne maârif, ne aluş var, ne veriş.

Çamlıbel sanki şehir, zâbıta yok, râbıta yok; Aksa kan sel gibi, bir dindirecek vâsıta yok.

«Zevk-i hürriyeti onlar daha çok anlamalı» Diye mektebîlilerin mektebi tekmiil kapalı!

İlmi tazyîk ile ta'lîm, o da bir istibdâd Haydi öyleyse çocuklar, ebediyen azâd.

Nutka gelmiş öte dursun hocalar bir yandan.. Sahneden sahneye koşmakta bütün şakirdan.

Kör çiban neşterin altında nasıl patlarsa,
Hep ağızlardeşilip, kimde ne cevher varsa,

Sacıyor ortaya, ister temiz, ister kirli;
Kalmıyor kimseciğin muzmeri artık gizli.

Dalkavuk devri değil, eski kasâid yerine
Üdebânız ana-avrat sövüyor birbirine.

Türlü adlarla çıkan nâmütenâhî gazete,
Ayrılık tohumunu bol bol atıyor memlekete.

İt yetiştirmek için toprağı gâyet münbit
Bularak fuş ekliyor salma gezen bir sürü it.

Yürüyor dine beş on maskara, alkışlanıyor,
Nesl-i hâzir bunu hürriyet-i vicdan sanıyor.

Kadın, erkek koşuyor borc ederek Avrupa'ya..
Sapa düşmekte sizin sık bara, zannım, Asya.

Hakka tefviz ile üç dâne yetmiş kızını,
Taşıyanlar bile varmış, buradan baldızını..

Analık ilmi için Paris'e, yüksünmiyerek..
Yük ağır, ecri de nisbetle azim olsa gerek.

MEHMED AKİF

Hâşim, akşam karanlığında meçhule doğru uzanan yollardan, sâdece cemiyetin değil, varlığın da dışına çıkmak istiyordu. Akif, onun tam zıddına, her şeyin vâzih olarak görüldüğü bir öğle güneşi altında hayatın, gürültülü, boğucu ve alelâde hayatın içine girer.

Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün teferüatı ile gören ve gösteren başka bir şâir yoktur, denilebilir. «Safa-hat», âdetâ, muayyen bir noktaî nazardan tasvir eden bir manzum roman'a benzer: sokak, ev, klüb, saray, meyhâne, câmi, köy, şehir, fakir, zengin, dindar, dinsiz, cılız, pehlivan, korkak, kahraman, halk yüksek tabaka, münevver, câhil, yerli, yabancı, Avrupa, Asya, ticaret, siyaset, harb, sulh şehircilik, köycülük, mâzi, hâlihazır, hayâl, hakikat, hemen hemen her şey Akif'in duyuş ve görüş sahnesine girer. Ve o bunları yalnız şiirin değil, edebiyatın bütün ifâde vasıtaları ile anlatır: tasvirler yapar, portreler çizer, hikâyeler söyler, fıkalar anlatır, muhavereye başvurur, vâz eder. Komik, trajik, talimî, hamasî, lirik, hekimâne her edâyı, her tonu kullanır. Bu suretle Akif,

şiirin hududunu nesir kadar, edebiyat kadar genişletir, hattâ edebiyatı da aşar, onu hayatın ta kendisi yapar.

Almış olduğumuz parça, Akif'in hayatı nasıl en reel tarafları ile ortaya koyduğunu çok güzel gösteriyor. Bu tasvirin «Süleymaniye kürsüsünde» bir vâz tarafından yapılmış olması ayrıca dikkate şayandır: Akif, kendisinden önce Türk edebiyatında kimseinin yapmadığını yapıyor: Mâbede sokağı, dinin içine hayatı sokuyor. İnzivasında, insanların hallerini düşünen Yunus, bir gün:

Kasdım budur: Şehre girem, feryâd ü figân koparam
der. Fakat şehirde değil, ruhun içinde dolaşır. Akif şehrinde içine gerkten giren ve feryad ü figân koparan bir şâirdir. Bu bakımdan o, eski tip dindarlardan tamamıyla ayrılır. Eski tip dindar, umumiyetle Allah'ı ve ahreti düşünür, cemiyete ve dünyaya ehemmiyet vermezdi. Akif'in esas mevzuu dünya ve cemiyettir. Onun için din, insanları nizâma sokan ve yükselten bir kuvvettir. Akif, müslümanlığa sadece bir ahret dini gözü ile bakmıyor, onun dünyayı da düzeltilebileceğine iman ediyordu.

Akif'e göre, insanları kötüleştiren ihtiraslarıdır. İhtirasları tanzim eden kuvvetler -din bunların başında geliyordu- ortadan kalktı mı, ferdler de, cemiyetler de hayvanlık seviyesine düşerler. Almış olduğumuz parçada şâir, 1908 hürriyetinin ihtirasları nasıl başı boş bıraktığını ve cemiyeti nasıl korkunç bir anarşiye sürüklediğini tasvir ediyor. Galeyanı hürriyet sananlar, sarhoş veya deli gibi ne yaptıklarını bilmiyorlar. Akıl ve mantık tanımayan kalabalık, anarşik bir halde sokaklara dökülüyor. Neyin takdir olduğu bilinmeden bir alkışlar, gider. Şuursuzluk, cemiyetin en hayati sahalarına, hükümet dairelerine, mekteblere kadar yayılıyor. Matbuat, içtimâî birliği parçalamaktan çekinmiyor. Cinsi duygular azıtıyor. Dine hücum etmek bir vicdan hürriyeti telâkki olunuyor. Eğlenmek için borç alarak Avrupa'ya koşuluyor...

Süleymaniye kürsüsünde konuşan vâiz, tasvirlerine daha uzun müddet devam eder. Devrin bütün içtimâî manzaralarını gözden geçirir. Almış olduğumuz parça, Akif'in muhtevâ ve üslûb bakımından çok zengin olan şiirinin bütün hususiyetlerini arz etmemekle beraber, biz, mahdud bir netice de verse, tahlilimizi sâdece onun üzerinde teksif edeceğiz.

Realist bir tablo gibi görünmesine rağmen, şâirin, tasvir ettiği manzara karşısında bitaraf kalmadığı, heyecanlı bir tavır aldığı bellidir. Bu tavır, hiddet, hiciv, alay kelimeleri ile hülâsa olunabilir. Kelimenin tam ve hakiki mânâsıyla bu bir içtimâî satirdir. Hürriyeti çok yanlış anlayan, akli, mantıkî, nizâmî unutan şuursuz kalabalığa karşı şâir, son derece kızıyor. Bu kızgınlık dolayısıyla onun hareketlerini kötü ve gülünç gösteriyor. Manzumenin komikliği ile bu

davranış arasında yakın bir münâsebet vardır. Hiciv ve gülünç, had-dizâtında yüksek beşeri değerlerin kıymetinden düşmesinden doğar. Akif burada, gülüncü, akıl ve ahlâk nizamı ile ihtirasların şuursuz ve mekanik hareketleri arasındaki tezdandan çıkıyor. Hürriyet, had-dizâtında yüksek bir değerdir. Zirâ, o insanın aşağı bir seviyeden yukarı bir seviyeye çıkması demektir. Hakiki hürriyet, akli ve ahlâki nizamla çatışmaz. İnsanı aşağı seviyeye düşüren bir harekete hürriyet adı verilemez. Akif'in şiirinde insanlar, yüksek zannettikleri bir şey yüzünden aşağı seviyeye düşüyorlar. Şuursuz, abes, mihaniki hareketler yapıyorlar. İnsanların bu hâle gelişi, şâirle beraber bizi de, hem güldürüyor (komik), hem kızdırıyor (hiciv).

Akif, insanların değerlerini kaybedişlerini, müşahhas bir şekilde gözönüne koyuyor. Şuursuzluk, abeslik ve mihanikilik şiir boyunca küçük sahneler hâlinde devam ediyor. Alkış, bilinen bir değerdir. Buradaki kalabalık neyi alkışladığını bilmiyor. «Yaşasın - kim yaşasın? - ömrü olan - şak, şak, şak»; bu konuşma, şuursuzluk ve mihanikliği çok güzel gösterir. Umumiyetle ciddî, ağırbaşlı, işinde gücünde gördüğümüz halk, yedisinden yetmişine kadar, zurnaların peşine takılmış, dört keçeli, eli bayraklı alaylar halinde yürüyor. Niçin? Bu hareketin de muayyen, vâzih ve değerli bir gayesi yoktur. Bu da bize gülünç geliyor. Vazifesi, nizam içinde çocukları terbiye etmek olan mektebler, mektebliler hürriyet zevkini daha çok anlamalı diye kapatılıyor. Çok ciddî ve değerli bir müessesese olan mektebin böyle abes bir gaye ile kapatılması da bizi güldürüyor. Eskiden dalkavukçu kasideler yazan edibler, şimdi dalkavuk devri değil diye ana avrat söylüyorlar. Bu anlayışsızlık ve sukût hâli de gülünçlük doğuruyor. Üç tane yetişmiş kızını Allah'a havale ederek, «analık ilmi» öğretmek için baldızını Paris'e götürenlerin mantığa sığmaz hareketlerine de gülmekten kendimizi alamıyoruz. Bütün bu misâllerde insanlar, şuursuz, akli selime aykırı, mihaniki hareketler yapıyorlar.

Akif, şahısları ve hareketleri, abes, mihaniki ve değersiz gösteren benzetmelerle de bizi güldürüyor. Hürriyete kavuştuğunu sanan kalabalığın hareketi, tımarhâneyi yıkan delilerin zencirden boşanmasına; köşe başında nutuk söyleyen hatibler, dilli düdüğe; nizam ve râbta içinde bulunması gereken şehir Çamlıbel'e benzetiliyor.

Bu komik unsurların yanında, şâirin hiddetini ağır kelimelerle izhar ettiği hicvi unsurlar da var. Herkesin şuursuzca konuşması, kör çıbanın neşterle patlamasına; gazetelerin birbirini tutmaz fikirler neşretmesi, ayrılık tohumları ekmeğe; fuhuş yapanların hareketi, itlerin çiftleşmesine benzetiliyor. Bunlarda şâirin komikten hicve geçtiğini görüyoruz. Mamafih, komik unsurlarda da dâimâ hiciv mündemiçtir. Zirâ, burada şâirin maksadı güldürmek değil, kö-

tülüğü ortaya koymaktır. Akif'in komik ve hicvi, ahlâki bir gaye taşıyor. Bu tahlillere devam eden vâiz bir ara dinleyicilerinin ümitsizliğe düşüğünü görünce şu ihtarda bulunuyor:

Ye'se hiç düşmiyecek zerrece imânı olan,

Sâde siz derdi bulun, sonra kolaydır derman.

Akif tasvirlerinde didaktik bir gaye gütmekle beraber, tahlil ettiğimiz parçada görüldüğü üzere, kuvvetli bir komik ve hiciv san'atı gösteriyor.

Şâirin kullanmış olduğu dil ve üslûb da esas gayesine ve parçanın muhtevâsına uygundur. Şâir (burada vâiz) kalabalığa hitab ediyor. Kalabalığa hitab etmek için onun dilini, üslûbunu, hattâ düşüncesini benimsemek lâzımdır. Akif, bütün eserlerinde olduğu gibi burada da kalabalığın dilini, üslûbunu ve zihnîyetini benimsiyor. Bu bakımdan o, başlıca gayeleri, şahsî ve orijinal olmak, yeni ve başka görünmek olan Servet-i Fünûncularla Hâşim'den tamamiyle ayırır. Akif, kalabalığın sâde kelimelerini değil, deyimlerini, benzetmelerini, ifâde, hattâ bütün cümlelerini dahi almaktan çekinmez.

Bir de İstanbul'a geldim ki; bütün, çarşı, pazar

Nâradan çalkanyor, öyle ya... Hürriyet var!

Vardı aklımdan o gün her kimi gördümse zoru

Kimse farkında değil anlaşılan yaptığının

Aksa kan sel gibi, bir dindirecek vâsıta yok

Çamlıbel sanki şehir: zâbıta yok, râbta yok

misâllerinde ve daha başkalarında, Akif'in konuşma dilini, bütün unsurları ile nasıl benimsediği görülüyor. Hayrete şâyan olan taraf, onun üslûbunun herkese benzemekle beraber yine de çok şahsî olmasındadır. Akif, bütün mısra'larına kendi damgasını vurmasını biliyor. Bu da gösteriyor ki, onda benimseme kabiliyeti kadar, değiştirme hassası da vardır. Bu değiştirmeye bir misal olmak üzere şu beyti tahlil edelim:

Ötüyor her taşın üstünde bir dilli düdük

Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük

Halk dilinde de gevezeye «dilli düdük», mânâsız konuşmaya «ötmek», abdala «hödük» denilir. Fakat bunlar çok ayrı yerlerde kullanılır ve böyle bir araya getirilmez. Akif, bu tâbirleri Meşrûtiyet devrinde sokak başında konuşan hatiblerle onları dinleyen kalabalığa tatbik ederek gülünç bir tablo vücûda getiriyor. «Düdük» ile «hödük» ün birbirine kafiye oluşu gülünç bir te'sir yaratıyor. Vezin, bu tabloya ebediyen değişmiyecek bir çerçeve oluyor. Toplama, değiştirme, bir araya getirme, vezin ve kafiye içine sokma ameliyeleri tamamiyle Akif'in çalışması ile vukua geliyor. Kolay zannedilen bu iş hususî bir mizaç ve kabiliyet ister. Herkese benzer gibi görünen Akif, bu mizac ve kabiliyetle, nevi şahsına münhasır bir sanatkar olmuştur. Şiir Tahlilleri : 1954

Prof. Dr. Mehmet KAPLAN

«Safahat» tan Seçme Şiirler

İSTİBDA

Kardeşim Midhat Cemal'e

Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdad,
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!
Diyor ecdadımız makberlerinden: «Ey sefil ahfad,
Niçin binlerce ma'sum öldürürken her gelen cellâd,
Hurûş etmezdi, mezbuhâne olsun, kimseden feryad?

Otuz milyon ahali üç şakinin böyle mahkûmu
Olup çeksin hükûmet namına bir kâr-ı meş'umu!
Utanmaz mıydınız, bir saysalar zâlimle mazîumu?
Siz, ey insanlık isti'dadının dünyaya mahrumu,
Semâlardan da yüksek tuttunuz bir zıll-i mevhumu!»

O birkaç hayme halkından cihangirâne bir devlet
Çıkarmış, bir zaman dünyayı lerzan eylemiş millet;
Zaman gelsin de görsün böyle dünyalar kadar zillet,
Otuz üç yıl devam etsin, başından gitmesin nekbet...
Bu bir ibrettir amma olmayaydık böyle biz ibret!

Semâ-peymâ iken râyâtımız tuttu zelil ettin;
Mefahir bekliyen âbâdan evlâdı hacil ettin;
Ne âli kavm idik; hayfâ ki sen geldin sefil ettin;
Bütün ümmid-i istikbali artık müstahil ettin;
Rezil olduk... Sen ey kâbus-i hûnî, sen rezil ettin!
Hamiyyet gamz eden bir pâk ahl her kimde gördünse,
«Bu bir cânî» dedin sürdün, ya mahkûm eyledin habse.
Müvekkel eyleyip casusu her vicdana, her hisse,
Düşürdün milletin en kahraman evlâdını ye'se...
Ne mel'unusun ki rahmetler okuttun rûh-i iblise!

Değil kâbusun artık, devr-i devlet intibahındır.
Gel ey nâzende hürriyet ki canlar fers-i râhındır.
Emindir mevkiin: en pâk vicdanlar penâhındır.
Serâpâ mülk-i Osmanî müeyyed taht-gâhındır,
Serir-ârâ-yi ikbal ol ki; bir millet sipâhındır.

— Bir gün evvel —

Bizim mahalleye poyraz kışın da uğramaz;
Erir erir akarız semtimizde geldi mi yaz!

Baharı görmeyiz amma lâtif olur derler...
Çiçeklenirmiş ağaçlar, yeşillenirmiş yer.
Demek, şu arsada ot bitse nev-bahar olacak...
Ne var gidip Yakacıklarda dem-güzâr olacak?
Fusulü dörde çıkarmaz bizim sokaklarımız;
Kurak, çamur, iki mevsim tanır ayaklarımız!
Müneccim, bereket versin, eski takvimi
Haber verir bize, mevsim şehirde gelmiş mi?
Sıcak, ziyade sıcak bir geceydi; baktım ki:
Oturmak evde ölümden beter, dedim: belki,
Çıkar dışarda gezersem biraz nefeslenirim;
Epey de yorgunum amma gelince dinlenirim.
Bizim müsamere meydanı yayla tümseğidir;
Uzak çekerse de poyraz tutar, yazın iyidir.
Gidip ayağımı çıkarken sopam yetiştî hele...
Emin olup gidemem, çünkü, vermesek el ele.
Odur cihanda benim, varsa yoksa, mutemedim;
Vakur, hâtırı mer'i, vefalı çok denedim.
Bizim sokakları tahmin için deyin ki: kuyu!
Doğar şehirde güneş, yükselir minare boyu,
İdare kandili karşımda göz kırpar hâlâ;
Gurub ikindiye bulmaz, leyal hep yeldâ!
Nasılsa bedrin o akşam nigâh-ı sîmini,
Tarassud etmek için sanki evlerin içini;
Dikildi safha-i minâda semt-i re'simize.
Tavansız evlere, Yârab, ne hoş bir âvize!
Dur ey sirac-ı ezel, gitme olduğun yerden:
Biraz şu sahne-i deycuru okşasın şu'len.
Şuâ-ı muhrîki altında, gündüzün, şemsin
Yanan ahlınlar için bir hayat olur lemsin...
Açıldı pencereler; sağlı sollu her evden
Gelirdi türlü sadalar, acıklı ba'zan şen.
— Bak anne, ay dede bak bak!

— Aman da maşallah

Değirmi tabla kadar var...

— Susundu Ayşe, günah.

— İlâhi teyze tuhafsin, neden günah olacak?

— Günah dedim ya, bırak şimdi...

— Haydi sen de bunak!

— Bunak, munak deme billâh çarparım elimi...

Aşifteler sizi... Âhır zaman tevekkeli mi?

Evin birinde nevâ-sâz bir güzel udi,

Birinde cezbe-fezâ bir sadâ-yi davudî,

Tilâvet etmede Kur'an; gelip geçenlerse
Ayakta irkiliyor incizab edip o sese.
Duyulmasın mı biraz sonra başka bir acı ses?
Aceb ne var? diyerek koştu önceden herkes;
Fakat gidenlere baktım ki kaldırıp tabanı,
Bucak bucak kaçıyor: kaç bilir misin amanı!
Kısıldı karşiki evlerde mumların hepsi,
Kısıldı sanki bütün bir mahallenin nefesi!
Kesildi nağme-i Kur'an, kesildi nağme-i sâz;
Zaman zaman duyulan sade bir rakik âvaz.
Niçin kaçıştı ahali, ne var ki Yârabbi?
Yavaş yavaş sokulur anlarım nedir sebebi.
Ne manzaraydı İlâhi o gördüğüm sahne!
Beş on herif yapışıp bir fakirin ellerine,
Sürüklüyor; öteden bir kadın diyor:

— Bırakın?

Kocam ne yaptı? Nedir cürmü bi-günah adamın?
Zavallının büyük evlâdı öldü askerde;
İkinci oğlu da sürgün Yemende bir yerde.
Acıklı, göğsü sakat, koyverin, didiklemeysin;
Günahıdır etmeyin oğlum, ayıbdır eylemeyin.
Efendi kim, o ne bilsin? Bilirse hem ne çıkar?
Kilârcisiyle uzaktan biraz hısımlığı var.
Geçende komşuyu görmüş, demiş «Selâm söyle.»
Demek alınmıyacak Tanrının selâmı bile!
Köpek sürür gibi insan sürüklenir mi ayol?
— Kadın, çekil döverim ha! Sokulma, haydi defol!
— Herif bırak, diyorum... Durdu işte bak nefesi.
— Ne dırlanıp duruyor? Susturun canım şu pisi!
Demez miyim size ben her zaman ki «Dağdağasız
Yapın» Eşek gibi siz hiç lâf anlamaz mısınız?
— Kadın, paşam, ne yaparsın?

— Paşam mı? Nerde paşa?

Şu korkuluk gibi dimdik duran herif mi? Paşa!
Tasavvur et: iki arşın kazık kadar bir boy!
Getir de üstüne kalpaklı bir kemik kafa koy.
Ocak süpürgesi şeklinde bir sakal yaparak,
«Senin bu, işte yüzün, al!» deyip o yüzüne tak.
Ocak süpürgesi, lâkin süpürmüyor, yıkıyor;
Nedense bittiği yerden cenazeler çıkıyor!
Budak delikleri tarzında aç da çifte oyuk,
Büyükçe bakla kadar alnın az altına sok.
Bilir misin? Çalı altında gizli inler olur:

Yılan sabah çıkar, akşam usulcacık sokulur;
Bıyık o kırdı yetişmiş diken yemişli çalı;
Ağız da in gibi asla görünmüyor, kapalı.
Bu şekli-i muvhişi mümkünse bir düşün söyle,
Paşam dedikleri u'cûbe işte aynıyle!
Belinde seyf-i «sadakat», elinde bir kameç,
Ferik nişanları altında gördüğüm umacı,
Zıyâ-yı bedr-i münirin içinde, Yârabbi,
Dururdu sine-i imana girmiş ukde gibi!
Sema, zemin bütün envar iken o pis gölge,
Cebin-i pâkine leylin ne pâyidar leke!
— Kuzum, nasıl paşasın, görmüyor musun? Kocamı,
Sürükleyip duruyorlar...

— Defol kadın, adamı

Vurunca öldürürüm ha! Benim şakam yoktur.
— Çekil hanım, paşa lâf dinlemez; vurur mu vurur.
Bilir misin onu! Şevket-meâb Efendimizin
Birinci bendesidir...

— Hay yetişmesin pampin!

— «Sürün!» demiş, ona Şevketlinin iradesi var.
— Sürüm sürüm sürünün tez zamanda alçaklar!
Ya sen, zebani kıyafetli, gulyabani paşa!
İlâhi yumru başın bir geleydi sivri taşa!
Yılan bakışlı şebek, bir bakın şunun gözüne!
Kazık boyundan utan... Tû herif senin yüzüne!
Sakın mahallede erkek bırakmayın, götürün.
Sayıyla vermediler, öyle, posta posta sürün!
Bakın şu hayduda, durmuş yıkın diyor evimi!
Torunlarım ya herif, aç kalıp dilensin mi?
Mahallemizde de ert yok, ne oldu komşulara?
Susup da kurtulacak sanki hepsi aklısıra.
Ayol, yarın da sizin hanümanınız sönecek...
Ne var sıcan gibi evlerde şimdiden sinecek?
Yazık sizin gibi erkeklerin kıyafetine...
— Yetiştii yaygaran artık... Çekil kadın evime!
Atın şu kaltağı gitsin, tıkın hemen içeri.
— Paşam, bayıldı kadın.

— Anlamam o hileleri.

Demek ki bekliyelim gelsin âlemin keyfi...
Saat üç oldu, geciktik, omuzlayın herifi.

Refik-ı ömrü giderken cenaze halinde,
Serildi, kaldı kadın âşyan-ı lâlinde,

Benim de bitti nihayet tahammülüm, tâbım;
Boşandı seyl-i dümuum, boşandı a'sâbım.
Utandım ağhyarak, ağladım utanmıyarak!
Diyordu sanki o biçare karşıdan:

— Alçak,

Demin gerekti hamıyyet! Hem ağlamak ne demek?
Figan ederse kadın, susturur koşup erkek.

Eve döndüm, bütün o fâcialar

Geldi karşımda durdu subha kadar.

Döndü didemde bin hayal-i elim!

Öttü beynimde bin figan-ı yetim.

Ağlasın inlesin de bir mazlûm.

Olayım seyre sade ben mahkûm!

Yalnız ben miyim fakat cânî?

Kim çıkıp «Yapmayın!» demişti hani?

Sustu herkes duyunca feryadı,

Kimsecikler yerinden oynamadı.

Sesi hattâ kısıldı Kur'anın,

Sustu gûya sadası Mevlânın!

Sus! O susmaz: nidâ-yi tehdidi,

Dinle bak nerden in'ikâs etti:

Arnavutlukta gürliyen toplar

Geliyor işte pâyitahta kadar!

Mahalle Kahvesi

«Mahalle kahvesi!» Osmanlılar bilir ne demek?
Tasavvur etme sakın «Görmedim nedir?» diyecek.
Dilenci şekline girmiş bu sinsi câniler,
Bu, gündüzün bile yol vermiyen, harâmiler,
Adımda bir dikilir, azminin gelir önüne...
Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe!
Evet, dilenci sanır seyreden kıyafetini;
Fakat bir onluğa âğuş açan sefaletini,
Görüp de rikkate şâyân, biraz sokulsa, hemen,
Vurur şikârını tâ kalbinin samiminden!
Mahalle kahvesi hâlâ niçin kapanmamalı?
Kapansın elverir artık bu perde pek kanlı!
Hayır, bu perde, bu şarkın bakılmıyan yarası;
Bu, çehresindeki levsiyle yurda yüz karası;
Hayatımızda gediktir «gedikli» nâmiyle,

Açık durur koca bir kavmin ihtimamiyle!
Sakın firengiye benzetmeyin fecaatini:
Bu karha milletin emmekte ruh-i gayretini.
Mahalle kahvesi şarkın harim-i kaatilidir;
Tamam o eski batakhaneler mukabilidir.
Zavallı ümmet-i merhume ölmeden gömülür;
Söner bu hufrede idraki, sonra kendi ölür...
Muhit-i levsine dolmuş ki öyle manzaralar:
Girince nûr-i nazar simsiyah olur da çıkar!
Yatar zemin-i sefilinde en kesif eşbah,
Yüzer havay-i sakilinde en habis ervah.
Dihân-ı lânete benzer yarıklarıyla tavan,
Kusar içinde neler varsa hâtıratından!
O hâtıratı sakın sanmayın: maâlidir;
Bütün rezail-i tarihimize mâlidir.
Neden mefahir-i eslâfa kahredip, yalnız,
Mülevvesatına mâzimizin sarılmadayız?
Kış uykusunda mı geçmişti ömrü ecdadın?
Hayır, o nesl-i necibin, o şanlı evlâdın,
Damarlarında şehamet yüzerdi kan yerine;
Yürelerinde ölüm şevki vardı can yerine.
Fakat biz onlara aid ne varsa elde, yazık,
Birer birer yıkarak kahvehaneler yaptık!
Bütün heyakil-i san'at yetiştiren şarkın,
Zemin-i feyzi nasıl şûre-zâra döndü bakın!
Ne hastahanesi kalmış zavallı eslâfın,
Ne bir imareti, bitmiş elinde ahlâfın.
Kanalların izi yok, köprüler harab olmuş;
Sebillerin başı boş, çeşmeler serab olmuş!
O kahraman babalardan doğan bu nesl-i cebin
Ne girudar-ı maişet bilir, ne kedd-i yemin.
Azâb içinde kalır sâyi görse rü'yada!
Niçin yorulmalı zaten «ölümlü dünya» da?
Vücut emanet-i Hak, doğru, hem de cennetlik.
Bu kahveler gibi cennet de Müslimine gedik!
«Hayat-i aile» isminde bir maişet var;
Saadet ancak odur... dense hangimiz anlar?
Hayat-ı aile dünyada en safah hayat,
Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhat!
Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle;
Evinde akşam otursan kemal-i izzetle;
Karin, çocukların, annen, baban, kimin varsa,
Dolaşsalar; seni kat kat bu hâleler varsa;

Saray-i cenneti yurdunda görsen olmaz mı?
 İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı?
 Karın nedime-i rûhun; çocukların rûhun;
 Anan, baban birer âğuş-i ilticay-i masûn.
 Sıkıldın öyle mi! Lâkin, biraz alıssan eğer,
 Fezâ kadar sana vâsi gelir bu dar çenber.
 Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve?
 Gelin de bir bakalım... Buyurun işte bir kahve:
 Camurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
 Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma, pis bir eşik
 Şu gördüğüm yer için her ne söyleyen caiz;
 Ahırla farkı: o yemliklidir, bu yemliksiz!
 Zemini yüz sene evvel döşenme malta imiş...
 «İmiş» le söylüyorum, çünkü anlamak uzun iş,
 O bir karış kirin altında hangi maden var?
 Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,
 Mavun cilâsına batmış tütünle nargileden;
 Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lûleden.
 Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al;
 Vücutu kapkara, leylek bacaklı bir mangal.
 Şu var ki bilmiyen insan görürse birden eğer,
 «Balıkçılın kara saçtan yapılma heykeli!» der.
 Kenarda, peykelerin alt başında bir kirli,
 Tomar sürükleniyor, bir yatak ki besbelli:
 Çekilmiş üstüne yağmurluğumsu bir pırtı,
 Zavallının, güveden, liyme liyme hep sırtı.
 Kurur bir örtünün üstünde yağlı bir mendil;
 Ki «bir tependen inersem!» diyen hasır zenbil;
 Onun hizasına gelmez mi, bir döner şöyle;
 Sicimle kulpuna ilmikli çifte mestiyile!
 Duvarı eski ocaklar kadar geniş bir oyuk,
 İçinde camlı dolap var ya, raflarında ne yok!
 Birinci katta sülûk beslenen büyük kavanoz;
 Onun yanında kan almak için beş on boynuz.
 İkinci katta bütün kerpetenler, usturalar...
 Demek ki kahveci hem diş tabibi, hem perukâr,
 İnanmadınsa değildir tereddüdün sırası;
 Uzun lâkırdıya hacet ne? İşte mosturası:
 Çekerken etli kemiklerle ayrılıp çeneden,
 Sonunda bir ipe, boy boy, onar, onar, dizilen,
 Şu kazma dişleri sen mahya belledinse, değil;
 Birer mezara işaret düşün ki her kandil!
 Üçüncü katta durur sâde havlu bohçaları.

Sağında cam dolabın hücre hücre bitpazarı.
 Duvarı türlü resimler: alındı Çamlıbeli,
 Kaçırılmış Ayvazı ağlar Köroğlu rahmetli!
 Arabüzengiye çalmış Şah İsmail gürzü;
 Ağacda bağlı duran kııda işte şimdi gözü.
 Fıraklıdır Keremin «Oof!» der demez yanışı,
 Fakat şu «Âh min-el-aşk» a kim durur karşı?
 Gelince Erzaka bânû denen acuze kadın,
 Külüngü düşmüş elinden zavallı Ferhâdın!
 Görür de böyle Rûfâiyi: elde kamçı yılan,
 Beyaz bir arslana binmiş, durur mu hiç Dede can?
 Bakındı bak Hacı Bektaş: deh demiş divara!
 Resim bitince gelir şüphesiz ki beytê sıra.
 Birer birer oku mümkünse, sonra mâna ver...
 Hayır, hulâsası kâfi, yekûnu ömre sürer:
 Bedaheten kusulan herze-pâreler ki düşün,
 Epey zaman daha lâzımdı herze olmak için!

Oturmadan içi yağ bağlamış bodur masanın,
 Yayılmış üstüne birçok kâğıt ki, oynayanın,
 Elinde yağlı meşin zanneder görünce adam.
 Ya tavlının kiri, kaabil değildir, anlatamam.
 Harîta-vâri açılmış en orta yerde dama;
 Beyaz mı taşları, yahut siyah mı, hiç sorma!
 Hututu: gayr-i muayyen, hududu memleketin:
 Nazarda haylice idman gerek ki fark etsin!
 Deliklerindeki pislik lebâleb olsa, yine,
 Bakınca bunlara gayet temiz kalır domine.
 Delikli çekmece var ha! Demirbaş eşyadan;
 Yanında bir de kulaksız tekir... Unutma aman!
 — Asıldı bey koza!

— Besbelli, bak sırtıttı aval;
 — Bacak elinde mi?
 — Kır, Hamdi sen de dağlıyı al.
 — Ulan kapakta imiş dağlı... Hay köpoğlu köpek!
 — Köpoğlu kendine benzer, uzun kulaklı eşek!
 — Sekizli, onlu, ne çektinse ver de oryayı tut.
 — Halim, ne uğraşıyorsun bu çıkmaz işte: kaput!
 — Cihar ü yek mi o taş?
 — Hiç sıkılma öldü düşeş!
 — Elimde yok mu diyor? Çek babam
 — Aman şeşbeş!
 — Hemen de buldu be! Gelsin hesaplayıp durma!

- Bi parti yendi ya akşam ,dikiz gelin kuruma!
 — Dübeşle bağhyorum.
 — Yağma yok!
 — Elindeki ne?
 — Seyek.
 — Aman durun öyleyse: penc-ü yek domine!
 — Mızıkçı dendi mi, sensin diyor, bakın ağalar:
 Kırık mı söyleyin Allah için şu cânım zar?
 — Kırık.
 — Değil!
 — Alim Allah kırık!
 — Değil billâh!
 — Yeminsiz oynıyamazlar ki, âh çocuklar ah!
 — Karışmasan olamazsın değil mi? Sen de bunak!
 — Gelirsem öğretirim şimdi...
 — Ay şu pampine bak!
 Gelip de öğretecekmiş... Mezarıcı Mahmuda git!
 Bir üflesen gidecek ha... Tirit mi sâde tirit!
 — Zamâne picleri! Gördün ya hepsi Besmelesiz...
 Ne saygı var, ne hayâ var. Eğer bizim işimiz,
 Bu kalfabanlara kalmışsa vay benim başıma!
 — Herif belâya sokarsın dırıldanıp durma!
 — Mezarıcı Mahmuda git ha? Bakın it oğluna bir
 Küfürbaz, alçak, edepsiz... Bu söylenir mi Bekir?
 — Yolunca terbiye verdin ya âferin Hasan Ağa.
 — Buraksalar beni çoktan marizlemiştim ya!..
 — Mezara Mahmuda ha? Vay babasının canına!
 Bunun yaşında iken biz büyüklerin yanına,
 Okur da öyle girer, hem ayakta beklerdik;
 Otur, demezseler elpençe sâde dinlerdik;
 Hayır, bu böyle değildir demek, ne haddimize!
 Evet, desek bile derlerdi: sus behey geveze!
 — Otuz yaşında idim belki; annesiz, dışarı,
 Kolay kolay çıkamazdım: döverdi çünkü karı!
 Bugün, on altıyı doldurmamış yumurcaklar,
 Odun yemez iyi bil ha! Geberse karşı koyar.
 Geçende dövmek için yoklayım dedim Kerimi...
 Bırak! Eşek değilim ben, deyip dikilmez mi!
 Dayak eşekler içinmiş, adam dövülmezmiş...
 — Ya biz, sözüm ona, merkeb miyiz Bekir, bu ne iş?
 Döverdiler bizi her gün de karşı koymazdık...
 Ben öyle terbiye oldum... Kolay mı insanlık?
 — Dokundurur mu, ne mümkün, el oğlu hiç adama?

- O Müslümanları sen şimdi, hey kuzum arama!
 Gürültüsüz oyun isterseniz gelin damaya:
 Zavallı, açmaza düşmüş... Bakın hesablamaya;
 Oyuncunun biri dalgın, elinde taş duruyor,
 Rakibi halbuki lâ-yenkati' bıyık buruyor.
 Seyirciler mütefekkir, güzide bir tabaka;
 Düşünmelerdeki şiveyse büsbütün başka:
 Kiminde el, filân asla karışmıyorken işe,
 Kiminde durmadan işler benan-ı endişe!
 Al işte; «Beyne burundan gerek, demiş de hulûb»
 Taharriyat-ı amikayla muttasıl meşgul!
 Mühendis olmalı mutlak şu ak sakallı adam:
 Zemine, daire şeklinde yaydı bir balgam;
 Abanmış olduğu bir yamrı yumru değnekle,
 Mümaslar çekerek soktu belki yüz şekle!
 Ayak teriyle cilâlanma tahta peykeler,
 Külâhlı, fesli dizilmiş yığın yığın çehre:
 — Aman canım, şu bizim komşu amma uğraşıcı!
 — Ne belledin ya efendim? Onun bir ismi Hacı!
 — Çocuk, ha mektebe verdim, ha vermedimdi diye,
 Sokak sokak geziyor...
 — Koymuyor mu medreseye?
 — Koyar mı hiç? Arabi şimdi kim okur artık?
 — Evet, gâvurecaya düştük de sanki iş yaptık!
 — Binaya üç sene gittimdi hey zamanlar hey!
 İlim de kalmadı...
 — Zaten ne kaldı? Hiçbir şey.
 Mahalle mektebi lâzımdır eski yolda bize;
 Sülüs, nesih bitiyor yoksa hepsi... keyfinize!
 — On üç yaşında idim aldığım zaman ketebe;
 Geçende sen ne bilirsin? demez mi bir zübbe?
 Dedim, ulan seni ben bir imtihan edeyim
 Otur da yap bakalım şöyle bir kıyam temmim.
 — Nasıl, becerdi mi?
 — Kaabil mi? Rabbi yessiri ben,
 Tamam bes ayda değiştimdi kalfamız sağken.
 — Nedir elindeki yâhu?
 — Cerîde.
 — At şu pisi.
 — Neden?
 — Yalan yazıyor oğlum onların hepsi.
 — Ya doğru yazsa asarlar... Ne oldu Volkancı,
 Unuttunuz mu?

— Bırak, boşboğazlık etme Hacı!
Şu karşıdan gözeten fesli, zannım, ağzı kara...
— Hayır, demem o değil...

— Durma sen belânı ara!
— Canım, lâtime yapar, bilmiyor musun Ömeri?
— Biraz rahatsızım Ahmet, yakın benim feneri!

Duyuldu bir iri ses, arkasından istiğfar...
Meğer geçirti imiş.

— Pek şifalı şey şu hıyar:
Cacık yedin mi ne hikmet, hazır hemen teftih...
— Evet şifalı yemiştir...

— Yemiş mi? Lâ-teşbih.
— Günaha girme. Tefâsirde öyle yazmışlar...
Dayım demişti ki: gördüm, hıyar Hadiste de var
— Hasan, bizim yeni damad ne oldu anlamadık,
Görünmüyor?

— Karı koyvermiyor: herif kılıbık.
— Evinde çan çan eden erkeğin de aklına şaş...
Lâf anlamaz dişi mahlûku, durma sen uğraş.
— Kim uğraşır a babam, bunca yıllık ehlim iken,
Adam hesabına koymam bizim köroğlunu ben.

.....
Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan
Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar.
«Ya sizin bir yuvanız yok mu?» diyor anlaşılan,
Dişi erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar...

Seyfi Baba

Geçen akşam eve geldim. Dediler:

— Seyfi baba

Hastalanmış yatıyormuş.

— Nesi varmış acaba?

— Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.
— Keşki ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah!
Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol...
Gecikirsem kalırım beklemeyin... Zira yol
Hem uzun, hem de bataktır...

— Daha a'lâ, kalınız:

Teyzeniz geldi, bu akşam, değiliz biz yalnız.

Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;
Boşanan yağmur iliklerde, çamur tâ belde.
Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortluyarak,
«Gel!» diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.
Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,
Boğuyordum müteveffayı bütün âferine.
Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek,
Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!
Yakamuzlar saçarak her tarafından fenerim,
Çifte sandal, yüzüyorduk, o yüzer, ben yüzerim!
Çok mu yüzdük, bilemem toprağı bulduk neyse;
Fenerim başladı etrafını tektük hisse.
Vakiâ ben de yoruldum, o fakat pek yorgun...
Bakıyordum daha mahmurluğu üstünde onun:
Kâh olur, kör gibi çarpar sıvasız bir divara;
Kâh olur, mürde şuaâtı düşer bir mezara;
Kâh bir sakfı çökük hanenin altında koşar;
Kâh bir ma'bed-i fersûdenin üstünden aşar;
Vakt olur pek sapa yerlerde, bakarsın, dolaşır;
Sonra en korkulu eşhasa çekinmez sataşır;
Gecenin sitre-i yeldâsını çekmiş, uryân,
Sokulup bir saçağın altına gûya uyuyan
Hanüman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer;
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler;
Kocasından boşanan bir sürü biçare karı;
O kopan râbitanın, darmadağın, yavruları;
Zulmetin, yer yer, içinden kâbarın mezbeleler:
Evi sirtında, sokaklarda gezen aileler!
Gece rehzen sabah olmaz mı bakarsın, sâil!
Serseri, derbeder, âvâre, haramî, kaatil...
Böyle kaç manzara gördükse bizim kör kandil
Bana göstermedi bir kerre... Niçin? Belli değil!
Ya o biçare de rahmet suyu nûş eyliyerek
Hatm-i enfes edivermez mi heman «cız!» diyerek?
O zaman sâmianın lâmisenin sevgiyle
Yürüyen körlere döndüm, o ne dehşetti hele!
Sopam artık bana hem göz, hem ayak, hem eldi...
Ne yalan söylüyeyim kalbime haşyet geldi.

Hele Yârabbî şükür, karşıdan üç tane fener
Geçiyor... Sapmıyarak doğru yürürlerse eğer,
Giderim arkalarından... Yolu buldum zaten.
Yolu buldum, diyorum, gelmiş iken hâlâ ben!

İşte karşımda bizim yâr-i kadimin yurdu.
Bakalım var mı ılık? Yoksa muhakkak uyudu.
Kapının orta yerinden ucu değnekli bir ip
Sarkıtılmış olacak, bir onu bulsam da çekip
Açıversem... İyi amma kapı zaten aralık...
Galiba bir çıkan olmuş... Neme lâzım, artık,
Girerim ben diyerek kendimi attım içeri,
Ayağumdan çıkarıp lâstığı geçtim ileri.
Sağa döndüm, azıcık gitmeden üç beş basamak
Merdiven geldi ki zorçaydı biraz tırmanmak!
Sola döndüm, odanın eski şayak perdesini,
Aralarken kulağım duydu fakirin sesini:

— «Nerde kaldın? Beni hiç yoklamadın evlâdım!
Haklısın, bende kabahat ki haber yollamadım.
Bilirim çoktur işin, sonra bizim yol pek uzun...
Hele dinlen azıcık, anlaşılan yorgunsun.
Bereket versin ateş koydu demin komşu kadın...
Üşüyorsan eşiver mangalı, eş eş de ısın.»
Odanın loşluğu kasvet veriyor pek, baktım,
Su fener yansa, deyip bir kutu kibrit çaktım.
Hele son kibriti tuttum da yakından yüzüne,
Sürme çekmiş gibi nûr indi mumun kör gözüne!
O zaman nîm açılıp perde-i zulmet, nâgâh,
Gördü bir sahne-i uryân-ı sefalet ki nigâh,
Sâir olsam yine tasviri olur hence muhâl:
O perişanlığı derpiş edemez çünkü hayâl!
Çekerek dizlerinin üstüne bir eski aba,
Sürünüp mangala yaklaştı bizim Seyfi Baba.
— İhlamur verdi demin komşu... Bulaydık şunu, bir...
— Sen otur, ben ararım...

— Olsa içerdik, iyidir...

Aha buldum, aramak istemez oğlum, gitme...
Ben de bir karnı geniş cezve geçirdim elime.
Başladım kaynatarak vermeye fincan fincan,
Azıcık geldi bizim ihtiyarın benzine kan.
— Şimdi anlat bakalım, neydi senin hastalığın?
Nezle oldun sanırım, çünkü bu kış pek salgın.
— Memed Ânın evi akmış. Onu aktarmak için
Dama çıktım, soğuk aldım, oluyor on beş gün.
Ne işin var kiremidlerde a sersem desene!
İhtiyarlık mı nedir, şaşkınım oğlum bu sene.
Hadi aktarmıyayım... Kim getirir ekmeğimi?

Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası:
Dostunun yüz karası; düşmanın maskarası!
Yoksa yetmiş beşi geçmiş bir adam iş yapamaz;
Ona ancak yapacak: beş vakit abdestle namaz.
Hastalandım, bakacak kimseciğim yok; Osman
Gece gündüz koşuyor iş diye, bilmem ne zaman
Eli ekmek tutacak! İşte saat belki de üç
Görüyorsun daha gelmez... Yalnızlık pek güç.
Ba'zı bir hafta geçer uğriyan olmaz yanıma;
Kimsesizlik bu sefer tak dedi artık canıma!
— Seni bir terleteyim sımsıkı örtüp bu gece!
Açılırsın, sanırım, terlemiş olsan iyice.
İhtiyar terleye dursun gömülüp yorganına...
Atarak ben de geniş bir kebe mangal yanına,
Başladım uyku taharrisine, lâkin ne gezer!
Sızımış bir aralık neyse yorulmuş da meğer.
Ortalık açmış uyandım. Dedim, artık gideyim,
Önce amma şu fakir âdemi memnun edeyim.
Bir de baktım ki; tek onluk bile yokmuş kesede;
Mühürüm boynunu bükmüş duruyormuş sâde!
O zaman koptu içimden şu tahassür ebedî:
Ya hamıyetsiz olaydım, ya param olsa idi!

FIKRA :

ŞAİR HUZURUNDA MÜNEKKİD

Düzer yâve-gû bir herif bir gazel:
Müeddâ perişan, edâ mübtezel.
Tabii o gayetle parlak bulur;
Okur, dinletir, söyletir, gaşyolur.
Biraz sonra bastırmak ister, fakat,
Sakin olmasın der ufak bir sakat,
Büyük, muktedir bir münekkid arar,
Nihayet zarifin birinden sorar,
Gözetmez bu âdem de hâtır, huzur,
Budur lâfz ü ma'nada da birçok kusur.
Herif şimdi tenkide hiddetlenir,
Rezilâne artık neler söylenir!
Biraz dinleyip sonra, bak, der zarif:
Sizin nesriniz nazmınızdan lâtif!

UYAN

Baksana kim boynu bükük ağlayan?
Hakk-ı hayatın senin ey Müslüman!
Kurtar o biçareyi Allah için,
Artık ölüm uykularından uyan.
Bunca zamandır uyudun, kanmadın;
Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.
Çığnediler yurdunu baştan başa.
Sen yine bir kerre kımıldanmadın!
Ninni değil dinlediğin velvele...
Kükreyerek akmada müstakbele,
Bir ebedî sel ki zamandır adı;
Haydi katıl sen de o coşkun sele.
Karşı durulmaz, cereyan sine-çâk...
Varsa duranlar olur elbet helâk.
Dalgaların anlamadan seyrini;
Göz göre girdâba nedir inhimâk?
Dehşet-i mâziyi getir yâdına;
Kimse yetişmez yarın imdadına.
Merhametin yok diyelim nefsine;
Merhamet etmez misin evlâdına?
«Ben onu dünyaya getirdim...» diye,
Kalkışacaksın demek öldürmemeye!
Sevk ediyormuş meğer insanları,
Hakk-ı übüvvet de bu câniliğe!
Doğru mudur ye's ile olmak tebah?
Yok mu gelip gayrete bir intibah?
Beklediğin subh-i kıyamet midir?
Gün batıyor, sen arıyorsun sabah!
Gözleri mâziye bakan milletin,
Ömrü temâdisi olur nekbetin.
Karşına müstakbeli dikmiş Huda,
Görmeye, lâkin daha yok niyyetin.
Ey koca Şark, ey ebedî meskenet!
Sen de kımıldanmaya bir niyyet et.
Korkuyorum Garbın elinden yarın,
Kalmıyacak çekmediğin mel'anet.
Hakk-ı hayatın daha çığnenmeden,
Kan dökerek almalısın merd isen.
Çünkü bugün ortada hak sahibi,
Bir kişidir: «Hakkımı vermem!» diyen.

HASTA

«Vak'a Halkalı Ziraat Mektebinde geçmiştir»

— Bence, doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz;
Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz.
Sâde bir nezle-i sadriyye mi illet? Nerde,
Çocuğun hali fenalaştı şu son günlerde.
Ameliyyata çıkarken sınıf on gün evvel,
Bu da gelmez mi, dedim: «Kim dedi, oğlum, sana, gel?»
Nöbet üstünde adam kaçmalı yorgunluktan;
Hadi yavrum hadi söz dinle de bir parça uzan.»
O zamandan beridir za'fı terakki ediyor;
Görünen: bir daha kalkınması artık pek zor.
Uyku yokmuş; gece hep öksürüyormuş; ateşin
Olmuyormuş azıcık dindiği...

— Ben zaten işin,

Bir ay evvel biliyordum ne vahim olduğunu...
Bana ihtara ne hacet, a beyim, şimdi bunu?
Maamafih yeniden bir bakalım dikkatle:
Hükmü kat'i verelim, etmeye gelmez acele.
— Çağırın hastayı gelsin.

Kapının perdesini,

Açarak girdi o esnada düzeltip fesini,
Bir uzun boylu çocuk... Lâkin o bir levha idi!
Öyle bir levha-i rikkat ki unutmam ebedî:
Rengi uçmuş yüzünün, gözleri çökmüş içeri;
Elmacıklar iki baştan çıkıvermiş ileri.
O şakaklar göçerek cepheyi yandan sıkmış;
Fırlamış alnı, damarlar da beraber çıkmış!
Bet beniz kül gibi olmuş uçarak nur-i şebab;
O yanaklar iki solgun güle dönmüş, bitâb!
O dudaklar morarıp kavlamış artık derisi;
Uzamış saç gibi kirpiklerinin her birisi!
Kafa bir yük kesilip boynuna, çökmüş bağı;
İki değnek gibi yükselmiş omuzlar yukarı.
— Otur oğlum, seni dikkatlice bir dinliyelim...
Soyun evvelce fakat...

— Siz soyunuz, yok halim!

Soydu biçareyi üç beş kişi birden, o zaman
Aldı bir heykel-i uryan-i sefalet meydana!
Bu kemik külçesinin dinlenecek bir ciheti
Yoktu, zannımea tabibin çoşarak merhameti;
«Bakmasak hastayı nevmid ederiz belki» diye;

Cocuğun göğsüne yaklaştı biraz dinlemeye;
— Öksür oğlum... Nefes al... Alma nefes... Oldu, giyin;
Bakayım nabzına... A'lâ... Sana yavrum, kodein
Yazayım, öksürüyorsun, o, keser, pek iyidir...
Arsenik hapları al söylerim eczacı verir.
Hadi git, kendine iyi bak...

— Nasıl ettin doktor?

— Edecek yok, çocuk artık yola girmiş, gidiyor!
Sol taraftan rienin zirvesi tekmil çürümüş;
Hastalık seyr-i tabiisini almış yürümüş.
Devr-i sâlisteki âsarı o mel'un marazın
Var tamamıyla, değil hiçbirisi eksik arazın.
Bütün a'raz, şehikiyle, zefiriyle...

— Yeter!

Hastanın çehresi meydanda ya! İnsanda meğer
Olmasın his denilen şey... O değil lâkin biz
Bunu «tebdil-i hava» der de nasıl göndeririz?
Şurda üç beş günü var... Gönderelim, yolda ölür...
«Git!» demek, hem, düşünürsek ne büyük bir züldür!
Hadi göndermiyelim.... Var mı fakat imkânı?
Kime derd anlatırız? Bulsana derd anlayanı!
— Sözüünüz doğru, müdür bey; ne yapıp yapmalı; tek
Bu çocuk gitmelidir. Çünkü, eminim, pek pek,
Daha bir hafta yaşar, sonra sirayet de olur;
Böyle bir hastayı gönderse de mekteb ma'zur.
— Bir mubassır çağırın.

— Buyrun efendim.

— Bana bak:

Hastanın gitmesi her halde muvafık olacak.
«Sana tebdil-i hava tavsiye etmiş doktor.
Gezmiş olsan açılırsın.» diye bir fikrini sor.
«İstemem!» der o fakat dinleme, iknaa çalış:
Kim bilir, belki de biçare çocuk anlamamış?
— Şimdi tedbil-i hava var mı benim istediğim?
Bırakın halime artık beni, rahat öleyim!
Üç buçuk yıl bana katlandı bu mekteb, üç gün
Daha katlansa kıyamet mi kopar? Hem ne için
Beni yıllarca barındırmış olan bir yerden,
«Öleceksin!» diye koğmak? Bu koğulmaktır. Ben,
Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum?
Etmeyin, sonra sokaklarda perişan olurum!
Anam ölmüş, babamın bilmiyorum hiç yüzünü;
Kardeşim var, o da lâkin bana dikmiş gözünü:

Sanki âtideki mevhum refahım giderek,
Onu çalkandığı husranlar içinden çekecek!
Kardeşim, kurduğun âmalı devirmekte ölüm;
Beni göm hufre-i nisyana, ben artık öldüm!
Hangi bir derdim için ağlıyayım, bilmiyorum.
Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz: mağdurum!
O kadar sa'y-i belğin bu sefalet mi sonu?
Biri evvelce eğer söylemiş olsaydı bunu,
Çalışıp ömrümü çılgınca heba etmezdim,
Ben bu müstakbele mâzimi feda etmezdim!
Merhamet bilmiyen insanlara bak, Yârabbi,
Koğuyorlar beni bir sâil-i âvare gibi!
— Seni bir kerre koğan yok, bu sözün pek haksız.
«İstemem, yollamayın» dersen eğer, kal, yalnız...
Hastasın...

— Hem veremim! Söyle, ne var saklayacak!

— Yok canım, öyle değil..

— Öyle ya, herkes ahmak

Bırakırlar mı eğer gitmemiş olsam acaba!
Doğrudur, gitmeliyim... Koşurunuz bir araba.
Son sınıftan iki vicdanlı refikin koluna
Dayanıp çıktı o biçare sefalet yoluna.
Atarak arkaya bir lemha-i lebriz-i elem,
Onu teb'id edecek paytona yaklaştı «verem!»
Tuttu bindirdi çocuklar sararak her yerini.
Öptüler girye-i matem dökerek gözlerini:
— Çekiver doğruca istasyona...

— Yok yok, beni ta,

Götür İstanbul'a bir yerde bırak ki: gureba,
— Kimsenin onlara aldırmadığı bir sırada —
Uzanıp ölmeye bir şilte bulurlar orada!

★

Pek hazin bir mevlid gecesi
12 Rebiülevvel 1331

Yıllar geçiyor ki, yâ MUHAMMED
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi...
Eyvah, o da leyl-i matem oldu!
Âlem bugün üç yüz elli milyon
Mazlûma yaman bir âlem oldu;
Çiğnendi harîm-i pâkî şer'in;
Namusa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden

Binlerce minare ebkem oldu.
Allah için, ey Nebiyy-i mâsum,
İslâmı bırakma böyle bîkes,
İslâmı bırakma böyle mazlûm.

K Ü F E

Beş gün oldu ki, mu'tada inkıyad ile ben
Sabahleyin çıkıvermişim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbulun kenarı demek;
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek;
Adım başında derin bir buheyre dalgalanır.
Sular karardı mı, artık gelen, gelir dayanır!
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
— Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden
Lisan-i hal ile amma rûkûa niyyet eden —
O sâlhurda, harab evlerin saçaklarına,
Dehilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hammal küfesiymiş... Acep kimin? derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi tekmeyle indirdi öyle bir küfeye:
Tekermeker küfe bitâb düştü tâ öteye.
— Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir ortayışlı kadın
Göründü:

— Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: «Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz...»
Baban gidince demek kaldı âdeta öksüz!
Onunla besliyeceksin ananla kardeşini.
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?
Dedim ki ben de:

— Ayol dinle annenin sözünü.
Fakat çocuk bana haykırdı eksitip yüzünü:
— Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!

Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan
Benim içim yanıyor: dağ kadar babam gitti...
— Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
Adameğiz sana hali dilince söylerken...
— Bırak hanım, o çocuktur, kusura bakmam ben...
Adın nedir senin, oğlum?

— Hasan.

— Hasan dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.
Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...
Fakat, baban sana ismarlayıp da gitti sizi.
O ,bunca yıl çalışıp alınımın teriyle seni
Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kardeşini,
Yetim bırakmıyarak besleyip büyütmelisin.
— Küfeyle öyle mi?

— Hay hay! Neden bu söz lâkin?

Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?
Ayıp: dilencilik, işlerken el, yürürken ayak,
— Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...
— Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini;
«Hasan, dayım yatı mekteblerinde zâbittir;
Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...
Koyardı mektebe... Dur söyleyim» demişti hani?
Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!
Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecek;
Benimse vardı o gün birçok işlerim görecektim,
Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan.
Ne oldu şimdi acep, kim bilir, zavallı Hasan?
Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
Geçende Fatihe çıktık ikindi üstü biraz.
Kömürçüler kapısından girince biz, develer
Kızın merakını celbetti, daima da eder.
O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakikaten görecektim şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama, baktım: beş on adım geriden.
Belinde enlice bir şal, başında âbani,
Bir orta boylu, güler yüzlü Pir-i nurani:
Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocuk,
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesadüfe bak:
Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hali eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı çırpıplak...

Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
 Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
 Dügümlü alının üstünde sâde bir çenber.
 Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
 Nazar değil o bakışlar, dümu-i istimdad.
 Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayak, baş açık;
 On üç yaşında buruşmuş cebin-i sâfi, yazık!
 O anda Mekteb-i Rüşdiyyeden taburla çıkan
 Bir elliden mütecaviz çocuk ki, muntazaman
 Geçerken eylediler ihtiyarı vakfe-güzin...
 Hasanla karşılaşırken bu sahne oldu hazin:
 Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürud-i şebab,
 Eder dururdu birer âşyan-i nura şitab.
 Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne eyi,
 Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
 —Ki ezmek istedi görmekle reh-gürâzında—
 İle'ebed çekecek dîş-i ızdırarında!
 O, yük değil, kaderin bir cezası ma'suma...
 Yazık, günahı nedir, bilmiyen şu mahkûma!

SELMA

«Hemşirezademdir. Dört yaşında öldü.»

«Bütün gün işte boğuştum, içim sıkıldı. Yeter!
 Yarın da aynı mezalimle uğraşıp duracak
 Değil miyim? Bana öyleyse, şimdilik ister,
 Ferag içinde düşünmek, vücudü yormıyarak.
 Hayat, ceng-i maişet; cihansa ma'rekedir;
 Zaman zaman bu sükûnlar birer mütarekedir.»
 Dedim, zemine uzandım. Fakat huzur o ne zor!
 Dakika sürmedi hattâ benim bu yaslanmam...
 Bir eski komşu gelip: «Validen selâm ediyor,
 Diyor ki: hasta ağırlaştı, durmasın, akşam,
 Hemen bizim eve gelsin.» Deyince davrandım,
 O âşyan-i perişana doğru yollandım.
 Sarıldı boynuma annem, girince ben içeri.
 Diyordu ağlayarak:

— Görme, Akifim, çocuğu!

Senin değil, yedi kat ellerin yanar ciğeri,
 Ölüm döşekleri üstünde görse yavrucağı.
 «Şükür, bugün azıcık farklıdır diyorduk dün...
 O penbe penbe yanaklar kireç kesildi bugün!»

«Filân hekim, dediler. Geldi, baktı, anlamadı.
 «Hayır, filân daha bir anlayışlıdır» derler;
 Meğer yalan yere çıkmış o sersemin de adı!
 Bırak ki anlasalar var mı çare hiç? Ne gezer!
 Hekim ilaçları, oğlum, bütün tesellidir.
 İlaç yiyip iyi olmak, o bir tesellidir.
 Kesildi kardeşin artık yemekten, içmekten;
 Lâkırdı dinlemiyor, kendini helâk ediyor.
 O, hastadan daha şâyân-ı merhamet... Görsen...
 Dedikçe «Anne, çocuktan ümid kes... Gidiyor!»
 Telâş içinde kalıp büsbütün şaşırmadayım.
 Eğer yetişmese imdada yok mu komşu hanım...»
 — Görünmüyor, hani hemşire nerededir? Gelsin.
 Benim gözüm ne kadar olsa başkadır, belki
 Biraz bulurdu teselli...

— Nasıl da söylersin!

Lâkırdı kâr edecek mi? Duyar mı hiç birini?
 Kolay bir iş mi? Senin anne olduğun var mı?
 Çocuk o halde iken anne sözden anlar mı?
 Bu hem kaçınca felâket? Beşinci! Yârabbi,
 Tamam beşinci seferdir ki kız ölüm görecekt!
 Bu son ümidi de şayed giderse dördü gibi,
 Zavallı kendini vaktinden evvel öldürecek,
 Çıkıp da gör hele bir kerre şimdi Selmayı...
 Ne hale koydu Felek, git de bak, o simayı!
 Sabahleyin dili, baktım, biraz ağırlaşıyor...
 Melil melil bakıyor şimdi bülbül evlâdım!
 Ne zâlim illet imiş: bir çocukla uğraşıyor..
 O olmasaydı da ben keşke hasta olsaydım.
 Şikâyet olmasın amma tahammülüm bitti...
 Günaha girmedeyim durmuşum da bak şimdi!
 Ne manzaraydı ki bir kuş kadar uçan o melek
 Dururdu bihareket kol kanad kımlıdanıyor!
 Gözünde nur-i nazar titriyor hemen sönecek...
 Dudakta nâtika donmuş; kulak söz anlamıyor!
 Tûrab rengine girmiş cebin-i simini;
 Ölüm merareti duydum, öpünce leblerini!
 Başında annesi —matem tecessüm etmiş de
 Kadın kıyafeti almış gibi— durur mebhûd;
 Yanında komşu kadınlar hurûşa âmâde,
 Eğerçi ortada dönmekte bir mehib sükût.
 Girince ben odadan hepsi kalktılar ayağa,
 Kızıyle annesi mihlîydılar fakat yatağa!

— Nedir bu senin yaptığın düşünsene bir...

Bırak şu hastayı artık biraz da kendisine.
Ne çare, hükm-ü kader âkıbet zuhura gelir,
Cenaze şekline girmekte böyle faide ne?
Senin bu yaptığın Allaha karşı isyandır;
Asıl, felâkete sabreyleyenler insandır...
Şu yolda başlayan âvâre bir telâkatle,
Devam edip gidiyordum ben içtihadımda...
Ne oldu, hastaya bir şey mi oldu? Anlamadım...
O baht içindeki kızıdan kemal-i şiddetle,
Şu sayha koptu ki hâlâ enîni yâdımda:
«Ne taş yüreklişin... Ah gitti evlâdım!...»

Said Paşa İmamı (*)

Çoşar âvizeler artık, köpürür kandiller;
Bu ışık çağlayanından bütün âfâk inler!
Yahnın cephesi, Ülker gibi, baştan başa nûr;
Nim açık pencereler, rengü ziyâdan mahmûr,
Al, yeşil, mâvi fenerlerle donanmış kıyılar;
Serv-i siminler atılmış suya, titrer par par.
Dalgalardan seken üç çifte kayıklar sökerek,
Süzülür sâhile, şâhin gibi, yüzlerce kürek.
Bir taraftan bu akın yükseledursun karaya;
Bir taraftan dökülür öndeki saflar Saraya.
Rıhtımın taşları, zümrüd gibi, İran halısı:
Suda bitmiş çemen, üstünde de Sultan Yahısı!
Renk renk açmış o başlar, biriken mahşere bak:
Fes, arâkiyye, sarık, yasma, bürümçük, yaşmak,
Taylasan, takye, nazarlıklı hotoz, ağbânî,
Mâvi boneuk, oyanın türlüşü, dal dal yemeni...
Ama bir çokları da'vetli değilmiş, kime ne?
Bu açılmaz kapılar, şimdi açık her gelene.
Avlu, dış bahçe, harem bahçesi, taşlık, yer yer,
Medd ü cezrin ebedi sâhası: boy boy siniler,
Ki donandıkça o başlarla, hemen, çepçevre,
Tablalar, ay dede çıkmış gibi, başlar devre!
Yayılr baygın, ılık bir buğu, bir tatlı duman;
Çözülür büsbütün âvâre sinirler o zaman.

(*) Ahlâkı da sesi gibi İlâhî olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim. Said Paşanın kim olduğunu bilemiyorum.

Kafalar tütsüyü aldıkça döner, mest-i hayât;
İki el bir baş için, kim kime artık? Heyhat!
Orta katlar, sofalar, belli ki da'vetililere:
Sofralar tahtanın üstünde değil bir kerre;
Bir de, oldukça merâsimle mükellef huzzâr;
Sonra, kalkıp oturanlar bütün eshâb-i vakar.
Yatsı bir hayli geçer, çifte ezanlar verilir;
Yazma seccâdeler artık yere, boy boy, serilir.
Doğrulur Kibleye herkes, kılınır şimdi namaz;
Derken «âmin!» çekilip arz edilir Hakka niyâz.
— Başlayın mevlide!

— Lâkin, hani? Mevlid - hân yok!

— Sordurun!

— Hiç de gören bir kişi, bir tek can yok!

— Üsküdardan gelecek sözde, olur şey mi ki bu?
Bâri söz verme...

— Adam sen de, bırak meczûbu.

— Bence aynıyle kerâmet delinin gelmediği;
Şu ilâhicilerin hepsi okur ondan iyi.

— Bilemem.

— Dinlediniz şimdi...

— Evet, çok yüksek...

Ama hazretle kıyâs etmeye gelmez.

— Ne demek?

— O anaç bülbüle eş beslemez artık yuvalar.

— Pek uçurdun, a beyim!

— Yok, ben uçurmam, o uçar.

Sâde bir gelse... Fakat gelmedi, bilmem ki neden?

— Beklemek nâfile, hâlâ ne gelen var, ne giden!

— Harem ağasından haber...

— Anlayabilsek, ne diyor?

— Okuyun, beklemeyin emrini tebliğ ediyor.

— Galibâ vâlide sultan gazab etmiş hocaya...

— Gazab ettiyse, çanak tuttu herif, doğrusu ya.

Bir saray halkını —sultanla beraber— hiçe say;

Bunca da'vetliyi, da'vetsizi beklet bir alay;

«Oyun ettim size; hey sersem adamlar!» diye, gül!

Çekilir nağme değil... Neymiş, anaçmış bülbul!

— Kim bilir, özrü mü var?

— Dinleyemem varsa bile!

Başlanır MEVLİD'e mu'tâd olan âdâbiyle;

Önce Tevhid okunur, gaşyile dinler herkes.

O, güzel, sonra müessir, sekiz on parlak ses,

Kimi yerlerde İLÂHÎ, kimi yerlerde DURAK;
 Kimi yerlerde cemâatle beraber çoşarak,
 Kalan üç bahri terennümle, çekerken «âmîn!»
 Tâ uzaklarda çakar zulmet içinden bir enin.
 Gecenin kalbi durur; ürperir inler, cinler;
 Açılan pencereler, göz kulak olmuş, dinler.
 O enin karşığı sâhilden açılmaz mı biraz,
 Sûr-i mahşer gibi sesler çıkarır, şimdi, Boğaz!
 Tutuşur, Cebhe-i Sinâya döner, sine-i cev:
 Sanki yüzlerce yanık ney savurur, yer yer, alev!
 Kayalardan, kıyılardan bir atestir çağlar:
 Lâhn-i Dâvûd ile inler yine gûya dağlar!
 Âh o kudsi eşhâba ederken sereyan,
 —Karalar vecd ile pür - cûş, sular pür - galeyân—
 Dem çekip, dem tutarak etmeye başlar feryâd,
 Boğazın her tarafından bir ilâhî inşâd:
 «Sultân-i Rûsûl, Sâh-i Mümeccedsin, Efendim!
 Biçârelere devlet-i sermedsin, Efendim!
 Divân-i İlâhîde Ser - Âmedsin, Efendim!
 Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin, Efendim!
 Haktan bize Sultan-i Müebbedsin, Efendim!»

Kesilir, gitgide, tedric ile sesler artık,
 Aktarır sâhile mevlîdciyi bir köhne kayık
 Koşarak, doğruca mâbeyne alır karşı çıkan;
 «Nerde kaldın, hoca? der vâlide sultan o zaman,
 Sen de kalleslik edersen, bize eyvâhlar ola!»
 — Henüz akşamdı ki, gelsem diye, düştüm de yola,
 Yürüdüm haylice... Derken —hele sen kısmete bak!—
 Öteden karşıma bir yaşlıca hâtuñ çıkarak.
 «Azıcık dursana, oğlum!» dedi. Durdum, naçar.
 — Göğsün imanlıya benzer, sana bir hizmet var,
 Ama reddetme ki, zâten beni mahvetmiş ölüm;
 Bir perişan anayım, dağ gibi evlâd gömdüm!
 Kızımın cânı için, bâri bu kırkinci gece,
 Şöyle bir mevlid okutsam diyorum, kendimce.
 Nasıl etsem? Okuyan çok ya, benim yufka elim...
 Hocasin, elbet okursun; hadi oğlum, gidelim.
 Ne olur bir yorulursan, hadi bekletme, günah!
 Sen benim yavrumu şâd et ki, rızâen li-İlâh,
 İki dünyâda aziz eylesin Allah da seni.»
 Hâtuñun sözleri divâneye döndürdü beni;
 Ne saray kaldı hayâlimde, ne sultan, ne filân,

«Çile dolsun, yürü öyleyse, dedim, oldu olan!»
 Size yüzlerce adam mevlid okur benden iyi.
 Ama biçâre kızın, bağı yanık, anneciği,
 Yoklasın merdini, nâ - merdini, insan diyerek,
 Eli yüzlerce heyûlâya değıp boş dönecek!
 Fukarânın seneler, belki, siler göz yaşını:
 Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
 Elin evlâdına yanmaz parasız bir kimse!
 Çâresizdim sizi bekletmede, beklettimse.
 — Hoca! der vâlide sultan, beni ağlatma, yeter!
 Yeniden mevlid okursun bize, da'vâ da biter.

Köse İmam

Kardeşim Ali Şevki Efendi Hocaya
 İlmi az, görgüsü çok, fıtrati yüksek bir imam
 Tanırım ben, ki hayatında tanıtmıştı babam.
 «Kim bilir; şimdi ne âlemde benim şanlı Kösem;
 Görmedim üç senedir, bari bir gidip görsem...»
 Diyerek, dün gece güç hal ile buldum evini.
 Koca insan; ne şetaretle kabul etti beni:
 — Gel ayol gel, hocazadem, bizi ihyâ ettin...
 Ne kerametçe tesadüf; seni andıktı demin.
 Kahveler, nargileler, enfiyeler, şerbetler,
 Ruhu lebriz-i safâ eyliyecek sohbetler,
 Hepsi mebzul idi mecliste. Ne âlâ; derken,
 Kapı şiddetle çalınmaz mı?

— Bakın kim? Zaten
 Ev değil, han gibi bir şey; gece gündüz işler...
 Gönderin kahveye, Âsım, gelen erkeğe eğer.
 — Ahmedin annesi gelmiş...

— Nasıl Ahmet, oğlum?
 — Hani bizdeydi bugün...

— Ha; küçük Ahmet... Malûm.
 Bize aid değil öyleyse... Haber ver içeri.
 — Gir, dedim istemiyor; sen bana gönder pederi,
 Diye ısrar ediyor.

— Girsene hemşire hanım;
 — Varmayın üstüme!

— Nen var a kuzum; anıyalım?..
 — Ne kafam kaldı dayaktan, ne gözüm, hep şişti;
 Karşı koysaydım eğer mutlak işim bitmişti.
 Ağladım, merhamet et, yapma dedim... Kim dinler.

Boşamakmış beni dünden beri efkârı meğer.
 Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına,
 Koca berhaneyi silsin de, süpürsün de sana,
 Yine sen bilmiyerek zalim onun kıymetini.
 Dene biçârede, kalkıp kolunun kuvvetini!
 — Dur kızım; ağlama sen, şimdi haber gönderirim;
 Karı dövmek ne kolaymış, ona ben gösteririm!
 — Çağırın bekeçiyi...

— İhsan Beyi bildin ya. Memiş?

Hadi git gimdi getir..

— Kahvede yok,

— Evdeymiş;

Şimdi gelsin...

— Gelemem, kendisi gelsin... dedi.

— Yaâ.

Ben gidersem iyi kaçmaz. Hadi git söyle ona:

Şimdi gelsin...

— Ne kibarlık bu beyim? Bir davet,

Yetmiyor, öyle mi?

— Yorgundum efendim de...

— Evet,

Haber aldık... O fakat sizce büyük bir şey mi?

On kadın dövse yorulmaz, benim İhsan Beyimi

Bilirim ben ne tosundur.

— Hoca, bak, ben kızarım.

Size haltetme düşer... Dövmüş isem, kendi karım.

Keyfim ister döverim, sen diyemezsin: «Dövme.»

Bu tecavüz sayılır doğrusu haysiyyetime...

— Hangi haysiyyetin oğlum? O da varmış desene.

Beyimin şimdiki haysiyyeti mevhumesine

Diyecek yok... Yalnız rahat ararlarsa eğer,

Böyle külfetli kuyud altına hiç girmeseler!

— Sen imam, saçmalıyorsun... Yetişir artık dur,

Beni ısrar ile davetteki maksad bu mudur?

— Haremın geldi demin ağhyarak, sızhyarak...

— Gözü çıksın domuzun, patlasın isterse, bırak!

— Döveceksin, ne boşarsın? Boşadın, dövmek ne?

Hem günah, hem de ayıb...

— Bakma onun sen sözüne,

Ne domuzdur onu bilsen!

— Nesi var, hırsız mı?

Yoksa yüzsüz mü?

—? Değil hiçbiri... Lâkin canımı

Sıktı akşam «edemem, üstüme evlenme!» diye.

Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek, demeye

Kalmadan başladı şirretliğe... Kızmaz mı kafam?

— Kustuğun herzeyi yutsun diye, hey sersem adam!

Dövüyörsün, boşuyörsün elin öksüz kızını...

Haklı bir kerre ya insan boşamaz haksızını.

— Boşamaz? Amma da yaptın! Ya şeriat ne için

Bize evlenmeyi tâ dörde kadar emretsin?

İki alsam ne çıkar sâye-i hürriyette?

Boşamısam canım ister boşarım elbette.

İşte meydanda Kitab. Hem alırız, hem boşarız.

— Dara geldin mi şeriat! Sus ulan iz'ansız!

Ne zaman camiye girdin? Hani tek bir hayrın?

Bir kızılbaşla senin var mıdır ayırın, gayrın!

Ağzı meyhaneye rahmet okuturken, hele bak,

Bana gelmiş de şeriatçi kesilmiş... Avanak!

Hangi bir seyyie yok defter-i a'mâlinde?

Seni dünyada gören var mı ayık halinde?

Müslümanlıkta şeriat bunu emretmiş imiş;

Hem alır, hem de boşarmış; ne kadar sâde bir iş!

Karı tatlıki için bak ne diyor Peygamber:

«Bir talâk oldu mu dünyada, semâlar titrer!»

İki evlense ne varmış... Bu yenir herze midir?

Vakîâ bâzan olur, dörde kadar evlenilir...

Bu kimin harcı, a sersem, hele bir kerre düşün!

Tek kadın çok sana emsal olan erkekler için.

Hani Servet? Hani sıhhat? Ne ararsan mefkud,

Tamtakır bir kese var ortada, bir sıska vücud.

Sen dua et ki «şeriat» demiyor evde karın?

Yoksa, boynunda bugün zorca gezerdin yuların!

Karı iş görmeyecek; varsa piçin bakmıyacak;

Çamaşır, tahta, yemek nerede? Ateş yakmıyacak.

Bunların hepsini yapmak sana aid «şer'an!»

Çocuk emzirmeye hattâ olacak bir süt anan!

Boşarım, evlenirim bahsini artık kapa da,

Hak ne verdiyse yiyip hoş geçinin bir arada.

Al götür haydi!..

— Kızım gel... Hele bak, gel, diyorum;

Hatırım yok mu? İnadlık iyi olmaz yavrum...

Söyledim yapmıyacak bir daha. Maheub olmuş...

Böyle şeyler olagandır..

— Ne desem hepsi de boş!

Bu benim alnıma bir kerre yazılmış...

Gazi göstereceğine Âsım!

Gidiniz devletle.

— Gittiler neyse... Dua et ki ucuz kurtuldun;
Bâzı dâvalar olur, kış gecesinden de uzun!
Dinledin, gördün a oğlum. Ne bozuk terbiyemiz!
Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.
Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felâh;
Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü; sabah;
Hele biçâre Şeriatle nasıl oynanıyor!
Müslümanlık bu mu yâhu? diye insan yanıyor.
Gölgesinden bile korkup bağırın bir ödle,
Otuz üç yıl bizi korkuttu «şeriat!» diyerek.
Vahdeti muhlisiniz, elde asâ çıktı herif,
Bir alay zabiti kestirdi. Sebeb: «şer'-i şerif!»
Karı dövmüş, boşanmış... «Emr-i İlâhî» ne denir!
Bunların hepsi emin ol ki cehalettedir.
Bana sor memleketin halini ben söylüyeyim;
Bir imam çünkü, bilir evleri... Hâ, bir de hekim.
Gel nikâh kıy, demesinler, diye bâzan kaçırım...
Düğün olmaz mı, gelirler de bütün komşularım:
Yine kondun hoca! derler, onu bilmezler ki,
Daha memnun olacaktım o düğünsüz belki.
Zerde karşımda durur kanlı yemek tavrıyla;
Öksüz ağlar sanırım çağırıyor duydum mu, hele!
Bu neden? Çünkü nikâhın sonu er geç boşamak,
Yahut akşamki gelenler gibi hır gür yaşamak,
Düğün olsaydı ne âlâ idi tek bir perde;
Ayrılık faslı da var sonra bunun, mahkemede;
Ne kadınlar, ne sefalet doğuranlar görürüz!
İşte binlerce çocuk, hem baba sağ, hem öksüz!
Üç sınıf halka için parçalanır, hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;
Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?
Sözü bir parça uzattımsa da, oğlum, affet...
Hasbıhal etmek için başka adam yok ki... Evet,
Kimse söyletmiyor artık bizi bak sen derde;
«Mürteci!» damgası var şimdi bütün ellerde.
Bir fenalık görerek, yapma, desen alınata tâ,
İniyor hatt-ı celisiyle Hamidi Tuğra!
İşte gördün ya, herif «sâye-i hürriyette»
Diyerek, başlamak üzreydi hemen tehdide!

— Öyle!

Eskiden vardı ya meydanda gezen ipsisler:
Hani bir «sâye-i şâhâne» çekip her şeyi yer!
Onların birçoğu ahrâr-ı izâm oldu bugün;
Mürteci, nak kafa, bizler... Kerem et; hali düşün!
Bu cehalet yürümez; asra bakın: asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, ailelerden, oğlum.
Sâde hürriyeti ilân ile bir şey çıkmaz;
Fıkr-i hürriyeti hazmettiriniz halka biraz.

Eski köy düğünleri

Eskiden zurnalar öttükçe fezâ inlerdi;
O ne dehşetli düğünler, o ne derneklerdi!
Kurulur meydana harman gibi kırk elli sini;
Tablalar yığmağa başlar koyunun beslisini.
Ense kat kat taşıp etrafa dökülmüş yakadan;
Göğsün eb'adı kabardıkça gerilmiş camadan;
Başta âbânî sarık, tende halâlî gömlek
Belde Lâhur şalı, üstünde o som sırma yelek;
Dizde kaytan çevrilmiş cuhadan sıkma potur;
Amcalar, lök gibi, bağdaş kurarak halka olur.
Sofranın hâlesi şeklinde duran, kutru geniş,
Boyu çepçevre kılâbdanla zarif işlenmiş,
Eni az peşkiri herkes götürür dizlerine.
Çorbadan sonra etin türlü süsü kalkıp, yerine,
Hamurun türlü süsü devlet gibi kondukça konar.
Sekiz on yerde güğümler mütemadi kaynar.
Taze şerbet sunulur taze kesilmiş karla;
Buzlu ayransa döner ortada bakraclarla.
Öğle olmaz mı, cemâatle kılarlar namazı.
Güreşin gümler o esnada mehib incesazı:
Oturur besli davullar yere şişman şişman,
Perde göstermeye başlar kabalardan, o zaman,
Öyle inler ki zemin: kalb-i fezâ «küt! küt!» atar;
Zurnanın tizleri, dersin, yedi iklimi tutar!
Şimdi, hayvanlı, yayan, kız, kadın, oğlan, erkek;
Kuşatır ip çekilen meydanı yüzlerce öbek.
Bir taraftan da iner nâ - mütenâhi araba...
İner amma o kadar süslü ki, dersin: «Acaba,
Şu beyaz tenteler altında birer hacle mi var?
Çekilir derken ödülleri: sekiz on seçme davar;
İki baş manda, birer tay, dana, top top dokuma...

Hele peşkir gibi peşkeşleri artık sorma.
Yağ kazanlarda durur, tartısı yok, ölçüsü hiç;
Hani ister sürün, ister dökün, ister iç!
Bunların hepsi biter, bir heyecandır belirir;
Ne temâşâdır o, titrer durur insan tir tir.
Birbirinden daha mevzun iki üç çift endam,
Atılıp sahneye şâhin gibi etmez mi hırâm;
Ses, soluk çıkmaz olur, herkesi ürperme alır;
O geniş yer de nefeslerle beraber daralır.
Çünkü meydanda değil, seyre bakanlarda bile,
ÂSİM'in dengi heyâkil seçilir yüzlerle,
Şimdi, sağ kolda, gümüş kaplı birer bâzúbend,
Boynu miskayla donanmış, o yarım deste levend,
Önce peşrev yaparak, sonra tutuşmazlar mı,
Güreş artık kızışır, hasmını tartar hasmı.
Uzanır şimdi göğüsler, kavuşur; şimdi, yine
Dalga çarpar gibi çarpar gerilip birbirine.
Kimi tek çaprazla girmiş, mütemâdî sürüyor;
Kimi şirazeyi tartıp alıvermiş, yürüyor.
Kimi sarmayla çevirsem diye sardıkça sarar;
Kimi kılçık düşünür, atmak için fırsat arar.
Adalı gövdeler altında o biçâre çayır,
Serilir toprağa, hem bir daha kalkar mı? Hayır!
Bu el - enseyle düşürmüş de hemen çullanıyor;
O da kurtulmak için türlü oyun kullanıyor.
Kimi almış paça kasnak, o açar, hasmı döner;
Kimi kündeyle giderken topuk eller de yener.
Kimi cür'etli olur çifte dalar, hem de kapar;
Kimi baskın çıkarak kaz kanadından çarpar.
Seyreden halkı da bir gör: o ne candan hizmet;
O ne rikkatli adamlar, o ne ma'sum ümmet!
Yarılan başları çevreyle boğanlar mı dedin...
Göz silenler mi dedin, incik ovanlar mı dedin...
Yağ süren başka, saran başka, çözenler başka;
Su veren başka, güğümlemlerle gezen başka.
Şan, şeref duygusu millette nasıl yüksekse,
Merhamet hissi de öyleydi, değil miydi Köse?

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE :

Çanakkale Müdafaası

Şu boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
— Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya —
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tahaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde — gösterdiği vahşetle «bu: bir Avrupalı»
Dedirir — yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahud kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi... Mahşer mi, hakikat mahşer.
Yedi iklimi cihanın duruyor karşında;
Östralyay'la beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada; vahşetler denk.
Kimi Hindu, Kimi Yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani tâûna da züldür bu rezil istilâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asil,
Ne kadar gözdesi mevcud ise hakkıyla sefil,
Kustu Mehmetciğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrarı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüz­süz.
Sonra mel'undaki tahribe müvekkel esbâb,
Öyle müdhiş ki: eder her biri bir mülkü harab,
Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam;
Atılan her lâğamın yaktığı: yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müdhiş tipidir: savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak;
Boşanır sırtlara, vâdilere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare.

Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...
 Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!
 Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
 Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
 Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
 Çünkü te'sis-i ilâhî o metin istihkâm.
 Sarılır, indirilir. mevki-i müstahkemler,
 Beşerin azmini tevkif edemez sun-i beşer;
 Bu göğüslerse Hüdânın ebedî serhaddi:
 «O Benim sun-i bedîim, cnu çiğnetme» dedi
 ÂSİM'in nesli... diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
 İşte çiğnetmedi nâmusunu, çiğnetmiyecek.
 Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
 O, rükû' olmasa, dünyada eğilmez başlar,
 Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
 Bir HİLÂL uğruna, Yârab, ne GÜNEŞLER batıyor!
 Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
 Gökten ecdad inerek öpse o pâk alnı değer.
 Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor TEVHİD'i...
 BEDR'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
 Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?
 «Gömelim gel seni tarihe» desem, sığmazsın.
 Here ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitab...
 Seni ancak ebediyyetler eder istiâb.
 «Bu, taşındır» diyerek KÂ'BE'yi diksem başına;
 Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
 Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namıyla,
 Kanayan lâhdine çeksem bütün ecramiyle;
 Ebr-i nisanı açık türbene çatsam da tavan,
 Yedi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
 Sen bu âvizenin altında, bürünmüş kanına,
 Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
 Türbedarın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecr ile âvizeni lebriz etsem;
 Tüllenen Mağribi, akşamları, sarsam yarana...
 Yine bir şey yapabildim diyemem hâtıranâ.
 Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
 Şarkın en sevgili sultanı SALÂHADDİN'i,
 KILIC ARSLAN gibi iclâline ettin hayran...
 Sen ki, İslâmı kuşatmış, boğuyorken hustan,
 O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
 Sen ki, rûhunla beraber gezer ecramı adın;
 Sen ki, a'sâra gömülse taşıcağsın... Heyhat,

Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
 Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
 Sana âğuşunu açmış duruyor PEYGAMBER.

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNİN KAHRAMAN TÜRK ÇOCUKLARI

— Güzel amma, ne faziletleri var evlâdım?
 — Ne fazilet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
 Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmuyarak.
 Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
 Yüz göz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle!
 Cephenin her biri bir kıt'ada, etrafı deniz;
 Kara dersin daha dehşetli: ne yol var, ne de iz.
 Harekâtın görüyorsun ya, hocam, en kolayı,
 Yalnızak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sinâ'yı!
 Yapılır zannediyorsan, bakalım ,sen de soyun...
 Kıt'a kapmak, köşe kapmak değil artık bu oyun.

BÜLBÜL

— Basri Bey oğlumuza —

Bütün dünyâya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
 Nihayet, bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
 Şehirden kaçmak isterken sular zaten kararmıştı,
 Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdiyi sarmıştı,
 Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâil...
 Bu istiğrâkı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.
 Muhiitin hâli «insaniyyet» in timsalidir, sandım;
 Dönüp mâziye tırmandım, ne hicranlar, neler andım!
 Taşarken haşrolup beynimden artık bin müsel sel yâd,
 Zalâmın sinesinden fıskıran memdûd bir feryâd,
 O müstâğrak o durgun vedit nâgâh öyle coşturdu.
 Ki vâdiden bütün, yer yer, eninler çağlayıp durdu.
 Ne muhrik noğmeler, Yârab, ne mevcâmevc demlerdi;
 Ağaçlar, taşlar ürpermişti, gûya Sûr-i Mahşerdi!

— Eşin var, âşiyânın var, baharın var, ki beklerdin;
 Kıyametler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
 O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
 Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.
 Bugün bir yemyeşil vâdi, yarın bir kıpkızıl gülşen,
 Gezersin, hânmanın şen, için şen, kâinatın şen.

Hazansız bir zemin isterse, şâyed rûh-i ser-bâzın,
 Ufuklar, bu'd-i mutlaklar bütün mahkûm-i pervâzın.
 Değil bir kayda, sığmazsın —kanadlandım mı? eh'âda;
 Hayâtın en muhayyel gayedir ahrâra dünyâda.
 Neden öyleyse mâtemlerle eyyâmın perişandır?
 Niçin bir damlacık göğsünde bir umman hurûşandır?
 Hayır, mâtem senin hakkın değil... Mâtem benim hakkım:
 Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
 Teselliden nasibim yok, hazan ağlar bahârımda;
 Bugün bir hân mânâsız serseriyim öz diyârımda!

Hakkın Sesi

«Hiç bilenlerle bilmiyenler bir olur mu?»

(Kur'an-ı Kerim)

Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan!
 Öyleyse, «cehalet» denilen yüz karasından
 Kurtulmaya azmetmeli baştan başa millet.
 Kâfi mi değil, yoksa bu son ders-i felâket?
 Son ders-i felâket neye mal oldu? Düşünsen
 Beynin eriyip yaş gibi damlardı gözünden!
 «Son ders-i felâket» ne demektir? Şu deme
 Gelmezse eğer kendine millet, gidecektir!
 Zira, yeni bir sadmeye artık dayanılmaz;
 Zira, bu sefer uyku ölümdür; uyanılmaz!

Coşkun, koca bir sel gibi, daim beşeriyet,
 Müstakbele koşmakta verip seyrine şiddet.
 Dağlar, uçurumlar ona yol vermemek ister.
 Lâkin, o, ne yüksek, ne de alçak demez ört
 Akvam o büyük nehre kapılmış birer ırmak
 Elbet katılır... Hangisi ister geri kalmak?

Bizler ki bu müthiş, bu muazzam cereyanla
 Uğraşmadayız... Bak, ne kadar çılgınız anla!
 Uğraş bakalım, yoksa işin, hey gidi şaşkın!
 Kurşun gibi sür'atli, denizler gibi taşkın
 Bir çağlayanın menba-ı dehhâşına doğru
 Tırmanmaya benzer, yüzer, başka değil bu
 Ey katre-i âvâre, bu cûşun, bu hurûşun
 Âhengine uymazsan, emin ol, boğulursun!

Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
 Silkin de; muhitindeki zulmetleri yak, yık!
 Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
 Dünya uyanıkken uyumak maskaralıktır!
 Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet...
 Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet,
 Bir hale getirdin ki: Ne din kaldı, ne namus,
 Ey sine-i İslâma çöken kapkara kâbus,
 Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel;
 Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!

Ey millet, uyan! Cehline kurban gidiyorsun!
 İslâmı da «batsın!» diye tutmuş yediyorsun!
 Allahtan utan; Bari bırak dini elinden..
 Gir leş gibi topraklara kendin, gireceksen!
 Lâkin, ne demek bizleri Allah ile iskât?
 Allahtan utanmak da olur ilm ile... Heyhat!

KÖYLÜ

Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlâk bitik;
 Bak o sırtındaki mîntan bile tiftik tiftik,
 Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri;
 Nerde evvelki refahın acaba onda biri?
 Dam çökük, arsa rehin, bahçeyi «cıra» ister,
 Bir kalem borca bedel faizi defter defter!
 Hiç bakım görmediğinden mi nedendir; toprak,
 Verilen tohumu da inkâr edecek, öyle çorak.
 Bire dört aldığı yıl köylü, emin ol, kudurur:
 Har vurur bitmiyecekmiş gibi harman savurur.
 Uğramaz, gün kavuşur, çiftine, yahut evine;
 Sabah iskambil atar kahvede, akşam domine.

SECCADE

Şühûdundan cüdâdır, çok zamanlar var ki, imânım;
 Bu vahdet - zâra — gûya! — geldim amma bin peşimânım:
 Huzûr imkânı yok, dünyâyı etmiş cezbem istilâ;
 Ne husrandır, ilâhi, ma'bedim, çepçevre, vâveyla!
 Derinlikler, kovuklar, kuytular, şellâler, yarlar,
 Bulutlar, yıldırımlar, çöller, enginler, sular, karlar,
 Güneşler, gölgeler, aylar, şafaklar... Hepsi çığlıkta;
 Gelir tarrakalar açtıkça ecrâmın karanlıkta!
 Sabâ dağlarda sûr üfler, coşar vâdide bin mahşer;
 Denizler yükselir, seller döner, taşlar semaâ' eyler.
 Ufuklar çalkalanır, kaynar ziya girdâbı göklerde;
 Asırlar devrilir; çamlar, çınarlar çırpınır yerde.
 Bütün zerrâtı su'un bir müebbed neşveden serhoş;
 Sağım serhoş, solum serhoş, ilâhi, ben ne yapsam boş!
 Ömürlerdir, gözüm yollarda, hâlâ beklerim, hâlâ,
 Şühûd imkânı yok, coştukça hilkatten bu vâveylâ.
 Hayır! Bir başka rûh esmiş ki, akşam, Sermediyyette:
 Uyandım, fecre baktım, titriyor par par meşiyette.
 O coşkun nâ'ralar hi- tâb; o taşkın zerrelere mahmûr;
 O tûfanlardan ancak terliyor Meşriktâ tek bir nûr.
 O gömgök kubbe, Sina - rengi tutmuş, bir avuç toprak:
 Işıklar püskürürken, şimdi hasyetlerle müstağrak!
 O ecrâm, âh o gözler öyle fâniler ki Mevlâda,
 Dönüp bir kerre olsun bakmıyorlar artık eb'âda.
 Denizler, dalgalar, dağlar, ağaçlar, gölgeler dalgın...
 İlâhi! Ürperen tek gölge yok bağrında âfâkın.
 Sabâ durgun, sular durgun, gölün durgun hayâlinde,
 Ne ma'nidar o gökler, kudretin bir vahyi halinde!
 Bu vahdet - zâra dün baktım: ne meyhâneydi cûşacûş!
 Bugün rindânı gördüm; başka bir peymânenen bi-hûş.
 Bütün dünyâ serilmiş sunduğun vahdet şarâbından;
 Benim mest olmıyan meczûbun, Allahım, benim meydan!
 Bırak, hâsir kalan seyrinde mi'râcım devam etsin;
 Rükûm yerde titrerken, huşuum arşı titretsin!
 İlâhi! Serseri bir damlanım, yemez mi husrânım?
 Bırak, taşsın da coştursun şu vahdet - zârı imânım.
 Bırak, hilkatte hiç ses yok, bırak meczubunun feryâd...
 Bırak, tehlîlim artık dalgalansın herçi - bâd - âbâd!

Kıyılmaz lâkin, Allahım, bu gaşyolmuş yatan vecde...
 Bırak, «hilkat» le olsun varlığım yek-pâre bir secde!

Hilvan, 15 Kânunusani 1341

Halâ mı Boğuşmak?

«Birbirinize de girmeyin ki, ma'neviyatınız
 sarsılmasın, devletiniz bitmesin.»

Kur'an-ı Kerim

.....
 Ey millet'i merhume, güneş battı... Uyansan!
 Hâlâ mı hükümetleri, dünyaları sarsan,
 Seylâbelerin sesleri, âfâkın enini,
 A'sâra süren uykun için gelmedi ninni?

Efradı hemen milyar olur bir sürü akvam,
 Te'min'i beka namına eyler durur ikdam.

Bambaşka iken birbirinin ırkı, lisânı,
 Ahlâkı, telakkileri, iklimi, cihanı,

Yekpâre kesilmiş tutulan gaye için de,
 Vahdetten eser yok bir avuç halkın içinde!.

Post üstüne hem kavgaların hepsi nihayet;
 Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezalet!

«Hürriyeti aldık!» dediler, gaybe inandık;
 «Eyvah, bu baziçede bizler yine yandık!»

Cem'iyete bir fırka dedik, tefrika çıktı;
 Sapsağlam iken milletin erkânını yıktı,

«Turan ili» namiyle bir efsane edindik;
 «Efsane, fakat gaye!» deyip az mı didindik?

Kaç yurda vedâ etmedik artık bu uğurda?
 Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!

★

«İşte sana, onların, kendi yol-
 suzlukları yüzünden, ıssız kalan
 yurtları!»

Kur'an-ı kerim

.....
 Gitme ey yolcu. Beraber oturup ağlaşalım:
 Elemim bir yüreğin kârı değil, paylaşalım!
 Ne yapıp ye'simi kahreylileyim, bilmem ki?
 Öyle dehşetli muhitimde dönen matem ki

Ah! karşımda vatan namına bir kabristan
Yatıyor şimdi.. Nasıl yerlere geçmez insan?

Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor, ey yolcu!
Nerden başladı yükselmeye, bak, nerede ucu!

Bu ne hicran'ı müebbed, bu ne husran-ı mübin,
Ezilir rûh-i sema, parçalanır kalb'i zemin!

Azıcık kurcala toprakları, seyret ne çıkar;
Dipek altında ezilmiş, paralanmış kafalar!

Bereden reng'i hüvviyetleri uçmuş yüzler!
Kim bilir hangi şenaaile oyulmuş gözler!

«Medeniyyet» denen alçaklığa lanetler eder
Gibi yekpare kesilmiş de sırtmış dişler!

Süngüden kalbura dönmüş nice binlerle beden!
Nice başlar, nice kollar ki cüda cisminden!

Beşiğinden alınıp parçalanan mahlûkat!
Sonra, namusuna kurban edilen bunca hayat!

Bembeyaz saçları katranlara batmış dedeler!
Göğsü baltayla kırılmış memesiz valideler!

Teki binlerce kesik gövdeye aid kümeler:
Saç, kulak, el, çene, parmak.. Bütün enkaz'ı beşer!

Bakalım, yavrusu uğrar mı, deyip karnından,
Canavarlar gibi şişlerde kızarmış nisvan!

İşte bunlar o felâketzedelerdir ki, düşün,
Kurumuş ot gibi doğrandı bıçaklarla bütün!

Müslümanlıkları biçarelerin öyle büyük
Bir cinayet ki; cezalar ona nisbetle küçük!

Ey bu toprakta birer na'şi perişan bırakıp
Yükselen, mevkib'i ervah! sakın arza bakıp;

Sanmayın; şevk-i şehadetle coşan bir kan var..
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!

Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdarımıza!
Tükürün; belki biraz duygu gelir ârımıza!

Tükürün cebhe-i lâkaydine şarkın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim gayreti halkın, tükürün!

Tükürün milleti alçakça vuran darbelere !
Tükürün onlara alkış dağıtan kabbelere!

Tükürün ehl-i salibin o hayasız yüzüne!
Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!

Medeniyyet denilen maskara mahlûku görün:
Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!

Hele ilânı zamanında şu mel'un harbin,
«Bizde efkâr'ı umumiyyesi lâzım garbın;

O da Allahı bırakmakla olur» herzesini
Halka iman gibi telkin ile, dinin sesini

Susturan abdalın idrakine bol bol tükürün!..
Yine hicran ile çılgınlığım üstümde bugün...

Bana vahdet gibi bir yar'ı müsaid lâzım!
Artık ey yolcu bırak.. Ben, ağhyayım

Taassub

Ya taassub! Ya taassub! o kadar maskaraca
Bir yol almış ki, bakarsın, başı misvaklı hoca,

Mütehassısken edepsizliğin eşkalinde,

En ufak şeyden olur dini hemen rencide!

Milletin hayrı için her ne düşünsen bid'at

Şer'i tağyir ile terzil ise - haşa- sünnet!

Artık Allahtan utanmaz; hele Peygamberden

Hiç sıkılmaz görünen böyle beyinsizlerden

Çekecek memleketin hali ne olmaz, düşünün!

RAMAZAN

Yâ Rab şu muazzam Ramazân hürmetine
Kaldır aradan vahdete hâil ne ise;
Yâ Rab, şu asırlarca süren tefrikadan
Artık ezilip düşmesin ümmet ye'se
Mâdem ki verdin bize bir rûh-i nevin
Yâ Rab, daha bir nefha-i te'yid insin.

1912

MEVLİD

On dört asır evvelki meşîmen senin ey leyl!
Bir nûr-i semâ-pâre doğurmuştu, değil mi?
Âğuşunu bir aç: görelim tayfını olsun
Sinende nihândır, sanırım, yâd-i yetimi.
Yâ Rab, o hariminde yüzen dürr-i yetimin
Tâ haşre kadar şer'i yetim olmasın... Âmin.

1913

AZGINLAR

Ramazân geldi zamânında bu yıl, hamd olsun
O biraz belki azaltır çekilen âlâmı!
Hastalık, zelzele, yangın, karışıklık, kıtlık,
Daha binlerce felâket ediyor îslâmı!
«Halk, çok azdı da ondan bu belâlar...» deniyor
Azıyan yok mu, bütün ehl-i sıyâm azgın mı?
Kimse Yâ Rab, süfehâ onları imhal etme.
Yoksa, bir millet-i ma'sûmeyi pâ-mâl etme.

1913

KURBAN BAYRAMI

Sarktan başlayarak Mağrib-i aksâya kadar
Dayanan bir koca dünyadaki üç yüz milyon
Sineden yükselecek İsm-i Hudâ hürmetine
İydin ey ümmet-i merhûme mübarek olsun
Bugün âfâkı fûrûzan edecek nûr-i mübin
Parlasın haşre kadar sönmesin, âmin âmin.

1911

ŞİRAZ!

Şirâzidir iç âfiyetle!
Olsun şu da hâtırında lâkin:
Bir tömbekidir bugünkü feyz-i
SÂD'îyi yetiştiren o hâkin.

1911

MEVLİD

Zulmette kalan zemin-i Şarka
Saçın yeniden semâ semâ nûr
Bir feyz-i azîm var ki sende
Hayrın ona bin sabâh-ı mahmûr
Ey leyl devam edip gideyim,
Ferdâyı da nûra kalb edeyim!

1911

HÜRRİYET BAYRAMI

Mâdâme ki gördün bu güzel günleri artık
Ey millet-i merhûme! Hayâtın ebedidir!
İkbâlîni te'yid edecek nasr-ı İlâhî
Ümmid-i kavi, çünkü mevâid kavidir.
Âfâkta, enfûste ayân şevk ile biz de
Kalkın edelim, Hâlik-ı hürriyete secde.

1911

Kur'anın Türkçeye çevrilmesine karşı
kıyamet koparanlara :

Gölgesinden bile korkup bağırın bir ödle,
Otuz üç yıl bizi korkuttu «Şeriyât!» diyerek:
Vahdeti muhlisiniz, elde asa çıktı heriyf,
Bir alay zabiti kestirdi, sebep «Şer'i Şerif!..»

ÂMİN

Yarab, bizi öldürme bu hicran ile

— Âmin!.

Ta çıkmayalım karşına hüsrân ile...

— Âmin!.

Yetmez mi celâlinle göründüklerin artık?
Kurban olayım, biz bu tecelliden usandık .
Bir fecri ümid etmeli âtimizi temin?
Göster bize yarab, o güzel günleri...

— Âmin!.

Ferdalara kaldıksa eğer nerde o ferda!
Hâlâ mı bu göklerde gezen leyilei yelda?
Hâlâ mı bu âfaka çöken perdei hunin?
Nârın yetişir, bekleyoruz, nurunu...

— Âmin!.

Müstakbel için sinei millette emel yok;
Bir ukde var ancak, o da: «Tevfiki ezel yok!»
Sensin edecek «Var!» diye vicdanları tatmin.
Çok görme, ilâhi, bize nefhamı...

— Âmin!.

Kur'an ayak altında sürünsün mü, ilâhi?
Âyatının üstünde yürünsün mü, ilâhi?
Haç Kâbenin altında görünsün mü, ilâhi?
Çöksün mü nihayet yıkılıp koskoca bir din?
Çektirme, ilâhi, bu kadar zilleti...

— Âmin!.

Velhamdülillâhi Rabbilâlemin...

YENİ NESİL : 26.5.1337

Ordunun Duası

1

Yılmam ölümünden, Yaradan, askerim
Orduma, «Gazi» dedi Peygamberim
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın

Âmin! desin hep birden yiğitler,
«Allahu ekber!» gökten şehitler.
Âmin, âmin, Allahu Ekber.

2

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakka tapan Müslüman.
Putları Allah tanıyanlar, aman,
Mescidimin boynuna çan asmasın.

Âmin! desin hep birden yiğitler,
«Allahu Ekber!» gökten şehitler,
Âmin, âmin, Allahu Ekber.

3

Millet için etti mi ordum sefer
Kükremiş aslan kesilir her nefer
Döktüğü kandan göğe vursun zafer
Toprağa bir damlası boş akmasın.

Âmin! desin hep birden yiğitler,
«Allahu Ekber!» gökten şehitler,
Âmin, âmin, Allahu Ekber, Allahu Ekber.

*) «ORDUNUN DUASI» merhumun Millî Mücadele yıllarında yazdığı eserlerdendir. ALİ RİFAT Bey merhum bu eseri bestelemiş ve eser ile bestesi Millî Mücadele yıllarında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetince kabul olunarak orduya tamim olunmuştur.

Ey ulu Peygamberimiz nerdesin?
Dinle minaremd e öten gür sesin!
Gel, bana yâr ol ki cihan titresin
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.

Âmin! desin hep yiğitler,
«Allahu Ekber!» gökten şehitler,
Âmin, âmin, Allahu Ekber, Allahu Ekber.

★

CENK ŞARKISI

— Kahraman askerlerimize armağan —

Yurdunu Allaha bırak çık yola
«Cenk» e deyip çek ki vatan kurtula.
Böyle müesser mi gaza her kula
Haydi, levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit!
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehidin? İşit:
«Durma git evlâdım, uğurlar ola.»

«Durma git evlâdım, açıktır yolun.
Cenge sivansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun,
Uğrun açık olsun, uğurlar ola.»

«Yerleri yırtan sel olup taşmalı
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı
Sendeki coşkunluğa el şaşmalı
Haydi git evlâdım, uğurlar ola.»

«Yükselerek kuş gibi Balkanlara
Öyle satır at kuduz Bulgara:
Bir daha Osmanlıya güç sırtara
Git de gel evlâdım, uğurlar ola.»

«Düşmana çiğnetme bu toprakları,
Haydi kılıcdan geçir alçakları
Leş gibi yatsın kara bayrakları
Kahraman evlâdım uğurlar ola!»

*) Balkan Harbi münasebetiyle yazılmıştı.

Balkanı bildin mi nedir hemşeri?
Sevgili eedadının en son yeri,
Bir sıra isterdin a çoktan beri
Şimdi tam vakti.. Uğurlar ola...

Balkanın üstünde sızan her pınar
Bir yaradır, durmadan içten akar!
Her taşın kalbini dersen bir mezar
Gör ne mübarek yer, uğurlar ola.

Eş hele bir dağları örten karı:
Ot değil onlar, dedenin saçları!
Dinle; şehid sesleridir rüzgârı
Durma levend asker... Uğurlar ola!

Ey vatanın şanlı gazâ mevkibi
Saldırınız düşmana arslan gibi.
İşte Hudâ yâveriniz, hem Nebi
Haydi gidin, haydi uğurlar ola.

1914

★

KASR-I GÜLŞEN

Kasr-ı Gülşen'sin evet, lâkin gönüller sen değil!
Durduğum, mâzine hürmet, yoksa neşvemden değil,
Var mı loş sinende cânandan kalan nûr izleri
Ey yeşil yurd istenen senden odur, sinen değil.

★

BİR KİT'A

Virânelerin yasçısı baykuşlara döndüm
Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu!
Gül devrini bilseydim onun bülbül olurdum,
Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?..

Kıf'alar

KISSADAN HİSSE

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
«Tarih» i «tekerrür» diye ta'rif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

RESMİM İÇİN

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da, er geç, silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?

RESMİM İÇİN

Bir canlı izin varsa şu toprakta, silinmez
Ölsen, seni sırtında taşır toprağın altı.
Ey gölgeden ümmid-i vefâ eyliyen insan!
Kaç gün seni hâtırlatacaktır şu karaltı?

RESMİM İÇİN

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat,
Sormayın iç yüzümün rengini; yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı, hakikat, şimdi.
Bana hiç benzemiyen sûretim manzarası!

TEBRİK

Dört taraftan akın etmiş de, nasıl çepçevre,
Saracaklarsa yarın Kâ'beyi hüccâc-i kiram;
Öyle sarsın paşamın ömrünü, Haktan dilerim,
Tutunup el ele yüzlerce mübarek bayram.

TEBRİK

Gökten ay parçası hâlinde, o rahmet güneşi,
İmdi âfâka bu akşam, bu mübarek akşam.
Ebedî kandili yandıkça, Hudâdan dilerim,
Parlasın dursun o iman senin alnında, paşam!

SAFAHAT İÇİN

«Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın.»
Derdim, sana baktıkça, a biçâre kitâbım!
Kim derdi ki: sen çok de senin arkana kalsın,
Uğrunda harâb eylediğim ömr-i harâbım?

ÇOCUKLARIMA

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap,
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz,
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti,
Pek de incelmeyiniz, sade biraz yontulunuz!

RESMİM İÇİN

Beni rahmetle anarsın ya, işitsen, bir gün,
Şu sağır kubbede, hâib, sesimin dindiğini?
Bu heyûlâya bir kerrecik olsun bak ki,
Ebediyyen duyayım kabrime nûr indigini.

NEFS-İ NEFİS

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir;
Dinlemem, etse de Allahı bütün gün takdis.
Ben bu me'l'un putun uğrunda geberdim, hâlâ,
Kaharan kokmuş içimden: «Yaşasın nefs-i nefis!»

YAŞ ALTMIS

Hurâ râzı değil, halk istemez hilkat «gebersin!» der;
Şu benden hoşlanan kim? Yoksa, hâşâ, ben mi hoşnûdum?
Hayâtımda inerken, bir bir, altmış perde karşımda,
Utanmak bilmedim kendimden olsun, esnedim durdum!
O inmiş perdeler tekrar açılsın, ayındır te'sir;
Bu hayvanlıkla artık ben de insandan mı ma'dûdum?

Hilvan, 4 Ağustos 1348

NERDESİN?

Lâ-mekânlarda mısın, neredesin, ey gaib İlâh?
Dönerim enfüsü, âfakı ezelden beridir.
Serpilip kubbene donmuş, o ışık damlaları,
Seni, yer yer arayan yaşlarımın izleridir!

1932

TEK HAKİKAT

Tek hakikat var, evet, bellediğim dünyadan,
Elli altmış sene gezdimse de, şaşkın;
Hepimiz kendimizin, bağı yanık, âşıkız;
Sâde, i'lânı çekilmez bu acâyib aşkın!

1933

HAYAT ARKADAŞIMA

Seni bir nûra çıkarsam, diye koştum durdum,
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
Dâğ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım, lâkin,
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım!

NEVRUZ'a

İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum. NEVRUZ?
Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işte gerek.
Lâfı bol, karnı geniş soyları taklid etme;
Sözü sağlam, özü sağlam, adam ol, ırkına çek.

1932

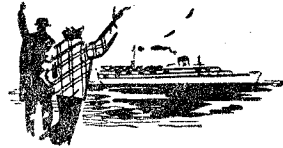
RESMİMİN ARKASINA (*)

Hepsi göçmüş hani yoldaşlarımın hiç biri yok?
Sen mi kaldın, yalnız kafileden böyle uzak?
Postu sermekse merâmın yola, serdirmezler
Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak. (**)

RESMİM İÇİN

Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim
Ne saâdet hani ondan bile mahrumum ben.
Daha yıllarca emînim ki hayatın yükünü,
Dizlerim titriyerek çekmeğe mahkûmum ben.
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını,
Bana çok görme İlâhî bir avuç toprağını.

(*) Babanzade Ahmet Naim merhumun ölümü üzerine yazılmıştır.

EDEBİ ESERLER

Hiciv Edebiyatı Antolojisi 500

★

Süleyman Nazif'ten Hâtıralar 250

★

Cemâl Nadir'in Karikatürleri 200

★

Ahmet Rasim : Aşkları - Hâtıraları 200

★

Şair Eşref 300

★

Bütün Cepheleriyle : REŞAT NURİ 350

★

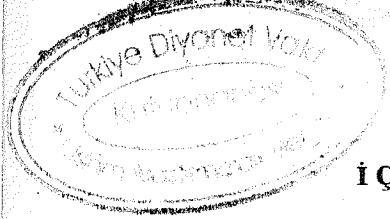
Bütün Cepheleriyle : ERCÜMENT EKREM . . . 250

★

Bütün Cepheleriyle : NEYZEN TEVFİK 400

HİLMİ YÜCEBAŞ'ın yukarıda adları yazılı eserlerini
Kitabevimizden veya İstanbul - Posta Kutusu (255) ten
isteyiniz.

AHMET HALİT KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

Ön söz

17 — Âkif'in hayatı ve sanatı	117 — Mehmet Âkifimiz
35 — Mütefekkir Âkif	118 — Mehmet Âkif
50 — Şair Âkif ve İdeali	121 — Âkif hakkında
54 — M. Âkif'in dindarlığı	130 — Âkif ve Mücahadesi
56 — Hangi şairleri severdi?	131 — Mehmet Âkif
59 — Aruzun Mimar Sinanı	134 — Âkif ve kanlı medeniyet
61 — Ankara'da Âkif	135 — İstiklâl şiiri
65 — İstiklâl Marşının kabulü	136 — Âkifin Türklüğe hizmetleri
67 — Marşın bestekârı ne diyor?	138 — Şiir değil, nesir
70 — İstiklâl Marşının mânası	139 — Hasta ruhlu münekkid
73 — Âkif hasta döşeginde	140 — Yedi asrın irtifai
76 — M. Âkif'le konuşmalar	142 — İstiklâl şairi Âkif
79 — M. Âkif'in yanında	143 — Millet şairi
85 — Âkif'in ölümü	147 — Demokrat Şair
88 — Âkif öldükten sonra	150 — Âkife vatan ağlar
89 — M. Âkif ve André Gide	151 — Âkif için yazılan şiirler
91 — Mehmet Âkif	160 — Hicivleri
94 — Mehmet Âkfi	164 — Tanıdığım Âkif
97 — Ölüm yıldönümünde	165 — Âkife dair nükteler
99 — M. Âkif Münakaşası	166 — Âkif ve Ferit Kam
100 — Bana göre M. Âkif	167 — Âkife dair hâtıralar
102 — Şükûfe Nihal'e cevap	176 — Âkif Edirne'de
105 — Âkif	179 — Âkif Darülfünunda
106 — Âkif hakkında düşünceler	181 — Neyzen Tevfik ve Âkif
108 — İdealist bir sanatkar	185 — 238 Şiirleri
112 — Mehmet Âkif	